

GÖRÖG ÉS RÓMAI REMEKÍRÓK

MARCUS VALERIUS MARTIALIS

EPIGRAMMAINAK

TIZENNÉGY KÖNYVE

A LÁTVÁNYOSSÁGOK KÖNYVÉVEL

BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKE
MAGYARUL TOLMÁCSOLTA

CSENGERY JÁNOS

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1942

Megmondja, - vagy 3 egy
lehet dolozkinto!

Stalus; nyvedkedn 91. l.
felorvinn 120

**GÖRÖG ÉS RÓMAI
REMEKÍRÓK**

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KLASSZIKUS FILOLÓGIAI BIZOTTSÁGA

**MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAI**

B U D A P E S T

1 9 4 2

574309

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
TIZENNÉGY KÖNYVE
A LÁTVÁNYOSSÁGOK KÖNYVÉVEL

BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKEKEL
MAGYARUL TOLMÁCSOLTA

CSENGERY JÁNOS

MTA
KIK

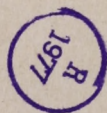
BUDAPEST, 1942

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA

124132

Dévaj ugyan könyvem, nincs mocsok életemen.

Martialis.

Kiadásért felel: Csengery János

18075 Sárkány Nyomda R.-T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 1—221—90.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.

BEVEZETÉS

I.

MARTIALIS ÉLETE.

Marcus Valerius Martialis, minden idők legnagyobb epigrammaköltője, a Krisztus utáni 38—41. évek táján, március elsején (ezért: „Martialis”) született Hispania Tarraconensisnek Bilbilis nevű városkájában. E helynek maradványait ma a Cerro de Bambola magaslatán, El Calatayud közelében keresik. Bilbilis, teljes nevén: Municipium Augusta Bilbilis, meredek magaslaton feküdt, amelynek tövében a kis Salo folyónak árjai rohantak tova. Lakosainak fő ipara a fegyverkovácsolás volt: ebben nagy segítségükre volt a Salo hús habjainak kitűnő acélozó ereje. Foglalkoztak ezenkívül lótenyésztéssel és aranyásással is.

Atyjának és anyjának nevét tudtunkra adja egyik epigrammája (V, 34).¹ Atyja Valerius Fronto, anyja Flaccilla volt. Nevükön kívül még azt tudatja egy más helyen (IX, 73, 7), hogy szülei irodalomra és retorikára taníttatták. A görög és római irodalomban való jártasságát különben a verseiben megnyilvánuló irodalmi hatások is bizonyítják. Hispániában akkoriban elég sok szónoki iskola virágzott, talán még Bilbilisben is. Hispániai volt a Calagurrisban született híres szónoklattanító Quintilianus is, aki Kr. u. 70-ben az első nyilvános szónoki iskolát nyitotta meg Rómában. Nagyon valószínű, hogy a nem gazdag, de becsvágyó szülők a bilbilisi iskolán kívül valamely nagyobb szomszédos város, talán Tarraco szónoki

¹ Így idézem az Epigrammák könyveit és egyes darabjait.

iskolájában tovább képeztették az eleven szellemű, tehetséges gyermekeket. Az első sikerek s tanítóinak dicséretei ösztönözhatték, hogy ő is, mint Horatius, „fészkénél nagyobb szárnyakat bontva“ körülbelül 24 éves korában (Kr. u. 63—64-ben) az akkori világ fővárosában, Rómában keressen teret érvényesülésének. Szülei, úgy látszik, nem tartották vissza a fényesnek álmódott jövőtől s fiokat tengeri útjára bocsátották. Nem gondolták, hogy a szülei háztól elszakadt fiút nem fogják többé keblükre ölelni.

Rómába akkor is el lehetett jutni, de Rómában megélni már nehezebb feladat volt. Rajzolja ezt, mintha csak magáról szólana, a III, 38. epigramma, amelyben egy bizonyos Sextusnak vérmes reményeit hűti le arra nézve, hogy Rómában boldogulni fog s avval végzi, hogy: „Csak vak eset, ha a jó élni tud itt.“ Szülei kétségkívül abban a reményben bocsátották el a műveltség középpontjába, hogy ott ügyvédekesséssel sikerül magát felküzdeni. Kérdés azonban, vajjon egyáltalában tett-e próbát erre nézve, mint szülei várták s mint többen biztatták, köztük a már említett Quintilianus is, a kiváló rétor. Martialis több költeményében kifejezi az ügyvédségtől, ügyviteltől, pörösködéstől való idegenkedését s „a múzsák társának“ vallva magát nem is érzett rátermettséget erre az akkor nem mindig tisztakezü mesterségre. Ha csak rövid ideig is ügyvédeskedett volna, lehetetlen, hogy ő, aki minden emberi foglalkozásról megemlékezik s a római életről olyan teljes képet rajzol, ne örökítette volna meg ebben a foglalkozásában tett humoros vagy keserű tapasztalatait. Ezért nem osztozhatom Balogh Károllyal¹ Ribbecknek és Flachnak abban a hiedelmében, hogy Martialis római pályája az ügyvédséggel kezdődött, hanem Friedländerrel tartok, hogy ezt az állítást semmisem támogatja. A provinciabeli ifjút az e pályára való lépésben az említett idegenkedésen kívül éppen a szerencse gátolhatta. Rómában ugyanis, mint már előre tudhatta, több, Hispániából

¹ Balogh K. Martialis. Budapest (Stúdium). Első szakasza: „Az ügyvédből lett poeta.“ (20. l.)

odatelepedett előkelő családot talált; azok a nekik beajánlott vagy beajánlkozó ifjút nemcsak szívesen fogadták, hanem kitüntető kegyeikkel is elhalmozták. Ott volt mindenekelőtt a Seneca-ház: maga L. Annaeus Seneca, a Cordubából (Cordova) származó híres filozófus, az akkori császár, Nero nevelője s kormányzásának egyik vezetője; Seneca bátyja, L. Junius Gallio,¹ aki mint achajai proconsul Pál apostol fölött bíraskodott; Seneca unokaöccse, Annaeus Lucanus, a Pharsalia c. eposz költője atyjával, Annaeus Melával s feleségével, Argentaria Pollával együtt. Seneca ajánlására nyílt meg aztán számára a kiváló L. Calpurnius Piso háza is, valamint a consulviselt Memmius Gemellusé meg a consulhelyettes Vibius Crispusé.

Martialis elsősorban a Senecáék társaságában találta fel római otthonát, persze nem mint családtag a főrangú házban, hanem mint kliens. A patrónus és kliens viszonyának Rómában és Itáliában ősrégi intézmény az alapja, amelynek sok hasonlósága van a közép- és újkori hűbérúr és jobbággy között való viszonnyal. Ez a viszony azonban a római történelem folyamán sokat változott: a kliens kiszabadult alárendelt helyzetéből, s már a decemviratus után a plebejusával egyenlő politikai jogokat élvezett. A régi kliensi lekötöttség helyébe az önként vállalt és anyagilag honorált szíves szolgálatok teljesítése lépett. A kliensnek kötelessége volt, hogy kora-reggél tógát öltve, jó és rossz időben egyaránt, patrónusának üdvözlésére siessen; ha az még aludt, akkor megvárja, míg fölkel; ki mentekor elkísérje, esetleg gyaloghintója nyomában kövesse, megbízásaiban eljárjon. E szolgálatokért aztán jogosan elvárhatta, hogy patrónusa meghívja asztalához, vagy ennek ellenértékéül egy csekély pénzadományban, napi bérben részesítse. Ez volt az ú. n. *sportula*.

Hogy, hogy' nem: Martialis az említett hispániai családok kötelékében kliensséget vállalt, s ezt egyelőre nem

¹ Eredeti nevét (M. Annaeus Novatus) akkor cserélte fel evvel, mikor házuk barátja, L. Junius Gallio adoptálta.

is volt oka megbánni. Azok, mint földie, megszerették, jól bántak vele, költői tehetségét fölismerve megbecsülték s tőle sokat vártak. Sajnos, az élvezett jólét pümkösdí királyságnak bizonyult. Kr. u. 65-ben a nemesség egy része összeesküvést szőtt az eszeveszett, zsarnok Nero ellen. Az összeesküvés azonban, amelynek élén L. Calpurnius Piso állott, kitudódott s maga után vont egy csomó halálos ítéletet, amelynek nemcsak Piso, hanem összeesküvő társai, a Senecák is Lucanusszal együtt áldozatul estek. Csak Argentaria Polla, Lucanus felesége maradt életben a családból, csak annak hódolhatott Martialis tovább is, mint tisztelt patrónájának, mint „reginá”-nak, magasztalva őt kivált holt férje emlékének kegyeletes ápolásáért (L. VII, 21—23.). Mennyire lesujthatta az ifjú Martialist a Senecaház gyászos romlása, kitűnik abból, hogy elvesztett pártfogóit évtizedek multán is bánatos sóhajjal emlegeti (XII, 36, 8.). Most, ha elszánja magát, hogy a kliens-szolgálat nyűgét magáról lerázva komoly élethivatás után néz, s függő helyzetét önállósággal és nagyratörő férfihoz méltó szabadsággal cseréli föl, egészen új életet kezdhett volna. Ezt azonban már a megélhetés sürgető szava sem engedte. Másfelől még ekkor nem érezte annyira, mint később, a klienskedés terhét. Hozzászokott a könnyűvérű élethez, az előkelő házak asztalához, a vidám mulatságokhoz, amelyekben szellemes költői rögtönzéseieért annyi ünnepelték. Aztán voltak még Rómában előkelő hispániai családok, amelyekkel már szintén kliensi viszonyban állott, s ezek révén új patrónusok is akadtak, akik kapva-kaptak a Senecák hírré jutott kliensén. Hispániaiak voltak a már említett Quintilianuson kívül az emeritai Decianus (I, 8.), a bilbilisi Licinianus ügyvéd (I, 49. 61.), a szintén bilbilisi Maternus jogtudós, a gadesi író, Canius Rufus (I, 61, 9.). Itáliaiak: a 68-ban consulságra jutott költő, Silius Italicus (IV, 14.), Stertinius Avitus költő (92-ben consul), az ifjabb Plinius (consul 100-ban), a tolosai M. Antonius Primus (IX, 99., X, 23.), Julius Martialis (IV, 64. VII, 15.), a háromszor consulságot viselt S. Julius Frontinus (X, 58.), Nerva, a későbbi császár (VIII, 70.). Nem is volt ő na-

gyon válogatós patrónusainak megválasztásában vagy a patrónusi ajánlás elfogadásában; ezért találunk patrónusai sorában olyan embert is, mint a dúsgazdag M. Aquilius Regulus, Domitianus császárnak hírhedt besúgója s a felségsértő pörökben a vád képviselője (V, 10.). A fentebb említett író és költőféle férfiakon kívül baráti viszonyban volt a nála jóval fiatalabb Juvenalisszal (VII, 24.), aki még ekkor nem lépett föl maró szatíráival, Valerius Flaccusszal, az Argonautica c. eposz írójával, Silius Italicusszal, aki Punica címen 17 könyvre terjedő eposzt írt a második pún háborúról. Ellenben kétségkívül hadi lábon állott a nagyok kegyének keresésében vele vetélkedő s nála jóval szerencsésebb Statiusszal. Egy szóval sem említi ugyan, valamint Statius sem őt, de amikor a nagy mitológiai készlettel dolgozó, dagályos eposzokról fitymálólag nyilatkozik, nyilván Statius nagy eposzára, a Thebaisra céloz (IV, 49. VIII, 3. X, 4.). Hogy a nála 14—17 évvel idősebb Tacitust nem említi, habár lett volna rá alkalma (ha más hol nem, az Apophoretonokban említett írók közt: XIV. 183—195), annak nem tudjuk okát adni.

A kiváló irodalomtörténetíró, Schanz, örvendetesnek mondja, hogy Martialis a kliensséget választotta élethivatásul, mert így nyílt bő alkalma arra, hogy az előkelő körök mindennapi életét is megfigyelje, s így maradt ideje arra is, hogy a múzsáknak áldozva tapasztalatait versekben megörökítse. „Jól ismerte a társaságot — mondja Boissier — s azt annak ízlése szerint szolgáltatta.” Még mielőtt egyes könyvekben közzétette volna epigrammáit, azok már kirepültek az egész világba, s híressé tették költőjüket. A kiadók akkor nem fizettek tiszteletdíjat a szerzőknek. Nem lévén más keresete, elfogadta, elvárta, sőt nyíltan kívánta az anyagi viszonzást azoktól, akiket verseiben megénekelt és megörökített. Sőt rendszerint többet várt, mint amennyit kapott. Ezért sóhajtozik az után a kor után, amelyben bőkezű mecénások a költőket minden anyagi gondtól fölmentették, hogy életüket a művészetnek szentelhessék.

„Maecénas ha van, óh Flaccus, Máró se hiányzik.”

(VIII, 55, 5.)

„Adj te nekem nyugodalmas időt, amelyet Maecénas

Egykor Flaccusnak s Vergiliusnak adott,

S én próbálok időt múltó jeles éneket írni,

Máglyám lángjaiból mely kiragadja nevem.” (I, 107, 3.)

Az ő pártfogói közt vannak olyanok, akik a dicsőítő verset is elvárják, de a kliens-szolgálatokat sem engedik el neki: érdeme szerint egyiket sem méltányolják. Elvárná pedig, hogy ne sorolják a *clientes minorum gentium* közé, s hálásak legyenek műzsája iránt. Az anyagi elismerés azonban nem maradt el végképpen, ha nem mérték is számára oly mértékkel, mint a római irodalom aranykorában. Valószínűleg a filozófus Senecának valamely örököse egy kis falusi lankával ajándékozta meg Nomentum szabin városka (ma: Mentana) környékén, ahol Senecának meg Qu. Ovidiusnak is volt birtoka (Kr. u. 85). Sőt később (93—94-ben?) Rómában is kapott, — nem tudjuk, kitől — egy szerény lakóházat a Quirinalison (ma ott emelkedik a királyi palota), Quirinus templomához közel, s így nem kellett többé egy „*ad pirum*” (a körtéhez) címzett bérháznak három emeletét megmásznia, hogy szegényes otthonába jusson (IX, 97., I, 117, 7.). Martialisnak, mint Horatiusnak, fő vágya a falusi élet, de a gazdálkodáshoz sem tehetsége, sem ideje nem volt. Örült ha kiszabadulhatott a városból nomentumi kis tanyájára, hogy ott megszerezze magának azt az élvezetet, amelyet a római kliens-szolgálat megtagadott tőle, t. i., hogy magát jól kialudja. Ámbár kis birtoka nem jövedelmezett (jó, ha rá nem fizetett), szegénységének gyakori hangoztatását mégsem tarthatjuk egészen jogosultnak, mikor verseiből arról értesülünk, hogy rabszolgákat is módjában volt tartani.

Költői tehetségének híre a trónig is eljutott. Már a költői babérra áhítozó Nero figyelmét is magára vonta. Cézári kegy részesítette abban a kitüntetésben, hogy nőtlenség-létére megkapta az ú. n. „háromfi-jogot” (*ius trium liberorum*), amellyel bizonyos kiváltságok is jártak. Kér-

dés tárgya, melyik cézár tüntette ki ezzel. Nero erőszakos halála (Kr. u. 68) s az egymást gyorsan követő Galba, Otho és Vitellius (68—69) kérészuralma után Martialis még négy római császár uralmát élte végig Rómában; ezek:

Vespasianus (Kr. u. 69—78)

Titus (79—81)

Domitianus (81—96)

Nerva (96—98).

Ezekhez járult még Traianus uralkodásának (98—117) első négy éve. Maga Martialis „a két Caesart” (*Caesar uterque*”: III, 95, 5. IX, 97, 5.) említi a háromfi-jog adományozójaként. Friedländer kijelenti, hogy: „a két Caesar csak Titus és Domitianus lehet”, s hivatkozik arra a két költeményre (II, 91. és 92.), amelyek közül az elsőben a költő Domitianustól kéri ezt a kegyet, a másodikban pedig kérése teljesüléséről szól. „Gyaníthatjuk, — mondja Friedländer —, hogy Titus adományozása csak Domitianus aláírása vagy megerősítése következtében vált befejezetté.”¹ Evvel szemben Eugen Lieben² Mommsennel tart,³ aki Vespasianust és idősebb fiát, Titust mondja a háromfi-jog adományozóinak. Titus ugyanis már 81-ben uralkodótársa lett atyjának, s ő volt az, aki a Quintilianus ajánlására pártfogásába vett költőt költészettel nem törődő atyjának is figyelmébe ajánlotta. Ha meggondoljuk, hogy Domitianus gyűlölte a bátyját, Titust, szintén valószínűbbnek kell tartanunk, hogy a „*Caesar uterque*” Vespasianust és Titust jelenti, mint a két, egymás iránt ellenséges testvért. Igaz, hogy a költő Domitianustól kéri a háromfi-jogot, de ez a kérelem nyilván csak a már élvezett jog megerősítésére vonatkozik, különben értelmetlen volna a „*Caesar uterque*” emlegetése. De részesült a költő egy más, nagyobb kitüntetésben is, t. i. címzetes hadi-tribunus

¹ L. Friedländer Martialis-kiadása (1886): I, 6. l.

² Zur Biographie Martials, Prag, 1911.

³ Röm. Staatsrecht II², p. 828. 4a.

lett, s így a lovagok rendjébe is bejutott. Akkoriban már a lovagi rang is pusztá cím volt, nem kellett hozzá a 400.000 sestertiusnyi census, mégis sok irígyet szerzett Martialisnak. Szintén kérdés tárgya: Titustól kapta-e ezt a kitüntetést vagy Domitianustól. Friedländer szerint „talán” Titustól. Azonban a most említett kitüntetések sorrendje a III, 95-ben a mellett szól, hogy ez utóbbit már Domitianusnak köszönhette. Feltűnhetik, hogy a IX, 97 nem említi ezt a kitüntetést. Ebből azt következteti *E. Lieben*, hogy ez az epigramma még a I. és II. könyv kiadása idejéből (86) való: a költő félretette és csak a IX. könyvben tette közzé, talán azért, mert „a két Caesar” (Vespasianus és Titus) gyakori emlegetését a Titust gyűlölő Domitianusra való tekintetből nem találta célszerűnek.

Titus kegyét Quintilianus ajánlásán kívül valószínűleg annak köszönhette, hogy neki vagy atyjának már akkor átnyújtott egy kisebb verseskönyvet. Ez nem maradt fenn, de megváltára következtethetünk az I, 113-ból, amelyből kitűnik, hogy régi bohóságait egy bizonyos Quintus Pollius Valerianus összeszedte és közzétette.

Titusnak kívánt kedveskedni a Látványosságok könyvével is (*Liber Spectaculorum*). Titus t. i. Jeruzsálem elpusztítását (Kr. u. 80) ünneplő diadalmenetét azzal tetézte, hogy az éppen elkészült Amphitheatrum Flaviumot, az ú. n. Colosseumot (amelynek „kolosszális” maradványai ma is fölkeltik csodálatunkat) addig még nem látott, nagyszerű, jórészt borzalmas cirkuszi játékokkal és küzdelmekkel avatta fel, amelyek hetven napig tartottak. Az ott bemutatott emberi és állati tusákat énekli meg Martialis az említett, hézagosan fennmaradt könyvben. Ez még nem mutatja az epigramma mesterét, de alkalmas volt Titus kegyének biztosítására. Sajnos, e kegyet nem sokáig élvezhette, mert a szelídlelkűnek magasztalt Titus már a következő évben (Kr. u. 81) befejezte életét, s a trónt öccse, a zsarnokságra és kegyetlenségre hajló Domitianus foglalta el. A költő, akinek szüksége volt a cészárok kegyére, eleinte csak félve mert hozzá közeledni, mivelhogy ismerte elhúnyt bátyja iránt való gyűlöletét. Epigrammái-

nak első négy könyvét, amelyek 86-tól 90-ig jelentek meg, még nem meri egyenesen neki ajánlani, csak egy-egy epigrammában (I, 4. IV, 1. IV, 27.) fejezi ki hódolatát és csak ötödik könyvét ajánlja egyenesen Domitianusnak. Domitianus, maga is „költő”, nem volt fogékonytalan a költészet, még kevésbbé a hízélgés iránt. Az általa rendezett capitolumi és albai ünnepi versenyeken nemcsak állatviadok voltak, hanem írók és költők is szerepeltek. Ő nemcsak kegyébe fogadta, s mint már említettem, lovagi és tribunusi ranggal is kitüntette a tömjénezőt, hanem néhány földijének az ő kedvéért római polgárjogot is adott (III, 95, 11.), s őt magát egyszer asztalához is meghívta (IX, 91.). Domitianus ajándékozta meg később öszvérfogattal (VIII, 61.), de már a kért pénzadományt (VI, 10.) és vízvezetékét — amit Martialis szerencsés vetélytársának, Statiusnak megadott,¹ — tőle megtagadta.

Római háza, nomentumi lankája birtokában nem kellett ugyan éppen szegénységgel küszködnie, de valami nagy jólét sem vette körül. Amit kliens-szolgálatokért, magasztaló versekért, megrendelt építáfiumokért előkelő pártfogóitól, barátaitól kapott, azt fel is élte, avval az óhajtott függetlenséget nem szerezhette meg. Arra sem volt módja, hogy rozoga falusi házát rendbehozassa: Stella barátja küldött neki e célra fedőcserepet (VII, 36.). Az volt egyetlen menedéke a városi robotolástól, egyetlen pihenőhelye, ha a korral mind' nehezebbé váló kliens-szolgálatot megelégette. Egyszer aztán a vándorlás kedve is megszállta, s 87-ben Rómát elhagyván, hosszabbacska időt töltött Gallia Cispadanában, a Sulla alapította Forum Corneliiben (ma: Imola, Bologna és Rimini között). Onnan küldi Rómába verseinek harmadik könyvét (III, 1. 2. 4.). Megfordult ezenkívül Ravennában, Altinumban; járt a híres tengeri fürdőben, Baiae-ban meg a Vezuv környékén. Arra nem volt elég pénze, hogy hispániai szülőföldjét meglátogassa, habár a múltó évekkal honvágya folyvást

¹ Statius, Silvae III, 1, 60: „Rus proprium magnique ducis mihi munere currens unda domi”...

erősödött. Szülõi e közben el is haltak: az V. könyv 34. epigrammájában már az elköltözöttekhez intézi szavát.

Rómában való élete folyásáról alig tudunk többet mondani. Öregedett, valószínűleg betegeskedett is, a klienskedés már nagyon terhére volt. Mikor Domitianust az összeesküvők 96-ban leszúrták és megfojtották, Martialisnak, bár ő is megkönnyebbülten lélekzett föl, csak rosszabbodott a helyzete. A rövid ideig (96—98) uralkodott Nerva s utódja, Traianus kegyét sem hízelgéssel, sem Domitianus emlékének gyalázásával nem tudta megszerezni. Hiába rendezett 95 végén megjelent tizedik könyvéből új kiadást, amelyből a Domitianust magasztaló verseket kihagyta; hiába jelentette ki (X, 72.), hogy a hízelgésnek nincs többé helye Rómában, mióta Traianus felidézte az alvilágból az Igazságot: Traianust így sem sikerült műsájának megnyernie. Belefáradva a meddő küzdelembe s talán a reá irigykedő költők miatt is elkeseredve, 98-ban arra szánta el magát, hogy visszatér a 34 évvel azelőtt elhagyott s annyira óhajtott (X, 96.) szülőföldre. Ezt a jó szellem sugallta tervét is csak úgy valósíthatta meg, hogy az ifjabb Pliniustól kapott útiköltséget, akinek epigrammái tizedik könyvét ajánlotta volt. A szülőföldön végre megadta a sors, amit Rómában elérnie nem lehetett: jólétet, nyugalmat, függetlenséget, sőt olyan pártfogót is, amilyenről nem is álmodott. Egy művelt, gazdag nő, *Marcella* volt ez, aki Maecenas nyomaiba lépve avval fejezte ki elismerését a költő iránt, hogy gondtalanságát biztosító mezei jószággal ajándékozta meg, amelyet a boldoggá tett ember Alkinoos mesés kertjeivel sem cserélt volna el (XII, 18. 21. és 31.). Mint Horatiusnak Sabinum, neki is az volt vágyainak netovábbja (I, 55.). Marcella, akinek nemes lelkiületével szerinte Róma egy leánya sem versenyezhetett, kárpótlás volt neki az elvesztett Rómáért. *Lessing* azt hitte, hogy Marcella nőül is ment hozzá, s e hiedelmében osztozik *Flach*. Ezt azonban semmi sem bizonyítja. Fokozta a költő örömét, hogy régi jó barátja, Terentius Priscus is megúnta a római életet, s 101-ben visszaköltözött hispániai szülőföldjére, Licinianus pedig már ré-

gebben felcserélte Rómát a kis Bilbilisszel (I, 49.). Terentiusnak ajánlotta a hozzá írt levéllel kezdődő XII. könyvet, amelyet már Bilbilisben írt. Viszont éppen ez a Terentius Priscushoz írt epistula adja tudtunkra, hogy a költő boldogsága mégsem volt teljes. Panaszolja, hogy idegennek érzi magát, mert nincs mellette „a polgárság füle”, hiányzik a hallgatók közreműködése, a finom ízlésű környezet, a könyvtárak, a színházak, a társas élet gyönyörködtető és oktató örömei; tapasztalnia kell az irigykedők rosszmájúságát, földijeinek kicsinyességét és korlátoltságát. Valóban az ezerarcú Róma változatos panorámája, az emberek és életviszonyok tarka egyvelege, a törtető tülekedése, a nagyváros látványosságai és erkölcsi fertője volt azelőtt költészetének tápláló forrása. Az otthoni őszi nap-sugárban írt tizenkettedik könyvnek vannak ugyan kedves, idillikus darabjai, de maga ez az utolsó könyv csaknem négy évnek termése, holott Rómában 85-től 98-ig csaknem minden év megtermette a maga epigrammáskönyvét. Az öregedő költő most érezte igazán amit Rómában írt, hogy egy-egy epigrammát írni nem nehéz, de egész könyvet írni nagy feladat. Végre: nemcsak a tehetségnek, hanem a termékenységnek is megvannak a maga határai, s az is bizonyos, hogy a kisvárosi fonákságok kigúnyolásával aránylag sokkal több ellenséget szerzett volna Bilbilisben, mint amennyit a nagyvárosi bűnök ostromozásával Rómában szerzett. Most már nyugalomra vágott, s így szerette volna megérni életének 75. évét. Ezt az óhaját már nem teljesítették a Párkák. Hatvanhárom vagy legfeljebb hatvanhat éves korában (Kr. u. 104?) elhunyt, ott, ahol mindig — élni vágyott, s ahol már jólét és szeretet vette körül. Solon őt is a kevésszámú boldog emberek közé sorozta volna.

Érdemes meghallgatnunk, amit ez időben az ifjabb Plinius ír róla, mert levelében egy jóakaró kortársnak eléggé elfogulatlan ítélete tükröződik (Plin. Ep. III. 21.):

„Plinius üdvözli Priscusát.

Hallom, hogy Valerius Martialis elhunyt. Nagyon sajnálom. Tehetséges ember volt, éleseszű, csípős; írásai tele vannak sóval is, epével is, de nem kevesebb nemeslelkűséggel („candor”). Elutazása-

kor utiköltséggel segítettem. Tartoztam ezzel barátságunknak s tartoztam rólam szóló verseinek is. Ősi szokás volt azokat, akik vagy egyes emberek vagy városok dicséretét megírták, kitüntetéssel vagy pénzzel jutalmazni: a mi időnkben annyi más szép és jeles dologgal együtt ez a szokás is elavult. Mert amióta megszűntünk dicséretes dolgokat cselekedni, a megdicsérést is fonákságnak hisszük. Kérded, melyek azok a versek, amelyeket hálával viszonzottam?"... (Itt megírja, hogy a kért költemény a X. könyv 20. darabja; idézi 12—21. verseit, aztán így folytatja:)

„Nem méltán bocsátottam-e akkor útjára a legszívesebb barátsággal, s nem méltán fájlalom-e most elhunytát, mint a legjobb barátát? Hiszen a legnagyobbat adta nekem, ami tőle telt, s kész lett volna többet is adni, ha tudott volna. Ámbár kaphat-e az ember valami nagyobbat, mint a dicsőség, a dicséret és az örökkévalóság? „De nem lesznek örökkévalók az ő írásai.” Talán nem lesznek: ő azonban úgy írta, mint örökkévalókat. Éljen boldogul!”

A hiú Pliniusnak idegen érdemet is elismerő szavai világot vetnek egyúttal Martialis jellemére is. Mindenekelőtt látjuk, hogy egy előkelő kortárs, Traianus császár kedves embere, méltánylólag nyilatkozik Martialis költői működéséről, s a társadalmilag jóval alatta álló poétát, római patrónusok kliensét, nem átallja barátjának vallani. Ez óvatosságra inthet bennünket Martialis jellemének megítélésében. Mennyire esik e tekintetben latba az ő korlátlan szókimondása, arról alább szólunk. Itt most azt a kérdést akarjuk megvilágítani, vajjon a választott klienséletmód és a többé-kevésbé vele járó gyakori hízelkedés jogosulttá teszi-e a jellemesség hiányának vádját? Pártfogóinak való bókölését, dicséreteit alig lehet számbavehetőknek tartani, mert azok részben megérdemeltek, részben nem haladják meg az elfogadható mértéket. Egyébiránt Martialis velük szemben is eléggé önértékes és önbecsérző, mert tudja, hogy költői tehetsége föléje emeli a kliensek általános színvonalának, sőt nem egy előkelő úrnak is. Méltán csak azt lehet neki felróni, hogy pártfogóitól anyagi segítséget, sőt ruhadarabot is kunyorál. Bizony abban az időben az ősrómai jellemek már fehérholló-számba mentek. A nyomasztó körülmények, a szellemi érdemekkel való boldogulás nehézsége az élni akarónak szinte önként érte-

tődő követelményévé tette a viszonyokkal és az emberekkel való megalkuvást.

Jogosultabbnak látszik a hízelkedés vádja a költőnek Domitianus császárral szemben tanúsított magatartása miatt. A neki való tömjénezés, ennek a szörnyetegnek istenítése a mi szemünkben méltán férfiatlannak és ízléstelennek tünteti fel a tömjénező hódolót. De az a kor nem botráncozott meg ezen. A cészárok istenítése már Augustus, sőt Julius Caesar óta szentesített szokás volt. Domitianus a szenátussal törvénybe foglaltatta a maga istenvoltát. Ennek elismerése és hangoztatása nélkül Martialis nem is közeledhetett volna hozzá. Nem közeledni pedig szinte vétkes mulasztás lett volna Titus hívétől. Amit ő tett, azt megtette a szenátus, megtették a legelőkelőbbek is. *Statius* Thebaisának első énekében azt mondja Domitianusról, hogy Róma azt szeretné, ha örökéletű volna, s arra kéri őt, hogy, ha Juppiter égi uralmának felével megkínálná, ne fogadja el, hanem elégedjék meg a föld és a tengerek uralmával. *Quintilianus* pedig, a komoly rétor, így fohászkodik *Institutio Oratoriá*-ja negyedik könyvének elején: „Most hívom segítségül valamennyi istent, s első sorban éppen azt, kinél nincs hatalmasabb, sem a szellemi törekvésnek kegyesebb pártfogója: adjon nekem annyi erőt és tehetséget, amennyi kell, hogy a belém helyezett várakozásnak megfelelhessenek.” — Tizedik könyve elején pedig a költők királyának mondja Domitianust, akinél senki sem tud szebben megírni háborúkat, de még ezt a dicsőséget is elhomályosítja ragyogó erényeinek fénye.

Milyen nehezére eshetett különben Martialisnak ez a tömjénezés, mutatja a több joggal hibáztatható másik véglet, hogy Domitianus halála után nem áttalja sárral dobálni az istenített cészárt, azért, hogy evvel utódjának kegyébe behízelegje magát. Egy kétsoros versében (Látv. könyve 33.) kimondja azt a lesújtó ítéletét, mely szerint Domitianus annyi gyalázatot halmozott a Flavius-nemzetségre, hogy a rómaiak inkább a két első derék Flaviusról (Vespasianusról és Titusról) is lemondtak volna, ha ezzel a harmadiknak uralmától megszabadulhatnak. Azonban hasonló-

képpen cselekedett a római szenátus is: Domitianust életében istenítette, halála után emlékét megátkozta, szobrait ledöntötte, rendeleteit megsemmisítette, hogy utódjának evvel is hódoljon. Szomorú példája az erkölcsi süllyedésnek, de menti némileg azt, aki nem érzi magát eléggé erősnek ahhoz, hogy szemben ússzon az árral s a mindenható Cézár haragját magára vonja.

Martialis tükröt tart a romlott kor elé, s „kímélve a személyt, bűnöket ostoroz”. Nemcsak szórakoztatni akar, hanem javítani is. Támadja az emberi fonákságokat, a társadalom kinövéseit, nem elkeseredett felháborodással, mint később Juvenalis maró szatiráiban, hanem jóakaró humorral. Midőn azonban ezt teszi, maga sem kerülhette el, hogy kelletténél jobban bele ne merüljön a rajzolt romlottság sarába. A páratlan erkölcsrajzoló maga sem volt megrótt kortársainál minden tekintetben jobb és erkölcsösebb. Olyan hibáért vagy eltévelyedésért azonban, amelyet a görög és római világban nem találtak megrovásra méltónak, nem szabad őt a keresztény etika bírói széke elé állítanunk. Annyi bizonyos, hogy alárendelt társadalmi helyzetében is sok előkelő kortársának erkölcsi színvonalánál feljebb emelkedett. Jellemző vonása mindenekei előtt a Plinius említette jólelkűség, mondhatnók: humánus érzület. Mások jóindulatát meleg barátsággal viszonzozza, mások érdemét készségesen elismeri. Nem irigy és nem kaján, sérteni senkit sem akar (a megrótt hibák képviselőit álnéven nevezi), nem kétszínű, nem képmutató, nem nagyralátó, nem elbizakodott akkor sem, mikor híre már mindenütt elterjedt. Szeretettel csügg szülőföldjén, rajong a természetért, vágyódik az egyszerű, falusi élet után. Mély érzése, hálája sokszor megható sorokban nyilvánul. Lelkének talán legszebb tulajdonsága, hogy mindenkiben, még a rabszolgában is, megbecsüli az embert (I, 88. I, 101.). A gyermekeket, még a rabszolga gyermekét is (I, 101.) ritka bensőséggel öleli keblére. Bár sok léha nőt volt alkalma megismerni, hódolattal hajlik meg a tisztos római nő előtt (IV, 13. 75. VII, 69. IX, 30. X, 63. XI, 53. stb.).

II.

MARTIALIS MŰVEL.

Martialis epigrammái tizennégy könyvben maradtak reánk. Megelőzi őket az amfiteátrumi látványosságokról írt könyve (*Spectaculorum liber*), amely hézagosan maradt fenn. Ebben még alig találkozunk az epigrammai éllel, fordulatossággal s a befejező csattanóval, de megvan az az érdeme, hogy jellemző, eleven képeket rajzol az amfiteátrumi küzdelmekről, amelyek az akkori embereket éppen úgy érdekelték, mint mai napság a foot-ball s egyéb efféle sportmutatvány. A tulajdonképpeni epigrammákat (1172 darab) az I—XII. könyvek foglalják magukban. Ezekből ismét elűtnek a XIII. könyv *Xenion*-jai (Ajándékok) és a XIV. könyv *Apophoreton*-jai (Nyeremények). Nem egyebek ezek, mint a decemberi, pajkos Saturnus-ünnep alkalmával szokásos ajándékok (ételek) és kisorsolt nyeremények kísérő sorai. A *Xenionok* a házigazdától küldött ajándékokat kísérték, az *Apophoretonok* pedig olyan nyereménytárgyakról szólnak, amelyeket a lakomázó vendégek között kisorsoltak. Ilyen célra, talán Tryphon könyvkiadó megbízására írta Martialis ezt a két könyvet. Ezeket a költő halála után csatolták a teljes gyűjteményhez. Mai napság nem mindenkit érdekelnek ezek a nem valami magasan szálló röppentyűk, de művelődéstörténeti szempontból nem jelentéktelenek, mert bepillantást engednek a római császári kor magán-életének apró-cseprő mozzanataiba, amelyekről máshonnan alig szerezhetnénk tudomást.¹ De irodalmilag is jelentősekké teszi őket az, hogy alkalmat és ösztönzést adtak a Goethe—Schiller-féle, persze már irodalmi és kritikai jellegű *Xenionok* létrejöttére, amelyeknek nálunk sem hiányzik a visszhangjuk Kazinczy Tövisék és Virágok c. epigrammaiban.

Mint igazi „martialisi” epigrammák, legjelentősebbek a I—XII. könyvek epigrammái. Ezek avatták Martialist az epigramma világirodalmi mesterévé. Az I. és II. könyv

¹ L. Keller Lajos: Martialis régiségtani adatai. (Trencsén, 1904.)

Kr. u. 86-ban jelent meg, a III—XI. évenként egy — 96-ig, a XII. a 102. év elején. Ifjúkori versei, amelyeket Qu. Pollius Valerianus adott ki (I, 113.), elvesztek. Schanz egy pár helyből (pl. VII, 11.) azt következteti, hogy az első hét könyvet — némely hibák és kifogások miatt — a költő átjavította s így, második kiadásban küldte el Julius Martialisnak (VII, 17.). Csak ekkor kerülhetett az I. könyv élére a most ott olvasható hatsoros *Prologus*, amelyben a költő már világhírrrel dicsekszik, míg pl. a I, 3-nak nagyon is szerény hangja egy csak most föllépő, tehát még nem hírneves költőre vall.

A költészetnek legkisebb műfaja, az elégiából fejlődött epigramma, már a görög irodalomban jelentős szerephez jutott. A több mint 4000 darabot magában foglaló *Anthologia Graeca*-t méltán nevezi *Bernhardy* a hellén gondolkodás hű tükrének s a legnemesebb humanizmus kincsének. Az eredetileg sírokra, emlékművekre szánt epigrammából (= felirat) sokáig hiányzott a gúnyos elem és a váratlan fordulat, a csattanó (pointe). Feladata csak az volt, hogy valamely alkalomhoz, esethez vagy személyhez fűződő érzelmet vagy érzelmes gondolatot mentől lapidárisabb rövidséggel, mentől tartalmasabbán, velősebben fejezzon ki. Martialisnak is vannak ilyen érzelmes epigrammái a gúny fulánkja nélkül. Vannak kedves, idillikus rajzai és színes genre-képei is, amelyek tisztán lírikus jellegűek. De legsajátosabb alkotásai s legszámosabbak is a tulajdonképpen epigrammák, amelyeknek ő adott újszerűséget, új műfajú jelleget s végleges kánon-szerűséget. Az alkalom, amely őket szüli, nem valami nyilvánvaló, közismert mozzanat vagy személy, hanem inkább csak a költő éles szemével meglátott vagy fölfedezett emberi tulajdonság, gyarlóság vagy érdekes életviszony. A költő mindenekelőtt másoknak a figyelmét is fel akarja hívni az őt érdeklő dologra, majd tovább megy és az érdekkeltést fokozva várakozást ébreszt a hallgatóban a fordulat és a vele járó kifejtet: a nem sejtett csattanó (pointe) iránt, amelynek váratlan, de nem veszedelmes kirobbanása rendszeren a komikum derűjét sugározza.

Mint e műfaj megteremtője, egyike a legeredetibb és legzseniálisabb költőknek. „A római irodalomban — mondja *Boissier* — nem találunk nála elevenebb és őszintébb író-t.” Sokat tanult ő is a görögöktől és római elődeitől. Vett is át számos kifejezésmódot eszményképétől, Catullustól, a hódoló tisztelettel emlegetett Vergiliustól s a verselés művésztől, Ovidiustól; de mindazt, amit átvett, olyan keresetlenül ható természetességgel alkalmazta, annyira egybeolvasztotta a maga kifejezésmódjával, hogy egyáltalában nem tekinthetők idegen sallangoknak. A nyelvi kifejezésnek, verselésnek valódi művésze, noha előadásmódja olyan egyszerű, keresetlen, sőt itt-ott laza is, hogy versei rögtönzötteknek látszanak, habár e látszólagos rögtönzésben gondos művészet lappang. Ezért *Schanz* finoman csíszolt drágaköveknek nevezi epigrammáit. „*Gemen in Versen*” — mondja *Ribbeck* is.

Iktassuk még ide *Teuffel*nek talpraesett jellemzését: „Bizonyos, hogy nem érzi magában az erkölcsprédikáló hivatását, de embertársainak gyöngeségeivel szemben nyitva tartja éles szemét és egészen kiváló tehetsége van arra, hogy kevés szóval, finoman csíszolt versekben olvasóját meglepje és a szeget a fején találja. Így, persze kis területen, valóban teremtő költő, aki a görögökkel való összehasonlítás által nem veszít, sőt szókésztségben („Schlagfertigkeit”) és formaügyesség dolgában gyakran felül is múlja őket, és az epigrammának nemcsak a római, hanem a világirodalomban is egyetlen klasszikusa lett.” (Gesch. d. röm. Lit. 1910. II. p. 316.).

Martialist éppen keresetlen egyszerűsége teszi művésszé. Arany János azt mondja az ó-klasszikus költők legkiválóbb sajátágának, hogy éppen azt mondják, amit kell, sem többet, sem kevesebbet. E követelménynek Martialis kiválóképpen megfelel. Az ő korában annyira elharapódzott költői dagály, szónokias sallang nála merőben hiányzik. A mitológia hőseit és szörnyeit nem kívánja meg Statíustól. A körülötte zajgó, hullámzó életbe markol bele. Nincs annak olyan zuga, ahová éles szeme be ne hatolna. Nincs olyan élettelen tárgy, amelybe életet ne lehellne.

Epigrammái megkapó, nem ritkán megdöbbenő pillanat-fölvételek a római életből. A költészetnek egy faja sem felelt meg annyira a rómaiak praktikus eszejárásának és ízlésének, mint az életbölcseiséget humorral, szellemmel és szatirai éllel egyesítő epigramma.

Martialis, ámbár sohasem szerénytelen, érezte a maga költői és emberi becsét, és önérzetesen vallja, hogy az akkori világ elismerése neki már életében megadta azt, ami sok költőnek csak halála után jut osztályrészül. Nemcsak egész Róma dicsérte, szerette, dalolta az ő verseit: olvasták a távoli provinciákban s a táborban is. Voltak ugyan ellenségei, irigyei; akadtak olyanok is, akik neve alatt terjesztett gyalázkodó versekkel akartak hírének ártani (VII, 12. X, 3. 33. XII, 63.); némelyek megrótták nem-ritkán obscenitásba csapó szokimondását. Védekezik is ezek ellen mindjárt első könyvének bevezető levelében,¹ s arra hivatkozik, hogy a dévaj nyíltságra nem ő adott először példát, hanem Catullus, Marsus és mások. Ő nem gyermekeknek s nem Catóknak ír — mondja —, hanem azoknak, akik a pajzán Flóra ünnepét látogatják. Könyve lehet, dévaj, de élete tiszta (I, 4.). Való, hogy sem az akkori római társaság, sem a fejedelmi udvar nem kívánt a költőtől eufemizmusokat. A költő nyelvét a tárgy határozta meg, amelyről írt, s a közönség, amelynek tetszését kereste. Martialis nem szépíti, hanem nevén nevezi a rút tárgyat is. Sok más nagy íróat nevezhetnénk, régít és újat, akivel egy hajóban evez.

Semmisem mutat arra, hogy Martialis előkelő pártfogói, barátai megrótták volna a költő szokimondását, ellenben több hely bizonyítja, hogy szerették és becsülték. Olyan ember, mint Stertinius Avitus, még a költő életében saját könyvtárában helyezte el a mellszobrát. Pliniusnak sincs fenn-idézett levelében egy rosszaló szava sem. Igaz, hogy kételkedett költészetének örökkévaló fennmaradásában, de ebben tévedett. Martialis népszerűsége halála után

¹ Említettük, hogy ez a bevezetés, valamint a Prologus (I, 1) újabb kiadás alkalmával kerülhetett az első könyv élére.

sem szűnt meg. Hadrianus fogadott fia, Aelius Verus „Vergilius”-ának nevezte őt. A középkornak is kedvelt olvasmánya volt. Feltűnik mindjárt három családra oszló kéziratának nagy száma. 1470-ben Rómában megjelent első nyomtatott kiadása után számtalanszor kiadták, magyarázták, fordították és utánózták. *Richard Levy* kimutatja,¹ hogy a német epigrammaíróknak a XVI. században ő volt a fő mintaképük; a XVII-ben pedig negyvennél több költő utánozta. A XVIII. században különösen *Lessing* foglalkozott vele: mesterének ismerte el s költeményeiből fejtette ki az epigramma lényegét. Szerinte egy költő sem írt az övéihez fogható „*Sinngedicht*”-et. Nálunk *Bajza József* írt 1828-ban egy „fiatalkori tanulmányt” „az epigramma theoriájáról”.² Ebben mondja: „Az elmés epigrammák Martialisban hágtak a tökélynek azon fokára, melyet még senki felül nem haladott s kétleni lehet: ha valaki elérhet-e.” Martialisnak a magyar irodalomra tett hatásáról *Bakos József* írt hosszabb tanulmányt.³ Kimutatja, hogy Janus Pannoniustól kezdve (aki magát Martialis majmának nevezi) nemcsak a deákos iskola követőinek, hanem *Vitkovicsnak* és kivált *Kazinczynak* is egyenesen Martialis volt a mestere az epigrammaírásban. Azután Martialis magyar fordítóiról szól, s nem kíséri tovább a későbbi epigrammaírókra való hatását, noha kétségtelen, hogy az nem szűnt meg *Kazinczyval*, hanem *Vörösmarty* és *Arany János* epigrammáinak egy részén is érezhető.

¹ *Martialis und die deutsche Epigrammatik des XVII-ten Jahrhunderts.* Stuttgart, 1903.

² Összegyűjtött munkái, 1862. III. köt. 3—76. l.

³ *Martialis a magyar irodalomban* (Debrecen, 1935).

III.

MARTIALIS VERSALAKJAI.

Az epigramma úgyszóván már keletkezésekor, mint görög sírfelirat, majd egy gondolatot s egy érzelmet velős rövidséggel kifejező lírai költemény, az elégiai disztichon alakját öltötte magára. Ez az alak annyira megfelelt az epigramma lényegének s annyira összeforrt vele, hogy mind mai napig ez maradt legjellemzőbb, sajátos versformája. Martialis a görögöket és római elődeit követve szintén ebben az alakban írta másfélezret meghaladó epigrammáinak legnagyobb részét. S ez lett csaknem egyedüli formája a magyar epigrammának is. Nincs tehát semmi okunk arra, hogy ezt a hagyományos és jellemző alakot más modern, esetleg rímes versalakkal cseréljük fel, mint egy újabb német fordító, *Sternbach Hermann* teszi, mikor „Nachdichtung”-jában (1922) jórészt lemond a tulajdonképpen fordításról, s a római színeket igen gyakran eltörölve olyan modern alakba önti Martialis epigrammáit, melyben azok már alig tekinthetők fordításoknak. Tagadhatatlan, hogy ezekben az önkényesen választott formákban nem kevés ügyesség, ötletesség, sőt zsenialitás is mutatkozik. Ő azoknak a német szakembereknek, akik Martialis fordítását megoldhatatlan feladatnak nyilvánították, meg akarta mutatni, hogy ez a feladat megoldható, de csak akkor, ha az alaki hűség korlátain áttörünk. Nálunk szerencsére már az eddigi Martialis-fordítások is bebizonyították, hogy Martialist az eredetinek alakjában sikeresen fordítani nem lehetetlen. Köszönjük ezt nyelvünk páratlan képességének és készségének, mellyel az antik versalakokat alkalmazni tudja a nélkül, hogy mesterkéltté, erőltetetté kellene válnia, s köszönjük azoknak a lelkes férfiaknak, akik Baróti-Szabó Dávid kezdeményezése óta nyelvünknek ezt a képességét fáradhatatlan buzgalommal fejlesztették. Kétségtelen, hogy Martialis epigrammáinak velős rövidsége, frázis-nélküli egyszerűsége, csattanós fordulata kemény próbára teszi a fordítót. Az „azt és úgy”, a „sem több, sem kevesebb” szigorú szabálya ritkán érez-

teti magát oly mértékben, mint Martialis meghódításakor: éppen ez a szó fejezi ki legjobban a feladat nehézségét. Minden követelménynek minden egyes esetben eleget tenni, az eredetivel teljesen egyenlő értékű fordítást nyújtani valóban lehetetlen. Mégsem szabad lemondanunk arról, hogy a szellemes költő jellemző sajátosságainak lehetőleg hű tolmácsai legyünk.

A disztichon helyett egypár esetben a pusztá hexamert használja Martialis, s védi is — bár nem nagy szerencsével — a használat jogos-voltát: VI, 65. A fordítás itt is megtartja az eredetinek alakját.

Martialis eredetiségének és tehetségének bizonyítéka, hogy nem elégedett meg az epigramma hagyományos alakjával, a disztichonnal, hanem a hangok és színek változatosságára törekedve más versalakokat is használt. Ilyen mindenekelőtt Catullus kedves versalakja, a phalaecius hendecasyllabus. Maga Martialis a disztichonok és hendecasyllabusok költőjének nevezi magát (X, 9.). Rokon a kisebb sapphói verssorral; szintén ötlábú, ereszkedő ritmusú sor, csak hogy nem harmadik lába daktylus, mint a sapphóinak, hanem a második; aztán a lassúbb spondeus nem a második lábat tölti ki, hanem mindjárt az elsőt. Képlete e szerint:

— — — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡

(Ha a második láb daktylusát trochaeusszal cseréljük fel, előttünk van Vörösmarty kedvelt ötlábú trochaeusa.) Lírai természetű, a disztichonnál lágyabb hangzású vers, de azért egynéhány esetben már Catullusnál epigrammai él, váratlan fordulat van benne. Viszont Martialis phalaeciusai néha kevésbé élesek, mint a disztichonok, sőt itt-ott érzelmesek, líraiak vagy idillikus jellegűek. Így már tartalmukkal és hangjukkal is változatosságot idéznek elő. A magyar költészetben a phalaecius igen kis szerepet játszik, nyilván azért, mert Horatiusnál nem fordul elő. Mindössze csak néhány darabot találunk Rajnisnál, Virág Benedeknél, Kazinczynál és Vitkovicsnál. Pedig magyaros lejtése, ereszkedő ritmusa is ajánlatossá tehetette

volna. De a fő mintakép Horatius volt, ezért Berzsenyi sem írt phalaecius-verset.

Martialisnak sikerült a phalaeciust a disztichon elsőségének meghagyása mellett az epigramma kifejezésére alkalmas versalakká tenni annyira, hogy az ily alakban írt epigrammák nem is kívánhatnak más versmértéket. Megvan tehát bennük a tartalom és a forma összhangja, ami nélkül nincs klasszicizmus. Kétszázat meghaladó számuk is jelentősebbé teszi őket, semhogy más alakkal való fölcserélésüket a fordító megokolhatná. Ennélfogva valamennyi phalaeciust az eredeti alakban fordítottam, habár ez sokszor nem kis nehézséggel járt, s bizonyos engedmények, licenciák nélkül nem is lett volna lehetséges. Minthogy ugyanis az értelmi hűség fontosabb a formainál, ott, ahol a kettő összeütközik, az értelmi hűséget illeti az elsőség, s a formának nincs oka panaszra, ha sérelme elviselhető. Hiszen már Catullusnál találkozunk olyan phalaecius-sorokkal, amelyekben az első láb nem spondeus, hanem trochaeus, sőt ennek ellenkezője: jambus. Az ilyen jambusszal kezdődő phalaeciusról mondták, hogy „kemény bázisa van”. Catullus azt is megengedte magának, hogy mellőzze a második lábban a csaknem elengedhetetlen daktylust. Idáig nem követtem, de az első lábban, ha szükséges volt, bátran alkalmaztam Catullus trochaeusát vagy jambusát abban a hitben, hogy Martialis, aki Catullusnál magát kisebbnek vallotta, nem fog érte megharagudni. Minthogy így a phalaecius-vers kevésbé szigorú szabályokat állít fel a sapphóinál, az értelem elsőségének kedvéért egypár helyen egy második daktylus becsúsztatását is eltűrtem, mert hiszen evvel az ötlábú, ereszkedő verssor jellege, ritmusa nem változott.

Kevésbé gyakran, mint a disztichont meg a phalaeciust, egy harmadik versalakot is használ Martialis. Ez az ú. n. *sánta jambus* (choliambus) vagy *skázon*. Különös metrikus forma; a görög *Hippónax* (Kr. e. 540)¹ találta ezt

¹ A skázon feltalálója némely adatok szerint nem Hippónax, hanem kortársa, Ananias, akiről nagyon keveset tudunk.

alkalmasnak arra, hogy szenvedélyes keserűségét benne kiöntse. Mintha csak az lett volna a célja, hogy a metrum elrontásával, a ritmus váratlan csökkentésével bizarr hatást idézzon elő, a hatlábú jambus (trimeter iambicus) utolsó lábát, melynek törvénye az, hogy jambus legyen, trochaeusszal vagy azt pótló spondeusszal cserélte föl, s így az emelkedő ritmusú verset a végén ereszkedővé változtatta: a jambus megsántul, a vers lezuhan, a költői dikció prózaivá lapul. Az ötödik láb arzisába beleütközik a hatodik láb arzisa. Ritmikai és zenei képtelenség.

Azok közt, akik ezt a korcs versmértéket használták, legnevezetesebb a Krisztus előtti 3. században élt alexandriai *Herondas*, akinek valószerű életképei, mimusai ezzel a mértékkel is kifejezői akarnak lenni az alantasabb életrétegnek, amelyben mozognak. Feltűnő különben, hogy a skáizont még a tudós *Kallimachos* sem találta méltatlannak arra, hogy meséiben alkalmazza, s ezzel példát adjon a Krisztus utáni 3. században élt *Babrius*nak. Kallimachos hatásának tulajdoníthatjuk, hogy az alexandriai költészet buzgó híve, *Catullus* sem átalotta versmértékei közé fogadni a skáizont. Az a hét vers, amelyet ebben írt, nagyrészt támadó, gúnyos vagy tréfás jellegű, de van köztük egy (Cat. 8.), amely e mértékben is egyik legszebb gyöngyszeme Catullus költeményeinek: a meghibbanó ritmus mintha csak a költő lelkének visszás bomlottságát, minden reményének megtorpanását jelképezné.

Valószínűnek tartom, hogy azt a 72 skázon-verset, amelyet Martialisnál találunk, Catullus hatásának kell tulajdonítanunk. Hogy ezt a korcs versalakot, melyet Rajnisnak és Virág Benedeknek nem sikerült költészetünkben meghonosítani, nem lehetetlen utánoznunk, azt avval mutattam meg, hogy tizenkét darabot ebben a mértékben ültettem át;¹ a többiben helyreállítottam a meghibbant jambust, s hol az ötös, hol a hatos jambust alkalmaztam, vegyítve hatod- és hetedfeles sorokkal, hogy így a verssorok egy

¹ I, 84. 96. II, 17. 57. 65. IV, 81. VII, 26. IX, 33. 98. X, 100. XI, 51. XII, 87.

részének trochaeusi vagy spondeusi végződése emlékeztessen a skázonra. Egy skázon-verset (I, 113.) pedig magyaros alexandrinusokban fordítottam. A skázon még a görög-latin költészetben sem vert gyökeret, annál kevésbbé a magyarban: nem is kívánatos, hogy szokott versalakjaink közé iktassuk.

Az említett versalakokon kívül találkozunk Martialisnál egypár esetben a trimeter iambicusszal, melyet a rómaiak senáriusnak neveztek el, négy ízben epódos-szerűleg hozzá csatlakozó jambikus dimeterrel. Egyszer (I, 61.) a trimeter helyét choliambus foglalja el. Az ú. n. versus Sotadeusnak csak egy példája van: III, 29. Mindezekben nem volt okom eltérni az eredeti versmértéktől, kivéve az I, 61. skázonjait.

Még egy dolgot kívánok e helyen szóba hozni. A Martialis-fordítónak nem kis nehézséget okoznak a latin tulajdonnevek. Ezek t. i. igen sokszor nem férnek bele a magyar versbe. Nem ritkán a latin versbe sem férnének bele, ha nem volna vocativusi alakjuk, mely megkönnyíti használatukat. Sajnos, a magyar fordító nem használhatja a magyar szövegben teljesen szokatlan vocativust, és csak úgy segíthet magán, hogy a latin tulajdonnevet szükség esetén, a nyugateurópai nyelvek példájára csonkított alakban használja. Nem vagyok barátja a latin nevek ilyen megcsonkításának, s prózában nem írnék Vergilt, Horácot, Catullt, de mikor a versben nincs hely a teljes alak számára, kénytelen vagyok engedni a vers kényszerének s igénybe venni a nyugateurópai nyelvek bátran gyakorolt, sőt állandóvá lett szabadságát. Így vagyunk egyes népfajoknak a nevével is. Ki tudná beleilleszteni a pentameterbe ezeket: „kappadókiaiak, kilikiaiak, arkadiai, ausoniai, hiberiai” stb.?

Egy másik nehézséget a latin tulajdonnevek kiejtése okoz, olyankor, mikor a megszokott magyaros kiejtés eltér a latintól. Mi t. i. Vénust, Ámort, Cátót, Nérót mondunk Venus, Amor, Cato, Nero helyett. A szokás-szentesítette magyaros alakokat használni kétségkívül jogos és helyes. Mivel azonban előfordulnak olyan esetek, melyekben ezek a nevek csak latinos kiejtéssel férnek bele a versbe, nem

tekinthető túlzó licenciának, ha a fordító latin kiejtésük szerint kívánja őket olvastatni. Így aztán megeshetik, hogy a homerosi Ἰουπὴρ Ἰουπὴρ példájára egyazon versben egyazon névnek kétféle prozódijával is találkozunk: „Juppi-ter” mellett „Jupiterrel”, Venus mellett Vénusszal. A mérték kényszere okozza, hogy a magyaros *Penelópe* helyett kénytelenek vagyunk az eredeti prozódia szerint *Pénélope*-t írni, *Mithridátes*-nek, *epigrammának* mind a két első szótagját rövidnek venni, mert ha a magyar prozódiát alkalmazzuk rájuk, akkor teljességgel használhatatlanokká válnak a versben.

Végül megemlítem, hogy fordításomban főleg W. *Heraeus* latin szövegkiadását (Teubner, 1925) követtem, de folytonos tekintettel voltam — egyebeken kívül — L. *Friedländer* ma is becses, nagy kiadásának latin szövegére és magyarázataira (Leipzig. Hirzel. 1886). Hasznát vettem A. *Berg* lelkiismeretes, bár költői szempontból fogyatékos fordításának és alapos jegyzeteinek. (Classiker-Bibliothek, Stuttgart). Az eddigi magyar fordításokkal szemben függetlenségemet mindenütt megőriztem, csak két esetben használtam fel boldog emlékezetű mesteremnek, P. *Thewrewk Emilnek* kitűnő fordítását (VII, 92 és XII, 70).

IV.

MARTIALIS MAGYAR FORDÍTÓI.

Martialis az öt követő vagy utánzó költőkön kívül hosszú sorára talált azoknak, akik őt hazánk talajába átültetni vagy legalább egyes darabjait magyarul megszóltatni iparkodtak. A magyar fordítók sorát *Baróti-Szabó Dávid* nyitja meg mintegy 15 költeménynek még bizony eléggé kezdetleges, tapogatódzó fordításával. *Kőszegi Rajnis József*nek, valamint *Virág Benedek*nek egypár darabja már inkább átdolgozás és túlmege a fordítás határvonán. A Martialistól erősen függő *Édes Gergely* „Iramatai” közt (1813) körülbelül negyven olyan epigrammát találunk, amely Martialisból való fordításnak mondható, mindamellett, hogy a fordító a latin tulajdonneveket e célra kitalált magyar nevekkal cseréli fel, s a gondolatoknak még sokszor gyámoltalan kifejezésében meglehetősen szabadsággal jár el. *Ponori Thewrewk József* mesterkélt verselményei („szikélyei”) közt is találunk egypár martialisi darabot, de ezek haladás helyett a hanyatlás elképesztő példái.

Martialis két nagy költőnkben is kedvet ébresztett a fordításra. Az egyik *Vörösmarty*, aki már hatodik-osztályos tanuló-korában kezdett epigrammákat írni, s görögös epigrammáin kívül számra nézve aligha kevesebb epigrammája („Pályalombok”) a martialisi epigramma hatását mutatja. Két darabját fordította le Martialisnak, az I. könyv 13. és 47. epigrammáját. A másik költő *Petőfi*, akinek zsengei közt két martialisi darabbal (V, 74. és I, 56.) találkozunk: fordításoknak is meglehetősen zsengek. ,

Figyelemre méltóbbak az eredeti epigrammák írásában is jeleskedő *Greguss Ágost*nak Martialisból fordított darabjai a „Villanykák” c. kötetben (Lipcse, 1847.). Előszavában ő maga 33 darabról beszél, azonban ezek között részint rímes, részint klasszikus formában inkább átdolgozás vagy „utánpótlás” egy pár darab. Így pl. a VIII. epigramma négy sorral fordítja az eredetinek hét verssorát, a XIX. négy sorral az eredeti hatot. Martialis egyik versét (IV,

13.) — nyilván eufemisztikus okból — egészen átalakítja: „Pirulj egyért, hogy nem tudsz elpirulni”. („*Hoc saltem pudeat, Thai, negare nihil.*”) A címek egy része (Lopácihoz, Gyulához, A fősvény Péter, stb.) kirí az antik világból, s a fordítás is nem ritkán kelleténél szabadabb és önkényesebb. Mindamellet a szellemesség s a talpraesett kifejezések éreztetik az eredetinek hatását és zamatát.

Ami P. Thewrewk József „szikély”-eiből hiányzik, azért fiában, *Ponori Thewrewk Emil*ben kapott kárpótlást az epigramma gényusa. Kiváló műfordítói tehetsége és nyelvművészete éppen az epigrammában jutott teljes kifejlésre, és csak sajnálhatjuk, hogy nem nyujthatott többet abból a költőből, akivel az ő korában senki sem tudott nála jobban megbirkózni. Már 1864-ben közöl egy martialis darabot (IX, 97.) Riedl Kalauza; majd a Hunfalvy-albumban (1891) találkozunk ötven, s az Egyetemes Philológiai Közlöny III., VI., VII., XII. és XIV. évfolyamában 16 darabbal. Kéziratban, naplójában szintén van egy csomó. Tervbe vette ő egy nagyobb Martialis-kötet kiadását; szándékának megvalósítását nyilván az Ilias átültetése szakította félbe, amely szintén csak töredék maradt.

Kellő filológiai tudással, de kevesebb poétai vénával látott Martialis fordításához *ifj. Reményi Ede*. A Philológiai Közlöny VII., VIII., IX. és X. évfolyamában 42 epigrammának eléggé sikerült fordítása jelent meg tőle. Költői szempontból azonban jobban megüti a mértéket az a 9 darab, amelyet *Havas Adolf* rimes formában közölt a Philológiai Közlöny IV. évfolyamában, valamint *Sebestyén Károly* fordításai a Magyar Szalonban (1890—1.).

Egy-egy vagy egynéhány epigramma fordítóit (*Kovács József, Szabó Endre, Sztrókey Antal, Rónai Pál*) már csak névleg említem, hogy arra az örvendetes jelenségre mutassak rá, amely Martialis napjának a magyar glóbusz fölött való újabb feltűnését hirdeti. Ez Balogh Károlynak, Madách életírójának Martialisról írt monográfiája: korrajz a római császári kor első századáról, amelyhez Martialis beékelte epigrammái szolgáltatók az illusztrációt (Budapest, Studium, 1937). Kétszeres öröm a humánus művelt-

ség minden barátjára nézve, egyrészt, mert nemcsak Martialisnak 530 darabját, tehát az egésznek egy harmadát szóltatja meg élvezhető, költői nyelven, hanem egyúttal tartalmas és érdekes korképet fest a császári Róma első századáról.¹

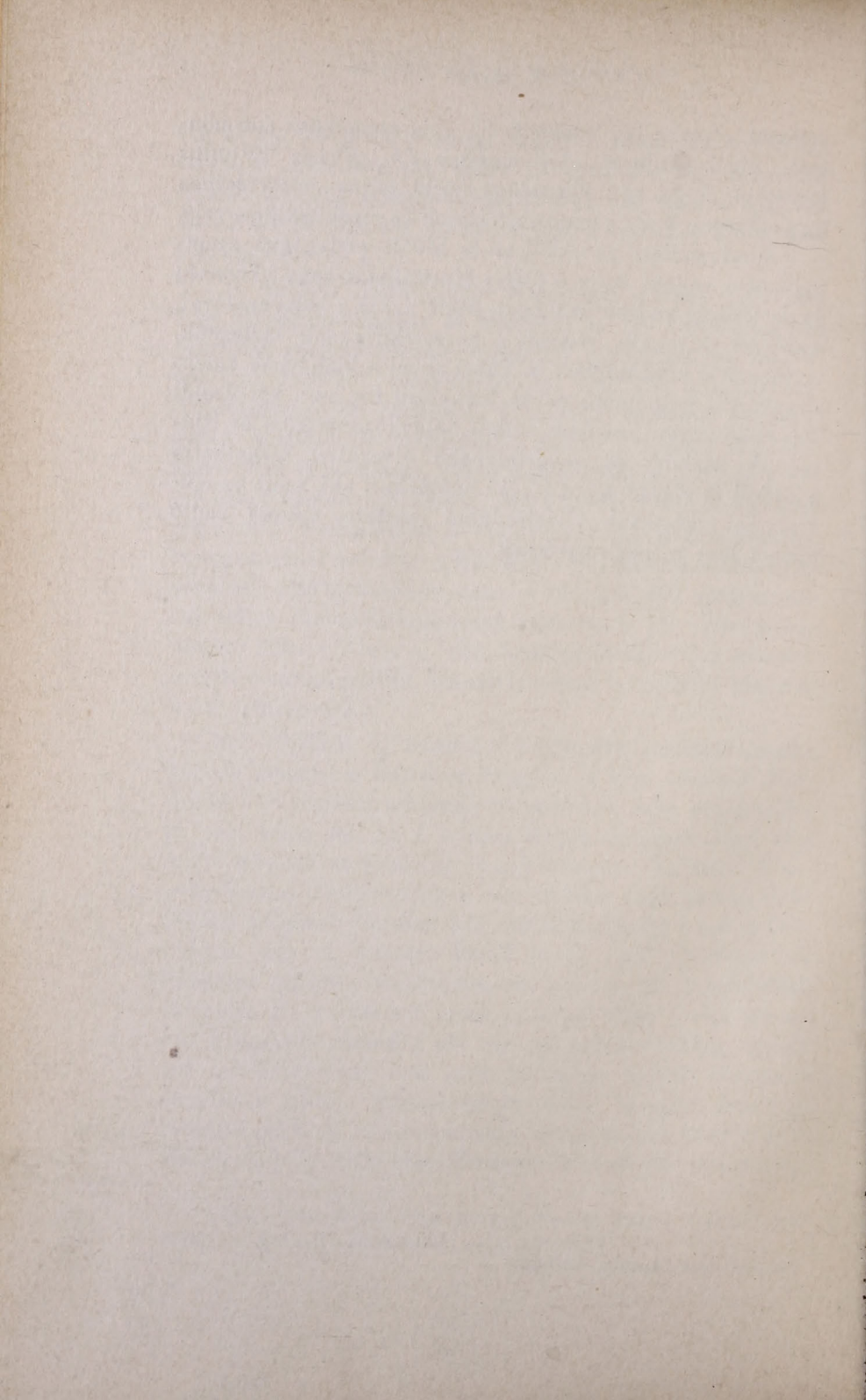
A Magyar Tudományos Akadémia szintén 1937-ben, még májusban fogadta el kiadásra az én átültetésemben Martialis epigrammáinak válogatott gyűjteményét, amelyből már 1934-ben bemutattam egy részletet a Kisfaludy-Társaságban. Az Akadémia klasszikus filológiai bizottságának korlátolt költségvetése azonban a kiadás elhalasztását tette szükségessé; mikor pedig 1938 júniusában a dolog ismét napirendre került, arra kért fel a bizottság, hogy tekintettel Martialisnak a császárkori Róma megismerése szempontjából jelentős erkölcstörténeti fontosságára, 1060 darabból álló gyűjteményemet a hiányzó 495 epigrammával teljes Martialis-korpuszá egészítsem ki. Hivatkozás történt Arany Jánosra, aki Aristophanest — az elkerülhetetlen eufémizmusok alkalmazásával — szintén hiánytalanul tolmácsolta.

Az elvállalt új feladat teljesítésére fordított munka közben magam is beláttam, hogy az a kép, amelyet Martialisról és koráról alkotunk magunknak, nem volna teljes és nem volna hű, ha a kényes-tárgyú epigrammákat nem lenne módunk megismerni és számbavenni. Valamint Pompeiben nem mellőzhetjük a mai ízlésbe vagy szemérembe ütköző dolgokat, ha ama kor erkölcstörténete iránt érdeklődünk, úgy a császári Róma korát sem öltöztethetjük önámítás nélkül ízlésünknek és etikánknak megfelelőbb színekbe. Ha valaki azt vetné ez ellen, hogy a régi korokkal foglalkozó számára ott van az eredeti szöveg, annak azt felelném, hogy mai latin tudásunk mellett Martialis megértése sokkal nagyobb nehézségeket támaszt, semhogy feltehetnők, hogy mindazok, akik Róma multja iránt érdeklődnek és talán latin klasszikusokat is olvasnak, teljes meg-

¹ Ezt a könyvét szerzője újabban hasonló tárgyú érdemes művével, az *Antik bronz-tükörrel* tette teljesebbé.

értéssel olvashatják ezeknek az epigrammáknak körmönfont, tömör stílusát. Jól mondja *Th. Heyse*, Catullus fordítója, hogy egy klasszikus költő teljes megértéséhez az szükséges, hogy versenyre keljünk és megküzdjünk vele.

Mindamellet az erkölcsi és kivált pedagógiai szempont nem engedi, hogy a *teljes* Martialist a nagy közönség és az ifjúság kezébe juttassuk. Mert avval a reverenciával, amellyel Juvenalis szerint a gyermekifjaknak tartozunk, tartozunk a közönségnek is. Ezért abból a kiadásból, amely könyvárusi forgalomba kerül, hiányozni fog az a körülbelül 260 epigramma, amelyek nélkül hölgyközönségünk és ifjúságunk tisztább és zavartalanabb élvezettel forgathatja a nélkül is eléggé szabadszájú poétánkat, aki, mint az epigramma műfajának világirodalmi mestere, mindig méltó tárgya lesz a megismerésnek.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
LÁTVÁNYOSSÁGOK KÖNYVE

LIBRARY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY

LÁTVÁNYOSSÁGOK KÖNYVE

(Kr. e. 80.)

1.

A Colosseum.

Csak hallgass, barbár Memphis,¹ csoda piramisodról!

Asszír művekkel mit dicsekedsz, Babylon?²

A puha jónt ne dicsérd, hogy házat emelt Triviának,³

Délisi oltárt sem, mely csupa szarvaságancs;⁴

⁵ És mértéktelenül ne magasztald, Kária, égig

A felhőkbe vesző, nagy mauzóleumod.⁵

Cézari amfiteátrum⁶ előtt hátrál valamennyi:

Híre ez egy műnek túlesz a többiekén.

¹ Memphis Középső-Egyiptom városa.

² Babylon híres volt óriási téglafalairól és Semiramis királynő függő-kertjeiről. Mind a két művet a világ hét csodája közé számították, s Martialis nyilván mindkettőre céloz, mert csak így jö ki a világ-csodák hetes száma.

³ A Triviának azaz Dianának Ephesusban emelt templomot is a világ hét csodája közé sorolták. Herostratos avval szerzett magának hírnevet, hogy felgyújtotta.

⁴ Delos szigetén, Apollo születése helyén, nagyszerű oltárt raktak a Diana elejtette szarvasok ágancsaiból.

⁵ Artemisia, káriai királyné, meghalt férjének, Mausollosnak szintén csodaszámba menő sírboltot építtetett.

⁶ Az Amphitheatrum Flaviumot vagy Colosseumot Vespasianus császár kezdte építtetni, s utódja, Titus fejezte be és avatta fel. Ezt Martialis sorozza a világ hét csodája közé. Egyébként régi írónál a hét csodának annyi változata fordul elő, hogy hét helyett 22-re szökött fel a számuk.

2.

Egykor és most.

- Itt, hol a csillagokat veri szinte az égi kolosszus¹
 S szinpadí gépezetek nőnek az út közepén,²
 Itt ragyogott a kegyetlen kényur arany palotája³
 S már csak ez egy ház állt benn a falak közepett.
⁵ Itt, hol a fenséges, remek Amphitheatrum az égre
 Tornyosodik, nem rég' még a Neró tava állt.
 Itt, hol e gyorsan emelt fürdőt⁴ bámuljuk, a büszke
 Szántóföld a szegény hajlokit elragadá;
 És ahol árnyékát széthinti a Claudia-csarnok,⁵
¹⁰ Éppen idáig nyúlt egykor az udvari tér.
 Cézar!⁶ Uralmad alatt most Róma megint a magáé,
 S amit a zsarnoka⁷ bírt, most az a nép öröme.

3.

A haza atyja.

- Oh van-e, Cézar, olyan barbár, oly távoleső nép,
 Melyből senkise jó látni a városodat?
 Eljött a Rhodopén szántó, aki lakja a Haemust,⁸
 És el a sarmata is, kit lova vére itat;⁹
⁵ El, ki a Nilusnak föllett forrásait issza
 S akit a legszélső Téthys¹⁰ özönje locsol;
 Elsietett ide a sok arabs, sietett a sabaeus,¹¹

¹ A napistennek 37 m magas kolosszusa, melyet Nero kolosszusából alakíttatott Vespasianus. Az amfiteátrum e kolosszusról kapta Colosseum nevét.

² A Sacra Viá-n szinpadí emelőgépek működtek.

³ Nero aranyháza, mely roppant nagy területet foglalt el.

⁴ Titus thermáit.

⁵ A porticus Claudiát, melyet Nero csaknem egészen lebontatott, Vespasianus újra fölépíttette.

⁶ Titus.

⁷ Nero.

⁸ Rhodope, Haemus: trákiai hegyek.

⁹ Martialis a szarmatákról hallotta, amit Clemens Alexandrinus a szkítákról ír, hogy hosszantartó lovaglás alkalmával egyéb táplálék hiányában, lóvért isznak.

¹⁰ Tethys, Okeanos felesége, itt = a tenger. A britannusokat érti.

¹¹ A sabaeusok Boldog-Arábia Saba nevű városának lakosai.

És a kilix, kit e föld fűszere illatosít.¹
 Eljött még a sikamber is,² a haja kontyba csavarva,
¹⁰ S eljött a szerecsen — hajfonadékaival.
 A sok nép szava sokképp' zeng, de csak egy valamennyi,
 Amikor azt vallják: a haza atyja te vagy!

4.

A feljelentők sorsa.³

Adáz ellenségeit a békés nyugalomnak,
 Kik rémítgették mind' a szegény vagyonost,
 Végre porondra viszik, be se fér a bűnös valamennyi,
 S mit másnak szántak, bérük a számkivetés.
⁵ A besugóknak nincs helyük itt, Ausónia⁴ földjén:
 Im' a te műved ez is, cézari bőkezűség!⁵

5.

Megvalósult mítosz.

Elhiheted, hogy Pásiphaé a bikával enyelgett:⁶
 Láttuk, amint hiteles lett ez a régi mese.
 Mítoszi hajdankor, Cézár, ma ne is dicsekedjen:
 Amit a monda mesél, él a te szinpadodon.

6, a.

Mars és Venus.

Győztes fegyveriben néked szolgál a hadisten;
 Ez nem elég Cézár, Vénus is őt követi.⁷

¹ T. i. a Kilikiában termő s a rómaiaknál nagyon kedvelt sáfrán.

² Germán nép a Lippe mellett.

³ Titus császár kora reggel, a cirkuszi játékok megkezdése előtt a Colosseum porondjára gyűjtette a vagyonosokat rágalmazó besúgókat, és miután megkorbácsoltatta, részint rabszolgául eladatta, részint számkivetette őket a legzordonabb szigetekre. (Suet. Titus 8.)

⁴ Itália.

⁵ Bőkezűség ez annyiban volt, amennyiben Titus ezzel lemondott arról a haszonról, amely a megvádolt gazdagok számkivetése következtében az állami pénztárt gyarapította volna.

⁶ Pasiphaének, Minos krétai király feleségének a bikával való szeretkezését már Nero alatt is előadták az arénán. (Suet. Nero 12.)

⁷ Ez a disztichon nyilván csak töredék. — A gladiátori küzdel-

6, b.

Régi dal régi dicsőségről.

Némea völgyében hogy Hérakles keze által
 Halt az oroszlán, azt hirdeti, zengi a dal.
 Hallgass, régi regős! Cézár, a te versenyeidben
 Megteszik ezt a csodát asszonyi hős kezek is.

7.

Laureolus bűnhődése.¹

A szkita szirthhez amint láncolva etette Prometheus
 A maga májával váltig a saskeselyűt,
 A kaledón medvét éppúgy táplálta belével
 Itt most Laureolus, csüngve valódi bitón.
⁵ Tagjai még éltek, véres cafatokba szakítva,
 És az egész testen semmivé volt, ami test.
 A méltó lakolás végtére elérte, ki atyja
 Vagy gazdája nyakán dőfte keresztül a tört,
 Templomok elrejtett aranyát eszevesztve rabolta
¹⁰ S üszkeivel készült rontani, Róma, reád!
 Szörnyű a mítosz, még szörnyűbb a lator lakolása:
 Ebbe' valósággá vált, ami ott mese volt.²

8.

Daedalus.³

A lúcanusi medve hogy így tép, Daedalus, úgy-e
 Visszakivánod most egykori szárnyaidat?

mekben nők is résztvettek, s éppúgy, mint a férfiak, isteneket, ill. istennőket is ábrázoltak, mint itt: a férfi Marsot, a nő Vénust.

¹ Egy Laureolus nevű rablógyilkos keresztrefeszítését mimusban már Caligula idejében színre vitte egy Catullus nevű mimus-költő. Most az arénán úgy adták elő, hogy egy halálra ítéltet Laureolus szerepében valóban keresztre feszítettek, s a kereszten függve vadállatok prédájává tettek.

² Tehát a cirkuszban bemutatott valóság felülmúlta a mítikus csodát.

³ Egy Daedalus nevű halálra ítélt embert medve elé dobtak mar-talékul. Most szárnyakat szeretne, mint a mesebeli Daedalus.

9.

Az orrszarvú és a bika.

Cézar! Az orrszarvú nem ígért oly harci tusákat,
 Mint amiket szem elé tárt neked a fővenyen.
 Ah, mily rettenetes dühre gyúlt a fejét lekonyítva!
 Mekkora szörny, melynek egy bika — szalmababa!¹

10.

A megbüntetett oroszlán.

Hálátlan szájjal sebet üt csalfán az oroszlán
 Jól ismert ören s szertecibálja kezét.
 Amde e gáztettért méltán bünhődik az álnok,
 S bárha verést nem tűrt, tűri a dárda hegyét.
⁵ Ily Cézárnak alatta milyen légy, emberi erkölcs,
 Aki vadállatot is megszelidíteni kíván?!

11.

A lépre került medve.

Míg véres fővenyen henterg a fejével a medve,
 Lépre kerül s nem tud futni miatta tovább.
 Födjétek be vasát már a ragyogó kopiáknak
 És hajító kézből egyse repüljön odább;
⁵ Zsákmányát a vadász a szabad levegőbe² keresse:
 Hisz' madarász-módon fognak el itt vadat is.

12.

A vademse halála.

A cézári vadüzés vad küzdelmei közben
 Egy viselős emsét ért el a kopja vasa;
 A hasított seben át a szegény anya egy malacot szült:

¹ A vadállatokat szalmával kitömött és vörös mezbe varrt emberi alakokkal ingerelték.

² A medvét t. i. daruszerű gépezettel (pegma) a levegőbe emelték.

- Óh Lúcina, te zord,¹ néked ez is születés?
 * Ő több kopjától szívesen halt volna bizonynal,
 Ily bús úton egész vemhe ha létrejöhet.
 Hogy Bacchust holt anyja² szülé, vajjon ki tagadja?
 Higgyétek, hiszen im', e vad is így született.³

13.

Ugyanaz.

- Súlyos kopja ütötte sebében, lám, a vademse
 Veszte saját éltét, létrehoz egy malacot!
 Nem remegett az a jobb, a vasát amely így belevágta?
 Csak Lúcina lehet, így aki ölni tudott.
 * Avval mindkét Artemis éreztette hatalmát:
 Egyik az életölő, másik az életadó.⁴

14.

Ugyanaz.

- Ért magzatja miatt már elnehezülve az emse,
 Rajta ütött seben át hozta világra fiát;
 Nem hever ott a szülött, tova fut, míg anyja leroskad.
 Csak szükség támaszt ekkora életerőt.

15.

Meleager és Carphorus.⁵

- A te dicsőséged bármily híres, óh Meleager,
 A hős Carphorus mennyire túltesz azon!
 Kopját ő a reá rohanó medvébe merített;

¹ Lucina a szülés istennője.

² Semele, Cadmus leánya, Juppiter mennydörgése és villámlása közben (melyet kérésével ő idézett elő), életét veszítve adott életet a koraszülött Bacchusnak.

³ Nincs ok rá, hogy az utolsó disztichont Gilberttel és Heraeuszal a köv. epigrammához csatoljuk, mint kezdetet. A vademse példája teszi hihetővé a költő szerint Semele kora-születését.

⁴ Artemis (= Diana) mint a vadászat istennője, elejti a vadat, s mint Lucinával azonosított istennő, elősegíti a szülést.

⁵ Meleager, a mesés calydoni vadkan elejtője. Az ifjú Carphorusról szól e könyv 22. és 28. darabja.

Rettenetesbet nem szülhet az északi sark.
⁵ Földre terített ő egy órjas-testű oroszánt:
 Méltó volt ez a tett Herculesünk kezéhez.
 A gyors párducot is leveré súlyos kelevéze.¹

*

*

*

Bére amannak a hír, ennek a csésze arany.²

16, a.

A bika az égbe kerül.³

A versenytérről a bikát hogy az égbe ragadták,
 Az nem a művészet, csak kegyelet műve volt.

16, b.

Juppiter bikája és a Cézáré.

Egykoron Európát ragadá bika tengeren át: most
 Alcidest viszi fel a bika csillagokig.
 Fáma, no mérd csak az égi bikát meg a cézarit össze:
 Terhük egyenlő bár, ez magasabbra jutott.⁴

¹ E verssor után legalább kettő elveszett.

² Meleager jutalma a hírnév volt, Carpophorusé az arany.

³ Ez a disztichon nyilván töredék; befejezése egy epigrammának, amely arról szólt, miképp' játszották el az arénán Európának a bika által való elragadását. Az ismert mítosz szerint Juppiter maga változott bikává, úgy ragadta el Kréta szigetére Agenor phoeníciai király leányát, Európát. A költő szerint (az előadásnak megfelelőleg) valóságos bika vitte el Európát Kréta szigetére, s ezért Juppiter a bikát „kegyelethől” az állatövi csillagok közé helyezte.

⁴ A költő olyan mítoszi hagyományt követ, amely szerint Alcidest (Herculest) az Oeta hegyén való elhamvadása után (?) egy bika emelte az égbe. Lehetséges, hogy a cirkuszban előbb az elhamvasztás ment végbe egy Herculest ábrázoló halálra-ítélttel vagy e célra készült bábbal, s a bika azután egy másik színészt ragadott a magasba (a *pegma* segítségével) Hercules alakjában (Weinreich). A két disztichon nyilván befejező töredéke egy elveszett epigrammának.

17.

Az elefánt hódolata.¹

Egy elefánt hogy alázatosan hajt térdet előtted,
 Cézár, melytől előbb a bika visszariadt,
 Nem cselekedte parancsra, sem örétől kitanítva:
 Sejti bizony, hidd el, isteni-voltodat ő.

18.

A megvadult tigris.

Lám, ez a tigris, amely Hyrcania ritka csodája,
 S ismert örének megnyalogatja kezét,
 Széjjeltépte dühös szájával a mérges oroszlánt:
 Nem látott soha még ilyet az emberi szem.
⁵ Erre nem is vetemült, míg ott élt rengetegében:
 Közzénk jutva vadult ennyire lelkülete.²

19.

A bika és az elefánt.

A bika, csóvával végighajszolva a színen,
 Fölveti csillagokig könnyen a szalmababát;
 Végre kimúlt az erősb elefánt agyarátul, amellyet,
 Hitte, hogy éppen olyan könnyen az égbe röpít.

20.

Cézár döntése.

Egy rész hogy Myrinust, más rész kívánta Triumphust,³
 Engedi mindkettőt Cézár: örüljön a nép.
 Ezt a vidám pört nem lehetett eldönteni jobban.
 Űdv neked, óh te szelid-lelkű, dicső Nagyurunk!

¹ A hatalmas és értelmes állat önkéntesnek vélt hódolata, hogy Domitianus előtt térdet hajtott, nagy hatást keltett a közönségben. Minthogy „az állat nem hazudik sohasem” (Látv. 29, 8.), hódolata is őszinte a Cézár isteni lénye előtt.

² Nem rousseau-i gondolat?

³ Myrinus és Triumphus: állatokkal küzdő gladiátorok a Cézár gladiátor-iskolájából. A nép kívánhatta egyes gladiátorok vagy gladiátor-párok föllépését.

21, a.

Orpheus esete ismétlődik.¹

Mind, amit a Rhodopé² látott Orpheus esetében,

Azt a porond, Cézár, itt bemutatta neked,

Szirtek kúsztak elő, szaladott a csodálatos erdő:

Véltük, a Hesperisek³ kertje vetődik elénk.

⁵ Volt ott házi barom, volt mindenféle vadállat,

És madarak serege vette körül a dalost.

S ott feküdt maga, hogy hálátlan' a medve megölte.

Mindez tisztavaló, míg az a régi — mese.

21, b.

Az irígy alvilág.

Bámuljuk, hogy a földszakadék Orpheust kibocsátja?

Eurydikétől jött: azt nem ereszti a föld.

22—23.

A hős Carpophorus.

Míglen az orrszarvút ingerli remegve az őrhad

És a nagy állatban késik a feldühödés,

Már félnek, hogy az ígért küzdelem elmarad ekképp':

Végül jól ismert, zord dühe újra kitör

⁵ És a sulyos medvét kettős szarvára kerítve

Csillagokig löki, mint szalmababát a bika:

S íme, milyen bizton veti Nóricum⁴ érckelevézét

Bátor kézzel a még kiskoru Carpophorus!

Vitte is a bikapárt, könnyen vállára emelve,

¹⁰ Megháttrált ez előtt a bivaly és a bölény.

¹ Egy halálra ítéltnek kellett Orpheus mesés trák énekes szerepét eljátszania, aki lantja zengzetével a vadállatokat, sőt a sziklát és fákat is maga után indította. Orpheust, aki Eurydikéje halála után nőgyűlölő lett, a bacchánsnők tépték szét, a halálra ítéltet a hálátlan medve, amely előbb elandalodva hallgatta a szép éneket.

² Rhodope: trákiai hegység.

³ Hesperisek (vulgo: Hesperidák) az aranyalmatermő mesés kertek őrzői.

⁴ Noricum: germán vidék a Duna és az Alpesek közt. Ott kitűnő fegyvereket kovácsoltak. — E sorral a régibb kiadások új epigrammát kezdtek 23. jelzéssel.

Futva előle a dárdájába szaladt az oroszlán.
Most panaszold, óh nép, a henye késlekedést!

24.

Elkésett néző.

Elkésett néző, aki jössz nagymessze-vidékről
S itt ma először látsz cézari ünnepeket,
Téged e tengeri Mars gályáival el ne vakítson
S a tengerszerű ár: föld vala itt az imént.¹

⁵ Nem hiszed? Úgy hát nézd, mire Marsot a hab kimeríti,
Kis-vártatva kiáltsz: „Víz vala itt az imént!”

25, a.

Leander.²

Éjjeli hab hogy megkímélte, Leander, az élted,
Azt ne csodáld: Cézár volt a haboknak ura.

25, b.

Úgyanaz.

Amikor elszántan föl akarta találni szerelmét,
Majd kimerült és már-már betemette a hab,
Így szólott, mondják, a vad árhoz az árva Leandros:
„Most kímélj, sietek; nyelj be, ha visszajövök!”

26.

Tengeri játék.

Néreiseknek³ ügyes kara játszik a tengeri árban
S változatos renddel festi a könnyű vizet.

¹ Az arénába bocsátott vízen tengeri ütközeteket vívtak.

² Leander (Leandros) minden éjjel átúsza a tengerszorost a Hellespontoson Abydos és Sestos között, hogy kedvesét, Herót, Vénus papnőjét meglátogassa. Hero egy toronyból fáklyával világította meg az útját. Mikor egy szélvihar kioltotta a fáklyát, Leander a hullámok martaléka lett. — A Leanderre vonatkozó két epigramma a vízzel előntött arénán eljátszott jelenetre vonatkozik, melyben a Leander szerepére kárhoztatott bűnös — Cézár kegyéből — kimenekült a habokból. (V. ö. XIV, 181.)

³ Nereus tengeri isten 50 leánya. Ügyes úszók Nereisek alakjában játszadoztak az arénát elborító vízen.

Szigony ijeszt egyenes foggal, görbével a horgony,
 És mi hajót vélünk látni, serény evezőt,
⁵ Majd a hajósok Ikercsillagzata¹ felragyogását
 S duzzadozó vásznát, amikor útra feszül.
 Ily művészi csodát ki eszelt ki a tengeri árban?
 Vagy Thetis az, ki tanít, vagy pedig ő tanul itt.²

27.

Egyenlő viadal.

Hogy húzták-vonták Priscus meg Vérus³ a harcot,
 És döntetlenül állt köztük a győzedelem,
 Gyakran hallatszott: „Szét kéne bocsátani őket!”
 Törvényét Cézár nem veti sutba azért:
⁵ Küzdeni kell pajzs nélkül egészen az ujjemelésig!⁴
 Közben, amint lehet, ad gazdag ajándokokat.
 Megjön végre az egyenlő viadalnak a vége:
 Hős küzdelmük is egy, földre rogyásuk is egy.
 Díszbotot és pálmát küld Cézár mindeniküknek:⁵
¹⁰ Hősi vitézségük ritka jutalmat arat.
 Más fejedelmek alatt ily eset, Cézár, nem esett meg,
 Hogy párosharcban győztes ez is meg az is.

28.

Carpophorus.⁶

Cézár! Carpophorus ha szülöttje a hajdani kornak,
 Adáz vadját nem rettegi úgy Calydon;

¹ Castor és Pollux ikertestvérek csillagzata védőistene a hajósoknak.

² Thetis a Nereisek egyike, Achilles anyja.

³ Egymással küzdő két gladiátor.

⁴ Amelyik küzdő fél fölemelte az ujját, az legyőzöttnek vallva magát ezért könyörgött.

⁵ Felszabadításuk jeléül.

⁶ L. e. könyv 22—23. darabját. Ez is az ifjú Carpophorus dicsérete. Ha a régi korban élt volna, hamar megölte volna a kalydoni

Nem Marathón a bikát, néméai föld az oroszlánt,
 S maenali vadkantól nem remeg Arcadia.
⁵ Ez ha ragad fegyvert, csak is egyszer hal meg a hydra;
 Egyszer vet dárdát, és a Chimaera halott.
 Tűzhányó bikapárt Médeia nekül leigazza
 S Pásiphaé kettős szörnyetegét leveri.
 Hogyha a tengernek szörnyérül a monda megújul,
¹⁰ Hésionét maga megmenti, meg Andromedát.
 Számláljátok meg, mi dicsőt tett Hercules: annál
 Többet tett, aki húsz ily vadat összetiport.

29.

Cézár és az antilope.

Félve kerülte az antilopé a molossusi falkát¹
 S változatos csellel jóideig menekült;
 Cézár lába előtt végtére megállt könyörögve:
 S kész zsákmánya után a kutya egyse kapott.
⁵ És Cézár, kit az antilopé szeme nyomba' fölismert,²
 És rábizta magát: öneki életet ad.
 Isteni lény Cézár! Mert szent, óh szent a hatalma,
 Higgyétek, mer' a vad nem hazudik sohasem.³

vadkant (melyet Meleager ejtett el), s Herculesként megfékezte volna a marathoni bikát, a nemeiai oroszlánt, az arkadiai vadkant, a lernai hydrát (melyet Hercules csak úgy tudott elpusztítani, hogy mind a száz levágott feje után kiégette a nyakat, mert különben a fejek újra kinőttek volna). Leverte volna a tűzokádó, hármastestű Chimaerát, mellyel Bellerophon küzdött meg, lebirta volna a tűzokádó bikapárt, melyet Jason csak Medeia segítségével tudott leigázni; megölte volna a Pasiphaë szülte Minotaurust, mely bika- és emberalakú volt, s melyet Theseus pusztított el. Hésionét, akit Hercules, és Andromedát, akit Perseus mentett meg a tengeri szörnyetegtől, szintén megszabadította volna.

¹ Molossusi (epirusi) ebek ráuszított falkáját.

² Ez a sor hiányzik a latin szövegben.

³ V. ö. Látv. 17.

30.

Cirkuszi hajós-csaták.

Augustus műve volt a hajóhadak összecsapása,¹

Ő fuvatott a vizen tengeri tárokat.

Cézárunk mellett de mi az, mikor itt Galatéa

És Thetis új vadakat lát a vizek mezején?²

⁵ Triton³ a porzó tengeren át guruló kocsikat lát

S azt hiszi, Neptúnus vágat elő fogatán.

Néreus,⁴ míg a hajók ádáz viadalmira készül,

Borzadoz, íme, gyalog járni az áradatot.

Mindazt, mit mutat a cirkusz, meg az amfiteátrum,

¹⁰ Együtt tárja eléd, Cézár, a tengeri ár.

Fúcinus és a szilaj Néró tava szóba se jöjjön:⁵

Ily vizi harcoknak lesz csak a híre örök.

31.

El ne ítéld.⁶

El ne ítéld gyors munkám! Elnézésre találhat,

Aki neked, Cézár, tetszeni vágyva siet.

32.

Engedj az erősbnek.

Másodrangú, de hős,⁷ aki enged a nála erősbnek:

Súlyos a pálma csupán,⁸ melyet a gyöngye arat.

¹ Augustus császár rendezett először hajós-csatákat a Tiberisen túl e célra ásatott és vízzel megtöltött mederben.

² Thetis és Galatea tengeri istennők.

³ Triton tengeri isten.

⁴ Nereus tengeri istenség, a Nereisek atyja.

⁵ Fucinus latiumi tó (ma: Lago di Celano), melyen Claudius császár rendezett hajós-csatákat.

⁶ Ez és a köv. darab valószínűleg hosszabb darabokból fennmaradt töredék. Valószínű, hogy a Látványosságok könyvének befejező darabja végződött a 31. alatti disztichonnal. (L. O. Weinreich: Studien zu Martial. Stuttgart, 1928. 24—28. l.)

⁷ De azért szintén hős.

⁸ A legyőzöttre nézve.

33.

A Flaviusok.¹

Flavia gens, becsedet mint törpiti harmadik ízed!

Tán nem is érte meg a két derekabb e nagy árt.²

¹ A Flavius-nemzetségből való három császár: Vespasianus (Kr. u. 69—79), és két fia: Titus (79—81) és Domitianus (81—96), a „harmadik íz”. Róla, akit életében istenített, mondja halála után Martialis e lesújtó bírálatot. A két derekabb: Vespasianus és Titus. Ez a disztichon kétségtelenül jóval későbbi kiadásban került erre a helyre és a Juvenalis 4, 38-hoz való scholion szerint eredetileg egy hosszabb költemény befejezése volt.

² Vespasianus és Titus jó uralma nem volt kárpótlás Domitianus zsarnoki uralmáért. A pentameter tömörsége csaknem minden fordítással dacol.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
TIZENNÉGY KÖNYVE

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
I. KÖNYVE

(Kr. u. 85—6.)

Verseskönyveimben, azt hiszem, olyan mérsékletet tanúsítottam, hogy senkinek sem lehet rájuk panasza, ki- nek jó a lelkiismerete, mikor még a legcsekélyebb szemé- lyekkel is a tisztelet csorbája nélkül tréfálkoznak; pedig ez annyira hiányzott a régi írónál, hogy nemcsak valódi, ha- nem nagy nevekkal is visszaéltek. Nekem olcsóbb áron jus- son dicsőség: maradjon utóljára tehetségem elismerése. Tréfáim jóhiszeműségét ne vonja hát kétségbe valami rossz- májú magyarázó, s ne ő írja helyettem az én epigrammaí- mat. Helytelenül cselekszik, aki másnak könyvén köszö- rüli a szellemét. Szavaimnak dévaj nyíltságát, vagyis epi- grammáim nyelvét mentegetném, ha én adtam volna rá pél- dát először: de így ír Catullus, így Marsus, így Pedo, így Gaetulicus,¹ így, akit csak olvasnak. Ha azonban valaki any- nyira pályázik a szigorú bíró nevére, hogy előtte egy lapon se szabad hímezetlen latinsággal szólani, az érje be evel a levéllel vagy inkább a puszta címmel. Epigrammákat azoknak írnak, akik látogatják a Floraliát.² Cato-féle em-

¹ Marsus: Domitius Marsus epigramma- és eposzköltő. Vergilius és Tibullus barátja. — Pedo Albinovanus, Ovidius barátja. Corn. Len- tulus Gaetulicus, konzul, legyőzte a gaetulusokat; epigrammákat írt. Caligula Kr. u. 35-ben alaptalan vád alapján megölette.

² A Floraliát, Flora ünnepét április 28-án cirkuszi játékokkal és mímusok előadásával ünnepelték. Ezek avval végződtek, hogy a mímák mez nélkül is megjelentek a színen. Mikor egyszer Cato is jelen volt, a közönség — iránta való tiszteletből — nem kívánta ezt a jelenetet. Cato azonban, mikor szomszédja megsúgta neki a dolgot, eltávozott.

ber ne lépjen be az én színházamba, vagy, ha már belépett, nézze is végig. Úgy gondolom, jogosan zárhatom leveletem a következő verssel:

*Ismerve pajzán Flora kedves ünnepét
S a szabados nép léha kedvteléseit,
Mogorva Cátó, színházamba mért jövélt?
Talán csupán azért, hogy kimehess megint?*

1.

Prológus.

Itt van, kit keresel s olvasni vágyol,
Akit élces epigrammáiról jól
Ismer mind az egész föld: Martialis.
Oly dísz, mit neki, gyájas olvasóm, te
5 Juttattál, amíg élt s érzett a földön,
Nem nyer holta után se sok poéta.

2.

Útbaigazítás.

Te, aki bárhova mégy, szereted, ha veled van a könyvem
S hű utitársként megy messze-utadra veled,
Vedd meg a kis kiadást, csupa pergamen annak a lapja:
Tokba a nagy könyvvel. Nékem elég a kezéd.
5 Hogy megtudd, hol kaphatsz meg s ne bolyongjad a
[várost
Elkalaúzóllak, nyomra vezetve hamar.
Túdós Lucensis szabadossa Secundus:¹ az árul
Pax szentélye mögött, pallasi kis piacon.²

¹ Secundus könyvkereskedő, a különben ismeretlen Lucensis szabadosa, pergamenpéldányokat árult könyvalakban. Ez volt a kis kiadás. Egy másik könyvárus, Atrectus (I, 117.), valamint Tryphon (IV, 72.) a diszkiadást árulta nagyobb tekercsalakban.

² Ott, az Argiletumnak nevezett téren, a Pallas templomáról elnevezett forumon, a Vespasianus építette Béke-templom mögött voltak a könyvesboltok.

3.

Könyvemhez.

Jobb' szereted, kicsi könyvem, az argiletumi boltot¹

S nem bánod, hogy üres lesz ez az itthoni polc.

Ah nem, nem tudod azt, mily finnyás Róma, az úrnők:

Hidd el, hogy nagyon is bölcs ez a marsi tömeg.²

⁵ Gúny sehol annyi: fiúk-, ifjak- s öregeknek

Versenyez orra akár a rinocéroszival.³

Nagy tapsot ha aratsz s már hányod örömmel a csókot,

Rád borított köpenyeg feldob a csillagokig.⁴

Persze te nem tűröd sok törlését az uradnak,

¹⁰ S játékid szigorún hogy ne jelölje a nád,⁵

Inkább könnyelműen az ég magasába röpülnél.

Fuss, de bizony biztosb lenne a honn-maradás.

4.

Domitianus Cézárhoz.

Könyveimet, Cézár, netalán ha kezedbe te vennéd,

Tedd le a fenséget, mely a világnak ura.

Hisz' diadalmenetidben is eltűröd te a tréfát;⁶

Élcre a büszke vezér szívesen ad anyagot.

⁵ Mint Thymelét nézed vagy a gúny özönébe' Latinust,⁷

Avval a homlokkal nézd eme verseket is.

Ártatlan játék, meg is engedi könnyen a censor;⁸

Dévaj ugyan könyvem, nincs mocskok életemen.

¹ L. az I, 2, 8. jegyzetét.

² Mivel Romulus Mars fia volt.

³ Az orrot az izlés és a gúnyolódás székhelyének tartották.

⁴ Dévaj ifjak csínye volt, hogy éjjel az utcán köpenyeget borítottak valakire, úgy lódították a levegőbe.

⁵ A szerző javító kalamusa.

⁶ A diadalmenetben a katonák gúnydalokat énekeltek a hadvezérre, hogy győzelmében el ne bizza magát.

⁷ Thymele táncosnő Latinus archimimusnak a felesége volt. Latinus egyúttal bennfentes besúgója Domitianusnak.

⁸ Mint az erkölcsök őre, Domitianus 84-ben censorrá is tette magát.

5.

Cézár válasza.

Tengeri harcaimért te epigrammákkal adózol:
Könyveddel, Marcus, azt hiszem, úszni akarsz.¹

6.

Cézár és Juppiter.

Egykor a kis gyereket sas emelte föl a magas égbe:²
Sértetlen csüggött terhe a karmai közt;
Cézár oroslánját teszi most zsákmánya szeliddé:
Szájában bizton játszadoz a kicsi nyúl.³

⁵ Mely csoda hát a nagyobb? Felső hatalom cselekedte
Mindkettőt: Cézár ezt, Jupiter pedig azt.

7.

Stella ,Galamb'-ja és Catullus ,Vereb'-e.⁴**Maximusnak.**

Stellámnak gyönyörűséges ,Galamb'-ja
— Bár meghallja Veróna, én kimondom: —
Catullus ,Vereb'-én túltesz, barátom.
Így Catullusod annyival mögötte
⁵ Áll Stellámnak, akár a vereb a galambnak.

¹ Domitianus élcelődve avval fenyegeti a költőt, hogy epigrammaival együtt vízre bocsátja.

² A trójai Ganymedest Juppiter sasa felragadta az égbe, hogy urának pohárnoka legyen.

³ Amfiteátrumi jelenet. Erről szól még az I. könyv 14. 22. 48. 51. 60. és 104. V. ö. még I, 44.

⁴ A pataviumi L. Arruntius Stella (102-ben consul lett) Martialis barátja, épp' úgy megénekelte feleségének, Violantillának elhúnyt galambját, mint Catullus egykor Lesbia verebét, s mintaképét Martialis szerint felül is múlta. Ezt a véleményét közli Maximus barátjával (talán Vibius Maximusszal), — akinek Catullus volt a kedves költője, — nem törődve Veronának, Catullus születése helyének s talán magának Maximusnak a tiltakozásával.

8.

Elve arass koszorút.

Hogyha a nagy Thraseát¹ s a dicső Cato tanítását
 Úgy követed, hogy azért óvod az életedet
 S kardok acéljának nem rontasz tárt kebeleddel,
 Azt teszed, óh Decián,² mit cselekedni helyes.
⁵ Nem dicsérhetem én, aki hírért ontja ki vérét;
 Emberem az, ki halál nélkül arat koszorút.

9.

Túlságos kívánság.

Csínosnak s nagynak kívánnál látszani, Cotta:
 Úgyde a csínosnak termete, Cotta, kicsiny.

10.

Az epedő Gemellus.

Maronillát kívánja Gemellus hitvesül,
 Érte sovárg s ajándékokkal sürgeti.
 Olyan szép? — Óh dehogy! Nincs rútabb nála tán.
 Mi tetszik rajta, mért óhajtja hát? Köhög.³

11.

Textilianusnak.

Tíz bárcát kaptál lovagúl, óh Textilianus;
 Hogy' lehet, avval hogy hússzor iszol te magad?
 Már a meleg vízből kifogyott vón rég' a cselédség,
 Hogyha te, Textilián, nem keveretlen' iszol.⁴

¹ Thrasea Paetust Nero idejében felségsértéssel vádolták: ereit megnyitva elvérzett (Kr. u. 67.). — Cato a híres Uticai Cato, „ki Róma buktán keblét felhasítja”. Mindkettő a sztoikus római lelki nagyság példája.

² Decianus Martialis földije és barátja, költő és sztoikus filozófus. Neki ajánlotta Martialis az epigrammák 2-ik könyvét.

³ Gemellus (költött név) tehát remélheti, hogy csakhamar örökli neje vagyonát.

⁴ Textilianus, mint lovag, a színházban, vagy az amfiteátrum-ban rendezett császári megvendéglés alkalmával tíz italbárcát ka-

12.

A bedőlt oszlopcsarnok.

- Merre fagyos Tibur hérakesi vára magaslik¹
 S kénes habjaiból Albula² füstöt ereszt,
 Rómától negyedik mérföldkö jelzi a múzsák
 Megszentelt berkét és gyönyörű mezejét.
⁵ Nyers³ oszlopcsarnok védett a nyári nap ellen,
 S hajh, csaknem szörnyű bűnbe esett a minap.
 Mert egyszerre bedőlt, miután kettős fogatával
 Hajtva a csarnok alatt Régulus elhaladott.⁴
 Ám Fortuna bizony remegett súlyos panaszinktól
¹⁰ S tűrni sehogy sem akart ekkora gyűlöletet.
 Most öröm a baleset maga, mert az az oszlopcsarnok
 Isteneink létét nem bizonyítja, ha áll.⁵

13.

Arria és Paetus.⁶

- A nemes Arria, hogy Paetusnak a kardot od'adta,
 Melyet előbb önnön-keblibe szúrt be keze,
 Szólt: „Hidd el, nem fáj ez az en-kezem által ütött seb:
 Az fáj, Paetus, amit most magad ütsz magadon.”

pott; ő azonban nem tiszser, hanem hússzor ivott oly módon, hogy másoktól kért bárcákat, akik nem ittak. Szerencsére — mondja M. — tisztán itta a bort, nem meleg vízzel keverve, mint szokásos volt, különben a császári cselédség már ki is fogyott volna a meleg vízből.

¹ Tibur híres volt Hercules kultuszáról s pompás templomáról.

² Albula, kéntartalmú folyócska Tiburhoz közel.

³ Nyers kövekből rakott.

⁴ Régulus; I, 111. V, 21. stb.

⁵ Hanem avval, hogy ledőlt a nélkül, hogy Régulusnak baja történt volna.

⁶ Valószínűleg egy szoborcsoportozatra vonatkozik, amely a Claudius császár ellen Kr. u. 42-ben szőtt összeesküvésben részes és ezért halálra ítélt Caecina Paetus (Thrasea Paetus apósa: I, 8.) és hű neje, Arria önkéntes halálát ábrázolta.

14.

A jószívű oroszlán.

Láttuk, Cézár, oroszlánok mily játszva enyelgnek,
 Mert az aréna neked bémutat ilyeneket,
 Amikor a nyájas fogak által megragadott nyúl
 Visszakerül s a nyitott szájba be- és kioson.
⁵ Vérszomjas vad az ily zsákmányt hogy' tudja kimélni?
 Amde *tiéd* ez a vad: meg lehet érteni hát.

15.

Élj te ma!

Julius Martialisnak.¹

Juliusom, valamennyi barátom közt a legelső,
 Hogyha a régi hűség s ősi jog ér valamit:
 Hatvanadik consulválasztást érsz te maholnap,
 Már közeleg hozzád napjaid alkonyata.
⁵ El ne mulaszd, mit a sors még megvonhatna tetőled,
 Mert amit átéltél, az csak örökre tied.
 Várnak a gondok utóbb, küzdelmek egész sora vár még,
 Nem marad itt az öröm, szárnyra kel, elröpül az.
 Hát két kézzel ölelve szorítsd kebeledhez erősen,
¹⁰ Úgyis habként foly sokszor öledbül alá.
 Hidd el, nem nagy bölcs, aki így szól: „Most fogok
 [élni.”
 Élj te ma. Elkésett, élni ki holnap akar.

16.

A könyv.

L. Stertinius Avitusnak.²

Abba,' mit olvasol itt, van jó, közepes, de a nagy rész
 Rossz biz', Avitus: a könyv mind valamennyi ilyen.

¹ Julius Martialis, aki már 60-ik évében volt, egyik legjobb barátja a jóval fiatalabb (45—47 éves) költőnek. A mons Janiculuson egy kis villája és könyvtára volt (IV, 64. VII, 17.).

² Martialis egyik kiváló pártfogója, maga is költő, 92-ben consul. (IX, 1.)

17.

Mi a fontos?

Titusnak.

Ügyvédkedjem-e? Titus egyre nőgat
S váltig mondja fülembe: „Fontos ám az!”
Fontos, Titusom, a paraszt ekéje.

18.

Az ital gyilkosa.

Tucca, falernumi óborhoz, mondd, mért vegyitesz te
Mustot, amellyet adott a vatikáni szüret?¹
Mit vétett a boroknak legnemesebbike néked?
Volt-e javadra silány lőre vajon valaha?
⁵ Nem rólam van szó; de falernumit ölni gonoszság
És kampán² nedübe önteni méregitalt!
Vendégid, lehet, érdemesek meghalni kezedtől:
Ily pompás óbort jogtalan' érne halál.

19.

Aki már nem veszíthet.

Úgy tudom, Aelia, négy volt még fogaidnak a száma;
Kettőt egy, kettőt más köhögés kibökött.
Most nyúgodtan egész napon át már újra köhöghetsz:
Hisz' fogad úgy sincsen több kiköhögni-való!

20.

A gombafaló.

Caecilianus, ez örültség. Vendéged elől te
Minden gombádat befalod egymagad itt.
Méltót mit kívánjak a torkodnak s a hasadnak?
Falj gombát, amilyet Claudius egykor evett.³

¹ A mons Vaticanus borát nem becsülték.

² „Campaniai”: a versbe nem fér bele.

³ Claudius császárt kedvelt gombájával mérgezte meg neje, Agrippina.

21.

C. Mucius Scaevola.¹

Hogy csatlósa miatt a királyt elvéti a jobbkez,
 Veszni akarva a szent tűzbe vetette magát.
 A kegyes ellenség nem bírta e zord csodalátványt:
 Elviszi a tüztől s útra bocsátja a hőst.
⁵ Megvetvén a tüzet, mit Mucius égete bátran,
 Porsena nem bírta nézni a szörnyű kezét.
 S mert vétett ez a jobb, sokkalta dicsőbb is a híre;
 Kissebb érdeme van, hogyha a célba talál.

22.

A nyúl és az oroszlán.²

Mit kerülöd, kicsi nyúl, a szelidszájú, vad oroszlánt?
 Nem tép az soha szét ily piciny állatokat.
 Mind csupa nagyszerű nyakszirtekre sóvárgnak e
 [karmok:

Ily kicsi vértől nem csillapul akkora szomj.
⁵ Eb prédája a nyúl, nem tölt be az ekkora száját:
 Cézár fegyvere sem sujt soha dák gyereket.³

23.

Fürdő- és asztali társak.

Csak fürdőtársat, mást nem hívsz meg soha, Cotta:
 Fürdésnek köszönöd asztali társaidat.
 Bámultam, vajjon mért nem hívsz meg soha, Cotta:
 Nem tetszettem, most már tudom, úgy csupaszon.

¹ C. Mucius Scaevola a Rómát ostromló Porsena etrusiai király táborába lopódzott, hogy a királyt megölje. Véletlenül azonban az írdeákját (M. szerint a csatlósát) szúrta le. Mikor tévedését látta, félelmetlensége jeléül az ott égő oltár lángjába tartotta jobbkezét s szemébe mondta Porsenának, hogy hosszú sora áll mögötte azoknak az ifjaknak, akik erre a dicsőségre vágyanak. Porsena szabadon bocsátotta a hős ifjat és csakhamar békét kötött a rómaiakkal.

² Cirkuszi jelenet, mint I, 14.

³ Domitianus ekkor (86-ban) készült hadjáratra a dákok ellen.

24.

A látszat csal.

Látod-e őt, Decianus, rendetlen, kusza hajjal?
 Úgy-é, szinte remegsz sűrű szemöldökítől?
 Egyre Camillusról, Curiusról¹ áradoz ajka;
 A látszatba' ne bízz': férje akadt a minap.²

25.

Faustinusnak.³

Verseidet, Faustinusom, add ki a nép örömére,
 Művelt elmédnek lássuk e kincseit is.
 Nem vetik el könyved, kik a Cecrops-várba' lakoznak⁴
 S nem fitymálja honunk nagyja se hallgatagon.
⁵ Ajtódon már zörget a Hír: habozol bebocsátni?
 Melyet a munkád nyujt, mért ne fogadd el a bért?
 Könyved, amely túlél, hadd kezdjen el általad élni;
 Kései hírnév az, melynek a hamvad örül.

26.

A telhetetlen.

Többet iszol te-magad húsz másnál, Sextilianus.
 Hisz' csupa víztől is könnyű berugni eképp;
 Nemcsak a szomszédidnak a bárcáit szeded össze:⁵
 Távol-ülőktől is jó sokat elkunyorálsz.
⁶ És nem is a paelignusi pincének bora járja,
 Sem nem olyan, mely a tusk bércek ölén fakadott;⁶
 Amit a régi Opimius áldott korsaja adhat,⁷

¹ Camillus, híres római, a gallusoktól mentette meg Rómát (365 Kr. e). Curius Dentatus a samnitákon és Pyrrhuson aratott diadalt.

² T. i. férfi létére férjhez ment.

³ Martialisnak jómódú költő-barátja.

⁴ Cecrops (Kekrops) Athén mítikus alapítója.

⁵ L. I, 11.

⁶ A paelignusok és a tuscusok (etruscusok) bora hitványabb fajta volt.

⁷ L. Opimius consul idejében (Kr. e. 121) olyan kitűnő bor termett, hogy az még Martialis korában is nagyrabecsült ital volt

S füsttől barna edény ontja a massicusit.¹
 Lálétánusi seprőt² adjon néked a csaplár,
¹⁰ Tíznél, Sextilián, hogyha te többször iszol.

27.

Szavamon fogtak.

A mult éjtszaka azt mondtam tenéked,
 Mikor tíz meszelyecskét már lenyeltünk:
 „Hé, Procillus, ebédelj máрма nálam.”
 Késpénz volt neked a szavam legottan,
⁵ Amely béborozott számból kicsúszott.
 Túlön-túl veszedelmes ám e példa:
 Nem kedvellem a jóeszű ivókat.

28.

A bországu Acerra.

Azt hiszed-é, hogy a tegnapi bortól bűzlik Acerra?
 Tévedsz, hisz' mindig virradatig pityizál.

29.

Legalább vedd meg.

Hírlik, a verseimet, Fidentinus, te a népnek
 Úgy adod éppen elő, mint a sajátjaidat.
 Ingyen adok verset, ha enyémnek vallani kész vagy,
 Vagy legalább vedd meg, s úgy azután a tiéd.

30.

Pályacsere.

Diaulus, ki seborvos volt, most gyászpadozt állít:
 Hát most is *klinikus* a maga módja szerint.³

¹ A campaniai Massicus hegye is kitűnő bort termelt.

² Laletania: Hispania Tarraconensisben.

³ A görög *kliné* ágyat és gyászpadozt, ravatalt is jelent.

32.

Sabídiusnak.

Sabídius, nem szívellek. Mért? Nem tudom én azt;
Csak nem szívellek. Légyen ez oknak elég.

33.

Gellia gyásza.

Hogyha magában van, holt atyján Gellia nem sír,
Amde mihelyt valakit lát, szeme könnyeket ont.
Gellia, nem gyászol, ki ezért dicséretet áhít;
Aki valóba' keserg, nem keres az tanukat.

36.

Testvéri szívek.

Lúcánus s Tullus,¹ ha megadná néktek a végzet,
Egykor amit nyertek tőle a Léda-fiúk,²
Azt a nemes versenyt folytatnátok magatok közt:
Jusson a másíknál néki előbb a halál.
⁵ S szólana az, ki előbb szállott le a styxi homályba;
Éld, testvér, a saját életed és az enyém.

37.

Mi a drágább?

Míg beleid terhét arany éjiedénybe ereszted,
Bassus, üvegből iszol: többbe kerül, ha ürülsz.

¹ Cn. Domitius Lucanust és Cn. Domitius Tullust, (akiknek Curvius nemzetségnevük is volt), a testvéri szeretet példáiként említi az V, 28., valamint a IX, 51. Abból megtudjuk, hogy az idősebb Lucanus halt meg előbb.

² A Léda-fiak: Castor és Pollux. Ennek Juppiter, annak Tyn-dareus volt az atyja. Mikor Castort Lynceus elejtette, Pollux arra kérte atyját, Juppitert, hogy halhatatlanságában testvére is osztozhasson. Juppiter megengedte, hogy naponként felváltva egyikük éljen az égben, míg a másik mint halott, az alvilág lakója.

38.

Kisajátítás.¹

Fidentinus, a könyv az enyém, amelyet te szavalgatsz.
 Ám rosszul szavalod: hát e szerint a tiéd.

39.

Ritka barát.Decianusnak.²

Hogyha van oly ember, ki beválik ritka barátnak,
 Milyet a hajdani kor ismer, a régi hűség;
 Hogyha van egy fölKentje a római és az athéni
 Pallas Athénának, jószívű és egyenes;
⁵ Hogyha van, aki a jog s tisztesség öre, barátja,
 S titkolt dolgot nem kér soha istenitől;
 Hogyha van, akit a lelkiező kormánya vezérel,
 Vesszek el én, ha te nem vagy, Decianusom, az.

40.

Egy rosszmájúnak.

Nincs kedvedre, ha olvasod ezt, s fintorgatod orrod;
 Légy mindenkire te, rád soha senki, irígy.

41.

Az önhitt Caecilius.

Művelt szellemű vagy, hiszed, Cecilius,
 Hidd meg, nem vagy. Ugyan mi hát? Szószátyár,
 Hasonló Tiberentuli házalóhoz,
 Aki tört üvegért árulja sárga
⁵ Kénrúdját; ahoz, aki főtt borsóját
 Árulgatja a lusta néptömegnek;
 Öréhez szelidített viperáknak;
 Hitvány hallevet áruló fiúhoz;
 A szakácshoz, amint forró fazékban
¹⁰ Kolbászát berekedve kínálgatja;

¹ V. ö. I, 29.² Decianus: I, 8.

- Uccán verseket áruló költőhöz,
 Avvagy gádesi, aljas kerítőhöz,
 Egy vén s szemtelenül szájas bitanghoz.
 Szűnj meg hinni magad tehát olyannak,
¹⁵ Milyennek magadat csupán te véled,
 Egy Gabbát a te élced hogy legyőzhet,
 Sőt legyőzheti Tettius Caballust.¹
 Nem mindenki kapott ám finom orrot;
 Arcátlan' ki sületlen élceket gyárt,
²⁰ Még nem „Tettius” az, csak is „Caballus”.²

42.

Porcia.³

- Porcia, meghallván Brutusnak, urának a sorsát,
 Hogy nem lelte, melyet dugtak előle, a tört,
 „Véletek, engemet eltilthattok — szolt — a haláltól?
 Erre tanít-e apám végzete benneteket?”
⁵ Ekképp' szólva mohó szájjal lángzó parazsat nyelt.
 Most menj, lomha tömeg, rejtsd csak előle a tört.

43.

Ebéd Mancínusnál.

- Kétszer harmincunk hívtad, Mancinus, ebédre:
 Egy vaddisznó volt, semmi azonkívül ott.
 Sem szőlő, melyet eltettek, mint kései termést,
 Sem melimélum,⁴ amely édes, akárcsak a méz.
⁵ Nem volt körte se, jóhosszú fűzérbe kötözve,
 Sem pún gránátmag, rózsapirosra megért.
 Kúpalakú sajtot nem küldött Sassina falva,⁵
 Picénumból sem jött oda finom olaj.

¹ Gabba: Augustus császár udvari bolondja. Tettius Caballus is afféle lehetett.

² Caballus = ló.

³ Porcia a Philippinél kardjába dőlt Brutus felesége, M. Porcius Cato Uticensis méltó leánya.

⁴ Melimelum = mézalma.

⁵ Sassina umbriai falu, ahol kitűnő sajt készült.

Egy vadkan csupaszon, de az is hitvány: bizony ollyat
 10 Fegyver nélkül is egy törpe megölne talán.
 Am abból se jutott, csak néztük mindvalahányan:
 Vadkant így elibünk még az aréna is ád.
 Már ezután vadkant te eléd ne tegyen soha senki:
 Juss Charidemusként¹ vadkan elé te magad.

44.

„Bis repetita placent.”

A futosó nyulakat s az oroszlán játszadozását,
 Hogy régibb lapom is zengi, az új megín' azt,²
 S így ismételtet: ha sokallod, Stella barátom,³
 Kétszer táltass énnekem is te nyulat.

45.

Homerosi példa.

Hogy rövidebb könyvekkel a gondom kárba ne vesszen,
 Szóljon eképp' a beszéd: τὸν δ' ἀπαμειβόμενος.⁴

47.

Orvos és sírásó.

Orvos volt a minap, sírásó márma Diaulus:
 Mostani munkáját látta el a minap is.

48.

A bátor nyúl.⁵

Nem mentette meg ő a bikát ettől a toroktól,⁶
 És az a nyúl fürgén rajta be- és kifutos.

¹ Charidemus gonosztevő, akit a cirkuszban vadkan elé vetettek.

² L. I, 6. 14. 22.

³ Stella: I, 7.

⁴ M. azt akarja mondani, hogy valamint Homeros gyakran ismétli ezt a mondást („Erre felelt azután”), így ő is inkább ismétli magát (mint az előbbi epigrammában), semhogy új tárgyakon törje a fejét.

⁵ Hasonlók: I, 6. 14. 22. 44. 51. 60. 104.

⁶ Az oroszlán torkából.

- S ami csodálatosabb, gyorsabban jő ki belőle:
 Még bátrabb szívet vesz nemes ellenítől.
⁵ Nem szalad ő biztosban, hogyha üres az aréna,
 Nem bátorságosb ketrece zára mögött.
 Pajkos nyúl, harapós ebeket ha kerülni ohajtasz,
 Ott az oroszlánszáj: jó menedék neked az.

49.

Licinianus¹ útrakelésekor.

- Licinianus, hispán földnek dísze, kit
 A celtiber nép nem feled,
 Ma-holnap újra látod bérces Bilbilist,
 A lóról s fegyverről hírest,²
⁵ A hótakart vén Gaiust és a bérce-tört
 Vadáverónak szent hegyét,
 A gyönyörű Boterdum áldott berkeit,
 Miket Pomona³ úgy szeret.
 A Congedusnak enyhe árját szelheted,
¹⁰ A nymphák lágyvizű tavát
 S a kis Salóban, mely megedzi a vasat,
 Üdited ernyedte tagjaid.
 Szomszéd Voberca reggclidre friss vadat
 Hajt kopjahegyre ott neked.
¹⁵ A nap hevét arany Tagusnak partjain⁴
 Enyhítik a fák lombjai.
 A hús Dercenna oltja égő szomjadat
 S a Nutha, mely győz a havon.
 Ha ősz december- és a zord télnek szakán
²⁰ Vadul dühöng észak szele,
 Te Tarracónak⁵ napsütötte partira

¹ Licinianus, a költő földije, Rómában ügyvédi s talán írói tevékenységet folytatott, majd visszatért Bilbilisbe (Kr. e. 85). Elutazása előtt írja Martialis ezt a búcsúztatót, mely az ő honvágát is elevenen tükrözteti.

² Bilbilis híres volt lótenyésztéséről és fegyverkovácsolásáról.

³ Pomóna a gyümölcstermés istennője.

⁴ A Tagusból (ma: Tajo) aranyat mostak.

⁵ Tarraco, ma: Tarragona.

Es Laletániádba¹ térsz.

Ottan levágsz lágy hálód fogta őzeket

Es honi vadsertéseket.

²⁵ Jó lóval elfogsz sok ravasz nyulat: legyen

A szarvas vincelléredé.

Szomszédos erdő táplálgatja tűzhelyed,

Körülte sok maszatos gyerek.

Hívod vadászod, s vendég is legott akad,

³⁰ Nem messziről kell hívnod őt.

Sehol sincs holdas bőr és tóga sincs sehol,²

Nincs illatos biborruha.

Nincsen liburnusi szolgál, panaszos kliens,

Uralgó özvegyasszonyok.

³⁵ Sápadt vádlott el nem rabolja álmodat,

Heverhetsz késő reggelig.

Más ám szerezzon örült, hangos tapsokat:

Te csak sajnáld a boldogát;

Nem törve nagyra igaz örömet keress,

⁴⁰ Míg Surádat dicsérgetik.³

Az élni-vágyás nem lehet szerénytelen,

A hírnévből ha már elég.

50.

Homeros szerint.

Hogyha szakácsod „Mystillos” neked, Aemilianus,

Mért ne legyen nálam épp’ „Taratalla” neve?⁴

¹ Laletania: I, 26, 9.

² A római senator sarufűzőjére kitüntetésül félhold volt kötve. Vidéken nem hordtak tógát, csak tunicát.

³ L. Licinius Sura Hispania Tarraconensisből, később három ízben is consul. (L. VI, 64, 12. és VII, 47.)

⁴ Hom. Ilias I, 465. verse így kezdődik: *Μιστυλλόν τ' ἄρα τάλλα*. Erre hivatkozva mondja Martialis, hogy ha Aemilianusnak *Mystillos* a szakácsa, miért ne lehetne az övé *Taratalla*. Persze ilyen név nincs.

51.

A becsvágyó nyúl.¹

Mind' csak a legjava-zsákmányon kap a zordon
[oroszlán:

E fogakat, kis nyúl, hát minek is kerülöd?

Majd biz' a' hozzád aljasodik le a nagy bikatesttől

S szétmorzsolja nyakad, mely neki semmi csupán.

⁵ Azt ne reméld, hogy ilyen nagy sorsnak a hírneve
[száll rád.

Nem hoz ily ellenség rád, kicsi préda, halált.

52.

Quintianusnak.²

Könyvem néked ajánlom, Quintianus; —

— Tán csak a magaménak mondhatom, bár

Poétád a sajátjaként szavalja —;

Szolgaságra panaszt olvasva benne,

⁵ Mint védő tanu állj melléje bátran

S szerzőnek ha magát az vallja, monddjad,

Hogy az én vagyok, én tettem szabaddá,³

Ezt kiáltsd bizonyozva négyszer-ötször,

S elszégyenli magát a plágiátor.

53.

A plágiátor.⁴

Fidentinus, imé, egy lap van a versezetimben,

Mely a tiéd, de el is van látva a gazda jegyével,

És a te verseidet nyilván bélyegzi lopásnak.

¹ V. ö. I, 48.

² Martialisnak egyik gazdag patrónusa (V. ö. V, 18.).

³ A költő olyan rabszolgához hasonlítja könyvét, akit ő bocsátott szabadon, de egy plagiátor sajátjaként bánik vele; arra kéri Quintianust, hogy könyvének szabadságát és hovatartozását mint védő tanú (assertor) a törvény (vagyis a közönség) előtt is védje meg.

⁴ Fidentinusnak többször szemére veti a költő, hogy verseiből plagizál (L. I, 29. 38. 72. V. ö. I, 66.).

- Tyrusi bíboron így ejt mocskot a lingoni bárdok
⁵ Kámsadarócának zsírral kent durva bozontja;¹
 Arezzói cserép² így ékteleníti a kristályt;
 Lédai hattyúknak³ seregében is így nevetik ki
 A gyász-szín hollót a Caystros⁴ parti virányán;
 És mikor a csalógány panaszos dala zeng a berekben
¹⁰ Változatos hangján, így bánt a szarkakereplés.
 Nincs szüksége a könyvemnek vádlóra, bíróra;
 A te lapod maga szól harsogva füledbe: „Te tolvaj!”

54.

Új és régi barátok.

Fuscushoz.⁵

- Hely ha van szeretetre még tenálad,
 Fuscusom, — hiszen annyi a barátod, —
 Kérek egy helyet én is, hogyha adhatsz.
 Ámbár új vagyok, el ne útasítsál.
⁵ Újak voltak a régi hívek is mind.
 Azt nézd csak, hogy az újdonsült baráttól
 Várható-e, hogy egykor „régí” lészen?

55.

Kívánatos élet.

Frontónak.⁶

- Tudni kívánod, mint óhajtana Marcusod élni,
 Fronto, a hadviselés s egyben a tóga disze?
 Hát ime, halld: a saját kis földjét szántani vágya
 S kis jószágában lelni nyugodt örömét.

¹ A lingonok gallus néptörzs Gallia Celticában. Bárdok: lingon énekesek.

² Arezzo (a régi Arretium) fazekasipar helye Etruriában.

³ A hattyúk lédaiaak, mert Juppiter hattyúalakban ölelkezett Ledával.

⁴ Caystros ioniai folyó hattyúit már Homeros is említi.

⁵ Fuscus neves, vagyonos törvényszéki szónok (VII, 28.).

⁶ Előkelő római, jó barátja költőknek, de hogy három, akkor élt Fronto közül melyik, nem tudjuk.

- ⁵ Vágyna-e Spárta hideg márványát¹ bárki taposni,
 Hogy kora-reggeleken lássa, köszöntse urát,
 Hogyha megadta a sors, hogy hálójából az erdő
 És a mező vadját ontsa a tűzhely elé?
 Vagy remegő zsinegén halakat vonszoljon a partra
¹⁰ S rőt köcsögébül előszedje a méz aranyát?
 A döcögős asztalt telerakja kövér majorosné
 És a saját parázsán főzze a házi tojást?
 Mind, aki engem nem szeret, ily éltet se szeressen
 S járjon sápatagon városi dolga után.

56.

Nem elég a jóakarát.

Folytonosan szakadó zápor veri, mossza a szőlőt:
 Színbort nem mérhetsz, gazda, akárhogy akarsz.

57.

Mily lányt?

Flaccusom, azt kérded, mily lány van nékem inyemre?
 Nem rátarti nagyon s nem nagyon odaadó.
 Ami e kettő közt, közepütt van, nékem a' tetszik:
 Meg se gyötörje szívem, meg se unassa magát.

59.

Baiaeban.²

Flaccusnak.

Száz quadransot tesz ki a bájei sportula éppen;
 Hát csak koplaljunk ennyi gyönyör közepett.
 Add csak vissza Lupus s Gryllus vacakos feredőit:
 A vacsorám ha komisz, fürdeni jól minek is?

¹ T. i. spártai (lakoniai) zöld márvánnyal (szerpertinnel) kirkott-falú és padlójú úri átriumokat, hova kora reggel patrónusa üdvözlésére siet a kötelességtudó kliens.

² Baiae, a híres fényűző tengeri fürdő Campaniában. A költő elkísérte oda Flaccus barátját vagyis inkább patrónusát (I. 57.), de a kliensként kapott sportula (száz quadrans, azaz 25 as) nem volt elég a tisztességes étkezésre. Ezért inkább beérné harmadrendű római fürdőkkel, csak jobban tudna étkezni.

60.

Ismét a nyúl.¹

A vad oroszlánnak, kicsi nyúl, torkába ugorhatsz:

Azt hiszi, hogy nincsen semmisen a foga közt.

Rá hogy ugorjon, hol van a hát? hol a szűgy harapásra?

A bikatest, amelyet szörnyű halálra sebez?

⁵ Hasztalanul hát mért ingerled urát a vadonnak?

Nem lakomáz ő mást, csak kiszemelt vadakat.

61.

Városok dicsősége.

Veróna tudós poétáját kedveli,²

Maróra³ büszke Mantua,

Patáviumnak Liviussa ad becsset,

Valamint Stellája s Flaccusa,⁴

⁵ Apollodórnak⁵ tapsol Nilus, az árvizes,

Sulmóba' Násó⁶ híre zeng,

Két Senecáját s egyetlen Lucánusát⁷

Hirdeti fennen Corduba,

Tréfás Gadesnek Canius az öröme,⁸

¹⁰ Emerítának Decianusom:⁹

Veled dicsekszik majd, Licinianusom,¹⁰

S rólam se hallgat Bilbilis.¹¹

¹ L. e. könyv 48. darabját.

² Catullust.

³ Vergiliusra.

⁴ Stella: I, 7. Flaccus: pataviumi költő: I, 76.

⁵ Apollodorus Egyiptomban született vígjátéktíró.

⁶ Ovidius Naso.

⁷ M. Annaeus Seneca rétor és fia, a filozófus Seneca, Nero tanítója Cordubában (Cordova) született. — Lucanus a Pharsalia c. történelmi eposz költője.

⁸ Canius Rufus: Martialis barátja, tréfás költő. Gades = Cadix.

⁹ Emerita hispaniai város; Augustus nyugdíjas (emeritus) katonák számára alapította. Decianus: I, 8.

¹⁰ Licinianus: I, 49.

¹¹ Martialis születése helye.

62.

A fürdőzés hatása.

Még a sabin nő¹ sem tett túl Laevina erényén,
 Sőt szigorúbb volt ő, mint a mogorva ura.
 Míg hol a Lucrinus s az Avernus² habja locsolja,
 Hol meg Baiaenak hűsöl az árjaiban,
³ Lángra gyul és elhagyja urát egy ifju legénnyel:
 Mentibe' Pénélopé, visszajövet Helena.³

63.

Kerülő uton.

Verseimet recitáljam néked? Semmiesetre.
 Nem hallgatni akarsz, csak recitálni, Celer.⁴

64.

Szép vagy...

Szép vagy, meghiszem, és ifjú valóban,
 S gazdag is: lehetetlen ezt tagadni.
 Am Fabulla, midőn evvel dicsekszel,
 Sem szép, sem fiatal nem vagy, se gazdag.

65.

Különbség.

Barbár „*ficus*”-omért kinevetsz, óh Caecilianus,
 És kijavítasz, mert csak „*ficos*” a helyes alak.
Ficus-nak mondják termését a fügefának:
Ficos, Caecilián, ami az arcodon ül.⁵

¹ A sabin nők híresek voltak erényes voltukról.

² A Lucrinus- és az Avernus-tó Baiae tengeri fürdőhöz közel van.

³ Penelope: Ulixes (Odysseus) hűséges hitvese, Helena, Menelaos spártai király hűtlen felesége, akit a trójai Paris megszőktetett.

⁴ Celer a saját verseit szeretné bemutatni.

⁵ A szójáték lefordíthatatlan. *Ficus*, mint nominativus, kétértelmű: ha u-tővű és nőnemű, akkor *füge* a jelentése. Ekkor a többes accusativusa is: *ficus* (mint itt a latin szövegben); ha o-tővű és hímnemű, akkor *bibircsót* jelent, s ekkor többes accusativusa: *ficos*.

66.

Plagiátoromnak.¹

Tévedsz te, könyveimnek fösvény tolvaja,
Ha azt hiszed, hogy annyiért költő lehetsz,
Amennyibe leíratás, kötés kerül.
Hat-hét sestertiuson nem eladó e hírnév.

- ⁵ Keress inkább dugaszban újabb verseket,²
Miket csak egy ismer, a szekrényébe zárva
A szűz papirus apja őriz egymaga,
S a durva álltól nem foszlott ki még a szélük.³
A régi könyv sosem cserélhet ám urat.
- ¹⁰ Olyat ha lelnél, amely nincs még megsikálva,
És pálcikával, pergamennel nincs diszítve,⁴
Vedd meg: van nálam is, nem tudja senki meg.
Aki a másét szavalja, hogy hírnévre jusson,
Ne könyvet vásároljon az, csak hallgatást.

67.

Túlzott vád.

„Ejnye, be nyelves vagy!” — sokszor, Cérylus, eképp’
[szólsz.

Az mindenki neked, ellened aki beszél.

68.

Csak Naevia?

Rufus akármit tesz, csak Naevia az, kire gondol:
Róla beszél, ha örül, róla, ha csendbe’ mereng.

(Vannak azonban helyek, pl. VII, 71, 6., ahol a fűgét jelentő *ficus* is o-tövű és hímnemű.)

¹ V. ö. e könyv 19. és 53. darabjával.

² Amelyeket még nem adtak ki.

³ Ha az olvasás végett legöngyölt tekercset (volumen) ismét fel akarták göngyöltíteni, akkor a pálcikát (umbilicus), amelyre a tekercset göngyöltíteni kellett, két kézzel fogták és az elejét az áll alá nyomva igyekezett a könyvtekercset szorosabbra tekerni. Így a papiros széle hamar kifoszlott.

⁴ A könyvtekercset felül és alul tajtékkővel horzsolták simára. A pergamen borítékul szolgált.

Ránk poharat ha ürít, eszik, int, tagad és könyörög, csak
Naevia létezik és néma, ha Naevia nincs.

⁵ Tegnap az atyjának mikor írt, a levélbe' csak ez volt:
„Naevia, csillagom, ah életem üdve, napom!”

Naevia ezt olvassa, nevet, szeme földre lesütve.
Dőre, mit őrzöngesz? Naevia száz is akad.

69.

Versenytárs.

Maximusnak.

Tarentos ezelőtt csak Pánt mutatta:
Most már Cániusunk lépett helyébe.¹

70.

Proculusnak.²

Menj, könyvem, Proculus fényes házába helyettem,
És üdvözetemet szívesen add neki át.
Kérded, merre keresd. Ősz Vesta- s a Vesta-szüzekkel
Szomszédos Castor temploma jelzi utad.

⁵ Ott leled a tisztelt palotát³ a szenthegyi lejtőn,
Ahol a legfőbb úr annyi alakba' ragyog.⁴

Vissza ne tartson fénysugarával a büszke kolosszus,⁵
Amely örül, hogy túltészen a rhodusin is.⁶

Fordulj egyet, ahol Bacchusnak a temploma díszlik

¹⁰ S Cybele oltárán festve fia, Corybas.⁷

Balfele mindjárt úri lakának frontja felötlük
És a magas háznak átriumába belépsz.

¹ Tarentos a Mars-mező egyik helye, ahol a nevető Pán szobra állott. Minthogy Canius Rufus, a nevető költő (I, 61) annak közepébe költözött, M. szerint most ő foglalja el a nevető Pán helyét.

² C. Julius Proculus, a költőnek gazdag jóakarója (XI, 36.)

³ A Palatiumot, a cézári palotát.

⁴ Domitianusnak több arany vagy arannyal bevont szobra állott a Palatiumhoz vezető úton.

⁵ L. Látv. könyve 2.

⁶ A rhodusi kolosszus a világ hét csodájának egyike volt.

⁷ Cybele és Jasion fia. Cybele az istenek anyja, a phrygiai istenasszony. Rómában Kr. e. 204-ben honosodott meg a tisztelete.

Menj be, ne félj pompájától a büszke küszöbnek,
 Mert annál tártabb porta sehol se fogad,
¹⁵ Sem méltóbb, hogy a múzsák kedveljék, meg Apollo.
 Kérdi talán: „No miért nem maga jó az urad?”
 Ments ki: „Mivel, bármily kicsiny élvezet a lapozásom,
 Irni sem ért vón rá, hogyha köszönteni jó”.

71.

Kire — hányszor?

Laevia hat poharat, de hetet Justina igényel;
 Négyet Lyde, Ida hármát, a Lucas ötöt.¹
 Annyi falernumit adj, ahány a betűje nevüknek;
 S mert egyikük sem jó, bűm szelid álma, te jöjj!²

72.

Idegen tollakkal.³

Fidentinus, a versem által vágysz te
 Költő lenni egész világ szemében?
 Ekképpen hiszi Aegle jófogúnak
 Önmagát elefántcsont fogsorával,
⁵ És — ámbár feketébb az ért szedernél, —
 Ólomhóba⁴ keres vigaszt Lycóris.
 Hát így módon ahogy költő lehetsz te,
 Fürtössé lehet a föld, bár kopasz vagy.

¹ Az éltetés annyi pohárral járta, ahány betű volt az éltetettnek nevében.

² Ezt az epigrammát régebben rimes alakban fordítottam; így hangzik:

Hat pohár szól Laeviának, Justinát hét élteti,
 Öt Lycust, négy Lydát, Ida hárommal beérheti.
 Ahány a nevük betűje, annyit a falerniből!
 És mivel nem jó egyik sem, édes álom, hát te jöjj.

Az eredeti mérték követését a latin nevek nehezítik.

³ V. ö. I, 19. 53. és 66.

⁴ Ólomhó: cerussa, Bleiweiss. Púder gyanánt használták.

73.

Az ügyes Caecilianus.

Senkise volt az egész városban, Caecilianus,
 Aki, habár ingyen, nődet ölelni sovárg,
 Míg lehetett; no de most, mikor öröket állítottál,
 Tódul a sok szerető. Ejnye, be jóeszű vagy!

74.

Tagadhatod?

Ő szeretőd volt, Paula, de szád el tudta tagadni;
 Férfjed lett: hát most, Paula, tagadhatod-e?¹

75.

Tiszta haszon.

Aki neked, Linus, a felit adja a teljes egésznek,
 Már elszánta magát: üsse a kő a felét.

76.

Flaccusnak.²

Flaccusom, édes, nagyrabecsült, hű kincse szívemnek,
 Akinek Anténor városa volt nevelőd,
 Hagyd, hogy a múzsáknak kara s éneke hadd
 [szüneteljen:

Közzülök egyiksem hoz neked egy piculát.

⁵ Mit kérsz Phoebustól? A pénzt jól őrzi Minerva:³

Ő csak a bölcs, csak is ő látja el Ég urait.

Bacchusnak repkénye mit ad? Pallasnak a fája⁴

Bólongat feketén, terhe lehúzza galyát.

Mást nem ad a Helikon, vizeket csak is és koszorúkat,

¹⁰ A múzsák lantját és üres ,éljen'-eket.

¹ V. ö. VI, 22.

² Flaccus az Antenor alapította Pataviumban (Padova) született költő (I, 61).

³ Mint a szónoklás istennője.

⁴ A termésével jövedelmező olajfa.

Cirrha mit ér teneked, mit a Permessis csupasz árja?¹
 Fóruma Rómának többet ad és közelebb.²
 Ott cseng-bong az ezüst: a mi pódiumunk,³ a mi székünk
 Csóközönön kívül mitse terem minekünk.

78.

Festus halála.⁴

A pusztító kór vétlen torkába hatolván,
 Amikor arcán át-ette magát a fekély,
 Vígasztalva a bús hiveket, könnyet nem is ejtve,
 Festus a Styx folyamát látni tökélt szívé.
⁵ Nem mocskolta be mégsem ölü méreggel az ajkát,
 Éhséggel se vetett véget a napjainak:
 Igazi rómaiként akará befejezni a létet
 És nemesebb úton ment a halálba dicsőn.
 Cátóénál is magasabbra emelte a hírnév
¹⁰ Ezt a halált: Cézár volt a barátja neki.⁵

79.

A tevékenykedő.

Üzlekedel folyvást, ügyeket viszel, Attalus, egyre:
 Van vagy nincsen ügyed, Attalus, üzlekedel.
 Hogyha ügyed nincs, Attalus, úgy öszvéreket üzöl.
 Nincs más üzni-valód? Lelkedet üzd ki tehát.

80.

Az utolsó napibér.

Végző éjjeleden kell, Canus, sportula néked;⁶
 Téged az öl meg, lám, hogy csak ez, ami kijár.

¹ Cirrha, phokisi város, Delphineek, Apollo jóshelyének kikötője. Permessis a Helikon egyik forrása.

² Mint az üzletek és pörök székhelye.

³ Felolvasó emelvény.

⁴ Talán az a Festus, aki 70-ben Numidiában volt legatus.

⁵ ~~U~~nicai Cato, Julius Cézár ellensége, éppen Cézár thapsusi győzelmének hírére dőfött szívébe kardot, míg Festust már Domitianus barátsága is visszatarthatta volna az öngyilkosságtól.

⁶ Sportula: I, 59.

(81)

Apja fia.

Hogy szolgátul eredsz, tudod és hízelgve bevallod,
„Úr”-nak szólítván, Sósibianus, atyád.

82.

Csodás oltalom.

Im' e porticus, amely porba dölve
Környékét beborítja omladékkal,
Itt hever balesetje büne nélkül:
Mert, hogy Régulus áthajtott alatta
⁵ És éppen tovaszállt a porticusból,
Önnön-súlya alatt omlott az össze,
És mert féltetni nem kellett urát már,
Kártalanul szakadott le, vért nem ontva,
Oltalmát ki tagadja isteninknek?
¹⁰ Ők félvén panaszinktól, így megóvták
Élted, Régulus, a lehullt romoktól.¹

85.

Nyakán száradt.

Jól művelt lankát kínált eladásra a praeco²
Sok szép hold földdel város alatti majort,
S szólt: „Balhit, Marius hogy kénytelen ellicitálni
Földjét: ő nem adós, sőt van adósa elég.”
⁵ „Hát mi az ok?” — „Rabszolgáit mind elveszítette,
Barmokat és termést: így megutálta a helyt”.
Hát van-e balga, ki a javait mind veszteni vágya?
Így a bajos földtől nem szabadult Marius.

86.

Közel s mégis távol.

Szomszédodom Novius, úgyhogy kezemmel
Könnyűszerrel elérem ablakomból.

¹ E csodás esetről szól az I, 12 is. L. még I, 82.

² Kikiáltó.

- Ezt mindenki irigyli, azt hivén, hogy
 Minden perce öröm csak életemnek,
 Mert élvezhetek ily baráti szívet:
⁵ Távol van biz'a, mint Terentianus,
 Kormányzója a nílusi Syenének.
 Együtt véle nem étkezem, se látom,
 Sem nem hallhatom őt, és senki sincsen
 Városszerte olyan közel s oly távol.
¹⁰ Messzebb kell neki vagy nekem költőznöm.
 Lakótársa avagy szomszédja légyen
 Az, kinek Noviust nem vágya látni.

87.

Valld be.

- Hogy ne nagyon bűzölj, Fescennia, tegnapi bortól,
 Cosmusi labdacsoakat nyeldesel egyre mohón.¹
 Csak fogadat lepi bé ez a reggeli: nincs neki gátja,
 Gyomrod mélyéről újra jön a bőfögés.
⁵ Nem nehezebb szágu-é az a méreg porba keverve,
 És az a kettős szag nem hatol egyre tovább?
 Hogyd hát abba e jól ismert furfangokat immár:
 Bort ittál? Ne tagadd: valld be becsületesen.

88.

Alcimus sirja fölött.²

- Alcimus, elragadott a halál ily ifjan uradtól
 S könnyü fűvével főd a labicanusi rét.
 Párosi márványból ne kívánj terhet poraidra,
 Mit hiu munka emel s egykor a porba omol.
⁵ Könnyü puszpáng s árnyat-adó szőlő legyen inkább
 S könnyektől nedves pázsit a dísz sírodon.
 Fájdalmunk emléke gyanánt, kedves fiu, ezt vedd,
 S végtelen éveken át él a te tiszteleted.

¹ Cosmus, gyakran emlegetett római illatszerárus.

² Alcimus, M. egyik kedves rabszolgája, viruló ifjúkorban halt meg s a via Labicana mellett kapott nyugvóhelyet.

Hogyha az én éltém fonalát Lachesis¹ befejezte,
 10 Én se kívánok egyéb dísz poraimra soha.

89.

A sugdosó.

Mindenkinek fülébe sugdosol, te Cinna.
 Azt is, mit az egész világ hallhatna bátran:
 Nevetsz fülünkbe, sírsz, vádolsz, panaszkodol,
 Dalolsz fülünkbe, ítélsz, hallgatsz, kiabálsz.
 5 Ez a betegség oly mélyen beléd hatolt,
 Hogy hódolatod Cézárnak is csak fülbe sűgöd.

91.

Egyenlő fegyverekkel.

Laelius, ócsárlod versem s magadét nem adod ki:
 Vagy ne gyalázd másét, vagy te is add ki, mit írsz.

93.

Hívek a halálban is.

A hű Fabricius mellett itt nyugszik Aquinus:
 Az szívesen szállott Elysiumba² előbb.
 Századosok voltak, bizonyítja a sír feliratja,
 És még többet mond végül e két sor alatt:
 5 „Mindkettőt a derékség szent frigye mondta övének
 S ritka barátságnak lángja fűtötte szívük.”

95.

Semmitse ingyen.

Hogy folyvást kiabálsz, feleid túlharsogod, Aelius,
 Nem teszed ingyen; pénzt kapva, a szád befogod.

¹ A Párkák egyike.

² Elysium a boldogok alvilági lakóhelye.

97.

Hic Rhodus...

Többi ha mind kiabál, akkor szólsz, Naevolus, egyet,
 S véled, patrónus vagy te, vagy éppen ügyész.
 Könnyen lesz ekképp' ékesszavu szónok akárki;
 Most mind hallgatnak: Naevolusom, no beszélj.

98.

A pörlekedő Diodorus.

Pörlekedik Diodór s köszvénygőrcs győtri a lábát;
 Nem fizet ügyvédet: látni, kezében a gőrcs.

99.

A szegény gazdag.

Nem rég' még csak alig két milliód volt,
 Mégis oly pazarúl, oly fényben éltél,
 Calenus, hogy ohajtották barátid,
 Bárcsak tíz milliónyi lenne pénzed.
⁵ Meghallgatta az isten hő imánkat:
 Hét hónapba se telt, ha nem csalódom,
 Hogy négy gyászeset ezt neked megadta.
 S ekkor, mint aki nem kap egy fityinget,
 Sőt épp' tíz milióját elrabolták,
¹⁰ Olyan éhenkórász lett belőled,
 Hogy legtöbbbe kerülő vendégséged,
 Évenként amilyet csak egyszer adsz most,
 Piszkos rézgarasokból állítod ki;
 S mink heten, mi, a régi jó barátid,
¹⁵ Félfontodba se bírunk már kerülni.
 Ily nagy érdemedért neked mit adjunk?
 Kívánunk teneked száz milliót: így,
 Ezt ha megkapod, éhen halsz, Calenus.

100.

A koros naíva.

Afra ha szól, mind' csak „papa” és „mama” hangzik az
 [ajkán:
 S annyi „papa” s „mama” közt nincs, aki nála
 [mamább.

101.

Az íródeák emlékezete.

Egykori hűséges jobbkéz, mikor írni-valónk volt,
 — Cézarok ismerték s engemet úgy szeretett —
 Ifju virágjában hullt el Démétrius élte:

Három lustrumot és négy nyarat élt a szegény.¹

⁵ Ám hogy nem mint szolga kerüljön a styxi homályba,

Látva a gyilkos kórt, amely emészti szívét,

„Légy szabad!” — így szóltam, „megszüntetem úri
 [hatalmam.”

Bárcsak meggyógyult volna e szóra szegény!

Haldokló szájjal: „Köszönöm, patrónusom!” — így szólt,

¹⁰ S mint szabad ember szállt Styxnek a partjaira.

102.

Műbíráló.

Aki Vénusodat festé, Lycóris,

Az Pallasnak akart hizelgni, látom.²

103.

A zsugóri.

„Vajha csak egy miliót juttatna az ég nekem egyszer!”

Mondtad, Scaevola, mint nem telivérű lovag.³

„Óh hogyan élnék én, mily boldogan és mi pazarlón!”

Rád mosolyognak az ég isteni s teljesítik.

⁵ Most tógád szennyesb, köpenyed sokkalta silányabb,

Folt hátán folttal van telerakva cipőd.

Tiz szem olivának több mint felit elrakod, őrzöd,

Egy kicsiny asztalból két vacsorát kiszorítasz.

Véji pirosbornak vastag seprőjít iszod rá,⁴

¹⁰ Egy garas a borsód, Vénusod is garasos.

¹ Egy lustrum: 5 év. Tehát 19 éves volt M. íródeákja.

² T. i. Vénust nem festette olyan szépnek, hogy győztes vetélytársa lehessen Minervának a szépség versenyében. (V. ö. V, 40.)

³ A lovagi rendhez csak az tartozhatott, akinek 400.000 sester-tiusa volt. Egy sestertius körülbelül 20 fillérnek felel meg.

⁴ Veji etruriai városnak hitvány volt a bora.

Jer velem a törvénybe hamar, te csaló, hazug! *Élj* hát,
Vagy kapják meg az ég isteni kölcsönüket.

104.

Szelíd fenevadak.

Párduc tarka nyakán hord cifra jármot,
S a vad tigris amott hunnyászkodólag
Tűri ostorozójának csapásit;
Félénk szarvas aranyablát harapdál,
5 Fékét Libyabéli medve tűri,
S oly vadkan, milyet egyszer Calydon szült,
Könnyen enged a bibor-kantárszárnak;
Kocsit húznak a zord bizon-bölények
És a szénszinű mesternek szavára
10 Táncra lendül az órjas elefánt is:
Ki tagadja, hogy isteni színjáték ez?
És mégis kicsiség annak, ki látja
Oroszlánok ügyes vadászkodását,
Mint ingerli a félénk, fürgé nyúlfi:
15 Elbocsátja, bekapja játszadozva,
És szájában a préda bátorságosb.
Az torkát szívesen kitátja néki,
Távoltartva a fogsorát egymástól:
Szégyelné kicsi prédáját megölni
20 Ő, ki éppen imént vert egy bikát le.
Nem is mestere téski ily szelíddé:
Tudja jól az oroszlán, kit uraljon.¹

105.

Időt a bornak.

Hogyha borunknak, Quintus, amely nómentumi termés,
Hosszabbacska időt enged a jobbik eszünk,
Úgy öregedve levedli nevét, a korábbi mi-voltát,
És az öreg korsó kaphat akármilyen nevet.²

¹ T. i. a Cézárt. — Ugyanezt tárgyalja az I, 14.

² Martialis és barátja, Quintus Ovidius szomszédos szőlősgazdák voltak Nomentumban. A silányabb bort is megnevesíti az idő.

106.

Vígasz a borban.

Rufus, egyre vizet keversz a borba
 S társad kényszerítő szavára ritkán
 Kortyolsz felhígított falernumidból.
 Ej, tán Naevia ígért boldog éjet
⁵ S józan fővel ohajtod átélvezni
 A biztos szerelem bohózkodását?
 Hallgatsz, nyögve sohajtasz: megtagadta.
 Hát gyakrabban üríts kupát, barátom,
 Rufus, s bánatodat fojtsd tiszta borba.
¹⁰ Mért kímélni magad, ha úgy is alszol?

107.

Adj nyugodalmas időt!

Juliusom,¹ drágám, gyakran buzdítsz e szavakkal:
 „Valami nagyszerűt írj már, te dologkerülő!”
 Adj te nekem nyugodalmas időt, amilyet Maecénas
 Egykor Flaccusnak² s Vergiliusnak adott,
⁵ S én próbálok időt múló, jeles éneket írni,
 Máglyám lángjaiból mely kiragadja nevem.
 A bika sem szívesen megy szántani száraz ugarra;
 Zsíros föld fáraszt, csakhogý e munka öröm.

108.

Gallusnak.³

Van teneked, legyen is, gyarapodva sok éveken által,
 Szép házad; sajnos, túl van a Tiberisen.
 Itt Agrippa babérligetére tekint ez a „padlás”:⁴
 Róma e részében teltek az éveim el.

⁵ Menve köszönteni, Gallus, jó-nagy a reggeli útam,

¹ Lucius Juliust csak itt említi M. Többet nem tudunk róla.

² Horatius Flaccusnak.

³ Gallus nevű patrónusának panaszolja a kliens-gyötrődést a X, 56. és 82. is.

⁴ A költő lakása a Quirinalis egyik bérházának harmadik emeletén (I, 117).

Bárha megéri, ha még-annyira volna lakod.
 Nem sokat ér neked egy tógás¹ üdvözlete, Gallus,
 Nékem azonba' sokat, hogyha hiányzik ez egy.
 Úgy tíz óra felé a jövőbe' gyakorta köszöntlek:
¹⁰ Reggeli üdvözlést mondjanak itt e lapok.

109.

Issa.²

Catullus verebénél pajkosabb és
 Tisztább, mint a galambnak csókja: Issa;
 Hízeltőbb valamennyi lánynál, Issa;
 Indus drágaköveknél Issa, drágább,
⁵ Issa, Publius édes kis kutyussa.
 Azt hinnéd, ha panaszkodik, beszél ő:
 Tud búsulni, tud éppen úgy örülni.
 A nyakára hajolva fekszik, alszik,
 És még a szuszogása sem hallatszik;
¹⁰ Bárhoggy sürgeti őt a testi szükség,
 Egy cseppet se bocsát a fekhelyére,
 Csak jelt ad hizelegve lába, kéri,
 Hogy vegyék le e célból vánkosáról.
 Venushoz köze nincs: nem is találni
¹⁵ Méltó himet e gyöngéd, kis kutyushoz.
 A halál hogy egészen meg ne fossa
 Tőle, Publius írt órála képet,
 Mely Issának olyan hű képemása,
 Hogy még ő se hasonlóbb önmagához.
²⁰ Tedd melléje a képnek a kis Issát,
 És azt képzeled: élő mindakettő,
 Vagy hogy festve van egyként mindakettő.

¹ Egy kliens.

² Catullus Lesbia verebéről írt két híres versének visszhangja-
 képpen Martialis jómódú Publius barátjának kedvelt kis kutyáját
 énekli meg.

110.

Ami rövidebb.

Hosszu epigrammákat írok, Vélox, panaszkod van,
És te nem írsz semilyet: persze hogy az rövidebb.

111.

Regulusnak.¹

Istenfélelem és bölcsesség benned egyenlő,
S géniuszodnak hű társa a szent kegyelet:
Régulusom, még nem becsül érdemet az, ki csodálja,
Hogyha neked tömjént s könyvet ad a szeretet.

112.

Egyszerűsítés.

Még nem tudva, ki vagy, mondtam: „*Uram és*
[*fejedelmem*“.²
Most tudom: így „*Priscus*” lesz ezután a neved.

113.

A régi mókák.

Mókáimat, miket ifjan s gyermekül még
Játszva zöngtem egykor s magam is feledtem,
Olvasó, ha nem tudsz tenni semmi jobbat
És ellensége vagy tennen-nyugalmadnak,
⁵ Pollius Quintustól³ megkapod, ha kéred:
Ő az, ki nem hagyja veszni bohóságim.

¹ Regulus: Manius Aquilius Regulus gazdag ügyvéd, Martialisnak kiváló pártfogója, egyébként hírhedt császári besúgó. Martialis dicséretét nem a valódi érdem, legfeljebb a személyes hála sugallta. (V. ö. I, 12 I, 82. V, 10.)

² Így hívta a kliens a patrónusát. M. csalódott Priscusban, mint patrónusban.

³ Quintus Pollius Valerianus összegyűjtötte és kiadta M. ifjúkori verseit. Ezek nem maradtak fenn.

114.

Antulla sírja.¹

Faenius, a szomszédságodban bírja a kertjét

Faustinus, s vizenyős rétjeit és mezejét.

Sírba is ott temeté — olvasd — Antulla leányát:

Inkább olvasnád, úgy-e az ő nevit ott?

⁵ Jobban is illett voln' az öreghez a sírba leszállni:

Nem lehetett. Éljen s áldja leánya porát.

115.

Az irígy Procillus.

Egy lány engem ohajt, irígy Procillus:

Egy lány, hószinű, mint a tiszta hattyu,

Mint ezüst, liliom, s a most esett hó.

Másért lángolok én: az éj se barnább,

⁵ Holló, hangya, szurok sem és tücsök sem.

Hurkon járt az eszed már, ah kegyetlen!

Most már élni akarsz, úgy-é, Procillus?²

116.

Antulla epitaphiuma.³

Faenius e ligetet s a mivelt, szép földeket itten

Mint örök emléket szánta a holt hamunak.

A hamar elragadott Antullát rejti e sírhant:

Itt vegyül övele majd apja meg anyja pora.

⁵ Aki e földre sovárg, ne remélje, tanácslom, övének:

Szüntelen ős urait fogja uralni tovább.

117.

Az irodalompartoló.

Ahányszor mi találkozunk, Lupercus,

Szólsz: „Elküldhetem-é hozzád legényem,

¹ Ez és e könyv 116. darabja Antullának, Faenius Telesphorus ifjan elhalt feleségének halálára írt epitaphium.

² Procillus már-már felkötötte magát féltékenységében, de hallva, hogy Martialist nem érdekli az ő imádottja, most már élni kíván.

³ L. e. könyv 114. darabját.

- S átadod neki epigrammás könyved?
 Átolvasva legottan visszaküldöm."
- ⁵ Mért fárasztani, Lupercus, legényed?
 Hosszan tart, míg elérhet a „Pirushoz”,¹
 S három hosszú garádicsot kell mászni.
 Megkapod közelebb is, amit óhajtsz.
 Argiletumig,² úgy-e, jársz te gyakran?
- ¹⁰ Cézár fóruma táján ott van egy bolt,
 Ajtószárnyai telve hirdetéssel:
 Átfutod hamar ott a sok poétát.³
 Ott kérd művet, — Atrectust⁴ ne is kérdd,
 Mert a boltnak urát hívják e néven —
- ¹⁵ Első polcrul, avagy tán másodikról
 Megcsíszolva, biborral ékesítve
 Öt denáron od'adja Martialist.
 Szólsz: „Nem éri meg”? Óh te bölcs Lupercus!

118.

Akinek az sem elég...

Akinek az sem elég, hogy elolvas száz epigrammát,
 Caedicianus, nincs annak elég baja még.

¹ „A körtéhez” — ez volt a neve a Quirinalison annak a bérháznak, melynek a harmadik emeletén M. lakott.

² Argiletum: I, 2. (2. jegyzet.)

³ Az ott hirdetett neveket.

⁴ Atrectus, M. kiadója (I, 2). Ő kérés nélkül is kínálni fogja Martialis könyvét, mint újdonságot.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
II. KÖNYVE.

(Kr. u. 85—6.)

Valerius Martialis üdvözlí Decianusát.¹

„Mire való” — mondod — „nékem e levél? Nem elég neked, ha epigrammaídat elolvasom? Mit akarsz még itt mondani, amit a versekben el nem mondhattál? Megérem, hogy a tragédia vagy komédia levelet (prológot) kap, mivel nekik magukért szólaniok nem lehet: az epigrammáknak nincs szükségük kikiáltóra, meg vannak elégedve a maguk rossz nyelvével: mikor nekik tetszik, bármelyik lapon epistulát csinálnak.² Ne cselekedj hát, kérlek, nevetéses dolgot s a tógás személlyel ne öltess táncos álarcot. Végre is te lásd, gyönyörűség-e a hálóban vívó ellen veszővel küzdeni. Én azok közt ülök, akik ez ellen tüstént protestálnak.” — Hercules-uccse, Decianus, azt hiszem, igazat beszélsz. Hát még ha tudnád, milyen és mekkora levéllel gyűlhetett volna meg a bajod! Történjék hát kívánságod szerint. Neked fogják köszönni azok, akiknek ez a könyv a kezükbe jut, hogy nem fáradnak el, mire az első laphoz érnek.

¹ L. I, 8.

² T. i. valakihez szólanak.

1.

Fő a rövidség.

Háromszázat is elbírnál te epigrammákból,

Könyv, de ki türne el úgy és ki is olvas el úgy?

Hát a rövid könyvnek mi az érdeme, szómra figyelmezz:

Egy az, hogy kevesebb ívpapirosba kerül;

⁵ S a leíró egy óra alatt elvégzi a munkát,

Nem kell lesni soká a fecsegéseimet.

Harmadik az, — ha akadna, ki még olvasni kívánna, —

Bármily rossz volnál: terhíre nem leszel így.

Olvas a vendég is, kinek öt deci épp' keverődik,

¹⁰ Még mielőtt a pohár hő leve langyosodik.¹

Mondd, e rövidség nem jó biztosíték-e tenéked?

Hány ember hisz, jaj, hosszúnak így is azért!?

2.

Hírneves győztesek.²

Crétán győzve aratta hírét hajdanta Metellus,

Scípio még hiresebb Afrika győzteseként;

Még hiresebb nevet ad Germania néked a Rajnán

Győző ifjúnak nagyszerű érdemidért.

⁵ Judeán aratott győzelmet öcséd az atyáddal:

Chattusokon temagad nyerted a büszke babért.

3.

Ki adós?

Nem vagy nékem adós, megvallom, nem vagy adósom:

Az csak adós, Sextus, aki tud adni, ha kell.

¹ Olyan italról van szó, melyben a bort jó meleg vízzel keverték.

² Q.Caecilius Metellus Kr. u. 67-ben hóditotta meg Kréta szigetét s nyerte a Creticus melléknevet. — P. Cornelius Scípio Kr. e. 146-ban győzte le Carthagót s ezért Africanus melléknevet nyert. Domitianus a chattusokat verte le Germaniában: ezért vette fel a Germanicus nevet, melyre nagyon büszke volt. Atyja, Vespasianus és öccse, Titus, Jeruzsálemet pusztította el.

5.

Nagy a távolság.*Decianusnak.*¹

Haljak meg, ha veled, Decianus, szíves örömmel
 Nem lennék együtt nappalon, éjjelen át.
 Jaj, de a távolság van két mérföldnyi közöttünk,²
 S kettőből négy lesz, amire honn lehetek.

- ⁵ Gyakran nem vagy honn, s ha vagy is, sokszor
 [letagadják,
 Mert ügyeid végzed, vagy ha magányt keserel.
 Hogy láthassalak, én két mérföldet se sokallok:
 A nem-látásért járni be négyet unom.

6.

A biztató barát.

- Most mondd: verseim adjam már ki végre.
 Két oldalt alig olvastál a könyvből,
 Már végét keresed legott, Severus,³
 S ásitásra vonódik nyomban a száz.
⁵ Ámbár épp' ez az, amit bémutattam,
 S amit drága papírosodra írtál,
 Ez, melyet kebeledbe rejtve hordtál
 Egyenként lakomákba s szinkörökbe;
 S ezek még amazoknál is különbek.
¹⁰ Mit használ nekem egy-egy vézna kis könyv.
 Nem sokkal tetemesb, mint pálcikája,⁴
 Harmad-napra ha már végére juthatsz?
 Mondd, hol lelsz csemegét, könnyebbet ennél?
 Útra kelve is ily hamar kifáradsz

¹ Decianus: I, 8. II, 1.

² A római mérföld 1000 kettős lépés.

³ Severus, valószínűleg Silius Italicus költőnek a fia, szintén költő (V. ö. IX, 86). Neki szól még V, 11. 80., VI, 8., VII, 34. 38. 49. 79., VIII, 61.

⁴ Az ú. n. umbilicus („köldök”), amelyre a könyv egyvégében fel volt tekerve.

- ¹⁵ S útid célja ha tán Bovillae¹ volna,
A múzsák ligeténél már kifognál?
Most mondd: verseim adjam már ki végre.

7.

Szép, de nem jó.

- Atticus,² ékes a szód, ékes pörököt viszel, ékes
Historiákat is írsz, verseid is gyönyörűk;
Szépek a mimusaid meg epigrammaid ugyancsak,
Szépirodalmár vagy és remek astrologus;
⁵ Szépen tudsz táncolni s az énekhangod is oly szép,
Szépen labdázol s pengeted a hurokat;
Minden, amit művelsz, szép, csak nem jó soha semmi:
Megmondjam, te mi vagy? Egy hiu semmitemvő.

8.

Jobb-e, amit te csinálsz?

- Verseim olvasván, ha hibát lelsz ebbe' vagy abba',
Vagy ha latinságom sujtja a gáncs jogosan:
A hiba, lásd, nem enyém, felelős csak is a leíró lesz,³
Aki neked verset versre tetézni siet.
⁵ Hogyha nem őt, hanem engem okolsz netalán a hibákért,
Azt hinném akkor, hogy fogyatékos eszed.
„Ej, hiszen ez mind rossz.” Hát tiszta sor, úgyse
[tagadjuk:
Rosszak ezek, de vajon jobb-e, amit te csinálsz?

9.

Következtetés.

- Irtam. Naevia semmit sem felel: így nem akar hát.
Am olvasta lapom: hát bizonyos, hogy akar.

¹ Bovillae kis helység Rómától 12 mérföldnyire. A múzsák ligete a porta Capena előtt Róma tövében.

² Itt költött név.

³ A könyvkiadó leírója (librarius).

10.

Negatív ajándék.

Hogy csak félszáddal csókolsz meg, Postumus, engem,¹
 Dicsérlek, no de végy ebből is egy felet el;
 Vagy ha akarsz még több, hihetetlen ajándokot adni,
 Tartsd meg, Postumusom, a felinek felit is.

11.

Selius búja.*Rufusnak.*²

Ha borús homlokkal látod, Rufus, Seliust,
 Hogy öreg este is ott ödöng a Porticusban;³
 Szomoru arca néma gyászt ha rejteget,
 Ha hosszú orra kishiján a földre lóg,
⁵ Haját ha tépi s jobbjá mellét verdesi:
 Nem öcse vagy barátja holtán búsul ő;
 Mindkét fia él, és én kívánom is, hogy éljen,
 Hitvesse jól van, rendben a vagyon, cselédség;
 Nem lopta meg sem a bérlő, sem a majoros.
¹⁰ Hát mi okozza búját? — Otthon étkezik.⁴

12.

Gyanus illatozás.

Nem tudom én, hogy' van, mért myrrhaszagú a te
 [csókokod

S tested mért áraszt idegen illatokat?
 Postumus, ej be gyanús a te szüntelen illatozásod:
 Mert sosem illatos a szüntelen' illatozó.

¹ Akkoriban férfiak közt is nagyon elterjedt az üdvözlésnek ez a módja.

² Canius Rufus: I, 61. Selius: költött név.

³ A Mars-mező sétahelyeit körülvevő oszlopcsarnok.

⁴ T. i. nem sikerült meghívatni magát valamelyik patrónusával.

13.

Jó tanács Sextusnak.

Bírád pénzt akar és pénzt a jogértő:
Adj pénzt hiteleződnek, azt tanácslom.

14.

Sélius ebédakciója.

Megmozgat Sélius mindent, mindent mer azonnal,
Látva, hogy otthon lesz az nap ebédje neki.
Futva-fut Európáho',¹ dicsérgeti ott Paulinust
S annak achillesi gyors lábait untalanúl.
⁵ Célt ott hogyha nem ér, a Saepta² felé veszi útját:
Chiron vagy Jason hátha segítene rajt'.³
Hogyha csalódik, az Isis-templomhoz lohol és ott
A te padodra leül, bús tehenecske, neked.⁴
Majd tovaryargal a száz oszlop tartotta tetőhöz,
¹⁰ Onnan Pompeius sétahelyére siet.⁵
Nem veti meg Fortunatus s Faustus feredőit,
Sem Lupus és Gryllus ronda, sötét vacakát.⁶
Fürdik a fürdőkben mind' újra, meg újra, meg újra.
Hogy mindent megtett s istene nem segíti,
¹⁵ Visszafut ő Európának puszpángfásorába:

¹ A Mars-mezőn Agrippa testvére, Vipsania Polla által épített porticus Pollae nevű oszlopcsarnokot Európa porticusának is hívták arról az ott levő festményről, amely Európának a bika-alakot öltött Juppiter által való elrablását ábrázolta.

² A Saepta Julia nevű, főleg népgyűlésekre szánt oszlopcsarnok, amelynek építését Julius Cézár kezdte és Agrippa, Augustus veje fejezte be. Ott voltak a legelőkelőbb boltok.

³ A Saeptában volt egy festmény, amely Chiron centaurust ábrázolta növendékével, Achillesszel. — A Saepta Julia közelében volt az Agrippa építette porticus Argonautarum s benne egy festmény, amely Jasont és argonauta-társait ábrázolta.

⁴ Az egyiptomi Isis istennőnek a Mars-mezőn volt a legnagyobb temploma. A „bús tehenecske” voltaképpen a tehénne változtatott Ió, akit a tehénszarvakkal ábrázolt Isisszel azonosítottak.

⁵ A száz oszlop tartotta tető Agrippa porticus, közel a Pompeiuséhoz.

⁶ A felsorolt fürdők nagyon is harmadrendűek voltak.

Hátha barátainak tűnne fel egyike ott?
Hallgass meg, te szerelmes, lánycipelő bika,¹ kérlek,
És hívd meg Seliust, hívd csak ebédre hamar.

15.

Humanizmus.

Hogy senkitse köszöntesz serleggeddel,
Nem gőg, Hormus, az, óh csak humanizmus.²

16.

Ártalmas kényelem.

Zóilus³ íme, beteg: lázát takarói okozzák.
Mért az a sok skárlát néki, ha semmi baja?
Pelyhe a Nilusnak, Sidon bíbor nyoszolyája?
Nemde bolond lukszust árul el itt ez a kór?
⁵ Orvossal mit akarsz? Küldj el valamennyi Macháont.⁴
Elmulik a te bajod, vedd csak az én takaróm.

18.

Egyek vagyunk.

Járok ebéded után, bár szégyen, Maximus, és te
Másnak ebédje után: egy vagyok én teveled.
Üdvözlésre jövök reggel; hallom, te is éppen
Üdvözlésre sietsz: egy vagyok én teveled.
⁵ Mint egy büszke királyt, kísérlek végig az uccán;
Mást kísérsz te viszont: egy vagyok én teveled.
Lenni inasnak elég. Mért légyek inasnak inassa?
Maximus, aki király, az ne uraljon urat.⁵

¹ Az Európát hátán vivő bikaalakú Juppiter.

² T. i. a felköszöntő előbb maga ivott, aztán átadta serlegét az üdvözöltnek. Hormus tudja, hogy utána nem kellemes inni.

³ Felszabadult, meggazdagodott rabszolga, akit M. Zoilus álnéven gyakran kipellengérez.

⁴ A Iliasban szereplő orvos.

⁵ A patrónus szerette, ha kliense „úrnak és király”-nak szólította. Maximus (költött név) patrónus-létére nem restelt klienskedni.

19.

Zóilus vacsorája.

Zóilus, azt véled, vacsorád hogy boldogít engem?

Zóilus, egy vacsora, s éppen a te vacsorád?

Üljön az oly ember lakomához Aricia dombján,¹

Akit boldoggá Zóilus étele tesz.²

20.

Jogos tulajdon.

Verset vásárol Paulus s recitálja övéként:

Hisz' mit megvettél, a tied az jogosan.

21.

Választás.

Postumus, egyiknek kezét adsz és csókot amannak.

Mondod, válasszak? Ennekem addsa kezéd.

22.

Káros kegy.

Phoebus, múzsasereg, mi közöm hozzátok ezentúl?

Lám csak, a költőnek káros a ti kegyetek.

Félszájjal csókolt régebben Postumus engem:

Most két ajkával nyomja reám a pusztit.

23.

Nem mondom meg.

Nem mondom meg, akárhogy kértek engem,

Hogy *ki* „Postumus” itt a verseimben?

Nem mondom, hiszen arra semmi szükség:

Felbőszíteni a csókokat magamra;

⁵ Óh mert rettenetes bosszúra készek.

¹ A latiumi Aricia dombján, Appius útja mellett sok koldus üldögélt.

² Zoilus: II, 16.

24.

A jó barát tiszte.

Téged a mostoha sors ha netán törvénybe idézne,

Tőled, gyászt öltvén, én sose tágitanék.¹

A bírói ítélet hogyha kiűzne hazádból:

Társadul elmennék szirteken és habokon.

⁵ Kincset adott sorsod. „Kettőnek szánta talán azt?”

Egy felet adsz? „Az sok”. Candidus, adsz *valamit*?

Bajba' velem tartasz, de ha rád nevetett a szerencse

Istene, Candidusom,² egymagad élvezed azt.

25.

Ha csalni akarsz...

Mit tőled kérek, nem adod meg, Galla, csak ígérsz:

Mondj inkább *nem*-et, óh Galla, ha csalni akarsz.

26.

A hízélgés egyik neme.

Naevia oly nehezen liheg és mindegyre köhéccsel,

S a köhögős köpetét néked öledbe köpi.

Nos, Bithynicus, azt véled megnyerted a játszmat?³

Tévedsz: nem hal meg Naevia, csak hizeleg.

27.

Kész az ebéd.⁴

Hogy' dícsér Seliuss⁵ — vacsorádra kivette a hálót —

Halld, ha ügyet védesz, vagy művedet szavalod:

„Juj, be helyes, be nyomós, sikerült, pompás, remekül

[van,

Ezt magam is szeretem” — Kész az ebéd, ne

[tovább!

¹ A vádlottat gyakran jó barátjai is elkísérték a törvényszék elébe, s gyászt öltve iparkodtak a bíró szívét meglágyítani.

² Candidus: valószínűleg költött név (V. ö. II, 43. III, 26. és 46.)

³ „Kilátásod van mint örökösnek” nőd vagyonára. (V. ö. I, 10.)

⁴ V. ö. II, 14.

⁵ Seliuss: II, 11. és 14.

29.

A tapasz titka.

- Látod-e, Rufusom,¹ ott ül ő a soroknak az élén,
 Ujján sardónyx gyűrűje villog ide;
 Tyrusi bíbor a gallérját háromszor itatta,
 És tógája, akár a leesett, szüzi hó.
⁵ Fürtin egész marcellusi² boltnak az illata árad,
 Tündököl a két kar szőrtelenítve felénk.
 Holdas szandálját nem tegnapi szíj köti össze,
 És sáfrányszínű bőr simul a lábaira;
 Csillagként földi sok tapaszocska a homloka bőrét.
¹⁰ Ki lehet?! Olvasd, csak vedd le előbb a tapaszt.³

30.

Kéretlen tanács.

- Húsz sestertiumot⁴ kértem kölcsön minapában:
 Ennyit ajándékként adni se rettenetes;
 Mert akitől kértem, dúsgazdag, régi barátom,
 Szekrényébe alig fér bele kincsözöne.
⁵ Szólt: „Vállalj pöröket, bizonyos meggazdagodásod”.
 Pénzt kértem, Gaius, és te tanácsokat adsz.

32.

Szabadság és függés.

- Hogy pörölöm Albust, átalld bántani Albust,
 Ponticus. És Licinust? Nagy neked ő is, ugy-e?
 Patrobas, a szomszéd ha kikezdi a földemet, akkor
 Cézari libertust perleni szinte remélsz.
⁵ Elcsalván ha magánál tartja Laronia szolgálóm,
 Mondod: „Dús özvegy, gyermeke nincs, s koros is.”

¹ Rufus: l. E. I, 61. II, 11.

² Marcellus, római illatszerárus.

³ Akkor kitűnik a tapasszal eltakart rabszolgabélyeg: F. H. E. (fugitivus hic est: ez szökevény rabszolga).

⁴ Azaz 20.000 sestertius. Egy sestertius pedig körülbelül 20 fillér

Nem szívesen szolgál, hidd el, szolgának az ember:¹
 Aki szabad, csak is az lesz „uram” énnekem is.

33.

Mért nem adok?

Csókot mért nem adok, Philaenis? Tar vagy.
 Csókot mért nem adok, Philaenis? Rőt vagy.
 Csókot mért nem adok, Philaenis? Vak vagy.²
 Nem csókol meg illet, ki tiszta-ajkú.

34.

Drágán vett szerető.

Mert Phileroszt szereted, s megvetted egész vagyonoddal,
 A három fiadat, Galla, te veszni hagyod?
 Rábírhatta szived' hervadt testednek a vágya,
 Melyhez a tiszta gyönyör már nem is illene tán?
⁵ Adja az ég: Philerosnak örök szeretője lehess hát,
 Óh anya! Nálad még Pontia³ sem gonoszabb.

35.

Hasonlóság.

Épp' olyan a két lábad, mint sarlója a holdnak:
 Phoebus, a lábvizedet vedd az ivószaruból.

37.

Az étékseprő.

Amit hoznak, azonnal elsepred te:
 Sertés tögyit a bordájával együtt,
 Császárfajdot, a két személyre szólót,
 Egy fél rózsahalat, sügért egészen,
⁵ Angolnának a hátát, csirkecombot,
 Vadgalambot a vadlétől csepegtve.
 Ezt mind bégyömöszölve egy batyúba

¹ Nem lesz kliense annak, aki maga is kliens.

² Tulajdonképpen: félszemű (IX, 37, 10).

³ Az a Pontia, aki két gyermekét méreggel ölte meg.

- A szolgáltnak adod házadba vinni:
 Mink meg tétlenül ottan üldögélünk.
¹⁰ Hozd csak, Caecilianus, vissza étkünk,
 Ha nem halt ki belőled a szemérem:
 Nem a holnapi napra hívtalak meg.¹

38.

Egyetlen haszon.

Kérded, mennyit hoz, Linus, a nómentumi lankám?
 Egyet igen, Linusom: ott sose lát a szemem.

40.

Csak a torka.

- Mondják, Tongiliust harmadnapi lázai gyötrik.
 Ej, csalafinta fogás: enni meg inni ohajt.
 Már ravaszul feszül a háló fenyvesmadaraknak,
 Márna-hal és csuka már szinte horogra kerül.
⁵ Caecubumit szűrnek, meg drága Opimius-évit
 S barna falernumival töltik a serlegeket.²
 Fürdőket rendelnek az orvosi Tongiliusnak;
 „Láz!” — hiszik a balgák; ej, csak a torka beteg.

41.

„Ne vess?”

- „Ne vess, csak, te leány, ne vess, ha bölcs vagy” —
 Így szólt, gondolom, a sulmói költő.³
 Nem szól e szava mindenik leánynak.
 És ha szólna talán minden leánynak,
⁵ Néked nem, bizonyára: lány se vagy már,
 S három fog van a szádba', Maximina,
 Már mind odvasak és szurokszinűek.
 Hát nékem ha hiszel, meg a tükörnek,

¹ Caecilianus másnap is jól akar élni.

² Kiváló borfajták. Az „Opimius-évi” Opimius consul idejében, tehát Kr. e. 121-ben termett bor (I, 105).

³ A sulmói költő: Ovidius.

- Épp' úgy kell nevetéstül óvakodnod,
¹⁰ Mint széltől Spanius, Priscus kezektől,¹
 Mint esőtül a púderes Fabulla,
 Mint naptól a fehérre kent Sabella.
 Ölts inkább szigorú arcot, mely illik
 Hecubához avagy korosb menyéhez.²
¹⁵ Kerüld mímusait Philistionnak,³
 Kerüld a mulatók víg társaságát
 És mindazt, ami játszi tréfasággal
 A száját nevetésre húzza széjjel.
 Ülj ott, édesanyád bús oldalánál,
²⁰ S olyannál, ki urát gyászolja s bátyját.
 Mást ne nézz soha, csak tragédiákat.
 Legjobb lesz e tanácsom megfogadnod:
 Sírj csak, sírj, te leány, mondom, ha bölcs vagy.

42.

Fokozás.

Ülleped, óh Zoilus,⁴ fürdönket mért teszi tönkre?
 Tedd még rondábbá: mártsd bele a fejed is.

43.

Barátok közt minden közös?

- „Ami enyém, a barátaimé is!” — Candidus⁵ egyre,
 Nappal is, éjjel is ezt hirdeti fennen a szád.
 Téged tóga borít, hószinü tarentumi gyapjú,
 Avvagy amit termelt páрмаi selymes ürü;
⁵ Engem olyan, melyet a bika szarva dühöngve kikezdett

¹ Spanius óvakodott a széltől, hogy kopaszságát eltakaró hajszálait szét ne zilálják. Priscus divatfi vigyázott, hogy hófehér tógájához más keze ne érjen.

² Hecuba, Priamos király felesége. Korosabb menyje: Andromache, Hector felesége.

³ Philistion görög mímus-színész, neveltető mímusok írója.

⁴ Zoilus: II, 16. 19.

⁵ V. ö. II, 24.

- És amilyet föl sem venne a szalmababa.¹
 Bíboros öltödet Phoenicia küldözi néked:
 Skárlát vállravetöm két hatosért od'adom.
 Citrus az asztalod és elefántcsontból van a lába:
¹⁰ Bükkfa ez itt, döcögös, támasz alatta, cserép.
 Nálad aranytálban nagy rózsahalak nyuladoznak,
 Rőt cserepemben, rőt rák, egyedül te pihensz.
 Léhűtő seregéd Ganymédesszel vetekedhet:²
 Engem nem szolgál más, csak a pusztá kezem.
¹⁵ Annyi javadból semmise juthat régi hivednek.
 Így a barátaidé, Candidus, ami tied?

44.

Az óvatos Sextus.

- Új tógát avagy egy legényt³ ha vettem,
 Tán ezüstnemüt, úgy három-négy fontnyit,
 Jól ismert uzsorás: Sextus, ki nékem,
 Mint tudjátok, igen régen barátom,
⁵ Megszeppenve, — hogy én kölcsönt ne kérjek, —
 Ezt mormolja fülemnek hallatára:
 „Secundus követel még rajtam ezret,
 Philetus tizenegyet, Phoebus négyet,
 S nincsen egy garas a ládám-fiában.”
¹⁰ Óh mily lángeszű vagy, Sextus barátom!
 Megtagadni a kérést rút, de rútabb
 Vélt kérelmet előre megtagadni.

46.

A duskáló.

- Mint a virágos Hybla virul csupa tarka színekben,
 Hogy megrablani száll méhe a röpke tavaszt,
 Oly ragyogók köpenyid simító sajtódnak alatta,

¹ A bikát az arénán vörös szövettel bevont szalmababákkal ingerelték.

² Ganymedes, Juppiter pohárnoka (I, 6).

³ Rabszolgát.

Szekrényedbe' csak úgy csillog a drága ruha;
⁵ Készleted egy tribust¹ öltöztethetne fehérbe,
 Annyit ad a sok nyáj Appulia² mezején.
 S elnézed, ha barátod fázik a vézna lepelben,
 Óh gonosz, és féled lenge ruhája fagyát.
 Sokba kerülne talán pár ronggyal megrövidíteni —
¹⁰ Nem magadat, ne remegj, Naevolus: a molyokat?

48.

Vágyaim.

Rufusnak.

Mészáros, csapos és borbély legyen csak,
 Egy ostábla kövekkel és a fürdöm,
 Könyv, kis számu, de jól kiválogatva
 És egy nem faragatlan, jó barátom;
⁵ Egy szép szál, simaarcu, kis legényke,
 És egy lányka is, aki néki kedves:
 Ezt add meg nekem: élvezem Butuntit³
 És néked hagyom én Neró fürdőit.

52.

Szemmérték.

Jól taksál Dasius⁴ feredős; a csecses Spatalétól
 Hármás díjat kért. Az meg is adta neki.

53.

A szabadság ára.

Légy szabad, azt akarod? Csak a szád jár, Maximus:
 [ámde
 Szándékod ha komoly, célodat érheted így:

¹ Tribus, néposztály vagy szakasz. Róma eredetileg 3, később 35 tribusból állott.

² Appulia, ma Puglia, alsóitáliai vidék.

³ Kis város Calabriában, afféle „Mucsa”.

⁴ Dasius, egy női fürdő pénztárosa, a terjedelmes Spatalével hármás díjat fizettet.

Gazdag uraknál, Maximusom, ne kívánj vacsorázni,
Oltani szomjad elég legyen a Véji bora.¹

⁵ Hitvány Cinna arany tálját csak nézd le mosolygva,
És sose fitymálgasd tógaszzerű mezemet.

Vénusodat ne kerítsd két as-nál többre a nép közt,
S hajlékodbba ha lépsz, szegd le előbb a nyakad.

Hogyha van ennyi erőd s elszánt minderre a lelked,

¹⁰ Nem leszen szabadabb nálad a perzsa király.

55.

Tisztelet, vagy szeretet?

Néked nem szeretet csak tisztelet kell,
Sextus. Hát legyen úgy, ahogy kívárod:
Tisztellek, de szeretni nem szeretlek.

57.

Fenn az ernyő.

Lépdelni lassan, nagy-garral kit ott láttok
A Saepta² útján, amethyst-színű mezben:
Publiuson túltesz lacerna dolgában,
Túl Corduson is, a paenulások alpháján;³

⁵ Nyomába' kliens-csapat és egy csomó fürtös;⁴

Gyaloghintója fölszerelve újonnan:
Imént, csak épp' imént járt Cládiusnál ő
Zálogba tenni gyűrűjét ebéd végett.

58.

Legalább az enyém.

Bolyhos tógában, Zoilus, kinevetsz e kopottért:
Hát e' kopott, Zoilus, ám legalább az enyém.

¹ Véji bora: hitványabb borfajta.

² Saepta: II, 14, 5.

³ Publius: I, 109. — A lacerna gallérköpenyszerű, a paenula bolyhos felöltő, amelyet úton vagy rossz időben viseltek. A paenulások alphája, azaz elseje, a legdivatosabb paenulás (V. ö. V, 23. és 26).

⁴ Fiatal rabszolga.

59.

Isten is int.

Morzsának hívnak. Látod, mi vagyok: kis ebédlő;

Cézár sírboltját láthatod innen amott.¹

Gyúrd csak a párnát, töltsd a bort! Hol a rózsá s a
nárdus?²

Isten is int: ne feledd, mily közel áll a halál.

63.

Fokozott pazarlás.

Száz sestertiusod volt néked, Milichus, éppen,

S megvetted Lédát rajta a Sacra Vián.

Ekkora pénzt a dús pazarolhat csak szeretőre.

„Nem szeretem” — mondod. Még pazarabb a dolog.

64.

Mi akarsz lenni?

Ügyvédnek készülsz, azután rétornak,³ Laurus,

Dönteni mégsem tudsz, hogy mire add a fejed.

Péleus és Priamos, Nestor kora múlik el ekképp’,

S már itt lesz az idő, hogy nyugalomba vonulj.

⁵ Fogj hozzá, három rétorot temetett el ez egy év —

Merszed hogyha van és érted a dolgaidat.

A tanulást únod? Gyere, pörtől zajlik a fórum,

Ügyvéddé lesz ott még maga Marsyas is.⁴

Láss neki, rajta tehát! Mikor ér már véget a várás?

¹⁰ Míg habozol, mi legyél, már csupa nulla maradsz.

¹ Az istenített (divus) Augustus mauzóleumát.

² Az ivók rózsával koszorúzták fejüket s nárdus-olajjal kenekedtek.

³ Rétor, a retorika tanítója.

⁴ Marsyasnak, az Apolló által megnyűzott satyrosnak szobra a fórumon állott, ahol a pörös ügyek lezajlottak.

65.

Részvét.

Miért vagy oly nagyon bús, mondd, Saleianus?

„Hát nincs elég okom rá? Eltemettem nőm!”

Óh jaj, milyen gonosz sors, mily csapás néked!

Az a dúsgazdag nő húnyt el, Secundilla,

⁵ Ki milliós vagyont hozott a házadhoz?

Óh bár ne történt volna ez, Saleianus!¹

66.

Az úri hölgy.

Egyik vétett csak dús hajzata fürtei közzül:

Hajtű véletlen' nem szorította le jól.

Bosszút állt Lalagé, látván a hibát a tükörben

S élte Plecusának² lett a haj áldozata.

⁵ Bús hajadat, Lalagé, ezután fürtökbe ne rendezd,

S megcsábult fejed egy lány se díszítse soha;

Var koppassza fejed, salamandrák nedve³ tarolja:

Tükrödhöz méltó hadd legyen arculatod.

67.

Aki ráér.

Postumus, ahol előmbe kerülsz, mindjárt a legelső

Kérdésed hozzám: „Hogy' megy a dolgod, uram?”

S egy órába' ha tízszer látsz, hát tízszer is így szólsz.

Nincs is egyéb dolgod, Postumus, azt hiszem én.

68.

Költséges szabadság.

Hogy most csak neveden hívlak s köszöntlek,

Bár nem régen „uram” voltál s „királyom”,

¹ T. i. Saleianus, neje örököse, csak színleg szomorkodik. A költő részvéte is színleges.

² A Lalagét fésülő rabnő.

³ Plinius mondja (N. h. X, 188), hogy a salamandra nedve ki-irtja a testből a szört.

Óh ezért ne nevezz mindjárt dacosnak:

Sok jószágba került e kucsma nékem.¹

⁵ Csak annak legyen „ura és királya”,
Aki bárha nem úr, épp' azt kívánja,
Mit királyok, urak szoktak kívánni.
Ha rabszolga nekül is megvagy, Olus,
Meglehetsz te király nekül is, Olus.

69.

Most légy férfi.

Nem szívesen vacsorálsz másoknál, Classicus,² így
[szólsz;

Vesszek el én, ha igaz, Classicus, a panaszkod.

Lám, hisz' Apicius is szívesen járt el vacsorákra
S kedve borongós volt, amikor otthon evett.³

⁵ Ám ha te nem szívesen mégy, mért mégy mégis el
[akkor?

„Kényszerből!” — Igen, így van vele Sélius is.

Hallod-e, most hivat épp' Melior⁴ finom vacsorára?

Most dicsekedj, most légy férfit: el ne fogadd!

71.

Tiszta lelkiület?

Tisztább lelkiületű nincs nálad, Caecilianus.

Egy pár disztichonom hogyha felolvasom én,

Nyomba' Catullus vagy Marsus⁵ verséből idézgetsz.

Mint „kissebbekkel” tán hizelegni akarsz,

¹ M. képletesen mondja magáról, hogy mint a felszabadult rabszolga, megszerezte felszabadulása jelét, a kucsmát. Ez azonban sokba került neki, mert le kellett mondania a kliensi javadalmakról. Most tehát ő is úrnak érzi magát s nincs reá szüksége, hogy Olusnak udvaroljon.

² Classicus: költött név. L. IV, 86. XII, 47.

³ M. Gavius Apicius dúsgazdag dőzsölő Augustus és Tiberius idejében. Mikor nagy vagyona megcsappant, öngyilkos lett.

⁴ Atedius Melior híres volt dús asztaláról (VIII, 38.).

⁵ Domitius Marsus epigramma-költő (V. ö. az I. k. előszavával.)

- ⁵ Hogy velük engem emelj? Én elhiszem, ámde e célból,
Caecilián, inkább a magadébul idézz!

72.

Sajnos eset.

- Tegnap az asztalnál szó volt ama sajnos esetről,
Postumus, — ah de ki is helyyesel ily esetet? —
Oly pofon érte a szád, amelyet nem mért le Latinus
Panniculus hitvány arculatára soha.¹
⁵ És — ami bámulatosb — úgy szól az a városi pletyka:
Caecilius keze volt, melytől eredt a pofon.
Azt mondod, nem igaz, s én elhiszem ezt, ha kívánod;
Mást állítanak ám Caecilius tanui.

74.

Ne irigyeld!

- Saufeiust mekkora tógás nép környékezi,
Ha templomokba küldöz nyirt vádlottakat,
Amekkora ritkán kíséri Régulust,
Látod, Maternus? Ne irigyeld tőle ezt.
⁵ Sosem kívánok ily kíséretet neked.
E tógás nyáját és barátok seregét
Fuficulus szerzi, Faventinus neki.²

75.

A feldühödött oroszlán.

- Mestere korbácsát mely türte imént, az oroszlán,
Szájában szeliden tartva a durva kezét,

¹ Latinus híres mimus-színész az előadott bohózatokban nem egyszer fölpofozta buta szolgáját, Panniculust (V. ö. I, 4, 5).

² Regulus: I, 12, 8. — A híres ügyvédek, ha védelmükkel valamely vádlottnak fölmentését kívívták, a vádlott barátai a fórumról hazakísérték. Maga a fölmentett vádlott (szokás szerint piszkos tógában, nyíratlan szakállal) templomba ment hálálkodni. — Fuficulus és Faventinus: valószínűleg uzsorások, akik roppant nagy kamatra pénzt kölcsönöztek Saufeiusnak, hogy klienseit fizetni tudja.

Békeszegetten hirtelenül dühre gyult, amilyenre
Libya bércén sem gerjed az indulata.

- ⁵ Mert ama gyermeki, zsenge csoportbul, amely az aréna
Földjén sepregetett, féktelen' a nyomorult
Kettőt elragadott s széttépett szörnyü fogával:
Nem látott ennél rettenetesbet e tér.
Rárivaloghat a nép: „Álnok rablója, tanuld meg
¹⁰ Római farkastól¹ védni a gyermekeket!”

76.

Nincs ok a panaszcra.

Lám, öt fontnyi ezüst szállt rád örököül Mariustól;
Néki te mítsem adál. Nos, becsapott-e talán?

77.

A műbíráló.

- Hosszú verseimért gáncsolsz, Cosconius, engem:
Jobb lesz, hogyha kened a kocsitengelyeket.
Ekképpen jogosan hosszallhatnád a Colossust
És rövidellnéd a brútusi kis gyereket.²
⁵ Tudd meg, balga, amit nem tudsz: a tudós Pedo,
[Marsus³
Egy verssel gyakran két lapot is teleírt.
Nem hosszú, elvenni miből semmitse lehetne:
Hosszúk, Cosconius, épp' a te disztichonid.⁴

78.

Fűtetlen thermák.

Kérdezed, a halakat hol tartsad nyári időben.
Thermáidban lesz jó helye, Caecilián.⁵

¹ Amely Romulust és Remust szoptatta.

² Colossus: Látv. k. 2, 1. — Brutusi kisgyerek: IX, 50, 5.

³ Pedo, Marsus: v. ö. I. bevezető levél.

⁴ A distichon csak két sorból áll, de ha nem jó, még úgy is hosszú.

⁵ Szóval: a te fürdőben, amely csak névleg meleg (thermae), voltaképp fűtetlen jégverem.

79.

Vendégszeretet.

Tudtad, ebédet adok, s meghívsz, Nasíca, ebédre,
Kérlek alázatosan: ments ki, ma itthon eszem.¹

80.

Menekvés a halálból.

Fannius, ellen elől futván, tört márt a szívébe:
Halni mily örülség, hogy kikerüld a halált!

81.

Zoilus gyaloghintaja.

Bárha gyaloghintód tágasb egy úri batárnál,
Mert a tiéd, Zoilus,² gyászfogat az, nem egyéb.

82.

Ponticusnak.

Megfeszited szolgád, miután elvágta a nyelvét?
Szól helyette a nép, Ponticus, elfeleded?

85.

Vicem pro vice.

Hóba hűtött, forralt víz lágy vesszőfonadékban;³
Sátornus-napján vedd adományomul ezt.
Nyári ajándokomért, melyet ád e decemberi hónap,
Könnyű, nyári köpenyt küldj — boszut állva —
[nekem.

¹ Nasica t. i. azt várta, hogy Martialis hívja meg ebédre.

² V. ö. II, 16. 19. 42.

³ A vizet nyáron hóval hűtötték, de Nero találmánya szerint előbb felforralták s a vele megtöltött edényt hűtötték hóba. Így a víz többbe kerülhetett, mint a bor (v. ö. XIV, 116. és 118). Martialis decemberben küld ilyen vizet kosárban, amikor könnyebb volt hóhoz jutni, Saturnus-napi ajándéku.

86.

Egy pár fülnek.

Classicusnak.

Retrográd sorokat habár nem írok,
 — Követvén Sotades görög cinaedust,¹
 És olyat sem, amelyre szól a visszhang;²
 S nem diktál nekem ő, a bájos Attis
⁵ Asszonyos-puha, léha galliambust:³
 Rossz költőnek azért ne tarts te engem.
 Egy Ládist se lehet rábírní: járjon
 A kötél kifeszített keskeny útján.⁴
 Balgaság a nehézkes élcelődés
¹⁰ És hajhászata a furcsálkodásnak.
 Irjon verseket a népnek Palaemon:⁵
 Egy pár fülnek, elég nekem, ha tetszem.

87.

A képzelődő.

Mondod, sok szép lányka bolondul, Sextus, utánad.
 Ej, hisz' aligha cserél arcot a béka veled.

88.

Csak ne szavalj.

Nem recitálsz s mégis játszod, Mamercus, a költőt:
 Légy, ami lenni akarsz, csak ne szavalj, ne szavalj!

¹ Retrográd vers az olyan, amely visszafelé olvasva is éppen úgy hangzik. De olyan retrográd verseket is írtak, mint pl. Sotades görög költő, amelyek visszafelé olvasva trágár dolgokat fejeztek ki.

² Szintén görög eredetű versek, amelyek egy kérdésből és egy rá rimelő feleletből állottak, pl. Quisnam est clamor? Amor.

³ Attis, Cybele phrygiai istenasszony kedveltje. Mivel szüzségi fogadalmát megszegte, az istenasszony örületbe hajszolta, melyben Attis férfiúságától megfosztotta magát. E példát követték aztán Cybele papjai, a Gallusok. Catullus 63. költeménye galliambus-versekben megénekli Attis esetét. Erre céloz Martialis: ő nem akarja Catullust utánózni.

⁴ Ladas, Nagy Sándor híres gyorsfutója, olympiai győztes.

⁵ Remmius Palaemon, Quintilianus tanítója, grammatikus, mesetérkelt versek írója.

90.

Quintilianus.¹

Quintilián, csélcsap fiatalság főnevelője,
 Római szónoklás mestere, Quintilián!
 Élni hogy úgy sietek, noha semmim, s bírom a munkát,
 Engedj meg: nem elég gyors, aki élni siet.
⁵ Tolja ki ezt, aki atyja javát gyarapítani vágyik
 S ősei képeivel rakja meg átriumát.
 Nékem e tűzhely elég s e tető, mely a füstöt is állja,
 Élő forrásvíz és üde-zölden a gyepl.
 Lakjon jól szolgálom s ne legyen tudákos az asszony,²
¹⁰ Adjon az éj álmod, pört sose hozzon a nap.

91.

A háromfi-jogért.

Cézárhoz.

Cézár, leghűbb öre a honnak, dísze a földnek!
 — Míg te virulsz, addig hisszük az isteneket —
 Annyiszor elsietett könyvemben hogyha lapozván
 Érdeklődve tekint verssoraimra szemed:
⁵ Add meg látszanom annak, amit nem adott meg a
 [sorsom,
 Hogy „háromfi-jogon” légyek azért is apa.³
 Tetszésed ha ki nem vívnám, úgy vigaszom ez lesz,
 És legfőbb jutalom, hogyha kivívtam, azért.

92.

A költő jutalma.

A háromfi-jogot kértemre megadta
 Mint költői jutalmat ő, kitől ez
 Függött volt egyedül. Légy boldog, asszony!
 A nagyúr adománya nincs hiába.

¹ Quintilianus, a Hispaniából Rómába telepedett híres rétor s az első római rétoriskolának feje.

² Nem feleségre vonatkozik, mert Martialis nem volt nő.

³ L. Martialis élete 10. l.

93.

Könnyű dolog.

Regulusnak.

„Hol van az első könyv? Hiszen ez már második” —
[így szólsz.

Mit tegyek én, ennél az ha szemérmetesebb?
Ám ha te, Régulus, azt kívánnád, ez legyen első,
Egyet a II-ös két szára közül kitörölsz.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
III. KÖNYVE.

(Kr. u. 87—8.)

1.

Távoli partról.

Távoli partrul, akármi becsű, ezt küldi tenéked

Gallia, melyre nevet római tóga adott.¹

Ezt olvasva talán dicséred előbbi tekercsem:²

Egyként tőlem ered ez meg a jobbnak ítélt.

⁵ Tetszőbb persze, amely a dicső város³ szüleménye:

A honi könyvnek kell győzni a galliaín.

2.

E könyvhöz.

Könyvecském, kinek adjalak, no mondd csak!

Mert nem ártana pártfogót keresned,

Hogy sötét kamarába lökve nedves

Lapjaid kaviárt ne fődjenek be,

⁵ Vagy ne öltson a bors, tömjén magára.

Faustinusnak⁴ ölébe futsz? Okos vagy

Akkor cédrus-olajjal kenve⁵ indulj

¹ Gallia Cisalpinának másik neve: *Gallia togata*. Ott írta M. a harmadik könyvet a Cornelius Sulla alapította Forum Corneli-i-ban (ma Imola) s onnan küldte Rómába.

² A könyv hosszú lapja tekercesalakban egy pálcikára volt tekerve.

³ Róma.

⁴ Faustinus: I, 25.

⁵ Molyok ellen.

Mindkét homlokod illőn ékesítve
 S festett köldökeiddel¹ tündökölve,
¹⁰ Míg skárlátpirosan díszelg a címed.
 Ő ha pártfogol, úgy Probust² se féljed.

4.

Utnak indítás.

Könyvem, eredj Rómába. Ha kérdezi: „Merrefelől
 jössz?”

Mondjad: az Aemilius-útnak³ a tája felől.

Kérdezi: „Mily földön, mely városban van a fészke?”

Mondjad: Cornelius fóruma⁴ nyújt pihenést.

⁵ „S mért vagyok ily távol?” — Pár szóval mondj sokat
 [ekképp’:

Hordani hasztalanúl⁵ unta a tóga nyügét.

„Vissza mikor jön?” Mondd: mint költő ment el e
 [helyről;

Majd megjön, de előbb még furulyázni tanul.⁶

5.

Egy is elég.

Julius Martialisnak.⁷

Nélkülem a Városba sietsz, kis könyv. Mi a vágyad?

Soknak ajánljalak-é? Vagy neked egy is elég?

Higgy nekem, egy is elég. Idegen nem léssel előtte:

„Julius”, ezt a nevet annyiszor emlegetem.

¹ A pálcikának vagy csőnek, melyre a könyv göngyölve volt, két végét díszítő gombokkal.

² A nagytekintélyű grammatikus és kritikus M. Valerius Probust.

³ A Via Aemilia Ariminumtól (Rimini) Aquileiáig vitt Gallia Cisalpinán keresztül.

⁴ Forum Corneliai: I, 1. jegyz.

⁵ A kliens-szolgálatot.

⁶ Szó szerint: előbb citharoedus, azaz lanttal kísért énekes akar lenni. Ez, azt hiszi, többet hoz a konyhára, mint a költészet.

⁷ Julius Martialis: I, 15.

- ⁵ Hozzá menj legelőbb, ott, hol nyílik a „*Via tecta*“.¹
 Daphnis lakta előbb, most az övé az a ház.
 Van felesége: kezébe vesz az, keblére szorítgat,
 Úgy fogad ő, ha poros lesz is az arculatod.
 Együtt látod bár őket vagy az egyiket is, mondd:
¹⁰ „Sok szíves üdvözlést küld a ti Marcusotok”.
 Ennyi elég. Más kérjen ajánlást. Téved az, aki
 Azt hiszi, kedvesihez csak beajánlva mehet.

6.

Kettős ünnep.

Az ifjú Marcellinusnak.²

- Májusi idus után harmadnap', Marcellinus,
 Kettős áldozatot kell bemutatni neked.
 Mert e napon született a te édesatyád a világra,
 S ez veszi arcodról most le a gyöngye pehelyt.
⁵ Bárha az édes lét nagy ajándékát e nap adta,
 Többet e naptól sem nyerhet az édesatyád.

7.

Bucus a sportulától.³

- Óh száz nyomorult fillér, nohát isten veled,
 Fáradt fullajtár⁴ borravalójaként amit
 A rőtre főzött fürdőszolga oszta szét.
 Mit gondoltok ki, óh barát-éheztetők?
⁵ Megszűnt a gőgös fejdelemnek sportulája.
 „Most hasztalan' szabódtok: jöjjön az estebéd.”

¹ A Via Flaminia és a Tiberis közt.

² Május 18-án született az ifjú Marcellinus atyja, Martialis jó barátja s éppen e napon kellett az isteneknek szentelni az ifjú Marcellinusnak először levágott szakállát. (VI, 25.)

³ A sportuláról: I, 59. — Csak ebben a könyvben van szó, arról a rendelkezésről, hogy a klienseknek a patrónustól járó, 100 quadransból (= 25 as) állóapidíj, sportula megszűnt (III, 14) s helyette a kliensnek étkezésre volt joga a patrónusánál. Úgy látszik, a sportula később ismét életbe lépett.

⁴ A patrónusát kísérő kliens.

8.

A vak szerelem.

„Thais a Quintus kedvese”. Mellyik? „A félszemű
[Thais”.

Egy szeme van Thaisnak, őneki annyiya sincs.¹

9.

Cinna verseket ír?

Verseket ír énrám, úgy hírlík, Cinna poéta:

Hisz' nem is ír, akinek verse nem ismeretes.

10.

Káros örökség.

Kétezeret rendelt, Philomusos, atyád havi pénzül,

Minden napra külön adta ki, ami dukál,

Hogy tékozlásod fékezze a holnapi szükség

S csak mai bűneidet tudja fődözni a pénz.

⁵ Most, amikor meghalt, az egész vagyonát örökölted:

Ekképp' koldussá tett, Philomusos, atyád.²

11.

Quintusnak.

Thais ha nem a szeretőd s nem félszemű lány a te
[lángod,

Mért hiszed azt, hogy rád írtam a disztichonom?³

„Ám nyilván célzás, ha Lais hely'tt mondtam a Thaist”.

Nos, de van-é Thaisnak Hermioného' köze?⁴

⁵ Ugyde te Quintus vagy. Nevedet kell másra cserélnünk:

Quintus helyett Thaist Sextus imádja tehát.

¹ V. ö. III, 15.

² Mert előre látható, hogy Philomusos egész vagyonának hamarosan nyakára hág.

³ V. ö. III, 8., amelyet egy Quintus nevű ember magára vonatkoztatott és ezért megorrolt.

⁴ Quintus kedvesét t. i. Hermionénak hívták.

12.

Éhen mít ér illatozni?

Illatszert kitűnőt adtál, bevallom
 Vendégidnek az este, enni semmit.
 Ah mily humoros: éhen illatozni!
 Aki illatozik, de éhezik, Fabullus,
⁵ Hullának tűnik az fel a szememben.

13.

Nyerseség.

Mert nem akarsz se halat, sem szárnyasokat szeletelni,
 Naevia, és kímélsz rothadozó kanokat,
 Szitkozol és a szakácsot ütöd, mért talál olyan nyers
 Ételeket. Sose lesz ennyire nyers a szívem.

14.

Megszűnt a sportula.¹

Rómába ment az éhenkórász Tuccius,
 S Hispaniából útra kelt.
 Útközbe' hallja, hogy megszűnt a sportula:
 Pons Mulviustól visszatért.

15.

A hiszékeny Cordus.

Nem hitelez köztünk Cordusnál senkise többet.
 „Hogy' lehet? Ő, a szegény!?” Mert vakon is
 [szeret ő.²

¹ A szolgálattelvő kliens az azelőtt szokásos ebédre-hívás helyett pénzt kapott a patrónusától: ez volt a sportula. Domitianus császár megszüntette a sportulát. Tuccius már szinte Rómába érkezett hosszas útja során, mert már a Mulvius-hídnál (Ponte Molle) volt. Mikor azonban fülébe jutott a sportula megszüntének híre, visszafordult Hispaniába. M. humora itt meglehetősen szubjektív. Arra gondol, hogy neki is okosabb dolog lett volna visszatérnie annak idejében.

² Az eredeti *credit* azt is jelenti, hogy hitelez, azt is, hogy bízik, vakon hisz.

16.

A varga passziója.¹

Atleta-harcokat adsz, vargák fejedelme, te Cerdo,
 És mit az ár keresett, elviszi tőled a tör.
 Ittas vagy te, bizony, nem tennél józanul ilyet,
 Játsszani vágyva hogy a bőrödet elpazarold.
⁵ Bőröddel játszál, de tanácslom, járj eszeden már
 S férj meg a bőrödben, varga, amíg teheted.

18.

Önzetlen áldozat.

Hogy torkod meghült, panaszolja a bévezető szód:
 Ez csak elég mentség, Maximus, és te szavalsz?

19.

Az érc-medve.

Egy érc-medvét látsz a száz oszlop közelében:²
 Díszíti sok bronz vad ott a platánligetet.
 Játsszik a szép Hylas és a bronz fenévaddal enyelgve
 Tátott torkába nyújtja be gyöngé kezét.
⁵ Ámde gonosz lelket rejtett a vak ércnek a mélye:
 Volt a halott vadban egy eleven vipera.
 Nem sejtette a vést a gyerek, csakis a harapáskor ...
 Vége van, óh balsors! Mért hogy a medve nem élt?³

20.

Canius Rufusnak.⁴

Mondd, múzsa, mit művel most Canius barátom.
 Megírja halhatatlan könyvekben talán
 Történetét a Claudius Cézár korának?

¹ A meggazdagodott varga saját költségén gladiátori játékokat rendezett. (V. ö. III, 99.)

² Száz oszlop: II, 14, 9.

³ Az élő medve megkímélte volna a szép gyermeket.

⁴ Canius Rufus: I, 61, 9.

- Vagy az ál-nerói költeményekkel vetekszik¹
⁵ Vagy a kaján Phaedrus csípős beszédével?²
 Ir lány elégiát, vagy hősi éneket?
 Sophocles zord kothurnusában lépdegél
 Vagy a poéta-céhben³ nagy-kényelmesen
 Mond Attica szavával teljes élceket?
¹⁰ Jöttében onnan rójja a templom csarnokát
 Vagy ott ödöng az Argonauták térein?⁴
 Vagy ott ül újra délutáni napsütésben
 Szépséges Európának puszpáng-ligetében?⁵
 Vagy sétál szélnek eresztve gyötrő gondokat?
¹⁵ Fürdik Titus, vagy Agrippa thermáiban
 Vagy a cudar Tigillinus fürdőiben?⁶
 Lucánus vagy Tullus tanyáját élvezi⁷
 Vagy Pollióét innen négy mérföldnyire?
 Vagy tán elutazott Baiaenak partira
²⁰ És lustán ringatódzik a Lucrinus-taván?
 „Hogy Caniusod mit művel, azt kérded? Nevet”.

21.

A nemes rabszolga.

Megbélyegzett szolga ad éltet a számkivetettnek.

„Hogy fenntartsa urát?” Nem, csak a gyűlöletét.⁸

¹ Nero maga is írt költeményeket. Itt olyan költeményekről lehet szó, amelyeket jogosan tulajdonítottak neki.

² Nem gondolhatunk Teuffellel a meseíró Phaedrusra; inkább egy akkori mimus-író Phaedrusra, aki különben ismeretlen.

³ Költők kaszinója.

⁴ Argonauták: II, 14, 3.

⁵ Europa: II, 14, 3.

⁶ Tigillinus: Nero testőrségének hírhedt feje.

⁷ Lucanus és Tullus: I, 36.

⁸ A Kr. e. 43-ban a második triumviratus által számkivetett Antonius Restiót az általa megbélyegzett rabszolga mentette meg a haláltól: nem ura iránti szeretetből, — mondja Martialis — hanem, hogy megbélyegzőjét tovább gyűlölhesse (vagy megszegyenítse?).

22.

A torkos Apicius.¹

Hogy hatvan milliót benyelt a bendőd,
 Böven maradt még jó tízmilliód.
 Megszállt a gond, hogy éhség s szomj gyötör majd,
 S méregpohár lett a végső italod.

⁵ Sosem voltál torkosb, Apicius.

23.

Egyszerűbb lenne.

Hátra a szolgáltnak nyujtasz valamennyi fogásból:²
 Hát mért nem terítik ott a te asztalodat?

25.

A legjobb hűtő.

Faustinus, ha forró fürdőd hűtni vágyol,
 Amelyet Julianus alig bírna ki,
 Ültesd csak a rétor Sabinátust belé:
 Jéggé fagyasztja ő Neró thermáit is.

26.

Kivétel.

Birtokod egymagadé, óh Candidus és az a pénzed,
 Egymagadé aranyad s murra-edényeid is;³
 Massicusid tied és tied a caecubusi termés,⁴
 Tenmagadé a szived és a tiéd eszed is.

⁵ Mindened a tied, elhiszem én, csak is egy a kivétel:
 Nőd, az nem magadé, Candidus, az sokaké.

¹ V. ö. II, 69, 3.

² A szolga a lakoma alkalmával ura háta mögött állt. A szóban lévő vendég vagy etetni akarja kedvelt szolgáját vagy haza akarja vele vitetni a zsákmányt.

³ Drága ásványfaj, talán az achát egyik faja.

⁴ A latiumi Massicus és Caecubus-hegyen kitűnő bor termett

27.

Vétünk mindketten.

Nem hívsz meg soha, ámbár gyakran jössz a hívásra:
 Elnézem, Gallus, hívni ha mást sem akarsz.
 Másokat ám hívogatsz. Vétünk mindketten. „Ugyan
 [mit?”
 Nálad a szégyen, míg nálam az ész a hibás.

28.

Benned az ok.

Hogy Marius füle rossz-szagu, Nestor, azon ne
 [csodálkozz':
 Benned az ok, te susogsz néki fülébe sokat.

29.

Dedicatio.

E láncokat itt, hajdani békójának párját,
 Saturnus atyánk, néked ajánlja Zoilus most.¹

30.

Észszerűség.

Sportula nincs többé, ülhetsz már ingyen-ebédhez:²
 Rómában mihe' fogsz, monddsa, te Gargilián?
 Hol veszed a tógát, hol a bért a sötét kamarádért?
 Hát fürdő-jegyeket és Chionéd kegyeit?
⁵ Mondhatod erre nekem: csupa észszerűség a te élted:
 Abba', hogy élsz, nincs ám egy csipet észszerűség.

31.

A pénz nem minden.

Megvallom, sok holdra terül a vidéken a földed,
 És van a városban szinte elég palotád;

¹ Zoilus, a volt rabszolga felszabadultakor hálából Saturnusnak ajánlja fel rabszolgái láncait (II, 19, 1. II, 81. stb.). Csak ez az egy vers van sotadesi versalakban írva.

² Sportula: I, 7. és 14.

Sok-sok adós hajlong kincses ládának előtte
 És szinarany tálak hordanak ételeket.

⁵ Rufinus, de azért a szegényebbet sose fitymáld:
 Dúsabb volt Didymus és Philomélus, az is.¹

32.

„Sunt certi... fines.”

Nem szeretek korosat, keseregsz, Matrinia? Kedves
 A koros is, de te nem vagy „koros”, ámde kimúlt.
 Kedvelem én Hecubát, Matrinia, és Niobét is,²
 Míg nem lesz kutya az és csupa szikla emez.

33.

Sorrend.

Polgárlányt szeretek, de ha ez nékem nem adódik,
 Libertinának juttatom a kegyemet;
 Végül a rabnő jön, de legyőzi emezt is, amazt is,
 Hogyha nemes születést tükröz az arca nekem.

34.

Illik is, nem is.

Illik rád a neved s nem is illik; mondjam-e, hogy mért?
 Mert fagyos és fekete vagy: Chioné s nem is az.³

35.

Phidias halai.⁴

Phidias remekét csodálad, úgy-e?
 Mily halak! Vizet önts köréjük: úsznak.

¹ Didymus és Philomélus nyilván tisztességtelen úton gazdagodott meg.

² Hecuba, Priamos trójai király felesége, a monda szerint végül kutyává, a gyermekeitől megfosztott Niobe kösziklává változott.

³ A görög *chiôn* fagyot, havat jelent. Chionénak tehát neve szerint fehérnek kellene lenni.

⁴ Halakat ábrázoló cizelált diszedény domborművei, állítólag Phidiástól.

36.

Ezt érdemlem?

Ujdonsült hívedtül amit csak megkövetelhetsz,
 Tőlem is elvárod, jó Fabianus uram:
 Hogy kora-reggeleken dideregve köszöntselek egyre
 S a nagy sár közepett járva kocsid nyomait
⁵ Tízkor vagy később megleljelek Agrippának
 Fürdőjébe', magam bár Tituséban úszom.
 Harminc esztendőnek ez-é, Fabianus, a bére?
 A te baráti szived még csak ujoncnak ítél?
 Ezt érdemli saját elnyűtt tógám, Fabianus,
¹⁰ Hogy ma se méltóztass felszabadítani¹ hived?

37.

Gazdagok passziója.

Nem tudtok mást, csak haragudni, ti dús barátok.
 Tőletek ez nem szép, ámde haszon:² nosza hát!

38.

Rómában boldogulni?

Mondd, mi hozott Rómába, ugyan, Sextus, mibe' bízol?
 Mondd, mi remény biztat, hol van a cél, ami hív?
 „Ügyvédkedni fogok — feleled — jobban Cicerónál,
 S három fórumon át³ senki sem érhet utól.“
⁵ Ismered, úgy-e, Atestinust, Civist?⁴ Ügyeket vitt
 És lakbérre se telt abbul, amit keresett.
 „Hát kereset híján elkezek verseket írni:
 Hallva bevallod, hogy Vergilius se különb.“
 Balga vagy: akit látsz dideregni lyukas köpenyegben,
¹⁰ Mind egy-egy Násó, Vergilius valahány.
 „Patrónust keresek“. Háromnak, négynek üt ez be,

¹ A kliens-szolgálat alól.

² Mert adományait megvonják a klienstől.

³ A három forum, amelyeken törvénykeztek, a Forum Romanum, Julium és a Forum Augusti.

⁴ Két ügyvéd, kik kereset híján kénytelenek voltak Rómát elhagyni.

Többnyire éhségtől sápad a többi tömeg.
 „Mit tegyek, óh javasolj, mert Rómában fogok élni.”
 Csak vakeset, ha a jó, Sextusom, élni tud itt.

39.

A félszemű szemes.

Mint Ganymedes,¹ olyan gyönyörű ifjúba szerelmes
 Vaksi Lycóris: jól lát az a félszemű lány.

40.

Az ezüst gyík.

Melyet Mentor keze vésett e csészére itt²
 Im' él a gyík s félelmes, bárha szín-ezüst.

41.

Ki a nagy?

Mert te nekem kölcsön háromszor is ötvenet³ adtál
 Pénzedből, amitől duzzad a ládafia,
 Nagyszerű hívemnek véled magadat, Telesinus.
 Nagy *te* vagy, amikor adsz? *Én*, amikor megadom.

43.

Festett fürtök.

Festett fürtökkel fiatalnak láttatod arcod,
 Laetinus, s holló vagy, noha hattyu imént.
 Mindenkit nem szedsz rá; tudja Proserpina:⁴ ősz vagy;
 Rólad az álarcot majd leszakítja keze.

44.

Nagy hiba.

Találkozni nem óhajt senki véled,
 Ligurinus. Amerre mégy, előled

¹ Ganymedes: I, 6.

² Mentor, híres görög szobrász és vésőművész.

³ 150.000 sestertiust.

⁴ Mint az alvilág s így a halál istennője.

- Elfutnak, s körülöttesd pusztaság van.
 Kérdesd: mért? — Nagyon is „poéta” vagy te;
⁵ És ez nagy hiba, szerfölött veszélyes.
 Tigristől, ha a kölykit elrabolták,
 Kígyótól, ha a hő nap átsütötte,
 Skorpiótul eképpen nem remegnek.
 Ily csapást ki viselne el nyugodtan?
¹⁰ Állok? Olvasol. Olvasol, ha ülök;
 Olvasol, ha futok s ha iprikálok.
 A fürdőbe buvok: fülembe harsogsz,
 A tóhoz megyek: úszni ott sem engedsz.
 Indúlok vacsorálni: visszatartasz;
¹⁵ Estebédhez ülök: te megszalasztasz;
 Fáradtan ha elalszom, felriasztasz.
 Mennyi bajt okozol, belátod-é már?
 Félnék tőled, akármily jó fiú vagy.

45.

Vendégüzés.

- Elmenekült-e Thyestes ebédje elől a Nap,¹ azt én
 Nem tudom, ám a tiéd, óh Ligurinus, elűz.
 Fényes az asztal ugyan, tele pompás ennivalókkal,
 Semmire tetszik, mert verseidet szavalod.
⁵ Hát ne hozass rhombust s mullust,² két fontnyi súlyával:
 Osztriga, gomba se kell, csak ne szavalj, ne szavalj.

46.

Kliens-szolgálat.

- Elvárod te, hogy én szolgáljalak egyre kliensül:
 Most épp' nem mehetek, küldöm a szabadosom.
 „Nem mindegy” — mondod. Sőt sokkal több, bizonyítom:
 Ő viszi kézikocsid, én csak alig követem.
⁵ Hogyha tömegbe kerülsz, kikönyöklí előtted az útát:

¹ Thyestes bosszúból testvérének, Atreusnak fiait levágta s azoknak húsát tálaltatta fel neki. A szörnyű lakomától a Nap is elfordította arcát.

² Drága halfajták. Mullus: rózsahal.

Mint szabadon-született, én aho' gyöngé vagyok.
 Meg sem mukkanok én, bárhog' perorálsz is ügyedben:
 Háromszor kurjant ő neked ,éljen'-eket.
 Nagy hangon kiabál a javadra, ha visszavonás van:
¹⁰ Illem tiltja kemény szókra fakadni nekem.
 „Hát semmitsem akarsz nekünk te megadni barátként?”
 Candidusom,¹ mindent, amit a szolgál nem ad.

47.

Bassus faluzik.

Hol a porta Capénáról² nagy cseppek hullanak,
 S az Almo fürösztí a phryg anyának szent vasát,³
 Ahol megszentelt rétje virúl a Horatiusoknak⁴
 S a kisebb Herculesnek útján nép nyüzsgő,⁵
⁵ Faustinusom, ott ment Bassus megrakott szekérrel,⁶
 Behordva minden termését a dús mezőnek.
 Volt ott nemes káposzta torzsájával együtt,
 Kétféle hagyma meg jóféle törpe saláta,
 Volt cékla, mely áldása minden renyhe hasnak,
¹⁰ Súlyos koszorúba fűzve sok fenyvesmadár;
 Nyúl, melybe gall kutya vágta a fogát bele,⁷
 Szopós malac, amely még nem hizott babon;
 És a szekér előtt nem tétlenül haladt

¹ Candidus: II, 24. III, 26.

² A porta Capena (Capuai kapu) nyitotta meg a Capuába vivő via Appiát. Meglazult íve fölött vízvezeték volt átvezetve.

³ Az Almo Roma melletti folyócska, melyben a ludi Megalenses kezdetekor a phrygiai istenanyának, Cybelének szent tárgyait megfürösztötték avval a késsel együtt, amellyel a fő Gallus március 24-én karját megkarcolta.

⁴ A Curatiusokat legyőző három Horatius-ikertestvérnek, akik ott voltak eltemetve.

⁵ A via Appia mentén lévő Hercules-templomban Domitianus a maga szobrát állíttatta fel Hercules alakjában. Martialis azt mondja nagyobb Herculesnek, s az igazi Herculest kisebbnek.

⁶ Bassus csak ott ülhetett szekérre, mert a városban nappal nem volt szabad szekérrel közlekedni.

⁷ A gallus vadászekerek híresei voltak.

A fullajtár s szalmába rejtve vitt tojáást.

¹⁵ „Rómába ment tán Bassus?” — Óh nem: falura.

48.

Vesztett fejszének a nyele.

Rakva szegényházat, jószágodat, Ólus, eladtad:

Igy a szegényház lesz már egyedüli tanyád.

49.

A jobbik élvezet.

Massicusit hörpölsz s kínálsz a Véji levével;¹

Inkább azt szagolom, semhogy emebbül igyam.

50.

Vendégek réme.

Hogy hívogatsz vacsorára, okod nincs más, Ligurinus,

Csak hogy a verseidet énnekem elrecitáld.

Nyomban, amint a sarúm levetem, jönnek foliánsok

Még a halmártás és a saláta között.

⁵ Másikat olvasol, ámbár még ott állnak az étkek,

S harmadikat, mielőtt békerül a csemege.

És már a negyedik s ötödik könyvet recitálod:

Ily szaporán ha hozod, vadkan is émelyítő.

Rémes verseid add oda, megveszi majd a halárus,

¹⁰ Vagy készülj el rá, hogy te magad vacsorálsz.

52.

Kinek a műve?

Tongilián, kétszázezerért vetted vala házad:

Gyakran dülő vész birtokod elragadá.

Tízszeres árt kaptál. Kérdem, vaj' nem tehető fel,

Tongilián, hogy a vész tenkezeid műve volt?

¹ Silány borral (I, 103).

55.

Az illatos Gellia.

Bárhova érkezel, ott Cosmusnak az illati szállnak
 És üvegedbül erős cinnamus árja folyik.¹
 Külföld illatiban tetszelgeni, Gallia, bántó:
 Épp' ilyen illatozó lesz, ha kívánod, ebem.

56.

„Legjobb a víz”.

Benned a szőlőnél jobb egy cisterna, Ravenna;²
 Bornál a víznek ott jövedelme nagyobb.

57.

A ravasz csaplár.

Hogy' becsapott a minap ravaszúl a ravennai csaplár!
 Vízzel kértem a bort, s ő keveretlen' adott.

58.

Két nyárilak.

Faustinusom³ villáját Baiae partjain,
 Bassus, nem környezi meddő myrtusliget,
 Özvegy platán,⁴ se megnyirbált puszpáng-bokor
 Téres mezejét terméketlenné nem teszi:
⁵ Valódi parasztos szántóföld az öröme.
 Ceres áldása tölt be minden szegletet,
 Sok átalag illatoz elmúlt szüreték levétől;
 November után, mikor közelg a zord idő,
 Ért fürtöket⁵ hord bé a marcona pincemester;
¹⁰ Mély völgy ölén szilaj bikák csordája bőg
 S fegyvertelen homlokkal harcra kész a borjú.

¹ Cosmus, illatszeráros (I, 87 és sok más helyen). Cinnamus: illatos fahéj.

² A vízben szegény Ravennában az ivóvíz drágább volt a bornál.

³ Faustinus: I, 25.

⁴ A platán özvegy, ha szőlő nincs rá felfuttatva.

⁵ Későn érő szőlőt, melyet megették, vagy télire eltettek.

- Szemetes udvarban mindenféle nyáj bolyong;
 Sok gágogó lúd, pompásfarku páva-nép,
 Piros tolláról elnevezett lángmadár,
¹⁵ Tarka fogoly, pettyes numida gyöngytyukok
 S az istenverte Colchisnak¹ fácánjai;
 Büszke kakas, mely rhodusi tyúkkal párosul;
 Repeső galambseregtől hangos a torony,
 Itt vadgalamb, ott hamuszínü gerle bűg,
²⁰ Gazdasszonyát a konda követi mohón,
 Telttőgyű anyját a kis bárány várja már.
 Vidám tűzhely körül apró cseléd tolong
 S a hajlék lárjait² lobogó lángok köszöntik.
 Semmittevéstől nem lesz halvány a csapos,
²⁵ És nem hiába olajos a birkozó,
 Mert vagy ravasz hálót feszít falánk rigóknak,
 S rezgő zsinóron partra rántja a halat,
 Vagy hálójába akadt vadat viszen haza.
 Könnyű dolog a kert a város víg fiának,
³⁰ S a pajkos fürtösök,³ nem várva a vezéri
 Parancsra, a majoros szavát is megfogadják,
 Dolgozni a kényelmes eunuchos se rest.
 Nem üres kézzel köszön bé a földműves:
 Hoz sárga mézet azon mód' tiszta-lépesen
³⁵ És sajtkorongot Sassinának⁴ erdejéből;
 Álmos mogyorópeléket hoz egy másik ember;
 Ez bégető barit hoz gyapjas anyja mellől,
 Az meg kappant, melynek szeretni nem lehet.
 Kosárba' hozzák ott az anyák adományait
⁴⁰ Fölserdült szűzek, a bérlőknek gyermeki.
 Munka után a hívott szomszédok begyűlnek;
 Nem szűk az asztal, hogy holnapra tartogasson,
 Mindnyájan esznek, és a jóllakott cseléd
 Nem néz irígyen a mámoros vendégcsoportra.

¹ Colchis „istenverte” (impius) a méregkeverő Medeia miatt.

² Házi isteneit.

³ Fiatal szolgák (apródok).

⁴ Sassina, umbriai város (I, 43).

- ⁴⁵ De a *te* városalatti villád csupa inség:
 Magas toronyból nem láthatsz egyebet babérnál,
 Bizton vagy: tolvajtól nem fél Priápusod.¹
 Vincelléred csak városi gabonával él
 S élsz tétlenül, pompás villádba hordva mustot,
⁵⁰ Zöldséget, almát, sajtot, csirkét meg tojást.
 Ez „nyári lak”, vagy „ház”, de városon kívül?

59.

Urhatnám polgárok.²

Cerdo varga adott viadalt Bolognában;³ a kallós
 Meg Mutinában⁴ adott. Mondd-sza, csapos, te hol
 [adsz?

60.

Nálad, de nem veled.

- Esti ebédre ha hívsz, mit meg nem válthat a pénz most,⁵
 Mért nem oly ételeket hoznak, akár teneked?
 Osztriga jut néked, Lucrinusi tóba' tenyésztett;
 Énnékem csigahéj vérzi meg ajkaimat.
⁵ Sertésgomba nekem, de a gyöngö csiperke neked jut,
 S rhombust élvezel, én csak csupa ronda sügért.
 Téged aranygerlének töltött, nagy fara hízlal:
 Szarka kerül elibém, mely a kalitba' kimult.
 Én ha tenálad eszem, mért nem veled étkezem együtt?
¹⁰ Sportula nincs, legyen egy hasznom: egyem
 [teveled.

61.

Ha semmi...

„Semmi” az, amit kérsz, azt mondod, Cinna, gonosz
 [csont.
 Cinna, ha „semmit” kérsz, azt neked én megadom.

¹ Priapus: I, 35, 15.² V. ö. III, 16.³ A használhatatlan Bononia helyett.⁴ A mai Modena. Híres volt kitűnő gyapjáról.⁵ A sportula: III, 14.

62.

Nagy lélek jele?

Száz-kétszázezeren veszel egy fiut is te elégszer,
 S Numa alatt termelt ó-borokat nyelegetsz;
 Egy-egy kis remekért tízezreket is kidobálsz te,
 Egy-két fontnyi ezüst¹ több ezeredbe kerül;
⁵ Adsz ki arany kocsiért annyit, mint egy telek ára,
 Öszvérért odaadsz egy palotára-valót:
 Azt hiszed, óh Quintus, hogy nagy lélek jele mindez?
 Tévedsz: megteheti köznapi lélek is ezt.

63.

Miben áll a finomság?

Hogy finom vagy, Cótilus, azt állítja sok ember;
 Ám ez a finomság, mondd csak, ugyan miben áll?
 „Finom az, aki haját ékes fűrtökbe csavarja,
 Aki fahéjt s édes balzsamot illatozik;
⁵ Nilusi, gadesi² dallamokat dúdolgat örökké,
 Karját szép-kecsesen lengeti táncszerűleg;
 Ott ül a nők szoknyája körül heverészve napestig
 És valamellyiknek mind' a fülébe susog;
 Aki levélkét ír, mástól küldötteket olvas
¹⁰ És szomszédja mezét óvatosan kerüli,³
 Tudja, kinek ki a kedvese, végigfut lakomákon
 S Hirpinus ménnek tudja az őseit is.”
 Cótilus, ah ne beszélj, ilyen ember hát, aki finom?
 És ez a finomság ily bonyolult művelet?

64.

Azt csodálnám...

Mondják, Ulixes, a furfangos, elkerülte
 Hajósokat vészes romlásba csaló Szirének
 Kegyetlen kéjre és szelíd halálra hívó

¹ Ezüst mütárgy.² Gades: a mai Cadix.³ Hogy be ne piszkolja a magáét.

- Dalát, amelytől nem menekült meg, aki hallá.
⁵ Ezt nem csodálom; azt csodálnám, Cassianus,
 Ki Caniustól,¹ hogy mesél, meg tudna válni.

66.

Pompeius és Cicero gyilkosai.²

- Pothinus s Antonius egyként elvetemültek:
 Mindkét kard szent főt szelt le a törzsökiről.
 Róma, dicső diadalmid közt ragyogott vala egyik,
 Másik a szószéken volt tüneményes alak.
⁵ Ám Pothinuson is túltett Antonius: az csak
 Szolgai eszköz volt, ez maga tette ura.

67.

„Argonauták”.

- Óh ti renyhe fiúk, semmitse tudtok,
 Lassúbbak Rasinánál, Vaternusnál,³
 Azok lomha vízen mikor hajóztok
 Mártoogatva ütemre a lapátot.
⁵ Már hajlik Phaëthon és izzad Aethon,⁴
 Immár perzsel a hő s a déli óra
 A lankadt paripákat is kifogja.
 Ám ti itt, a nyugodt vizen bolyongva
 Biztos csolnokon élveztek nyugalmat.
¹⁰ Nem vagytok „nauták”, csak „Argonauták”.⁵

70.

Szerepcsere.

- Aufidiának előbb ura, Scaevinus, ma babája!
 A te vetélytársad lett neki mostan ura.

¹ Cassianusról semmit se tudunk. Canius: I, 61, 9.

² V. ö. V, 69. Pompeiust a fölbérelt Pothinus gyilkolta meg, Cicerót Antonius ölette meg.

³ Ismeretlen kis folyók.

⁴ Phaëthon itt maga a Nap; Aethon (Tüzes) a Nap egyik lova.

⁵ Azaz: nem vagytok igazi hajósok, csak lusta hajósok. Argonauta: kétértelmű, lusta hajóst is jelent.

Mint nőd nem tetszett: mért vágyol utána, ha másé?
Biztos birtok után nem hevít a szerelem?

76.

Örült gusztus.

Véneket áhítasz, Bassus, nem ohajtod az ifjat,
És nem a szép tetszik, szinte ki hulla csupán.
Mekkora örülség! Hát nem buta gusztus az ilyen?
Elbájol Hecabé s megveted Andromachét!¹

78.

Paulinus új nevet kap.

Ahogy ment a hajónk, Paulin', vizet egyszer eresztél:
Most ha megújrázod, hát te leszel Palinúr'.²

92.

Egyért kettőt.

Kéri a nőm, Gallus, hogy nézzék el egy szeretőjét.
Nem tolom-é ki vajon két szemit erre neki?

94.

Ami olcsóbb.

Mondod: a nyúl csupa-nyers, s korbácsot kapsz a
[kezedbe.
Rufus, a nyúl helyett vágni szakácsot akarsz.

95.

Ki köszönjön előbb?

Sose köszönsz te előbb, csak utólag, Naevolus olykor,
Bárha a holló is gyakran előre köszön.
Naevolusom, mondd, ezt mért várod tőlem örökké?
Hisz' nálam jobb s több, Naevolus, úgyse lehetsz.

¹ Hecuba, Priamos felesége, Andromache anyja.

² Palinurus, Aeneas hajókormányosa az Aeneisben, aki a tengerbe esett. Martialis a Palinurust a görög etymologia szerint tréfasan újra-vizelőnek magyarázza.

- ⁵ A két Cézár adott énnékem drága jutalmat
 S a háromfi-jogot szinte megadta kegyük.¹
 Számosan olvasnak, hírem elterjedt a világon,
 Még mielőtt testem máglya tűzébe került.
 S nem kicsiség a tribunusi rang sem, amellyet elértem²
¹⁰ S ülök, ahol téged meg se tűr Oceanus.³
 Hánynak adott Cézár kegye már polgárjogot értem!
 Azt rabszolgáid száma sem éri utól.
 Amde te fajtalanul, mint férfiu, nőket utánczol:
 Elsőség a tiéd, Naevolus, én köszönök.

99.

Megkövetés.

- Cerdo varga, te könyvecskémre azért ne neheztelj!⁴
 Nem magadat bántott ő, csak a műveidet.
 Türd el az ártatlan tréfát. Mért is ne lehetne
 Játszanom egy keveset, míg neked ölni szabad?⁵

100.

A legjobbkor.

- Pontba' hat órákor küldöttem vissza futárod,
 Rufusom: ázottan vitte a könyvemet el;
 Mert véletlenül épp' nagy eső zuhogott az egekből;
 Jobbkor ilyen könyvet küldeni nem lehetett.⁶

¹ A két Cézár: Vespasianus és Titus (I. M. élete 10. l.).

² A címzetes hadi-tribunusi rangot.

³ T. i. a színházban a lovagok közt, ahol a felügyelő Oceanus nem engedi ülni Naevolust.

⁴ L. III, 16.

⁵ A gladiátor meg is ölheti legyőzött ellenfelét.

⁶ Mert megérdemli, hogy a zápor elmossa.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
IV. KÖNYVE.

(Kr. u. 88.)

1.

Cézár születése-napján.¹

Cézár ünnepnapja, dicsőbb annál is, amelyen

Dicté Juppiterét látta az Ida hegye,²

Vissza jövel sokszor, megtoldva a nestori kort is,

S légyen az arcod ilyen, mint ma, ha nem

[ragyogóbb.

⁵ Alba arany díszébe' had' ülje meg Ő a Minerva

Ünnepeit sokszor s ossza a cserkoszorút.³

Századosünnepe Rómának légyen meg alatta

S áldozatok lángját lássa a Mars mezeje.

Nagy kérés, de te tartozol, Ég, vele ennek a földnek:

¹⁰ Istenurunkért hogy' volna merész e fohász?

2.

Változás.

A multkor, mikor a circusban a nép

S a legfőbb, valamint a második rend⁴

¹ Domitianus Kr. u. 51-ben, okt. 24-én született, tehát 37 éves volt.

² Dicté hegy Kréta szigetén; Juppiter ott született az Ida-hegység egyik barlangjában.

³ Minerva öt napos ünnepét, a Quinquatrust Albában tartotta az aranykoronával ékesített Domitianus március közepén. Cserkoszorút a capitoliumi játékok győztesei kaptak.

⁴ Legfőbb rend a senatoroké, második a lovagoké.

Ott ült tiszta fehérbe' szent urunkkal,¹
Csak Horatius ült sötét ruhában.

⁵ Hát egyszerre havazni kezd az égbolt:
És Horatius ott ül hófehéren.

3.

Hó a circusban.

Nézd csak, nesztelenül mily sűrű pelyhek özönje
Hullong a Cézár térdire s arcaira.

Ő helyet ad Jupiternek,² s nem mozdítva fejét sem,
Nyúgodtan nevet a megmerevült vizeken,

⁵ Ő, ki dacolni tudott a Boótes-sarki hideggel³
Egykedvűn, ha fejét tél hava vette körül.

Hát ma e megdermedt vizeket ki bocsátja le égből?
Nem más, azt hiszem én: a fejedelmi fiú.⁴

5.

A jó ember élehetetlen.

Jó ember, de szegény és szívvel, szóval igaz vagy:
Rómában mit akarsz s jössz, Fabianus, ide?

Hisz' nem vagy kerítő, sem ivópajtása nagyoknak,
Sápadt vádlottat pörbe idézni tudó;

⁵ Drága barátodnak nem csábítanád el a nőjét,
Nem hitegetsz, nem csapsz bé öreg asszonyokat;
Udvari pletykákat nem fogsz szállítani pénzért,
Bérért Canust nem tapsolod és Glaphyrust.⁵

Arva fejed miből él? „Hát a becsület s a barátság...”

¹⁰ Az mind semmi: sosem léssz Philomelus⁶ eképp.

¹ Domitianus császárral.

² A Juppiter küldte hónap.

³ Galliai és germaniai hadjáratai alkalmával.

⁴ Domitianusnak 73-ban meghalt fiát Martialis az istenek közé emeli.

⁵ Canus híres fuvolás, Glaphyrus híres zenész.

⁶ Philomelus gazdag uzsorás.

8.

Kellő időben.

Egy s két órakor üdvözlők raja rója az uccát,
 Háromkor robotol, pört aki visz s aki véd;
 Róma egészen öt¹ig sok irányban végezi dolgát,
 Hattól hétig² van munka után pihenés;
⁵ Nyolctul a birkózó gyakorolja kilencig a testét,
 Asztalhoz-feküvés pontba' kilenckor esik.³
 Könyvemnek legmegfelelőbb a tíz, Euphemus,⁴
 Akkor rendezel épp' ambroziás lakomát
 Nagy Cézárunknak remek, isteni nektar-itallal,
¹⁰ És a hatalmas kéz fogja szerény poharát.
 Akkor nyujtsd mókáimat át: múzsám kora-reggél
 Megközelíteni nem merheti Juppiterünk.

9.

Ami nem üdvös.

Doctor Üdvösi⁵ lánya vagy Fabulla,
 S ott hagyván uradat, Clytusho' társulsz,
 Öt bírod s szereted: biz'ez nem-üdvös.

10.

Míg könyvecském új.

Míg könyvecském új és homloka sincs kisimitva,
 Lapja alig szikkadt s fél, ha kezedbe veszed,
 Menj fiu, vidd kis ajándékként a drága barátoknak:
 Látni bohóságim ő hivatott legelőbb.
⁵ Fuss ellátva magad könyvem: pún spongya kísérfen:
 Mert adományomhoz célszerű ily utitárs.
 Sok törlés sem elég e bohóságot kijavítani,
 Faustinus,⁶ csak is egy, egy, de elég alapos.

¹ Nyáron 9¹/₂ óráig, télen 10¹/₂ óráig.

² Hattól hétig: nyáron 10³/₄ órától, télen 11¹/₄-től 12-ig.

³ Kilenc = nyáron 2¹/₂, télen 1¹/₂ óra.

⁴ Euphemus, Domitianus egyik asztalnoka.

⁵ Az eredetiben: *Sota*. A szójáték utánzása kívánta a névnek magyar jelentését.

⁶ Faustinus: I, 25.

11.

Antonius Saturninus.¹

A hiu névtől amíg megkötyagosodva csapongasz

És a „Saturninus”-névre pirulva tekintsz,

Aldatlan harcot szítasz fenn északi tájon,

Mint Cleopatrának cinkosa, névrokonod.²

⁵ Annyira elfeledéd gyászos sorsát ama névnek,

Actium öble melyet bosszusan eltemetett?

Rhenus ígérte neked, mit megtagadott vala attól

A Nilus? Vagy amaz tán a nagyobb hatalom?

Még Antonius is éltével adóza hadunknak:

¹⁰ Egy Cézár hozzád mérve, te pártot ütő!³

12.

Pirulás nélkül.

Kész vagy, szólsz pirulás nélkül, Thais, bárkit ölelni:

Nos, de pirulj legalább, Thais, hogy akárkit ölelsz.⁴

13.

Pudens és Claudia frigye.

Drága Pudensemhez megy, Rufus, Claudia nőül.⁵

Óh Hymen, áldásod járjon a fáklya nyomán!

Szebben nem vegyül a nárdussal a drága fahéj sem,

És a hymettusi szín-mézzel a massicus:

⁵ Szebben a szilfákat nem fűzheti egybe a szőlő,

¹ L. Antonius Saturninus, néptribunus lázadást szított Germaniában Domitianus ellen. Fogságba kerülve, életével adózott.

² M. Antonius, a triumvir, aki Cleopatrával szövetkezett. Augustus Kr. e. 31-ben Actiumnál verte le őket.

³ Antonius egy második Cézár Saturninushoz képest.

⁴ Ismeretes Greguss Ágost fordítása, melynek első sora szépítve általánosítja a gondolatot, második sorának csattanója pedig egészen eredeti:

„Te semmiért sem tudsz már elpirulni;

Pirulj egyért: hogy nem tudsz elpirulni.”

⁵ Pudens sassina szülötésű százados (centurio) volt. L. VI, 58.
— Rufus, valószínűleg Canius Rufus (I, 61).

Myrtus nem szeret így partot, a lótos az árt.
Fényesen e nyoszolyán trónolj, óh hű Egyetértés:

Vénus ilyen pártól meg ne tagadja kegyét.

Mint vént is kedvelje Pudenset a hitvese s őt se.

¹⁰ Láss a férj vénnek, még ha valóban az is.

14.

Silius Italicusnak.¹

Silius, te a mûzsák büszkesége,

Barbár dühnek a hitszegéseit te

Megrázó szavaiddal földre tiprod

S Hannibal cseleit s a csalfa púnt is

⁵ Meghódoltatod Africanuséknak:²

Szünjék egy kicsit a tudós komolyság,

Amíg itt is, amott is a pohárban

Megcsörrenti a kockáit december,

S néhol csálnak is a hamiska csontok;³

¹⁰ Szentelj egy kis időt az én mûzsámnak,

És nem ráncba-szedett: derűs homlokkal

Tréfáktól csepegő kis könyvem olvasd.

Ily bátor lehetett a jó Catullus

Elküldvén „Vereb”-ét a nagy Marónak.⁴

15.

Melyikünk a balga?

Tegnap ezer nummust⁵ kérettél Caecilianus,

Hogy hat vagy hét nap mulva nekem megadod.

¹ Silius Italicus a fennmaradt *Bellum Punicum* c. történeti eposz költője.

² A két Scipio Africanusnak, Karthágó legyőzőinek.

³ A kockajáték főképp a decemberi Saturnus-ünnep öt napján járta leginkább dióval, de — bár tiltva volt — nagy pénzösszegekkel is.

⁴ Úgy látszik, hogy Catullus költeményeinek egy kisebb gyűjteményét az általa megénekelt Verébről nevezték el. Maro = Vergilius.

⁵ Nummus = sestertius (20 fillér).

Mondtam: „Nincs!” Te barátod jöttire hívatkozva
Kéreted a tálam s némely edényeimet.

- ⁵ Balga vagy-é avagy engem ítélsz balgának? Im' ezret
Megtagadok tőled s majdnem öt-an nyit adok?

18.

A gyilkos jégcsap.

Hol csöpög a kapu¹ Agrippának a csarnoka mellett
És örökös víztől ázva a kő iszamós,

Ott egy arramenő fiunak nagy jégcsap esett le
Épp' a nyakára, hegyes, nagysulyu, szörnyű darab;

- ⁵ És miután szomorú sorsát befejezte szegénynek,
Oldódott a meleg sebben a tör, a jeges.

Tudsz ennél iszonyúbb sorsot kitalálni, Szerencse?
Hol van biztonság, ölni ha így tud a víz?

19.

Hasznos, kis ajándék.

Sequán nő² keze munkáját, gyapjas zeke-félét,
Mely noha barbár mű, spártainak nevezik,

Küldök a távolból: kis ajándék, mégsem utolsó

Most a decembernek zord fagya és hava közt,

- ⁵ Hogyha ököltusa közt vagy a labdában kimerültél,
Hogyha poros gömböt³ fog ki szökellve kezed,

Vagy ha pehelykönnyű léggömböt⁴ dobsz oda másnak,

Avagy a gyors Athason⁵ futva ha győzni akarsz,

Izzadt tagjaidat hogy meg ne vehesse hidegség

- ¹⁰ S gyors özönét Iris⁶ hogy ne bocsássa reád,

¹ A fölötte haladó vízvezeték miatt.

² A sequánusok Galliában a Sequana (ma Seine, Szajna) mellett.

³ Szintén labda (harpastum), kicsi, kemény; két párt dobálta egymásnak.

⁴ Felfújt gömb (follis). ügyesség kellett a kifogásához.

⁵ Athas, egy nyolcéves gyorsfutó.

⁶ Iris, a szivárvány és az eső istennője.

Véd ez ajándékom, s te fütyülsz a szelekre, esőre:
Nem leszel ily bizton tyrusi leplek alatt.

20.

Ez bosszantó, az nevetségés.

Vénnek mondja magát Caerellia már, noha süldő;
Gellia süldőnek vallja magát, noha vén.
Collinus,¹ vajon azt vagy emezt eltűrheti ember?
Ez felháborító, az nevetésre fakaszt.

21.

Ez is argumentum.

„Nincs isten sehol, a mennybolt lakatlan” —
Mondja Ségíus és bizonytságot tesz.
Mert amíg tagad, úszik a vagyonban.

23.

Első és második.

Míg azon töröd a fejed, Thalía,²
Epigrammairásnak mely görög volt
Első mestere és ki jő utána,
Kallimachos a tudós Bruttianus³

⁵ Homlokát koszorúzta meg babérral.

Ő ha Attica élcével betelve
Pallas római sójával enyelgne:⁴
Engem tégy meg utána másodiknak.

¹ Collinus: IV, 54.

² Martialisnál mint az epigramma műzsája szerepel.

³ Kallimachos, tudós alexandriai könyvtáros és költő, Kr. e. 310-től 235-ig élt. Írt himnuszokat, elégiákat, epigrammákat. Bruttianust nem ismerjük.

⁴ T. i. Kallimachos, ha élne, a görög epigrammák írásába belefáradva, a rómaiak kezdené művelni.

24.

Pium desiderium.

Már a barátnőit mind sírba temette Lycoris:
Bárcsak a nőm szintén lenne barátja neki!¹

25.

Végső kívánság.

Oh altinumi part,² a bajeival te vetélgő,
És erdő, Phaëthon veszte miatt szomorú;³
Sóla, te szépséges tündér,⁴ ki az Eugane-tónál
Ülted Faunusszal boldogító frigyedet;
⁵ És Aquileja, Timavus⁵ hét ágának örülő,
Melynek a habjaiban Castor itatta lovát:
Aggkori nyúgalmam csöndes révpartja ti lesztek,
Hogyha e választást, Sors kegye, helybehagyod.

26.

Többe kerül a köpeny.

Hogyha köszönteni reggel, egész évben, nem akarlak,⁶
Mondjam-e, Postumusom, mennyi, amit veszitek?
Kétszer harminc vagy háromszor húsz kicsi húszast.⁷
Postumus, engedj meg, többe kerül a köpeny.⁸

¹ M. valaki másnak a nevében mondja ezt, mert ő nem volt nő.

² Altinum, tengerparti város a Padus (Pó) torkolatához közel. Baiae: III, 20, 19.

³ A Nap kocsiját hajtó s onnan lezuhant Phaëthont testvérei, a Heliasok addig siratták, míg végre vörösfenyőkké változtak s könnyeikből lett a borostyán.

⁴ Sola, tó és a tó tündére az euganei halom tövében.

⁵ Timavus, istriai folyam, Strabo szerint hét ágban ömlik a tengerbe. Mikor az argonauták arra jártak, Castor benne itatta meg a lovát.

⁶ Mint kliens a patrónusát.

⁷ Körülbelül 100 pengőt.

⁸ Tehát jobban járok, ha nem látogatlak.

27.

Pukkadjon meg az irígy.

Verseim, Augustus,¹ gyakran dicsérni szokásod.

Kétlik irigyeim ezt: abbahagyod te azért?

Nem megtiszteltél, többel, mint pusztá szavakkal,

Oly adománnyal, amit más soha senki nem ad?²

⁵ És piszkos körmét már rágja megint az irigység.

Hát pukkadjon meg. Rajta te, Cézarom, adj!

28.

A kizsákmányolt Chloé.

Chloé, zsenge Lupercusodnak adtál

Hispán s tyrusi bíbort és skárlátot,

Galaesus folyamában³ ázott tógát,

Indus sardonyxot, skytha smaragdöt,

⁵ S száz császári aranyt, mind új veretben:

Bármit kér, megadod te néki nyomban.

Jaj néked, te kizsákmányolt teremtés:

Majd pörére zsarol Lupercusod még!⁴

29.

Az kedves, ami ritka.

Art a mi könyvünknek sokaságuk, drága Pudensem,⁵

Vaskos könyv fáraszt és megunatja magát.

Kedves a ritka: az első alma hogy' ízlik inyünknek,

Télen a rózsának mennyire nő a becse.

⁵ A zsaroló kedvest csak kelleti büszke negédje,

Mindig nyílt ajtót ifju legény se szeret.

Persius⁶ egy könyvét több kéz forgatja bizonnal,

¹ Domitianus cészár.

² A hadi-tribunusi címmel.

³ Galaesus, alsóitáliai folyó Tarentum mellett, finom puha gyapjáról híres.

⁴ Holott különben a Lupercusok (Faunus Lupercus papjai) szerepelnek pörén a Lupercalia-ünnepen (febr. 15).

⁵ Pudens: IV, 13.

⁶ Persius szatiraköltő, Kr. u. 62-ben halt meg. Egy könyvben hat szatirát írt, melyek fennmaradtak.

Mint a lapos Marsus „Amazon-ütközet“-ét.¹
 Bármely könyvemet olvasod is, gondold te magadban:
 10 Nincsen több, csak ez egy, s nyomba' nagyobb
 [becse lesz.

30.

Baiae szent halai.

Távozzál, te halász, Baiae vizétől,
 Fuss innen, nehogy aztán bűnbe essél,
 Mert mind szent halak úsznak itt e vízben;
 És ismérik uruk,² nyalják kezét is,
 5 Amelynél a világon nincs hatalmasb.
 Van nekik nevük is, hívó szavára
 Uruknak hamar ő feléje úsznak.
 Jött egykor Libyából egy gazember
 És húzott remegő nádján a mélyből
 10 Halprédát, de azonnal megvakult és
 Nem láthatta fogott halát, se horgát,
 S most átkozva a vakmerő szerszámot,
 Ott ül kéregetőként Baiae partján.
 Hát menj innen, amíg bűn nem tapad rád;
 15 És jó ételeket vetvén a habba,
 S a kedves halakat tisztelve, távozz.

31.

Válassz más nevet.

Hogy neved említsem könyvemben, váltig óhajtod:
 Úgy hiszed, ez teneked tisztelet és becsület.
 Ennél, úgy legyek ép, nincsen rám semmi hizelgőbb,
 S én be is iktatnám versezetimbe neved;
 5 Ám zordszívű anyád nevet ollyat adott vala néked,
 Melytül a múzsáknak kútfeje visszariad;
 Phoebus lantjához nem zöngheti Calliopé azt,

¹ Domitius Marsus hosszadalmas eposzát, az elveszett Amazonist.

² Domitianus császárt.

Nem Polyhymnia, sem Melpomené ajaka.¹

Válassz más nevet, amely kedves a múzsaseregnek:

¹⁰ Nem csendül mindig szépen a „Hippodamé”.²

32.

Méh a borostyánban.

Itt Phaëthon cseppjébe' ragyog betemetve a méhe,³

Mintha saját nektár-nedve ömölne reá.

Annyi serénységért méltó lett néki jutalma:

Azt hiszem, ezt a halált ő maga is szereti.

33.

Már itt az ideje.

Lám, kész munkákkal tele van szekrényed egészen,

Sosibianus, ugyan közre miért nem adod?

„Örökösöm teszi közzé verseim”. Amde mikor? Mondd!

Tégedet olvasnunk már nagyon itt az idő.

34.

Hószérű tóga.

Piszkos bár tógád, helyesen mondták bizonyára,

Attalus, azt, hogy a hó leple a mása neki.⁴

35.

Antilopék harca.⁵

Láttuk, az antilopék hogy' verték homlokuk össze,

Míg azonos sorssal halva terültenek el.

¹ Calliope, Polyhymnia, Melpomene: múzsák.

² Hippodame: görög név (= lófékező). A nőnek, akiről szó van, Caballina lehetett az igazi neve s az mértéke miatt (U — — U) nem illeszthető bele a disztichonba.

³ Phaëthon cseppje a borostyán, mely a mítosz szerint a Nap kocsijából lezuhant Phaëthont sirató Heliasok (Helios leányai) könyveiből lett (IV, 25).

⁴ Attalus tógája olyan lenge, hogy nem ad több meleget, mint a hó.

⁵ Cirkuszi jelenet (V. ö. Látv. könyve 29.).

- Nézték a prédát az ebek, meg a büszke vadász is
 Bámult, hogy nincs már ok beledöfni a tört.
⁵ Hej, mi tüzelte szegény párákat ilyen dühre vajjon?
 A bika harcol eképp', férfiak esnek el így.

36.

Szürke szakáll, sötét haj.

Szürke szakállad van, de sötét hajad, Olus, ugyan
 [mért?
 Mert hajadat fested, nem tudod ám a szakállt.

37.

Ingyen hallgassam?

- „Százal adós Coránus, kétszázzal Mancinus,
 Hárommal Titius, két annyival Albinus,
 Sabinus egy, Serránus meg kétmillióval;
 Hármat hoz a földem meg nagy bérházaim
⁵ S a páрмаi juhnyáj hatszázat énnekem.”
 Naphosszat, Áfer, ezt darárod a fülembé;
 Mindezt jobban tudom már, mint saját nevem.
 Mondj valamit számomra is, hogy ezt kibírjam,
 Üsd helyre pénzzel a mindennapos csömört:
¹⁰ Ingyen hallgatni, Áfer, ennyit nem tudok.

38.

Kín és kéj.

Mondj csak, Galla „nem”-et: kín nélkül a kéj is
 [unalmas;
 Kelletnél de tovább, Galla, ne tartson a „nem”.

39.

Nem tiszta remekek.

Mindenfajta ezüstöt¹ megszerezteél:
 Myron² sok remekét csupán te bírod,

¹ Ezüst dísztárgyakat.

² Híres görög szobrász Kr. e. 420 táján.

Scopas-, Praxitelesnek¹ alkotását
 Phidias² cizelált remekművével;
⁵ S Mentor³ műveit is csak itt találjuk.
 Nincs hiány se valódi „Grátius“-ban,⁴
 Sem aranyperemű „Callaecusok“-ban.⁵
 Asztalod tele ős, kivert művekkel.
 Azt csodálom: a számtalan remek közt
¹⁰ Tiszta egy darabod sincsen, Charinus!⁶

40.

Ez, Fortuna, helyes?

Ősök képivel a Písó-ház nyílt meg előttem
 S mely hármat kitesz, a bölcs Senecák laka is.⁷
 S Postumus, annyi királynál⁸ téged többre becsültünk:
 Ennekem egy consul volt a szegényke lovag.
⁵ Postumusom, végig teveled harminc telet éltem;
 Kettőnknek nem volt több, csakis egy nyoszolyánk.
 Rangra jutottál most, tudsz adni, akár pazarolni:
 Várom, Postumusom, tenni vajon mit akarsz?
 Semmitsem! Késő ma keresnem más „fejedelmet”.
¹⁰ Ez, Fortuna, helyes? „Postumus a felelős”.⁹

¹ Praxiteles és Scopas híres görög szobrászok a Kr. e. 4. században.

² Phidias: III, 35.

³ Mentor: III, 40.

⁴ Grátius híres műhelyében készült diszedényekben.

⁵ A Callaecusok Hispania Tarraconensisben kiváló ércművesek voltak.

⁶ Többféleképpen magyarázható.

⁷ A Písó-ház egyike volt a legelőkelőbbeknek. C. Calpurnius Pisót Nero, mint az ellene szőtt összeesküvés fejét, 65-ben kivégeztette. Sorsában osztozott a két Seneca (a rétor és fia, a filozófus, Nero nevelője) s a filozófus unokaöccse, a költő Lucanus. Ezért tett ki a Senecák háza hármat.

⁸ Mert a patrónust a kliense királynak nevezte.

⁹ Ezt Fortuna mondja.

41.

Kinek hasznosabb?

Mert te szavalni akarsz, nyakadat gyapjúval övezted?
Nékünk kellene az: bédugaszolni fülünk.

44.

A Vezuv.¹

Im' a Vezúv, amelyet nemrég' a bor-ága beárnyalt
S a kádakba nemes szölleje onta levét.
Bérc, mely a Nysánál drágább volt Bacchus atyánknak,
Hol nem rég' táncot járt Satyrus-sereg is.
⁵ Vénus székhelye volt, kedvesb neki, mint Lacedaemon,
És dísz nyert ez a hely Herculesünk nevitől.²
Minden elomlott itt, lángokba, hamúba temetve:
Ilyet hogy tehetett, bánat az Égnek is az.

45.

Parthenius fohásza.³

Drága fiáért nyujt tömjént adományul örömmel,
Oh Phoebus, teneked Parthenius kamarás,⁴
Hogy Burrusra, az első lusztrumot aki megérte,
Szálljon olympiasok⁵ hosszu, de hosszu sora.
⁵ Váltsd be az apja fohászát: úgy légy kedves a fádnak
S örvendjen hugod is szüzi-valója miatt.⁶

¹ E verset a Vezuv híres kitörése (Kr. u. 79 aug. 24) után 9 évvel írta M.

² A Vezuvon Vénusnak két, Herculesnek egy temploma volt. Vénus védőistene volt az elpusztult Pompeinek.

³ Parthenius, Domitianus kedvelt kamarása (s később gyilkosainak egyike) fiának, az ötéves (= egy lustrum) Burrusnak születése napját ünnepelte. Parthenius költő is volt (IX, 49. XI, 1. XII, 11).

⁴ Az ünnepség színhelye Apollo palatinusi temploma volt.

⁵ Egy olympias voltaképpen 4 teljes év. A költő itt nyilván egynek veszi a lustrummal s így 5 éves időszakot ért rajta.

⁶ Apolló fája a babérfa, mely az előle menekülő Daphne nimfából lett. Apollo húga: Diana.

Szüntelen ifjui díszbe' ragyogj s Bromios¹ hajafürtje
A tiedet, Phoebus, sohase érje utól.

46.

A boldog prókátor.

Saturnusnak a napja² dússá tette
Sabellust; jogosan fuvalkodik most
És méltán hiszi, vallja: nem lehet már
Boldogabb prókátora a világnak.

⁵ Sabellusnak e gögjét mi okozza?

Liszt félvéka, darált babbal tetézve,
Másfél fontja a tömjénnek s a borsnak,
Lukán hurka, faliscusok kolbásza,
Főtt musttal tele egy syr butykos,

¹⁰ Aztán meg füge, lyb edényben érlelt,
Hozzá még csíga is, meg hagyma, sajt is.

Küldött még a kliense Picenumból
Egy kisdéd skatulyában pár olívát
És vastag fazekas-véső csiszolta

¹⁵ Saguntumbeli hétszeres³ gyümölcsöst,

A hispáni korong⁴ cserépedényét

S bíborral beszegetten tarka kendőt.⁵

Tíz év óta nem ünnepelt Sabellus

Saturnus-napot ennél fényesebbet.

47.

Beégetett Phaëthon.

Hogy' beleégetted Phaëthón arcát eme képbe!⁶

Egyszer elégnie nem volt-e szegénynek elég?

¹ Bromios: Bacchus.

² Saturnus ünnepén, a Saturnalián, decemberben nagy ajándékozások folytak.

³ Hét kisebb edényből álló.

⁴ Fazekas-korong.

⁵ Asztalkendőt.

⁶ A beégetett (enkaustikus) kép a Nap kocsijából lezuhant és elégett Phaëthont ábrázolta (IV, 25).

49.

Az epigramma.

Nincs az epigrammáról, Flaccus,¹ semmi fogalma,
Aki szerint játék és csupa tréfadolog.

Inkább játszik az, aki mesélgeti Tereus étkét,²

Vagy rémes lakomád, szörnyű Thyestes atya.³

⁵ S Daedalus egykor szárnyat hogy' viaszolt a fiára,⁴

Aetna hegyén Polyphém merre terelte juhát.⁵

Távol van minden szóáradat a mi művünktől,

És múzsánk nem húz örületes, nagy uszályt.⁶

„Am azokat mindenki dicséri, csodálja”. Való, de

¹⁰ Érdekes olvasmányt mindenik ebbe' talál.

51.

Zsugori jó mód.

Hogy pénzed hatezer még nem volt, Caecilianus,

Nagy gyalogoshintód hat fiú húzta tovább;

Két miliót hogy adott a vak istennő s az öled már

Szétszakad a pénztől, most te gyalog kutyaagolsz.

⁵ Mit kívánjak ilyen jeles érdemedért, ily erényért?

Adja az Ég ismét vissza gyalogkocsidat.

52.

Hedylusnak.

Hogyha e pár bakkecske tovább is húzza ígádat,

„Ficus” előbb ki valál, léssz „caprificus” utóbb.⁷

¹ Flaccus: I, 57. (Látv. k. 8.)

² A hűtlen Tereusnak a mítosz szerint saját fiát tálalta fel féltékeny felesége, Procne (IV, 49).

³ Thyestes: III, 45.

⁴ Icarusra (Látv. k. 8.).

⁵ Az Odysseia kyklopsa.

⁶ Mint a tragédiában volt szokás.

⁷ Ficus jelentése 1. füge; 2. (itt) szömölcs, ill. szömölcsös (= ficusos). A szójáték lefordíthatatlan. Caprificus 1. vad fügefafa; 2. (itt) bakkecske-szömölcs, bibircsó. (V. ö. I, 65. VII, 71.)

53.

A cynikus.

Pallásunk új temploma¹ szent küszöbén te eléggé

Gyakran látsz, Cosmus, egy nyomorult öreget:

Botra hajolva tipeg, büzhödt haja szerteszálva,

És mellére borúl a piszok-ülte szakáll.

⁶ Durva daróc földi, társa vetetlen tábori ágynak,

Szembejövő néptől kér betevő falatot.

Azt véled: „cynikus”, mert színlelt külseje megcsal?

Nem „Cynikus” bizony ő. „Hát mi?” Valódi

[„kyón”.²

54.

Élj az idővel!

Óh te, kit a tarpeiusi szirt koszorúja körített

És a legelső tölgy lombja ölelte fejed,

Élvezd, Collinus,³ minden napodat, ha okos vagy

S hidd legutolsónak mindeniket, mit elérsz.⁴

⁵ Megkérlelni a gyapjuszövő szüzeket⁵ lehetetlen:

El nem mulasztják ők kijelölt napodat.

Crispusnál légy dúsabb, állhatatosb Thraseánál,

Légy bár fényesb, mint a ragyogó Melior;⁶

Nem szaporítja művét Lachesis, s míg pördül az orsó,

¹⁰ Egyikük ollót fog s átszeli a fonalat.

¹ Domitianus építette.

² Nem cinikus bölcs, hanem kyón, azaz kutya.

³ Collinus a 86-ban tartott első capitoliumi (= tarpeiusi) versenyen elnyerte a költők jutalmát, a tölgykoszorút.

⁴ Horatiusi tanácsok.

⁵ A sors istennőit, a Párkákat (Clotho, Lachesis, Atropos), akik az emberi élet fonalat fonják, míg egyikük könyörtelenül el nem vágja.

⁶ Crispus: egy Vibius Crispus nevű dúsgazdag ember. — Thrasea: I, 8. — Melior: II, 69, 7.

55.

A szülőföld varázsa.

- Édes Luciusom,¹ korodnak éke,
 Nem hagyod, hogy az ékesajku Arpi
 Túltégyen Tagusunkon s Gaiusunkon;²
 Ám csak zengje Mycénét vagy Thebát az,
⁵ Akit argosi városok neveltek;
 Énekelje Rhodost s a kéjre sóvár
 Spárta lédai birkozó két sarját.³
 Mink, szülőtti a kelta hibereknek,⁴
 Ne szégyeljük a drága szülőföldnek
¹⁰ Zordonabb neveit megénekelni:
 A mi Bilbilisünket,⁵ mely acéllal
 Túltesz Nóricum és Chalybs lakóin;⁶
 Plateát⁷ sem, amelyben csattog a vas
 S melyet a Salo keskeny, ám vad árja
¹⁵ Öntöz, fegyvereink acélozója;
 Tútélát s karitáncaid, Rimaxa,
 Gondúzõ lakomáit Carduaenak,
 A bájos Teteris rózsás ligetjét
 Meg Rigaet, ükeink ős színterét is;
²⁰ Silaít, hol a könnyü kopja szálldos,
 Meg Turgonti-tavát Turasiával;
 Kristálytiszta vizét Tvetonissának
 És a szent buradói tölgyeserdőt:
 Lustább vándorok is járnak örömmel;
²⁵ A lankás Vativescának mezőit,
 Izmos tulkaival hol Manlius szánt.

¹ Talán Lucius Licinianus: I, 49, 5.

² Arpi, azaz Arpinum, Cicero születése helye, azért „ékesajkú”, Tagus: a hispaniai Tajo. Gaius = hegy (I, 49, 5).

³ Iberia = Hispania.

⁴ Leda fiai: Castor és Pollux, a Dioskurosok (Zeus-fiak).

⁵ Bilbilis, Martialis születése helye.

⁶ Noricum, germán vidék és az ázsiai Chalybs folyó lakói kitűnő acélt kovácsoltak.

⁷ Platea: hispaniai helység a Salo mellett. Az itt említett többi helység is mind hispaniai.

Ily paraszt neveken nevetsz te, nyájas
Olvasó! Ne neved: nekem e parasztos
Nevek mind becsesebbek, mint Butunti.¹

56.

Az adakozó Gargilianus.

Annyi ajándékot küldsz özvegyek- és öregeknek:
„Öh mily bőkezűség!” — mondjam-e, Gargilián?
Sőt nincsen csúnyább, nincs nálad senkise szennyesb;
Hisz' te ajándéknak hívod a törbecsalást.²

⁵ Csalfa horog szintén így kedvez a kapzsi halaknak
És a csalétek is így vonzza a bárgyu vadat.
Megmondom, mi a bőkezűség, ha te nem tudod azt
[még,

Gargilián: ha nekem küldöd ajándokidat.

57.

El innen Tiburba.

Míg a kies Lucrinusi-tó engem lebilincsel,
Hol barlangok alól hő vizek árja fakad,³
Faustinus,⁴ te az argosi gyarmat ölében időzöl,
Ahova a huszadik kő⁵ visz a város alól.

⁶ Ám a nemeiai szörny borzasztó melle pezseg már,⁶
S Baiaenak nem elég most a saját heve sem.⁷
Ég veletek, kedves partok s szent kútfejek itten,
Nymphák, Néreisek lakhelye, ég veletek!

Télvíz-időn győztők hegyein nagy Herculesünknek:⁸

¹⁰ Tiburnak fagya most rajtatok ül diadalt.

¹ Butunti kis calabriai helység (II, 48, 7).

² T. i. Gargilianus örökségre vadászik.

³ A költő a híres tengeri fürdőn, Baiae-ban időzik.

⁴ Faustinus (I, 25) Tiburban (a mai Tivoliban) időzik, melyet Argosból gyarmatosítottak.

⁵ Mérföldkő.

⁶ A nap augusztusban az Oroszlán (Hercules nemeiai szörnye) jegyében áll.

⁷ A saját hőforrásai.

⁸ Tibur hegyein, hol Hercules kis kőralakú temploma részben ma is áll.

58.

A szemérmes Galla.

Galla, kimult férjed csak félrevonulva keserged:
Mások előtt szégyen lenne siratnod urad.¹

59.

Vípera a borostyánban.

Héliasok² könnyes galyain hogy vípera kúszott,
Küzdött ellene bár, gyanta ömölte körül;
S amint ott bámulja, kövér harmat hogy előnti,
Ráfagy hirtelen az, s ő merevedve kimúl.
⁵ Csak ne kevélykedjél, Cleopatra, királyi síroddal:
Lásd, nemesebb sírban fekszik a vípera itt.

60.

A kikerülhetetlen sors.

Amikor éget a nap, legyen Ardea s Castrum³ a célpont
És az Oroszlántól hő cleonaei mező,⁴
Mert Tibur rossz hírbe került Curiatius által;
Épp' e dicsért vizeken szállt le a Styxhe' szegény.
⁵ Sorsod nem kerülöd soha el: ha közelg a halálod,
Tiburnak közepén szárd levegőre⁵ találsz.

61.

A kérkedő.

Nagy-büszkén kérkedtél, Mancinus, a minap,
Hogy egy barátod százezert adott neked.
Négy napja a költők klubjában diskurálunk

¹ Galla tudja, hogy mások nem hinnének az ő könnyeinek.

² Heliasok: IV, 25, 2.

³ Ardea és Castrum Inui nyáron igen meleg, egészségtelen helyek Latiumban.

⁴ Cleonae szintén nagyon meleg hely Görögországban Nemea mellett, kivált az Oroszlán állatképi csillagzatának feltüntekor. Tibur persze ezeknél sokkal egészségesebb, de az ott elhunyt Curiatius miatt M. szerint rossz hírbe került.

⁵ Sardiniát egészségtelennek tartották.

- S te állítod, hogy Pompullád tízezeren
⁵ Vett egy gallérköpenyt ajándékul neked,
 És esküdtél, hogy Bassa ajándékozott
 Valódi sardonyxot hármass foglalatban,
 Caelia meg tengerzöld drágaköveket.
 Tegnap pedig, hogy éppen a színházban ülünk
¹⁰ Hallgatva Polliót,¹ te úgy futtodbá' mondod,
 Hogy háromszázezret kaptál örökbe éppen,
 És reggel százezret s ugyanannyit délután.
 Mit vétettünk mi néked, hű bajtársaid?
 Könyörülj, kegyetlen és hallgass el végre már.
¹⁵ Vagy hogyha nyelved megfékezni nem tudod,
 Olyat beszélj, amit örömmel hallgatunk.

62.

A fekete Lycoris.

Lám, Tiburba szaladt a sötét-orcájú Lycoris:
 Azt hiszi, ott minden tiszta-fehérszínű lesz.²

63.

Elvesztett dicsőség.

Hogy Caerellia Bauliból Baiaeba hajózott,
 A dühösen zajló tengeri árba veszett.
 Mennyi dicsőséget vesztítettél, tenger: a multban
 Néro parancsszava sem bírt eme bűnre reá.³

64.

Julius Martialis villája.⁴

Kisdéd birtoka Martialisomnak,
 — Nincs a Hesperiseknek kertje ily dús.⁵

¹ Pollio: híres lantos és énekes.

² V. ö. VII, 13.

³ Nero először úgy akarta elveszíteni anyját, Agrippinát, hogy e célra épített hajóra ültette. Agrippina azonban akkor kimenekült a mesterségesen előidézett hajótörésből.

⁴ Julius Martialis: I, 15.

⁵ Mesés aranyalma-termő kert.

- Fenn a Jániculus hegyén terül el:¹
 Futnak tág szakadékok a tetőről;
⁵ De a lágyan emelkedő oromra
 Már sokkal derüesebb égbolt mosolyg le,
 És ha köd földi a sok görbe völgyet,
 Önfényébe' ragyog ki egymagában;
 Sudár csúcsai a magas falaknak
¹⁰ Enyhén nyúlnak a csillagos, nagy égbe.
 Innen látszik a hét uralkodó hegy:²
 Felbecsülheted a nagy Róma-várost,
 Látod Tusculum, Alba dombvidékít,
 A hős helyeket a Város tövében:
¹⁵ Mind az ős Fidenae és a kurta Rubrae,³
 Anna Perenna gyümölcsöző ligetjét,
 Mely örvend a kiontott szűzi vérnek.⁴
 A Flaminius- és Salarius-úton
 Láthatsz sok szekeret csendben haladni,
²⁰ Hogy a jóízű álmod el ne üzzék:
 Nem zavarja meg azt sem a hajósok
 Ordítása, se bárkavontatóké,
 Bár nincs messze a Mulvius-híd⁵ és a
 Szentséges Tiberist sok sajka szántja.
²⁵ E villát, noha háznak is beillik,
 A gazdája, ha kell, od'adja néked,
 Olyan szíves, olyan baráti ház ez,
 Oly vendégszeretőleg zár magába:
 Vélne Alkinoos kegyes lakának,
³⁰ Vagy felgazdagodott Molorchusénak.⁶

¹ A Tiberis jobbspártja fölött (ma: Monte Gianicolo).

² A hét halom, amelyeken Róma épült.

³ Fidenae latiumi, Rubrae etrusiai város.

⁴ Anna Perenna, Dido testvére. Tiszteletére márciusban szűz állatokat áldoztak.

⁵ Mulvius-híd: III, 14.

⁶ Alkinoos, a phaeákok vendégszerető királya az Odysseiában.
 — Molorchus szegény ember létére szívesen befogadta a nemeiai oroszlán ellen indult Herculest. Ezért Domitianus Hercules temploma mellett neki is épített egy kisebbet.

Ti, kiknek kicsiség a földön minden,
 Megfékezhetitek sok száz kapával
 Tiburnak fagyos oldalát, Praenestét;¹
 Egy bérlőnek is átaladhatjátok
³⁵ Bérces Sétia bortermő vidékét;²
 Énnékem gyönyörűbb lesz mindezeknél
 Kisded birtoka Martialisomnak.

65.

A félszemével.

A félszemével folyvást sír Lycóris.
 Azt kérditek: mért? Mert nincs néki több.

66.

Az élet művésze.

Életed, óh Linusom,³ mindig kisvárosias volt,
 Olcsóbban nálad még soha senkisémet élt.
 Hó közepén, ritkán elején öltöd fel a tógát,
 Tíz nyarat átszolgált egyszerű zubbonyod is.
⁵ Ingyen adott vadkant a berek, nyulakat meg a rétség,
 Átkutatott erdő adta fenyőmadarát.
 A folyamárba' horogra került számodra elég hal,
 S megtöltötte cserép-átalagod honi bor.
 És nem cifra csapos, küldöttje az argosi fajnak,⁴
¹⁰ Csak falubéli csoport állta körül tüzedet.
 Meg-megölelted a durva paraszt s majoros feleségét,
 Amikor a véred fölhevítette a bor.
 Kárt nem tett házadban a tűz, földedben a hőség,
 Nem nyelték be hajód, mert sose volt, a habok.
¹⁵ Egyszerű csont helyett sose nyultál kockavetéshez,⁵
 S nem kockáztattál mást, csak a pusztá diót.
 Mondd, hol van sok ezer, mit kaptál kapzsi anyádtól?
 Nincs sehol; ez, Linusom, nagyszerű élni-tudás.

¹ Praeneste (ma Palestrina) nem messze Rómától.

² Sétia latiumi város hegyvidékén híres bor termett.

³ Költött név.

⁴ A görögnek.

⁵ Szóval: hazard-játékhoz.

67.

A zsugori praetor.

Száz sestertiumot kért volt csak praetor-urától

Gaurus, a hűséges, régi barát, a szegény.

A háromszázhoz neki, úgymond, ennyi hiányzik,

Hogy lovagok padján tapsa köszöntse urát.¹

⁵ Szólt az: „Scorpusnak s Thallusnak kell, tudod, adnom:²

Vajha ne kellene több, mint ez a száz kereken!”

Mily hálátlan a gazdag, nem szégyelled-e, praetor?

A lovagot kidobod s pénzed a lóra adod.

68.

Mire hívtál?

Meghívtál filléres ebédre, te meg lakomázol:

Sextus, ebédre avagy tán irigyelni hívál?

69.

Nem szomjazom.

Massicusit, sétinusit adsz bár, Papilus, inni,

Azt suttogja a hír, hogy nem is oly finomak.

Hírlik, hogy négyszer tett özvegygé az a flaskó:

Nem hiszem én, de nem is szomjazom, óh Papilus!

70.

Ki hitte volna?

Ammianusra haldokolva nem hagyott

Az apja mást egy rothadt kötelen kívül.

Ki hitte volna, Marullinus, lehetőnek,

Hogy Ammianus nem kívánta apja holtát?³

¹ Száz sestertium (= 100.000 sestertius) hiányzott a 400-ból (azaz 400.000 sestertiusból) ahhoz, hogy lovagi rangot kapjon s a színházban a lovagok padsoraiban foglalhasson helyet. Gyakran előfordult, hogy senatorok ilyen pénzadománnyal lovagi ranghoz jutatták kliensüket.

² Scorpus és Thallus híres versenykocsisok.

³ Ammianusnak nem volt érdeke, hogy az apja meghaljon, ha nagyobb örökségre nem számíthatott.

72.

Tiszteletpéldány.

Könyveimet kéred, Quintus, hogy ajándokul adjam:
 Nálam nincs, de Tryphon, a kiadóm az elad.
 „Én e bohóságért pénzt adjak józan eszemmel?
 Nem leszek oly buta”, — szólsz. Hát bizony én
 [se leszek.

73.

Vestinus a halálos ágyon.

Nagy-betegén Vestinus, utolsó perceit élván,
 Hogy már-már odaszállt Styxnek a partjaira,
 Kérte a Párkákat, fonalát kik gombolyították,
 Béfejezésével várjanak egy kicsikét,
⁵ Drága barátainak hogy még hasznára lehessen.
 Zord szívük megesik, hallva e jámbor ohajt.
 Dús vagyonát ekkor szétosztván, megszünik élni,
 Vélve, nem is jött már így a halála korán.

74.

A dámvadak tusája.¹

Látod a békés dámvadakat, mily harcra hevülnek?
 Félénk vadban is óh mennyire dül a harag!
 Már kicsi homlokukat verik össze halálra tökéltén.
 Sajnálod, Cézár? Küldd ki az ebsereget.²

75.

Önzetlen feleség.

Óh Nigrina, te boldog ten-szíved és urad által,
 Római matrónák dísze, virága te vagy.
 Szívesen osztottál te apád jussán az uraddal³
 S örvendesz, hogy társ lett javaidba' veled.

¹ Círuszi jelenet.² Hogy szétugrassza őket.³ Nigrina atyai örökségét önként megosztotta férjével, Antistius Rusticusszal. Ez nemsokára meghalt Cappadociában (IX, 30).

- ⁵ Evadne noha ott hamvadt férjével a máglyán,¹
 És hire Alkestist felviszi csillagokig,²
 A koszorú a tiéd: te a zálogot élve megadtad.
 Ily szerelemnek nem kell tanuként a halál.

76.

Úgy is jó.

En kétszer hatezert kértem, te csak a felit adtad;
 Kérem a kétszeresét: annak is add a felét.

77.

Új kívánság.

Nem kértem soha kincset istenimtől,
 Boldog kis vagyonomnak birtokában.
 Most távozz, te szegénység és ne orrolj.
 És hogy mért ez a ritka, új kívánság?
⁵ Zoilust epedek már függve látni.³

78.

A sürgölődő Afer.

Hatvanszor láttad, mikor a termést learatják,
 Hószinü hajsza is lóg a szemedbe elég:
 Járod a nagy várost és egy széket se találni,
 Reggeli üdvözlést hogy neki nyomba' ne mondj.
⁵ Nélküled a küszöbét el nem hagyhatja tribunus,
 S a két consulnak folyton a kedvibe' jársz.
 A Palotát⁴ napjában tízszer látogatod te,

¹ Evadne, a Thebét ostromló hét vezér egyikének, Kapaneusnak a felesége villámsujtotta férjének máglyájára vetette magát.

² Alkestis, Pelias leánya, kész volt életét áldozni férje, Admetos király életéért, de Hercules visszaküzdötte a Halál karjaiból (Euripides drámája).

³ A költő fölteszi Zoilusról (II, 16), hogy elkeseredésében felkötné magát, ha ő meggazdagodnék.

⁴ A Palatiumot, a császárok székhelyét.

„Partheniust“, „Sigerust“ forgatod ajkaidon.¹
 Tégyenek ifjak ilyet. Nincs undorítóbb dolog, Afer,
¹⁰ Mint amikor minden lébe' kanál az öreg.

79.

Ami fölösleges volt.

Tiburom állandó vendége valál, Matho, nemde?
 Megvetted, te balek: hisz' tied annékül is.

80.

Mi a „nagy dolog“?

Lázás kórba', Maró, te szavalsz: no ha nem tudod azt,
 [hogy
 Ez bizony örültség, nincs ki a józan eszed.
 Hát te szavalsz betegen, harmadnapi lázba' szavalgatsz:
 Hogyha csak így izzadsz, hát jogos a szavalás.
⁵ „Nagy dolog, úgy-e bizony?“ Tévedsz; annak, kit a láza
 Éget, nagy dolog egy: túrnie szótalanul.

82.

Beajánlás.

Rufus,² ajánld eme könyveket is Venuleiusunknak,³
 Kérd, hogy szenteljen nekik is egy kis időt,
 S azt, amit ő tervel s alkot, kis időre feledve,
 Jóakaró füllel végye be élceimet.
⁵ És ne az első serleg után s nem a végire hagyva:
 Majd amikor Bacchus harca javába' folyik.
 Hogyha sokall kettőt, göngyöld te az egyiket össze:
 Nem leszen oly hosszú, jól ha felosztod, a mű.

¹ Domitianus kamarásait. Parthenius: IV, 45. VIII, 28. IX, 49. XII, 11.

² Talán Canius Rufus (I, 61).

³ Venuleius: valószínűleg L. Venuleius Montanus Apronianus, 92-ben consul. *Eme könyveket*: t. i. a 3. és 4-et.

83.

Légy inkább szomorú!

Naevolus, a jó sorsba' tenálad senkise rémesb,
 S nem jobb senki, mihelyt búnak adod fejedet.
 Jó sorsban köszönést se fogadsz, fennhordod az orrod,
 Senkisem ér semmit, mint ki világra se lett.
⁵ Búban ajándokot adsz s „úrnak“ tisztelve, „királynak“,
 Meghívsz. Légy mindig, Naevolusom, szomorú.

85.

Vigyázatosság.

Mérthogy üvegbuli iszunk, s murrából, Ponticusom te?
 Ebben nem látszik, mennyire más a borod.¹

86.

Tanács a könyvnek.

Hogyha tetszeni vágysz athéni fülnek,
 Intve intelek, óh kicsinyke könyvem,
 Hódítsd meg legelőbb Apollinarist.²
 Nincsen nála szakértőbb, sem tudósabb,
⁵ Tisztább lelkületű s jóságosabb sem.
 Ha keblére szorít, ajkán ha hordoz,
 Nem kell félned irigyeim gunyától
 És nem adsz tunikát a scombereknek.³
 Míg ha ő elítél, futhatsz azonnal
¹⁰ Bódéjába a sóshal-árusoknak
 S a fiúknak adod firkálni hátad.⁴

¹ A porcellánszerű drága murra-kehelyben nem látszott, hogy Ponticus mennyivel jobb bort iszik, mint amelyet vendégeinek ad.

² Apollinaris, talán L. Domitius Apollinaris, aki később 97-ben consul suffectus lett.

³ Azaz: nem csomagolnak beléd halakat. (Scomber: III, 50, 9.)

⁴ Hátsó, üres lapodat a gyermekek firkálják tele.

87.

Előrelátás.

Egy-egy kis gyereket Bassád cipel egyre, Fabullus:
 Szórakozás — úgymond — öneki s nagy gyö-
 [nyör ez.
 Bámulatos, hiszen ő sose volt gyerekek szeretője.
 Hát vajjon mi az ok? Ő eregetni szokott.

88.

A hálátlan kliens.

Kisdéd ajándékom nem nyert hát semmi viszonzást,
 Ámbár Saturnus ünnepe szinte letelt.¹
 Hát sem a Septicius-műhely² pár grammnyi ezüstjét,
 S asztali kendőt sem küld a mogorva kliens.
⁵ Antipolishnak³ tinnhala sem jött rőt cserepében,
 Még csak aszalt füge sem, Syria-adta gyümölcs.
 Ráncos olivát sem küldtél egy vézna-kosárnyit,
 Hogy legalább mondhasd: voltam eszedbe neked.
 Szedj rá mást ezután szép szóval meg szives arccal:
¹⁰ Én már ismerlek, kétszínű képmutató!

89.

Óhjé, ennyi elég!

Óhjé, ennyi elég, könyvecske, óhjé!
 Már végére jutottunk a tekercsnek.
 Már elvágyakozol, kiszállni készülsz,
 Nem tartóztat a legvégső lapod sem,
⁵ Mintha még az ügyed nem volna készen,
 Ámbár kész a legelső oldalon már.
 Olvasód panaszolja már: kifáradt,
 És így szól maga már a másolód is:
 „Óhjé, ennyi elég, könyvecske, óhjé!”

¹ A Saturnalia 5 napja. (L. XIII. k. bevez.) Az ajándékozó el-
 várta a viszonzást.

² Septicius, római ötvös.

³ Antipolis, a mai Antibes Franciaországban. A tinnhalból a
 garumnál olcsóbb halmártást készítettek.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
V. KÖNYVE.

(Kr. u. 89 őszén).

1.

Cézárnak.

Cézár! Bárha a pallasi Alba-tetőkön időzöl,¹

Nézve Diana tavát,² nézve a tengeri árt;

Bárha igazmondó testvéreket ihlet a lelked,

Ahol a város alatt a tarajos hab el-ül;³

⁵ Bárha az Aenéas dajkája s a Napnak a lánya

Köt le, vagy Anxurnak életadó vizei:⁴

Ime, fogadd ezt, őre te, boldogítója honunknak,

Akinek a hálás Juppiter üdvöt adott.⁵

Csak te fogadd, s büszkén hiszem én: olvastad a

[könyvem.

¹⁰ Ennyi hiszékenység nincsen a gallba' se tán.⁶

¹ Domitianus gyakran időzött albai villájában.

² A Némi-tavat.

³ Híres volt az Antiumban (Anzio) tisztelt két Fortuna-isten-asszony jósszéke. A költő Domitianust, mint istent, mondja a jóstennők ihletőjének.

⁴ Aeneas dajkája Caiéta s a róla elnevezett kikötőváros. A nap leánya: Circe, az Odysseia varázsló istennője. Róla nevezték el Circeit. — Anxur, latiumi város, híres volt gyógyító forrásairól.

⁵ Juppiter azért hálás a költő szerint, mert Domitianus felépítette régi templomát s megalapította a capitoliumi költői versenyeket

⁶ A gallusok hiszékenysége közmondásos volt.

2.

Ajánlás.

Matrónák, szüzek és ti, ifju népség,
Nektek légyen ajánlva a mi könyvünk.

Te, kinek gyönyörűség borsos élcek
És dévaj nuditások olvasása,

⁵ A négy könyvemet olvasd, az sikamlós.

Mely most jó, csak enyelgés lesz Uramnak;¹

És Germanicus így pirulás nélkül

Olvashatja fel a cecropsi szűznek.²

3.

A boldog Dégis.³

Óh Germanicus, eljött a Duna szolgálja-vizétől

Dégis s partunknak lett a lakója veled;⁴

Megrendülve azon, hogy látja urát a világnak,

Igy szólott vidám arccal a társaihoz:

⁵ „Sorsom jobb, mint bátyámé: hiszen én közelebbről

Látom az istent, kit ő csak amonnan imád.”

4.

A babérszagú Myrtale.

A sok italtól bűzlik Myrtalé nagyon

S babérlevelet rág, hogy ne végyük észre.

Igy bizton van, bár tisztán issza a borát.

Duzzadt erekkel ahányszor csak látod őt

⁵ Közelgini, Paulus, lángoló arccal feléd,

Elmondhatod: „Lám, Myrtalé babért ivott.”

¹ Domitianusnak, aki büszke volt Germanicus melléknevére.

² Minervának (Pallas Athenének), akit Domitianus kiváló tiszteletben részesített. Cecropsi = athéni; Cecrops Athén ős királya volt.

³ Dégis, Decebalus dák király testvére. Decebalus Pannoniába küldte béketárgyalás végett.

⁴ Germanicus = Domitianus. Partunknak: a Duna meghódított északi partjának.

5.

Sextusnak.¹

A palatinusi Pallas tudós híve, te Sextus,
 Élvezed: Istenurunk² szelleme leng körüléd,
 — Mert te megismered azt, mi lehet Nagyurunknak a
 [gondja

S azt is, amit bészár a fejedelmi kebel —:

- ⁵ Adj könyvecskéim számára is egy kicsi helyet,
 Tán ahol épp' Marsus, Pédo, Catullus³ is áll.
 A capitóli csaták mennybéli, nagy éneke mellett
 Helyet Vergilius nagyszerű éposza nyer.⁴

6.

A múzsákhoz.

Terhetekre ha nincs nagyon tinéktek,
 Múzsák, Partheniust⁵ kérjétek ekképp':

„Cézár életiben majd úgy fejezd be

Egykor boldogan a te drága élted,

- ⁵ És jólléted irígység meg ne rontsa;

Burrus⁶ úgy legyen édesatyja mása:

Ahogy ezt a bohó, félénk tekercset

Leteszed küszöbén a szent udvarnak.

Isméred derűs óráit Zeusnak,⁷

- ¹⁰ Amikor szeliden tündöklük arca,

Amely semmi könyörgést nem tagad meg.

¹ Sextus nyilván könyvtárnoka és titkára volt Domitianusnak.

² Domitianus.

³ L. az I. könyv előszavát.

⁴ Mikor Vespasianus Vitellius ellen harcolt, fia, Domitianus nagybátyjával, Sabinusszal és a harcosok egy részével a Capitoliumba menekült, s másnap, mikor a támadók a Capitoliumot felgyújtották, magánházakban keresett menedéket. A győzelem után megjelent s elfoglalta apja trónját. A capitoliumi harcot aztán meg is énekelte egy eposzban, melyhez foghatónak csak Vergilius Aeneisét mondja Martialis.

⁵ Parthenius: IV, 45.

⁶ Burrus, Parthenius fia.

⁷ Domitianusnak.

Nem-méltó ohajoktól mitse tarts te:
 Semmi terheset és nagyot nem esd e
 Bíborszínű tekercs, cédrusba mártva
¹⁵ S a sötétszínű pálcikát ölelve.¹
 Ezt átnyujtani sem kell, csak kezeden
 Tartsd, úgy, mintha nem is vón benne semmi.
 Óh jól ismerem a múzsák urát én:
 Bibor könyvemet ő kívánja látni.

7.

Az új Róma.

Mint Phoenixnek fészke megújul a tűznek a lángján,
 Tíz századja ha mult, hogy született a madár,²
 Akképp' tette le új Rómánk ó-köntöse leplét,
 Hogy védőura szép arculatát vegye fel.³
⁵ Kimélj, Volcanus, vess véget a régi viszálynak,
 Mars a mi ősünk bár, Vénus is ősi szülénk.⁴
 Kimélj, istenatyánk! Úgy majd a ledér feleség is
 Dróthálód feledi s hű szerelemmel ölel.⁵

¹ V. ö. III, 2, 7—11.

² Az arábiai Phoenix madárról azt mesélték, hogy ezer évben egyszer születik, s ha megvénül, drága balzsamokkal megrakott fészkevel együtt elég, hogy aztán hamvaiból egy új Phoenix keljen életre.

³ Domitianus sok rombadőlt vagy leégett épületet újra fölépíttetett.

⁴ Mert Romulus Mars fia volt, Aeneas pedig a Vénusé.

⁵ A költő Volcanushoz fordul, mint a tűz istenéhez s kéri, hogy ezután kimélje Rómát s hagyja abba a viszályt Marsszal, a rómaiak ősapjával. Hiszen felesége, Vénus is ősanja a rómaiaknak, mint Aeneas anyja. Akkor aztán Vénus is kibékül vele, s megbocsát azért, hogy egyszer Volcanus (Hephaistos) a rajtakapott szerelmeseket, Marsot és Vénust láthatatlan szálakkal összekötözte s az olimposi istenek előtt nevetség tárgyaivá tette (Homeros Odysseiaja 8. ének).

8.

Phasis a színházban.

Amíg istenurunk rendelkezését¹
 — Mely biztos helyeket jelöl ki, úgyhogy
 Tisztán kapja ülését a lovagrend —
 A színházba' dicséri Phasis éppen,²
⁵ Szép, bíborköpenyére büszke Phasis,
 S pöffeszkedve dicsekszik szörnyü-garral:
 „Mily kényelmesen ülhetünk ma végre!
 Díszét most a lovagrend visszanyerte
 S nem piszkol be tolongó csöcselékhad:"
¹⁰ Míg ezt s ilyeneket hegykén pőfékel,
 Ott jó Léitus és biborpalástos
 Phasisunkra reászól: „Háttra innen!"

9.

Orvosi vizsgálat.

Nem jól voltam: Symmachus, eljöttél te azonnal
 És a tanítványid százan is egybe' veled.
 Mindjárt megtapoogat száz kéz, dermedt a hidegtől:
 Nem lelt a hideg, és látod-e, most vacogok!?

10.

A hírnév.Regulusnak.³

„Vajh mi okozza, hogy élőknek nem kedvez a hírnév,
 És aki olvas, csak ritka becsüli korát?"
 Régulusom, ne csodáld. Az irígység régi szokása:
 Önak az újságot mindig eléje teszi.
⁵ Fölkeresik hálátlanul⁴ a Pompejusi-sétányt

¹ Domitianus újra életbe léptette a lex Roscia theatralis rendelkezését, mely a lovagrendűek számára a színházban kijelölt 14 sort biztosította.

² Phasis (költött név) nem lovag, csak közéjük tolakodik, de megjárja, mert a felügyelő Léitus kiutasítja a lovagok helyéről.

³ Regulus: I, 111.

⁴ „Hálátlanul" azért, mert nem jut eszükbe, hogy a Porticus

S Catulus ó-köveit¹ vallja dicsőeknek az agg.
 Enniusod recitáltad, Róma, Maro noha élt már,
 S rajtad Maeonida, a te korod nevetett.²
 Tapsot ritkán nyert a szín koszorúsa, Menander,³
¹⁰ S nem becsülé Násót senki, Corinna csupán.⁴
 Kérlek hát, ne röpüljeteK úgy a világba, ti könyvek;
 Hírt ha csupán a halál ád, van odáig időm.

11.

Drágakövek.

Sardónyxa, iaspisza és gyémántja, smaragdja
 Stellám ujjain úgy tündököL, úgy-e, Sever?⁵
 Drágakövet még többet látsz költői művében:
 Azt hiszem, éppen ezért oly ragyogó az a kéz.

12.

Stella, mint akrobata.⁶

Masclion⁷ hogy a súlyos, ingó rúdat
 Oly büszkén emelinti homlokán; hogy
 Az órjas Ninus⁸ oly könnyen cipelget
 Hét vagy nyolc gyereket két karja izmán,
⁵ Nem látszik nekem oly nagyon nehéznek,

Pompeia melletti régi platánültetvényénél újabbak és szebbek vannak, amelyeket valószínűleg Domitianusnak köszönhettek.

¹ A capitoliumi Juppiternek Q. Lutatius Catulus által Kr. e. 84-ben emelt templomát vagyis annak maradványait, noha Domitianus a régít ritka pompával újjá építtette.

² Vergilius Maro Aeneise helyett sokan Ennius krónikás eposzáért, az Annales-ért lelkesültek. Maeonida = Homeros. Hogy korá nevetett Homeroson, az persze nagy túlzás.

³ Menander (Menandros), híres görög vígjátékíró Kr. e. 342—291.

⁴ Naso = Ovidius. Ez is túlzás, mert Ovidius népszerű költő volt. Kedvesét Corinna néven énekelte meg.

⁵ Stella: I, 7. Severus: II, 6, 3.

⁶ L. az előbbi verset.

⁷ Masclion, atléta.

⁸ Ninus is.

Stellám amikor egyik-másik ujján
Hord egyszerre tenéked tíz leányt is.¹

13.

Gáncstalan lovág.

Most s mindenha szegény voltam, Callistratus,² ügyde
Oly lovág, aki homályt s szennyt sose tűr a nevén;
És akit olvas mind a világ s azt mondja, hogy: „Ő ez!”
Élve kapom meg, amit más a halálba' nyer el.
⁵ Száz oszlop hosszú sora tartja remek palotádat,
Libertinusi kincs tölti be táraidat;³
Néked adózik a Nilusparti syenai róna,
Dús nyájak gyapját nyírja le Parma neked.⁴
Az vagyok én, te meg ez; de mi én, sohasem leszel az te:
¹⁰ Ami te vagy, biz' a nép gyermeke, bárki lehet.

14.

A furfangos Nanneius.

Nanneius, aki mindig első sorban ült,⁵
Amíg szabad volt ott helyet foglalnia,
Kétszer-háromszor elzavarva,⁶ fölszedi
Sátrát s két szék között — látszólag harmadik —
⁵ Leül egynémely Gaius s Lucius között.
Onnan kukucskál — kámzsáját fejére vonva —
S illetlen' nézi a játékot félszemével.
Onnét is elzavarva, a közútra megy
S ott az utolsó padra támaszkodva félig
¹⁰ S rogyasztva másik térdét színleli, hogy ül
A lovagoknak, és az örnek azt, hogy áll.

¹ Talán a 9 műzsára és Stella nejére, Violentillára értendő.

² Valószínűleg költött név.

³ A libertinusok (felszabadult rabszolgák) sokszor nagyon meggazdagodtak.

⁴ A felsőitáliai Parma híres volt a gyapjáról.

⁵ T. i. a senatorok orchestrai ülőhelyei után a lovagoknak szánt
14 sor első sorában. (V. ö. V. 8)

⁶ Örök ügyeltek rá, hogy ki-kí a rangjának megfelelő helyet foglalja el.

15.

Az ötödik könyv.

Im' Felség, ötödik könyvét irom a mókáknak,
S bántva e versektől senkisésem érzi magát.

Sőt van elég, aki örvendez neve tiszteletének
És akinek verses-könyvem örök becszet ad.

⁵ „Nos, mi a haszna, akárhányat tisztelsz meg ilyennel?”
Haszna, biz' az nincsen, nékem azonban öröm.

16.

Mért csupa tréfa a könyvem?

Mért csupa tréfa a könyvem, hogyha komolyhoz is
[értek?

Jóakaró lector,¹ csak te vagy annak oka,
Amikor olvasol és telezenged vélem a várost:
Nem tudod, e szeretet mennyi javamba kerül.

⁵ Védni ha készülnék Saturnus temploma mellett²

Bús vádlottaknak pénzen eladva szavam,
Hozna néhány hordót a hibérus földről a bárka
S szennyos lenne a sok pénztül egészen ölem.

Ám így könyvecském csak vendég és csak ivótárs:

¹⁰ Ingyen kellenek és tetszenek a soraim.

Pusztá dicsőséggel be nem érték hajdan a költők:

S nem nagy ajándék volt egy-egy Alexis azért.³
„Szépen mondtad” — szólsz — „gyönyörű, dicsérlek
[örökké”.

Ej ravasz! Ügyvéd kell, hogy legyek, azt akarod.⁴

17.

A nagyralátó Gellia.

Míg fényes neveket számlálsz, üköket, nagyapákat,
És neked a lovagok rendje kevés, alacsony,

¹ Az „olvasó” szó nem használható a disztichonban.

² A fórumon, a törvényszék előtt.

³ Alexis, egy szép fiú, akit Maecenas ajándékozott Vergiliusnak (VIII, 56).

⁴ Mert csak üres szóval dicsérsz, semmit sem adsz.

Gellia, s álmodozol bíbor-tógájú legényről,
Lám, egy málhavivő lett a te hitvesurad.

18.

Igaz ajándék.

- Hogy decemberben, amikor csak úgy röpül
A viaszgyertya, papír, kendő, vékony kanál
S Damascus aszalt szilvájával megtelt fazék,¹
Semmitse küldtem a magam könyvének kívül:
⁵ Talán fősvénynek, nem-szívesnek látsz azért.
A számító adakozást én gyűlölöm.
Az ajándék kész horog. Mert ki nem tudja azt,
Hogy a mohó sügér bekapja a legyet?
A szegény, óh Quintianus,² akkor adakoz,
¹⁰ Ha nem küld semmit a gazdag barátoknak.

19.

Nagy idők.

- Nagy Cézár, az igaz ha igaz, nincs a te korodnál
És nem volt soha még század előbbrevaló.
Látni mikor lehetett több és méltóbb diadalmat?
Kaptak-e több adományt égi nagy isteneink?
⁵ Mely fejedelme alatt volt Mars Rómája virágzóbb?
Volt-e szabadságunk ekkora bármikor is?
Persze, azért hiba mégis, nem kicsi, bárha csak egy is:
Nem nyer méltánylást dolgaiért a szegény.
Juttat-e kincseiből a gazdag a régi hívének?
¹⁰ Van, ki lovaggá tesz bármilyen érdemeset?³
Saturnus napján félfont kanalat ha ki küldne
Vagy bíbor tógát tiz scrupulumnyi becsüt,⁴
Az már tékozlás, az büszke, királyi ajándék:
Aki aranyt csörget, egy is aligha akad.
¹⁵ Minthogy ezek nem azok, légy, óh Cézár, *te* barátunk:

¹ Cupa olcsó ajándék a decemberi Saturnus-ünnep alkalmával.

² Quintianus: I, 52.

³ V. ö. IV, 67.

⁴ Scrupulum: egy uncia 24-ed része.

Egyik erény se nagyobb dísz fejedelmi-valón.
Csöndesen óh már rég' mosolyog, Germanicus, arcod:
Ime, tanácsot adok, s haszna csupán az enyém.

20.

Egy kis független nyugalmat.

Julius Martialisnak.¹

Martialisom, édes, hogyha véled
Gondtalan napokat lehetne látnom,
Rendelkezni nyugodtan szép időmmel,
Élni gondtalanul tevéled együtt:
⁵ Nem járnók küszöbét a gazdagoknak,
A bús fórumot, a bírói széket,
Nem látnók a tömérdek büszke képet,²
Nem bizony. Kocsizás, beszéd, a könyvek,
Mars-mező meg a sétányok s a fürdők
¹⁰ Kötnének le, s egyéb dolgunk se lenne.
Most nem él egyikünk sem önmagának:
Látunk szép napokat, miként röpülnek,
S bár elszállnak, a sors betudja nekünk.
Aki élni tud, az még tétovázhat?³

21.

Szorgos munka.

Regulusnak.⁴

Macert Crassusnak, Quintust pedig épp' Decimusnak⁵
Szokta köszönteni a rétor Apollodotus.⁶
Most? Üdvözli saját nevükön. Mire képes a szorgos
Munka!? Leírta biz' ő s tudja betéve nevük.

¹ Julius Martialis: I, 15. IV, 64 stb.

² Az előkelő házak átriumában az ősök képeit.

³ Abban, hogy életét kellemessé tegye.

⁴ Regulus: I, 12, 82, 111. II, 74, 93. V, 10 stb.

⁵ Macer = sovány, Crassus = kövér; Quintus = ötödik, Decimus = tizedik.

⁶ A görög Apollodotos, mint rétor, azaz szónoklattanító, nyilván tanítványokra akar szert tenni.

22.

A kliens panasza.

Látni ha nem kívánlak, Paulusom¹ én kora-reggel,

Még messzebb legyen úgy tőlem az Esquiliád.²

Am tözsomszédom nekem itten a tiburi oszlop,³

Ahol Flóra közel látja az ó-Jupitert.⁴

⁵ Meg kell mászni magas hátát⁵ a subúrai dombnak

S járni sosem száraz és sose tiszta kövét.

Öszvéres szekerek láncán áttörni nehéz ott

S hosszú alattságtól vont fene-nagy köveken.

Még súlyosabb, hogy ezernyi bajon mikor átvergődtem,

¹⁰ Nem vagy honn, Paulus, mondja nekem kapusod.

Ez hiu munkámnak, csepegő tógámnak a bére;

Hogy Paulust lássam, vajmi nagy áldozat ez.

Zordon szívre talál mindig a barát, aki szolgál:

Paulus, aludj,⁶ másként hívedet elveszited.

23.

A köpenyeg nem elég.

Fü-zöld tógát öltöttél, Bassus, te magadra,

Míg színházi szabály nem jelölé ki a helyt.⁷

Most, hogy a régi szokás császári parancsra felújult,

S a lovagok jogait őrizi Óceanus,⁸

⁵ Skárlátot hordasz s tündöklő tyrusi bíbort:⁹

Azt véled, becsapod véle az emberek?

¹ Talán Velius Paulus (IX, 31).

² Azaz: ha nem igazán szeretnélek már kora reggel fölkeresni, akkor legyen tőlem még messzebb az amúgy is messze levő házad a mons Esquilinuson.

³ A csak itt említett tiburi oszlop valami emlékmű lehetett.

⁴ Flóra temploma a Quirinalison közel Juppiter régi templomához. Ott lakott Martialis bérben s ott volt később saját háza is.

⁵ Ez volt az „Alta semita” (magas ösvény), amely a Suburából az Esquilínusra vitt.

⁶ Azaz légy otthon reggelenként.

⁷ V. ö. V, 8. 14.

⁸ L. III, 95.

⁹ Hogy lovagnak nézzenek.

Nincsen olyan köpenyeg, mely négyszázezret is érne,¹
Másképpen legelőbb Cordusom ülne lovon.²

24.

Hermes.³

- Hermes, mársi gyönyör te századunkban,
Hermes, harcosa minden küzdelemnek,
Hermes, egymaga mester s gladiátor,
Hermes, borzalom a versenybe' másnak,
⁵ Hermes, Hélios⁴ egyetlen félelme,
Hermes, egymaga győztes Advolanson,⁵
Hermes, aki dőfés nekül tud győzni,
Hermes, aki magát felváltva⁶ harcol,
Hermes, aki a bérlőt⁷ gazdagítja,
¹⁰ Hermes, álma a gladiátornéknak,
Hermes, hadviselő lándzsával ékes,
Hermes, tengeri szigonnyal ki rémít,
Hermes, vak sisakában is félelmes,⁸
Hermes, hírneve mindenféle Marsnak,⁹
¹⁵ Hermes, egymaga minden s egybe': három.

25.

Hol vagytok, gazdag barátok?

„Nincs négyszázezred, Chaerestratus:¹⁰ indulj azonnal,

¹ Mert lovag csak az lehetett, akinek 400.000 sestertiusa volt.

² Cordus előkelően öltözködött (II, 57. V, 23, 26). Ülne lovon, azaz: lenne lovag.

³ Hermes, híres gladiator.

⁴ Helios, szintén gladiator.

⁵ Advolans, szintén.

⁶ A helyett, hogy küzdelem után pihenne, ismét síkra száll.

⁷ Aki a hellyel kereskedett.

⁸ Az ú. n. Andabata lóháton harcolt szemet eltakaró sisakban.

⁹ A küzdelem minden nemének.

¹⁰ Chaerestratusnak, lovagi census hiányában, nem volt joga a színházban a lovagok közé ülni. A költő szeretné, ha valamely gaz-

- Léitus¹ ott közeleg: fuss, ne mutasd magadat!"
 Nos hát, vissza ki hívja siettékben s viszi vissza?
 Lesz-e barát, pénzes, és hoz-e áldozatot?
⁵ Kit dicsérjen e lap, hírét hirdetve világgá?
 És ki ohajtja, nevét hogy be ne nyelje a Styx?
 Nem jobb ez, kérdem, mint hinteni illatesővel
 A színt, száfránytól míg magad illatozol,
 És mint százezeret ráköltetni egy buta lóra
¹⁰ Vagy Scopusnak² arany szobrokat állítani?
 Oh te, szegény gazdag, te barátság képmutatója,
 Olvasol és helyeselsz? — Kár a te szép hiredért.

26.

Szabad a bosszú.

Cordus,³ minap hogy tréfálkozva egy lapon
 „Köpenyhordók alphájának” neveztelek,⁴
 Ha tán epédet felforralta az a vers,
 Nevezz a tógások bétájának⁵ viszont.

27.

Nem ér annyit.⁶

Szellemed, erkölcsöd, nemzetséged s a tudásod
 Megvallom, lovagi; másban a nép fia vagy.
 Hagyd a tizennégy sort. Ott ülni nem ér neked annyit,
 Hogy sápadtan lesd, nem jön-e Óceanus?

dag barát kíségeténé a vagyona-vesztett lovagot. De persze nem
 akad nagylelkű barát.

¹ Léitus színházi ör (V, 8, 14).

² Scopus híres versenykocsis (IV, 67).

³ V. ö. V, 23.

⁴ L. II, 57, 4.

⁵ Azaz: a szegény tógás kliensek másodikának.

⁶ Valószínűleg egy tönkre ment lovaghoz, akinek már nem volt
 joga ahhoz, hogy a színházban a lovagoknak szánt tizennégy sor
 valamelyikében üljön. Oceanus olyan színházi ör, mint Léitus (V,
 8, 14, 25).

28.

Boldogtalan fitymálkodó.Aulus Pudensnek.¹

Hogy jót mondjon terólad s gondoljon Mamercus,
 Nem vívod azt ki, Aulus, semmi érdemmeddel:
 Kegyeletben győzd le a Curvius-testvéreket,²
 Szelíd légy, mint a Nervák, nyájas, mint a Rúsók,
⁵ Derék, mint Mácer, igaz, mint a Mauricusok,
 Ékesszavú, mint Régulus, mint Paulus, élces:³
 Ő rozsdás foggal nyomba' mindent összemar.
 Ez emberről te azt hiszed tán, hogy gonosz?
 Boldogtalan, mert senkisé nem tetszik neki.

29.

Gellia nyula.

Hogyha nyulat küldesz, azt mondd, Gellia, nékem:
 „Szép leszél egy hétig, Marcusom, ezt ha eszed”.
 Nos, ha te nem gúnyolsz, drágám, s igaz a te beszéded,
 Még sosem izleltél, Gellia, nyúlpecsenyét.

30.

Saturnus-napi ajándék.

Varro,⁴ Sophokles nyomdokinak méltó követője,
 S Flaccusnak⁵ lantján zengeni szinte tudó,
 Hagyd most abba a műved, s a jelesajku Catullust,⁶
 Jól fészült Elegos⁷ berkeiben se időzz;

¹ Aulus Pudens: IV, 13.² Domitius Tullus és Domitius Lucanus testvéreknek Curvius nemzetségnevük is volt.³ A Nervák közé tartozott a későbbi császár, Nerva is. — A Rúsók többen voltak; nem tudjuk, mely Rúsókra hivatkozik. — Macer (X, 17) dalmatiai helytartó s a via Appia gondnoka. — Junius Mauricus, kit később számkivetettek. — Régulus: V, 10. — Paulus kilétét nem tudjuk bizonyosan.⁴ Varro, ismeretlen tragédiaíró és lírikus.⁵ Horatiusnak.⁶ Catullus mimusköltő (nem a lírikus).⁷ A megszemélyesített Elegia.

- ⁵ Am olvasd a decemberi füstben e tán nem utolsó
 Verseket, amelyeket néked a tél hava küld,
 Hogyha ugyan, Varro, nem gondolod érdekesebbnek
 Veszteni Saturnus napjain annyi diót.¹

31.

Bika a circusban.

- Nézd, a szelíd bikaborjúkon hogyan ugrándoznak²
 S a bika mily szívesen tűri magán a tehert.
 Szarva hegyén csüng ez, amaz ott futkároz a vállán
 És forgat fegyvert rajta hol itt, hol amott.
⁵ Mozdulatlan a vad: biztosb nem voln'a porond sem,
 Megcsalná hamarább kívül a róna-mező.
 A test meg nem inog, de nyugodt a fiú, hogy a pálmát
 Elnyeri ő: a bika nyugtalan érte csupán.

32.

Saját maga örököse.

- Faustinus, Crispus³ semmitse hagyott a nejjére.
 „Hát kire hagyta a pénzt?” Ő örökölte maga.

33.

Vajh ki ő?

- Hallom, verseim egy ügyvéd gúnyolja: vajon ki?
 Nem tudom, ám ügyvéd, jaj teneked, ha tudom.

34.

Erotion elhunytakor.⁴

- Fronto atyám s Flaccilla anyám, én néktek ajánlom
 E kicsi lányt, szívem boldogító örömét:
 Meg ne ijedjen Erotion a bús árnyalakoktól,

¹ Saturnus ünnepén szokásos volt a dióra játszás is (v. ö. V, 84. XIII, 1. stb.).

² Bétanított fiúk.

³ Faustinus: I, 25. — Crispus: költött név.

⁴ Erotion, egy rabszolga leánya, hat éves kora betöltése előtt elhunyt. Martialis, akinek sok gyönyörűsége volt a kedves gyermek-

S szörnyű torkától Tartarus ör-ebinek.

⁵ Már-már a hatodik télszak zárult le fölötté,
Még ugyanannyi napot hogyha szegényke megér.

Védve ti általatok hadd játsszék ott is ezentúl

És csacsogó ajkán mondja ki néha nevem.

Lágyan földd be, te hant, kis csontjait, és te se légy,
[föld,

¹⁰ Néki nehéz, valamint nem vala ő se neked.

35.

Az áruló kulcs.

Amíg bíborban lépked Euclides s dicsekszik,

Patrasi földje kétszáztezret hoz neki

És kétszer annyit a korinthosi major;

Leszármazását míg Lédára fölviszi

⁵ És Léitusra ráförmed, mért űzi el:¹

A büszke, gazdag és előkelő lovagnak

Egy nagy kulcs hullt ki tógájából hirtelen.

Nem volt még kulcs, Fabullus, ennél huncutabb.²

36.

Kárba veszett dicséret.

Olyki, akit versem dicsért, Faustinusom, úgy tesz,

Mint ki nekem nem adós semmivel. Ej, becsapott.

37.

Két gyászoló.

Kis lányka,³ édesebb a zengő hattyunál,

Gyöngédebb, mint Galaesus-parti kis bari,⁴

ben, ezzel a megható epitaphiummal bocsátja alvilági útjára és saját elhalt szülőinek szerető gondjaira bízza. Róla szól V, 37 is.

¹ Léitus, színházi ör (V, 8, 14. V, 25).

² A kulcs t. i. elárulta, hogy a lovagok közé furakodott Euclides voltaképp' rabszolga s a kulcsár dolgát végzi ura házában.

³ Az e könyv 34. versében siratott Erótion.

⁴ Galaesus folyó Tarentum mellett. Az ottani gypjú híres volt puhaságáról (II, 43).

- A Lucrinus-tó kagylójánál finomabb,
 Drágább Erythreának¹ drágakőinél
- ⁵ És India simára csiszolt agyaránál;
 Tisztább az első hónál s a szűz liliumnál;
 Haja selymesebb, mint Baetis-parti² gyapjufűrt,
 A germánoknak kontya, és aranypora;³
 Az ajka Paestum rózsájánál illatosb:
- ¹⁰ Győz a Hymettus lépesméze' harmatán,
 A megdörzsölt borostyánkőnek illatán;
 Hisz' hozzá képest dísztelen a páva is,
 Mókus se kedves, szürke a főnix-madár...⁴
 S a friss máglyán ott hamvadoz Erótion:
- ¹⁵ Az ádáz sors, az irgalmat nem ismerő,
 Még hat tavaszt se hagyta, hogy megérjen ő,
 Nem, elragadta szívem édes örömét...
 Hogy látja búmat Paetus, korhol engemet
 És verve keblét s a haját cibálva szól:
- ²⁰ „Te nem szégyelsz siratni egy kis szolgálányt?
 Én hitvesem vesztettem el, s lásd, mégis élek,
 A büszke-hírest, gazdagot s előkelőt!”
 Nos, Paetusnál erősebb-lelkű hol vagyon?
 Hisz milliós örökség szállt rá, mégis él.

38.

Közös lónak...

Calliodorusnak ki ne tudná equesi rangját,
 Sextusom?⁵ Ám tudjuk, hogy neki öccse is él.
 Szól az: „Vágd ketté a fügét⁶ s ezzel feleződik a
 [census:

¹ Erythrea, a Vörös-tenger.

² Baetis hispaniai folyó (ma: Guadalquivir) vidéke is híres volt vörösbe játszó, puha gyapjáról.

³ A germánok befonták és kontyba kötötték a Rajna aranyporával behintett hajukat.

⁴ Phoenix: V. 7, 1.

⁵ Sextus: V, 5.

⁶ Görög közmondás.

Egy lovon ülhettek ketten is, azt hiszed-é?

- ⁵ Hát ne törődj az öcséddel: oly alkalmatlan e Pollux;
Castor volnál rég', az ha nem ül nyakadon.

„Egy” vagytok „ketten”! De hogy ülsz fel „ketten” a
[lóra?

Szállj le te, Calliodor! Rontod a nyelvet is így.

Avvagy utánozd Léda faját: egyszerre ha nem megy,

- ¹⁰ Üljön fel legalább egyik a másik után.¹

39.

Szánj meg, Charinus.

Charinus te, ki minden évbe' hússzor

Irsz végrendeletet: küldtem kalácsot,

Amelyről csöpögött a Hybla méze.²

Most már nem birom. Óh szánj meg, Charinus.

- ⁵ Ritkábban hagyakozz vagy tedd meg *egyszer*,

Mit ravasz köhögésed rég' ígéret.

Már a tarsolyom és ládám üres lett.

Lettem volna habár oly dús, mint Croesus,

Koldúsbotra jutottam voln' Irusként,³

- ¹⁰ Ha mindannyiszor a borsóm fogyasztod.

40.

Műalkotás.

Vénust festve Minervát tiszteled, Artemidorus.

Hát csoda, hogy tetszést így nem arathat a mű?⁴

¹ Calliodorusnak megvolt a lovagi ranghoz szükséges censusa, a 400,000 sestertius. Az öccse szerette volna, ha bátyja ezt megfelelt vele. Igen, de akkor felére olvadt censussal az sem lehet lovag. Ők ugyan annyira szeretik egymást (Castorhoz és Polluxhoz, Leda ikerfiaihoz hasonlóan), mintha ketten egy személyt tennének, de hát ketten mégsem ülhetnek fel egy lóra. A költő tehát azt a tréfás megoldást ajánlja, utánozzák Léda fiait (I, 36, 2), akik naponként felváltva voltak élők és holtak, s ők is felváltva használják a rendelkezésükre álló egy lovat.

² Hybla, mézéről híres szicíliai hegy és város (II, 46).

³ Irus, nyomorult ithakai koldus az Odysszeiában.

⁴ Mert Vénusának szépsége nem éri utól a Minerváét. (V. ö. I, 102.

42.

Örökös birtok.

Feltöri a rabló szekrényedet, elviszi pénzed,
 Elhamvasztja gonosz láng örökölt palotád;
 Tőkédet s kamatát ravaszul letagadja adósod,
 A meddő föld nem téríti meg magodat;
⁵ Megkoppasztja a számtartódat a csalfa barátnő,
 Áruival bárkád tengeri sírba merül;
 Vaksorson kívül áll a barátnak adott adományod:
 Kincs, melyet így nyujtasz, az csak örökre tiéd.

43.

A kérdés megfejtése.

Szénszinű, Thais, a fogad; Laecania, hőszinű néked:
 Mért? Mert ez veszi, az hordja saját fogait.

44.

A finnyás Dento.

Váratlan' mi esett meg, óh mi, kérlek,
 Dento, ah ki hihetné? — Estebédre
 Négyszer hívtalak, és te megtagadtad.
 És rám sem hederítve futsz előlem,
⁵ Kit nem régen a fürdőkben kutattál,
 Színházban s valamennyi helyiségben.
 Nyilván holmi zsirosb falat kecsegtet:
 Fényesb konyha ebeknek csábítója.
 Nem-sokára megismer majd a gazdag
¹⁰ Vendégház: ha megúnt, rajtad tovább ad,
 S koncát rágod a régi estebédnek.

45.

Többnyire.

Bassa, te szép lánynak mondod magadat s fiatalnak:
 Többnyire az mondja ezt, aki, Bassa, nem az.

47.

Philo nem vacsorál.

Philo nem vacsorál otthon soha, esküszik: ő nem.
Nem vacsorál, amikor senkise hívja meg őt.

49.

A kopasz Labienus.

Nem rég' láttalak ülni egymagadban,
S azt hittem, Labienus, hármat látok.
Megcsalt engem a többszörös kopaszság:
Mert hajfürt fejedben van itt is, ott is,
⁵ Mely ráillene egy gyerek fejére;
Ám fejed csupasz a középben; úgyhogy
Egy szálát se találni nagy körében.
Decemberbe' javadra volt e látszat,
Mert, hogy reggeli jött Cézár kegyéből,
¹⁰ Megjöttél te bizony három kosárral.¹
Ilyen volt, hiszem, egykor Geryón is.
Jó, ha megfogadod szómat s Philippus
Oszlopcsarnoka táját elkerülsz:
Véged van, mihelyest meglát Herakles.²

50.

A vacsoraleső.

Amikor itthon eszem s nem hívlak meg, Charopinus,
Ellenségemmé változol íziben át,
S képes vagy kebelembe bocsátani kardod acélját,
Tudva: híred nélkül ég kulinámon a tűz.
⁵ Hát egyszer se szabad nekem ezt megtenni titokban?
Nincs a te torkodnál semmise rettenetesb.

¹ Mert három fejre való adagot kapott egy december elsején tartott éjjeli ünnepségen, amelyen Domitianus a népet megvendégelte.

² A háromfejű szörnyeteg Geryont Herakles ölte meg. Heraklesnek egy szobra állott Martius Philippus oszlopcsarnokában. Labienus tehát jól teszi, ha elkerüli ezt a helyet, nehogy ő is Geryon sorsára jusson.

Szűnj meg már, kérlek, konyhámat lesni örökké:
Végre tegyen lóvá egyszer az én vacsorám.

51.

A nagyképű.

Sok könyve, nézd csak, majd lehúzza vállát,
Fényes kara kíséri gyorsíróknak;¹
Sok íratot, kérvényt amíg előszed,
Fontoskodólag fennkölt arcot ölt,
⁵ Mint egy Cato, Brutus vagy Tullius.²
Ez, Rufusom,³ vonják kintpadra bár,
Nem tud kinyögni egy *χαῖρε*-t, avé-t.
Azt véled, ráfogás? Jer, üdvözljük.⁴

52.

Az ajándék érdeme.

Postumusnak.⁵

Jól tudom én a velem tett jót, soha el se feledném;
Hát mért hallgatom el, Postumusom? *Te* beszélsz.
Olykinek én adományid amint említeni kezdem,
Nyomba' kiáltja: „Ne szólj! Ő maga mondta
[nekem.]”

⁵ Van, mit kettőnek nem szép végezni, ha arra
Egy is elég. Szavamat várd be, ne szólj te magad.
Hidd el, Postumusom, bármekkora némely ajándék,
Érdeme semmire lesz, hogyha adója fecseg.

¹ A Cicero íródeákja, Tiro által feltalált gyorsírást az iskolában is tanították.

² Cicero.

³ Rufus: M.-nak több Rufus nevű barátja volt.

⁴ Az üdvözlésre adott válasz bizonyítani fogja a nagyképű ügyész műveletlenségét.

⁵ Postumus: IV, 26, 40.

53.

Legméltóbb tárgy.

„Médeiát” minek írsz, Bassus, minek írsz te

[„Thyestest”?

Mondd, neked „Andromaché” vagy „Niobé”

[mire jó?¹

Hidd el, a művednek legméltóbb tárgya lehetne

Deucalion; de ha nem tetszik, akár Phaëthon.²

54.

Micsoda memória!

Lám, rögtönözni hogy’ tud az én rétorom:³

Calpurniust könyv nélkül üdvözölte.

56.

Mi legyen a fiúból?

A fiad kire bízzad, mily tanárra,

Rég kérded, Lupus, és e gondban aggasz.

Minden grammatikust kerülj, tanácslom,

S rétor is, Lupus. A fiúnak dolga

⁵ Ne legyen Ciceróval, sem Maróval;⁴

Érje Tútilius be hírnevével.⁵

Hogyha verseket ír, beszéld le róla.

Művészettel akar tán pénzt keresni?

Légyen vagy fuvolás vagy lantos akkor.⁶

¹⁰ Vagy nehézfejű? Úgy csinálj belőle

Építéssz; ha nem azt, hát kikiáltót.⁷

¹ A görög tragédiákból ismert mítoszi személyek.

² Vagyis az, hogy vagy vízbe vessék (Deucalion, a görög Noé) vagy elégessék (Phaëthon: III. 67. IV, 25. 32. 47).

³ Nyilván az V, 21-ben kigúnyolt Apollodotus.

⁴ Vergiliusszal.

⁵ Tutilius író és rétor: „Elég híres ő a te fiad nélkül is.”

⁶ Ezek jól kerestek.

⁷ A kikiáltó (praecon) egyes hatóságok szolgálatában állott, mint parancsaik végrehajtója, árveréseket is tartott. Jövedelmező állás volt, de nem állott nagy megbecsülésben. Az építéssz is ilyen szemmel nézték.

57.

Ne hidd el magadat.

Cinna, ne hidd magad el, ha „uram”-nak mondalak
[olykor¹

Visszaköszönve csak így szólítom én inasod.

58.

Holnap, holnap.

„Holnap” akarsz, mindig csak „holnap”, Postumus, élni.
Monddsza, mikor lesz itt már az a holnap
Hol van e holnap, ugyan mily távol? S merre hazája,
Perzsia népei közt, Armeniába' talán?

⁵ Nestor s Priamus éveit éri utól ez a holnap.

S vajjon mily áron kél ez a holnap nap?

Élni te holnap akarsz? Hísz' késő már ma is élni:

Postumus, az csak a bölcs, már aki tegnap is élt.

59.

Kís ajándék haszna.

Stellának.²

Hogy nem arany, nem ezüst, amit én, ékesszavu Stella,

Néked amit küldök, épp' a te érdeked az.

Aki ajándékot, nagyot ad, maga is nagyot áhít:

Mentesít ettől, lásd, téged az én cserepem.

60.

Egy csaholónak.

Nem szünsz meg soha bár reám csaholni,

S nyelvet öltve reám, mind' ingerelni,

Nem tészem meg, amit rég' hön óhajtasz,

Hogy könyvembe neved belékerüljön,

⁵ S a világ tudomást vegyen terólad.

¹ A kliens szokta volt patrónusát úrnak és királynak szólítani.
Ügy látszik, M. keveselli Cinna patrónusi érdemeit.

² A költő nem arany vagy ezüst díszedényt, hanem agyagból
valót küld pártfogójának L. Arruntius Stellának (I, 7) ajándékul,
előre igazolva a kis ajándékokra vonatkozó francia közmondást.

Mért is tudja akárki, hogy te éltél?
 Pusztulj el nyomorultan, ismeretlen'.
 Ámbár tán akad a városban egy-két
 Olyan ember, akár három, de négy is,
¹⁰ Akik a kutyabőrön elrágódnak:
 A rühtől kezem én tisztán megőrzöm.

61.

Az ügyek intézője.

Mondd, ki az ott, az a fürtös, nőd közelében örökké?
 Nos, Marianus, mondd, vajh ki e fürtös uracs?
 Vajjon mit suttog-buttog nőd gyöngye fülébe?
 Jobb keze mit babrál annak a széke fölött?
⁵ Játszik, az ujjai közt gyorsan forgatja a gyűrűt,
 S szőrtelenített láb villog a tóga alól.
 Nos, semmitse felelsz? „Ő végezi a feleségem
 Dolgait,” — így szólasz. Óh bizonyára derék
 Üzleti szellem, a jártasságát arca mutatja:
¹⁰ Chiosi Aufidius¹ nem lehet ily kitűnő.
 Rá, biz'a, rászolgálsz te Latinus nyaklevesére;
 Azt hiszem, a színen Panniculus helye vár.²
 A feleséged ügyét, azt végezi, mondod, e fürtös?
 A feleséged ügyét? A' bizony a tiedet.

62.

Baráti alku.

Vendégem te, maradj kertemben, akár magadéban,
 Hogyha vizes talaján jó pihenőre találsz;
 Vagy ha egész bútortatot is hoztál te magaddal,
 Mert amit itt lelsz, az mind csupa ócska vacak.³

¹ Jogtudós, hírhedt házasságtörő.

² Házasságtörő szindarabokban Latinus játszotta a szerelmezt, Panniculus pedig a felszarvazott férjet, akinek még Latinus pofonjait is el kellett szenvednie (I. 4. II, 92).

³ Az eredeti ezt mondja: „Mert az én készletem már feltartja az ujját a vendégeknek”, — mint a magát legyőzöttnek valló gladiátor.

- ⁵ Még csak üres vánkos se borítja törött nyoszolyámat,
 És cafatokban lóg róla a nyútt heveder.
 Lakjuk azért együtt közösen: megvettem a kertet,
 Fő dolog ez; kicsiség az, ha te fölszereled.

63.

Szó és eskü.

„Mondjad csak, hogy' ítélsz, jó Marcusom, a mi
 [művünkről?"]

Aggódalom s gond közt kérdezi Ponticus ezt.
 Bámulok, ámulok, óh! Nincs semmi tökéletesebb már;
 Régulus¹ is hódol: mekkora géniuszod.

- ⁵ „Így hiszed-é?” — szólsz — „úgy legyen a Cézár
 [kegye véled,
 Úgy nagy Juppiteré?” — Úgy legyen, ámde veled.²

64.

A mauzóleum intelme.³

Tölts a falernumból, Callistus, két meritővel,
 Alcimusom,⁴ hóval hűtsd a nyári italt.
 Fürteim illatozó balzsamnak itassa kenetje
 És a fejemről alá csüngjön a rózsafüzér.

- ⁵ A szomszéd mauzóleum is⁵ példázza, hogy *éljünk*:
 Lám, hiszen elhúnyak isteneink⁶ maguk is.

65.

Hercules és Cézár.

Alcidesnek, a mostoha⁷ bár nem akarta, eget tárt
 Arkas-földön a kan s Némea rettenete,

¹ Regulus: V, 10.

² M. dicsérete persze túlzó s egyúttal hamiskás hízelgés. Ponticus azonban komolyan veszi. M. végül is kénytelen félig-meddig kiböki az igazat.

³ Rokontárgyú: II, 59.

⁴ Nem az I, 88. Alcimusa.

⁵ Augustus mauzoleuma.

⁶ A *divus* Augustus.

⁷ Hercules mostohája: Juno (Hera).

A Libyába' birokra kelő Antaeus eleste

S a sikulus-földön porba terült, nagy Eryx;

⁵ Erdők réme, Cacus, aki barlangjába a barmot

Farkuknál fogvást húzta be nagy-ravaszul.¹

Ezzel szembe' velünk, Cézár, mit láttat arénád?

Mindenik új reggel harca, tusája nagyobb.

Nemea vadjánál hány súlyosb szörny esik itt el!

¹⁰ Maenali kant² hányat földre terít kopiád!

Hogyha hiber pásztor hármas küzdelme megújul,

Géryonest³ van elég, aki leverje neked.

Bárhány főt számlál is a hellén, lernai hydra,⁴

Nem vesz-e rajta erőt nilusi szörnyeteged?⁵

¹⁵ Tettei Alcidest hamar a magas égbe emelték:

Rád, Felség, várjon hosszú időkig a menny.

66.

Végbúcsu.

Bár sokszor köszönök, sosem üdvözlesz te előre;

Pontilianusom, így isten örökre veled.

67.

A lemaradt fecske.

Téli időben hogy menedékre szorultak a fecskék,

Egy véletlenül itt, fészke ölébe' maradt.

Fölfedezék bűnét a megtértek kikeletkor,

S széttépték a saját társai a szökevényt.

¹ Eddig Herculesnek (= Alcides) öt nagy munkáját sorolta fel a költő: a) az arkádiai (erymanthosi) vadkan legyőzését; b) a nemeai oroszlán leverését; c) a libyai Antaeusnak, a Föld fiának megölését; d) Eryx legyőzését (II, 84, 4.); e) A tűzokádó, óriás Cacus megfojtását, aki Hercules marháit elrabolta volt.

² Maenalus, hegy az Erymanthoshoz közel.

³ Geryones hármastestű óriástól, a hiberiai pásztortól vette el Hercules azokat a marhákat, amelyeket aztán tőle Cacus elhajtott.

⁴ A százfejű lernai hydrát is Hercules ölte meg.

⁵ A cirkuszi állatviadokban krokodilusok is szerepeltek.

- ⁵ Későn bűnhődött: mint rossz anya, másra se méltó
Attól fogva, mikor feldarabolta Ityst.¹

68.

Északi hajfür.

Lesbia, hajfüröt küldök neked északi tájról,
Hogy lásd: az sem olyan szőke, miként a tied.²

69.

Antonius gáztette.

- Óh te, Pothinushoz méltó Antonius,³ a te
Bűneidet Cicero veszte pecsételi meg.
Esztelenül kardot mért rántasz római ellen?
Ekkora gáztettet még Catilina se mert.
⁵ Megrontod katonád hálátlan lelkit arannyal:
Sokba került, ám most hallgat a szózatot ajk.
Mit használ, hogy a szent ajak elnémult ilyen áron?
Most Cicero helyett százezerek szava szól.⁴

70.

A tékozló.

Millió adomány hullott ölébe
Syriscusnak a multkor jó urától,⁵

¹ Procne, hogy hűtlen férjén, Tereuson bosszút álljon, fiát, Ityst feldarabolta s férjének feltálalta. Az őt üldöző Tereus elől úgy menekedett, hogy fecskévé változott, míg testvére, Philomela fülemilévé, Tereus maga bankává (IV, 49).

² A szőke haj ritka s így igen becses volt.

³ M. Antonius triumvir: III, 66. IV, 11, 9.

⁴ Pothinus, Ptolemaeus egyiptomi király eunuchosa, az Egyiptomba menekülő Nagy Pompeiust gyilkolta meg. A gázságban méltó társa Antonius, aki aranyával megvesztegetve rábirta C. Popilius Laenas hadi tribunust, hogy Cicerót, akinek hálával tartozott, megölje s így örökre elnémítsa a szent ajkat, amely annyi heves filippikát dörgött Antonius ellen. — A 2. verssorban „bűneidet” általánosan fejezi ki azt, amit az eredeti mond. Ott t. i. a *tabula* szó azokat a proscriptiókat fejezi ki, amelyekkel Antonius, mint triumvir, Octavianusszal és Lepidusszal együtt ellenfelét tönkretette.

⁵ Syriscus rabszolga nyilván felszabadulásakor kapta urától ezt a nagy adományt.

- S ő korcsmákban, ahol csak *ülnek*,¹
 S négy fürdőbe' nyakára hág a pénznek.
⁵ Mily bendő, amely ennyit bézabálhat,
 Pláne, Maximusom, le sem heverve!²

71.

Nyaralás.

- Ahol a nyirkos Trebula³ hús völgyét lebocsátja
 S a Rák-csillag alatt⁴ zöldel üdén a mező,
 Hív, Faustinus, a föld, amely a cleonaei oroszlán⁵
 Hőjétől ki nem ég, és az a ház, amelyet
⁵ Dél szele ér: itt töltsd az idő aratáskor e halmok
 Közt, s a fagyos Tiburt⁶ nem fogod áhitani.

72.

Logika.

- Bacchios „anyjá”-nak ki a Dörgöt mondani képes,
 „Atyjá”-nak méltán az Semelét nevezi.⁷

73.

Ne csodáld.

- Csodáld, Theodorus, könyvemet hogy
 Nem küldöm, noha sokszor kérve-kérted.
 Ne csodáld, nagy okom van erre nékem:
 Hogy ne küldd te se nékem a tiédet.

¹ A rómaiak nem ültek az asztalnál, hanem kereveteken heverve étkeztek. De voltak korcsmák, alsóbbrendű csapszékek (popina), melyeknek közönsége ülve elborozott és elkockázott.

² Tehát a nélkül, hogy kényelemre és hosszabb időre lett volna szüksége.

³ Trebula, sabin város.

⁴ Tehát júliusban.

⁵ Faustinus: I, 25. — A cleonaei oroszlán hője: augusztusban (IV, 60, 2).

⁶ A mai Tivoli (I, 12) és sok helyt.

⁷ Bacchios (Bacchus) atyja Juppiter, anyja Semele volt. Jupitert azért nevezhette valaki Bacchus anyjának, mert Juppiter saját testében érlelte meg az idő előtt született kisdedet.

74.

A Pompeiusok.

Pompeius fiait földi Ázsia és Európa;

Libya őt, a Nagyt, hogyha valóba' földi.¹

Hát csoda-é, hogy egész földön szétszórva fekszenek?

Egy helyen el nem fért ekkora nagy düledék.

75.

Törvényes nő.

A törvénynek okán ment hozzád Laelia, Quintus:

„Törvényes“ nőnek mondhatod őt jogosan.²

76.

A hitvány étkezés haszna.

Sokszori méregivás Mithridátest biztosította,

Hogy sose árthasson néki, ha mérget iszik.

Ekképp' biztosítod te magad hitvány vacsorákkal,

Cinna, hogy éhségtől meg ne gebedj valahogy.

77.

Olajtartó fülek.

Talpraesetten mondta, Marullus, nem tudom én, ki:

Néked olajtartó ibrikek a füleid.

79.

Terhes jó mód.

Zoilus,³ egy vacsorától fölkelte tizenegyszer,

És tizenegyszer mind' váltogatád a ruhád,

Hogy nedves tunikádhoz az izzadság ne tapadjon

S egy kicsi szellő se járja a bőrödet át.

¹ Sextus Pompeiust Kis-Ázsiában, Miletus mellett ölték meg Antonius katonái; Gnaeus Pompeius Mundánál esett el; magát a Nagy Pompeiust partra-szálltakor Egyiptomban ölték meg (V, 69).

² Sejtjük, hogy hiba volt Laelia tisztessége körül, s a lex Julia de adulteriis volt a kényszerítő ok.

³ Zoilus: II, 16.

Ládd-e, nem izzadok én, ámbár teveled vacsorálok:
Egy szál öltöny alatt annyira hűvös a test.

80.

Csak egy órát.Severusnak.¹

Szentelj csak nekem egy órát, Severus,
— Inkább írd be a könyvbe, mint adósod —
Olvasd végig e mókákat s bíráld meg.
„Vesztegetni való időm nincs!” Kérlek,
⁵ Csak viseld el e nem nagy veszteséget.
És ha olvasod ezt s veled Secundus,²
— Arcátlan vagyok, úgy-e, kellemetlen? —
Többel leszen adósod néked e könyv,
Mint amennyivel annak, aki írta.
¹⁰ Mert bizton lehet akkor, és a fáradt
Sisyphus³ guruló követ se látja,
Ha Severusom és tudós Secundus
Censor-ráspolya jól végig reszelte.

81.

Ha szegény vagy.

Hogyha szegény vagy, az is leszel, Aemilianus,
[örökké:
Mást nem pénzel a sors most, csak a gazdagokat.

82.

Tudnál, ha akarnál.

Kétszáztezret, Gaurus, ugyan mondd csak, minek ígérsz,
Adni ha tízezret sem tud a ládafiád?

¹ Severus: valószínűleg Silius Severus, Silius Italicus költőnek a fia, aki consul is volt (II, 6).

² Vagy Caecilius Secundus vagy az ifjabb Plinius Secundus (X, 20).

³ Alvilági bűnhődő, akinek egy nagy követ kellett a hegyre hengeríteni s mivel a kő mindig legurult, újra kellett kezdenie munkáját.

Vagy tudsz, csak nem akarsz? Nem még rútabb ez
[amannál?
Vessz meg, hogyha ilyen törpe vagy, ily kicsinyes.

84.

Ünnep után.

Búsan hagyja dióit már a gyermek,¹
Mert lármás tanítója rákiáltoz;
Aedilist² kiabál a kockajátszó,
Hogy piszkos lebujában jól elázott
⁵ S cserben hagyta a csalfa kockajáték.
Elmult már az egész Saturnus-ünnep,
És te, Galla, nekem semmit se küldtél,
Mint szoktad, se kicsit, se még kisebbet.
Hát hadd múljon el ekképp' a december:
¹⁰ Jól tudod, hiszem azt, nincs messze már a
Martius elseje, nők Saturnus-napja:³
Akkor visszaadom, Gallám, a kölcsönt.

¹ A Saturnus-ünnep öt napján iskolai szünet volt. Most vége az ünnepnek és a játéknak.

² Ma azt mondanók: *rendőrt*.

³ Március 1-én volt a Matronalia ünnepe, amelyen a nőket volt szokás megajándékozni.

**MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
VI. KÖNYVE.**

(Kr. u. 90 nyarán vagy őszén.)

1.

Előhang.

Julius Martialisnak.¹

Most indul hatodik könyvem tehozzád,
Mindennél szeretetesebb Martialis.

Műértő füled őt ha megcsiszolja,
Kisebb aggodalommal, bátorodva

⁵ Száll a cézari, fenséges kezekbe.

3.

A nagy ígéret.

Nőjj, fiu, akit a dardan Iulusnak megígértek,

Oh igaz, isteni sarj, nagy fiu, nőjj, növekedj.

Századok elmúlván, vedd kézbe atyádtul a gyeplőt

S mint öregebbel öreg, légy a világnak ura.

⁵ Sorsod aranyfonalát maga Júlia hókeze fonja

S elfogy Phrixus aranygyapja fonása alatt.²

¹ Julius Martialis: I, 15. VI, 64.

² A fiú, akit az istenek már Iulusnak, a trójai Aeneas fiának megígértek, Domitianus és felesége, Domitia újszülött gyermeke, akinek, mint atyja leendő utódjának, a költő fényes jövőt jósol. Júlia Titus leánya, Domitianus volt kedvese, akit most, halála után Martialis istennővé tesz, hogy vele fonassa meg az újszülött fiú sorsának arany fonalát, amely olyan hosszú lesz, hogy a mítikus Phrixus kosának aranygyapja sem lesz hozzá elegendő. A jósolat nem vált be, mert Domitianus fia rövid ideig élt.

4.

Mit köszön neked Róma?

Fő censor, fejedelmek fejedelme,
 Rómánk hány diadalt köszön tenéked,
 Hány új templomot és újjá emeltet,
 Mennyi látni-valót, várost meg istent!
⁵ És még többet is, azt, hogy most erényes.¹

5.

Kölcsönkérés.

Drága tanyát vettem minapában, Caecilianus:
 Kölcsön százezeret légy szíves adni nekem.
 Nos, semmit se felelsz? Tudom, azt mondd te
 [magadban;
 „Hisz' nem adod meg.” Azért kérem a pénzedet
 [épp'.

6.

Ki a negyedik?

Három a színész; úgyde, Lupercus, négybe szerelmes
 Paulád. A negyedik hogy ki? A néma személy.²

8.

Praktikus ész.

Két bíró s velük együtt négy tribunus,³
 Hét ügyvéd s velük együtt tíz poéta
 Kérte nőül a lányát egy öregnek.
 És ő nem habozott: od'adta lányát
⁵ Nőül a kikiáltó Eulogusnak.⁴
 Balgán tett-e vajon? — kérdem, Severus.⁵

¹ Domitianus felújította a lex Julia és lex Poppaea című házassági törvényt, valamint a házasságtörést tiltó törvényt is.

² A színpadon egyszerre csak három színész szerepelhetett; egy negyedik csak mint néma személy (statiszta).

³ Hadi tribunus, ezredes.

⁴ L. V, 56.

⁵ Severus: V, 80.

9.

A műélvező.

Laevinus, te a Pompeius-színházba' szunyókálsz,
S még panaszod van, hogy felzavar Óceanus.¹

10.

Ami halad...

Hogy minap egy pár ezret kértem volt Jupitertől,
Szólt: „Aki templomot ád énnekem, ád neked az.”
Templomot ő Jupiternek adott,² de nekem nem adott
[pénzt:

Szégyellem, mért is kértem olyan keveset.

⁵ S mennyire nem szigorú s felhő-borította szemekkel,
Mily szelid orcával nézte betűimet át!

Így koronázta meg ő a könyörgő dák fejedelmet,³

A Capitoliumig s vissza is így haladott.⁴

Mondd, kérlek, hajadon, te bizalmasa Mennydörgönk-
[nek,

¹⁰ Így aki utasít el, milyen az arca, ha ád?

Erre Minerva felelt, a Gorgó-főt⁵ lecsatolva:

„Balgá te, ami halad, azt hiszed, elmarad az?”⁶

11.

Vágysz szeretetre? Szeress.

Hogy nincsen Pylades, sem Orestes⁷ márma, csodálad,
Marcusom?⁸ Ám Pylades s társa is egyet ivott;

¹ A színházi ör (V, 8, 27).

² Domitianus fényesen újjá építtette a capitoliumi Juppiter templomát s egy kisebb templomot és oltárt is emelt Juppiternek.

³ Degist (V, 3), Decebalus dák király testvérét, mikor békealkudozás végett Rómába ment, Domitianus kegyesen megkoronázta.

⁴ A diadalmenetben.

⁵ Minerva pajzsán viselte Gorgo Medusának Perseus által levágott rémes fejét.

⁶ Hát bizony elmaradt.

⁷ Olyan jó barátok, mint Orestes és Pylades.

⁸ Csak itt előforduló ismeretlen személy.

Jobb kenyeret se kapott, fenyvesmadarat sem Orestes,
Egy volt és ugyanaz ételük és italuk.

⁵ Osztriga a falatod: vízenyős kagylót nyelek én le,
Üri pedig torkom, Marcus, akár a tiéd.

Téged tyrusi mez, gall, durva daróc takar engem:
A biborost, Marcus, szíveli-é a subás?

Úgy lehetek Pylades, ha Orestesem énnekem is van:

¹⁰ Semmi se, Marcus, a szó. Vágysz szeretetre?

[Szeress.

12.

Tulajdonjog.

Hogy a haj, melyet vett, a sajátja, eszközszik
Fabulla. Paulus, hát hamissan esküdött?

*vette, hát az a haj
13. b. a.*

Júlia szobra.¹

Phidias remekét ki ne látná, Julia, benned,

Pallasi művészet nagyszerű, ritka művét?

Im'e szobor nem néma, beszél ragyogólag a márvány

És a szelid arcban lüktet az élet, a vér.

⁵ Játszik a bársony kéz enyelegve a vénusi övvel,
Mely a kis Ámornak volt a nyakában előbb.

Hogy Mars és Jupiter meg'in' új szerelemre gyuladjon,

Tőled kérje el azt Héra, Venus maga is.

14.

Tettek beszélnek.

Mondod, Laberius, tudnál te írni

Pompás verseket. Akkor mért nem írsz hát?

¹ A szobor Júliát, Titus császár leányát ábrázolta, akit nagybátyja, Domitianus kedvesévé tett s aki 89-ben meghalt. A szobor mint Vénust ábrázolta őt, amint a kis Amortól elragadott cestosszal (az öklözök bőrszíjával) játszik, amelyet öv gyanánt is lehetett használni. Az Ilias XIV. énekében t. i. Hera (Juno) Aphroditétől (Vénustól) kéri kölcsön annak bűvös övét, hogy azzal szerelemre lobbantsa Zeust.

Pompás verseket aki képes írni,
Irjon, Laberius, s legény a talpán.

15.

Hangya a borostyánban.

Egy kicsi hangya amíg Phaëthón¹ árnyába' szaladgált,
Rá gyorsan nedű hullt s a kicsi testre borult.
Annak, akit, míg élt, nem vettek semmibe, ekképp'
Most, amikor meghalt, mekkora lett a becse!

17.

Barbarizmus?

Cinnamus, te a Cinna-névre vágyol:
Mondd csak, Cinna te, ez nem barbarizmus?
Mert hát hogyha neved lett volna Furius,
Fur-nak² kellene most téged nevezni.

18.

Non omnis moriar.

Hispán földbe' pihensz te, Salóninusnak³ az árnya;
Nálad jobb még nem látta a styxi homályt.
Ám gyászolni tilos, Priscus: tőled noha megvált,
Avval a részivel él, amivel élni kívánt.⁴

19.

Térjünk a dologra.

Nem méreg vagy erőszak s gyilkolás az,
Amiért pörölök, csak kecske, három:
Elhajtotta a szomszéd, azt panaszlom,
A bíró bizonyítást vár ez ügyben.
⁵ Nagy hangon, hadonászva összehordod

¹ Phaëthon: IV, 25, 2. A borostyán t. i. a Phaëthon testvérük holtát sirató Heliasok (Helios leányai) könnyeiből lett. (V. ö. IV, 32.)

² Fur = tolvaj.

³ Salóninusról csak annyit tudunk, hogy Terentius Priscusnak (XII, 4) barátja vagy rokona volt.

⁴ Mert Priscusban, lelke jobb felében, tovább él.

Cannaet meg Mithridátes háborúit¹
 És a pún düh tömérdek hitszegését,
 Meg Sullát Mariusszal s Scaevolával.²
 Térj át, Postumus,³ a kecskékre végre.

20.

Sok a teketória.

Százezeret kértem kölcsön, Phoebus, minapában,
 Amikor azt mondtad: „Kellene tán valami?”
 Most habozol, tudakolsz és gyötröd már tizedik nap
 Tenmagad és engem. Mondd röviden: nem adok.

21.

Stella és Ianthis násza.⁴

Stellával hogy örökké egyesítette Ianthist,
 Szólt Vénus: „Többet adni magam se tudok.”
 Ennyit a hitves előtt s odasugta hamissan a férjnek:
 „Hitvesedet, kópé, csalni ne merd te soha.
⁵ Csél-csap Marsomat én dühösen megvertem elégszer,
 Még amikor nőtlen volt s ide és oda szállt.
 Már amióta enyém, nem csal meg senkivel engem.
 Ennyire hű férjnek Héra örülne maga.”
 Szólt s ekkor kebelére csapott neki titkos övével.
¹⁰ Ez helyes, istennő, csak te ne bánts ezután.⁵

24.

Léhaság.

Léhábbat soha, mint Charisianus:
 Sáturnus-apon ő tógába' sétál.⁶

¹ Cannae mellett Kr. e. 216-ban a rómaiak nagy vereséget szenvedtek Hannibáltól. Mithridates pontusi királlyal sokat hadakoztak.

² Mucius Scaevola: I, 21.

³ Postumus nyilván a lopással vádolt szomszéd védője.

⁴ L. Arruntius Stella: I, 7. Feleségének, Violantillának Ianthis („üditő”) nevet adott.

⁵ E verssor szövege kétes. Én Heinsius olvasását követtem („parce tuo”).

⁶ Saturnus ünnepnapjain a városban nem tógát hordtak, hanem

25.

Marcellinusnak.¹

Marcellinus, a fényes törzs méltó ivadéka,

Zordon igában tart téged az északi táj.

Halld, mit a régi barát, az atyádnak híve tanácsol

S jó kívánatait el ne feledje szived.

⁵ Légy bátor s légy óvatos is, hogy a hősi merészség

El ne ragadjon a kard- s lándzsaviharba hamar.

Háboru és zord Mars legyen a dörének a vágya:

Harcosa Cézárnak, légy az apádnak is az.²

27.

A kétszeres szomszédnak.

Kétszeresen szomszéd Nepos,³ — itt, a Flóra tövében

Lakván s Nómentum kis falujáho' közel —

Van neked egy lánykád, apjának a mása az arca:

Hogy hű volt a szülő, kell igazabb tanuság?

⁵ Annyira éppen mégse kiméld a falernumi ó-bort:⁴

Jobb, ha örökbe neki pénz tömi átalagod.

Légyen jámbor, dús, de ígyék csak mustot a lányod:

A fiatal hordó övele aggjon is el.⁵

Caecubumit csak is a gyermektelen ember ihasson?

¹⁰ Élvezzék az atyák szinte a lét örömét.

az úgynevezett synthesist. Ezt a könnyű, bő, világosszínű leplet különben csak otthon viselték.

¹ Marcellinus (III, 6) az északon folyó sarmata háborúban katonáskodott.

² Hogy apád el ne veszítsen.

³ Nepos barátja kétszeres szomszédja volt a költőnek, mert a városban is közel lakott hozzá Flóra temploma mellett s nomentumi birtokához is közel volt a nyári laka.

⁴ Úgy látszik, Nepos nagyon mértékletes ivó vagy talán egy kissé fősvény gazda volt.

⁵ A rómaiak persze nem ismerték a hordót.

28.

Glaucias sírkövére.

- Jól ismert szabadossa Méliornak,¹
 Egész Róma kinek siratta holtát,
 Rövid gyönyörűsége jó urának,
 Glaucias pihen e márvány alatt itt,
⁵ A Flaminius-úti síriboldban:
 Tiszta-jellemű, szűzies-szemérmű,
 Gyors-elméjű, remek-szép, drága gyermek.
 Melyet élt, a tizenkét évet, itten,
 Meg sem toldta szegény egy teljes évvel.
¹⁰ Őt sirasd meg, utas, s többé ne sírjál.

29.

Glaucias.²

- Nem rabszolgai sarj, kit eladtak a kapzsi piarcon:
 Méltán birta örök, szent szeretetre urát;
 Annak ajándékát amikor felfogni se tudta,
 Őt Meliornak már felszabadítja kegye.
⁵ Szépség és az erény nyert bért: kedvesb van-e nála?
 Vajjon apollóibb arc terem-é valahol?
 Haj, ami túlmegegy a mértéken, ritkán nyer öregkort,
 Szertelenül ne keress a szeretetbe' gyönyört.

30.

Bis dat, qui cito dat.

- Hat sestertiumot³ ha adsz azonnal,
 Hogy szóltál: „Legyen a tiéd, vigyed, vidd!”
 Paetus, megköszönöm, mint hússzor annyit;
 Ám hogy most adod, ily soká habozva,
⁵ Hét hónapnak a múltán vagy kilencnek,

¹ Atedius Melior: II, 69. Szabadosának, Glauciasnak elhunytát Statius is megénekli (Silvae II, 4).

² L. az előbbi epitaphiumot.

³ Azaz 6000 sestertiust. Egy sestertius = 20 fillér.

Mondjak-é a valónál is valóbbat?
 Hat sestertiumot, Paetus, kidobtál.¹

32.

Otho.

Amíg ingadozó volt még a harci szerencse²
 S a puha Otho is hitte talán a sikert,
 Átallotta, hogy oly sok vért engedjen omolni
 És önnön-keblét döfte keresztül a kard.
⁵ Légyen bár, míg élt, Cézárnál Cato nagyobb is:³
 Othót holtában az se haladta felül.

35.

A telhetetlen szónok.

Hét vízórát kérsz nagy hangon, Caecilianus!⁴
 S kénytelen a bíró azt meg is adni neked.
 Jaj, de te egyre beszélsz, és félig hátrahajolva
 Kancsó-számra iszod közben a langy vizeket.
⁵ Végre szavad s szomjad hogy elolthasd, Caecilianus,
 Fogd a vízórát és a vizet abbul igyad.

38.

A két Regulus.⁵

Nézd csak a kis Regulust: nem töltve be harmadik
 [évét,
 Apja szaván hogy' csügg, hogy' repes érte szive?
 Anyja ölet otthagya, ha apját látja közelgni
 S már a magáénak érzi az apja hírét.
⁵ Néki a zaj tetszik, Százak Testülete, sűrű

¹ Mert Paetus most már nem számíthat hálára.

² A cézári trónért küzdő Otho és Vitellius közt.

³ Az uticai Cato (I, 9. és 78) ellenfelénél, Julius Caesarnál.

⁴ Az ügyvédeknek vízórák szerint szabták meg az időt a beszédre. A hét vízóra mai számítás szerint 3 és fél órának felel meg.

⁵ Regulus; V, 10. (Latinosan: Régulus; de az utolsó sor csak a magyaros Regulust türi meg.)

Néptömeg és a dicső Julia Basilica.¹

Igy örvend a nemes mén sarja is épp' a porondnak,
 S a boci harcra sovárg, zsenge a homloka bár.
 Tartsátok meg, Egek, kincsét az atyának, anyának:
¹⁰ Hallja fiát Regulus s két Regulust az anya.

40.

Az idő eljár.

Egy nőt sem lehetett te föléd helyezni, Lycóris,
 Most pedig egy nő sem múlja felül Glycerát.
 Ő az lesz, mi te vagy, de mi ő, te sosem leszel azzá;
 Jár az idő! Rá most vágyom, a multba' te rád.

41.

A fájós-torkú.²

Gyapjuval a torkát s a nyakát ki körítve felolvas,
 Jelzi: beszélni se tud, szólani mégis akar.

42.

Etruscus thermái.³

Nem éldelted-e Etruscus thermáit?
 Mosdatlan' nyel a sír el, Oppianus.
 Nincs víz, mely neked enyhébben hizelgne,
 Sem a nőt sose látó Aponus-hab,⁴
⁵ Sem a lágy Sinuessa, sem a Passer⁵
 Pezsgő hővize és a büszke Anxur,⁶

¹ A Százak Testülete a Cézárok alatt egy 180 tagú bíróság volt. A Julia Basilica pompás vásárcsarnok volt a Forumon. Benne tartotta üléseit a Százak Testülete.

² V. ö. III, 18.

³ Claudius Etruscus, remek meleg fürdő (thermae) tulajdonosa, amelyet Statius is megénekelt (Silvae I, 5). L. még VI, 84. és VII 40

⁴ Aponus, melegforrás Patavium (Padova) mellett, melyben csak férfiak fürödhettek.

⁵ Sinuessa, campaniai város és fürdő. — Passer hővize Etru-riában.

⁶ Anxur, a híres tengeri fürdő.

- Phoebus árja, sem a királyi Baiae.¹
 Annál nem ragyog égbolt fényesebben,
 Hosszabb ott a nap is, seholsem
- ¹⁰ Huny későbbben el éltető sugára.
 Emitt zöldel a Taygetos² márványa,
 Kövek tarka diszükbe' versenyeznek,
 Miket Phrygia, Libya méhe termett.³
 Száraz hőt lehel a kövér onyx is⁴
- ¹⁵ S enyhe láng melegíti a szerpentint.
 A lakóni szokás neked ha tetsző⁵
 És már épp' elegend volt száraz hóból,
 A Virgoba s a Marciába ugrasz.⁶
 Üdén tündököl az s olyan derülten,
- ²⁰ Azt vélnéd, habokat se látsz seholsem,
 Csak márvány, ami ott ragyog helyettük.
 Látom, rám se figyelsz, rég' lusta füllel
 Hallgatsz, sőt lehet az, hogy rám se hallgatsz.
 Mosdatlan' nyel a sír el, Oppianus.

43.

Nomentumban.⁷

- Amíg, Castricus,⁸ a boldog Baiaeban időzől
 S a kénes víztől hószinű nympha ölel,
 Engem Nómentum csöndes békéje üdítget
 S kis kalyibám, amelyet nem nyom el a mezeje.
- ⁵ Lucrinus-tavam ez, nekem ez Baiaenak a napja,⁹

¹ Phoebus (fürdőtulajdonos) árja Etruriában (ma: Bagni di Vicarello). Baiae, a híres tengeri fürdő.

² Taygetos, hegység Spárta mellett.

³ A phrygiai márvány („pavonazzetto”) s a libyai vagy numidiai „giallo antico”.

⁴ Onyx, márvány- vagy alabástrom-faj. Van onyx drágakő is.

⁵ Lakón (lacedaemoni, spártai) szokás: az izzasztó meleg fürdő.

⁶ Aqua Marcia és aqua Virgo: két római vízvezeték (V, 20, 9).

⁷ Nomentum sabin városka. Közelében volt M. falusi birtoka.

⁸ Castricus, M. költő-barátja (L. VII, 4, 37, 42).

⁹ A Lucrinus-tava közel a híres tengeri fürdőhöz, Baiaehoz.

Ez pótolja nekem mind a ti kincseitek.
 A dícsért vizeket szívesen jártam magam is rég'
 S nem bántam, bármily messzire nyúlik utam;
 Most csak a Város alatt¹ szeretek rejtőzni nyugodtan
¹⁰ S lustának ha szabad lenni, elég nekem az.

46.

Hiú erőlködés.

Verdesi egyre a „kék” négyesfogatát a porondon,²
 Mégse fut az: Catián,³ nagy dolog ez teneked.

47.

Hálaáldozat.

Nympha, ki Stellám⁴ telkén csörgesz tiszta habokkal
 S a ragyogó háznak nyujtod üdén italod,
 Trivia-barlangból ha Numának a hitvese⁵ küld bár,
 Avvaagy a múzsáknak jössz ide egyikeül,
⁵ Im' kicsi, szűz malacával váltja be most fogadalmát
 Marcus, amért betegen titkon e vízből ivott.⁶
 Bűnömet elnézvén, engedd gond nélkül e forrást
 Élveznem s *épen* oltani szomjamat itt.

48.

Vacsora és ékesszólás.

Hogyha kliensi köröd, Pomponius, ekkora éljen-t
 Harsog, szépszavunak hidd vacsorád, ne magad.

¹ Azaz: falun, a nomentumi lankán.

² A cirkuszi pártok közül (zöld, kék, fehér, vörös, melyekhez Domitianus még az arany- és bíborkendős pártot fűzte) a zöld volt legnépszerűbb, a kéket gyűlölték.

³ Catianus, talán a kékek kocsisa, hiába erőlködik.

⁴ Stella: I, 7, 44.

⁵ Diana barlangjából Egeria.

⁶ Martialis beteg volt s az orvos tilalma ellenére (VI, 86) ivott a Stella házában lévő *lanthea aqua* hideg vizéből (v. ö. VII, 15. és 50. XII, 3, 12). Azért áldoz a forrásnak, hogy a hideg ital meg ne ártson neki.

51.

Jól kitaláltam.

Már sokszor nem hívtál meg vacsorádra, Lupercus.
 Jól kitaláltam, mint bántsalak érte viszont.
 Méltó a haragom: hívj bár, kérj, küldj is utánam,
 Mit teszek, azt kérded? Elmegyek, azt teszem én.

52.

Egy borbély sírkövére.

Itt pihen e sírban, noha gyermeki éveket élt csak,
 Pantagathus, kit ura gyászba borulva sirat.
 Bört alig érintő vasa mily ügyesen lemetélte
 A lobogó hajakat s arcon a sűrű pehelyt!
⁵ Légy szelid és könnyű, óh föld, ahogy érdemes erre:
 Könnyebb úgyse lehetsz, mint e művészi kezek.

53.

Aki orvossal álmodik.

Vidáman fürdött velem Andragoras, vacsorázott,
 S halva találták már reggel az ágyba' szegényt.
 Kérded, Faustinus,¹ kora-holtát hogy mi okozta?
 Almaiban feltűnt orvosa, Hermocrates.

57.

Hajnyíró szerszám.

A kenet a fejedben, Phoebus, hajtincset utánoz,
 És a kopaszságod rút zsiradék födi bé.
 Nincs szüksége sosem nyíró-mesterre fejednek:
 Nyírni fejed, Phoebus, legkitünőbb a szívacs.

¹ Faustinus: I, 25.

58.

Aulus Pudensnek.¹

Mig neked, Aulus, öröm szemlélned az északi tájat
 S túrnöd a géta² polus közeli csillagait,
 Én már csaknem a Styx zord habjaihoz közeledve
 Láttam az Élysium ködbe borult mezejét.
⁵ Már megtört szemem is mindegyre kereste az arcod
 És a Pudens neve volt jéghideg ajkaimon.
 Gyászfonalat ha nekem most még nem fonnak a Párkák
 És becsukott füleket nem lel az égben imám:
 Épségben látlak, mint ép, megtérni a honba
¹⁰ S a lovagok fényes dísze köríti neved.³

59.

Recípe az önzés ellen.

Baccara mind' kesereg, hogy fagyni sehogy sem akar
 [még,

Mert van vagy hatszáz bundaköpenye neki.
 Felleges égboltot, szelet és havat áhit örökké
 S gyűlöli télvizidőn a melegebb napokat.
⁵ Mit vétett az a lenge köpeny néked, te kegyetlen,
 Melyet a vállunkról egy kicsi szél lesodor?
 Egyszerű lenne pedig, sőt sokkal is emberségesb:
 Augusztus közepén öltsd fel a bundaköpenyt.

60.

Elért cél.

Verseimet Rómám kedvelli, dicséri, dalolja,
 Minden kéz engem tart s valamennyi kebel.

¹ Aulus Pudens: IV, 13. Pudens, mint százados, Pannóniában allomásozott.

² Geta nép: VII, 2.

³ A lovagi rangot Pudens valószínűleg nem nyerte el, különben erről későbbi verseiben megemlékezett volna Martialis. Mint százados azonban elnyerte a primipilariusi rangot, vagyis a triariusok, a csatarend harmadik sorát tevő válogatott harcosok fölött való parancsnokságot.

Ez pirul, az sápad; bámul, gyülöl, ásít a másik;
Célt értem: könyvem most magam is szeretem.

61.

Géniusza legyen a könyvnek.¹

Nyert ügye van Pompullusnak, Faustinusom! Öt majd
Olvassák s hírét ismeri mind a világ.

„Légyenek ily híresek hitványfaju, szőke usipok²
És a latin hatalom ellene mind, aki van.”

⁵ Ám Pompullusnak, mondják, geniális a könyve.

„Hidd meg, a hírnévhez ez maga még nem elég:
Hány ékesszavu költő lesz molyok étele egykor,

Túdós versét más nem veszi, mint a szakács.³

Valami több is kell, mit a műnek a századok adnak:

¹⁰ Géniuszod legyen, óh könyv, hahogy élni akarsz!”

62.

A prédaleső.

Azt az egy fiut elveszté Salanus:

Oppianus,⁴ ajándokid hol késnek?

Szörnyű végzet ez, óh kegyetlen Párkák!

Vaj' mellyik keselyűé lesz a hulla?

63.

Egyetlen mód.

Jár az a kapzsi utánad, jól tudod azt, Marianus,

És tudod azt is jól, hogy mi a célja veled;

Mégis örökséget hagysz rá végrendeletedben,

Néki adod helyedet s birtokodat, te bolond.

⁵ „Ügyde ajándékot küldött, sokat!” Azt, de a horgán,

¹ Párbeszéd Martialis és Faustinus közt (Faustinus: I, 25).

² A germán-fajta usipusok vagy usipések a Rajna és a Lipa között 83-ban kerültek római uralom alá. Faustinus az ellenségnek kíván olyan hírnevet, amelyet Pompullusnak jósolni lehet.

³ Hogy ételneműt csomagoljon bele.

⁴ Oppianus: egy örökségleső ember, egyike a hullafaló keselyűknek

Hol láttál te halat, mely a halászt szereti?
 Elhunytod, hiszed, őszintén ez fogja siratni?
 Azt akarod, sírjon? Rajta, töröld a nevét.¹

64.

Egy kritikasternek.

Nem vagy bár ivadéka a zordon Fábiosoknak,²
 S nem Curiusnak szült érdes, pozsgás felesége³
 Egy cser alatt, mikor épp' a mezőre kivitte ebédjét;
 Tükre előtt nyírott apa és tógás anyja nemzett,
⁵ És az arád téged jogosan hívhatna arának:⁴
 Könyveimet, miket ismer a hír, te mered kritizálni
 S rávetemedsz ügyes ötletimet lecsepülni, te hitvány?
 Ötletimet, mondom, melyekre a fórum, a város
 Nagyja figyelve-figyel valamennyi, kíváncsi fülekkel;
¹⁰ Melyeket a nagy Silius⁵ is szekrényiben őriz
 És az aranyzavu Régulus⁶ is hangoztat az ajkán;
 Súra⁷ dicsér, ki a Nagy Circust láthatja közelről
 Lakva Aventinust a Diána temploma mellett,
 S amelyeket Cézár nagyurunk, bár tenger a gondja,
¹⁵ Megbecsül, annyira, hogy kétszer-háromszor elolvas.
 Persze, te szellemesebb vagy, mert kiművelte Minerva
 Szellemedet s kebled finomabbra csiszolta Athenae.⁸
 Vesszek el én, ha nem ízletesebb az a szív a tiednél,
 Melyet a marha vörös tüdejével, csülkivel együtt
²⁰ S tág bendője között, mint büzlő orrveszedelmet
 A véreskezű mészáros meghurcol az uccán.
 Aztán még rólam — vesztére a drága papirnak —

¹ Végredeletedből.

² Fábiosok: híres, régi római nemzetség, amely Herculest vallotta ősenek.

³ Curius Dentatus, puritán római, a samniták és Pyrrhus legyőzője (I, 24).

⁴ Mint elpuhult, elasszonyosodott férfit.

⁵ Silius Italicus eposzköltő (IV, 14).

⁶ Régulus: V, 10.

⁷ Sura: I, 19, 40.

⁸ A város.

Hitvány verseket írsz, melyeket soha senki nem olvas.
Egyszer csak felforr az epém s rád bélyeget éget,

- ²⁵ Amely él, tapad, és olvassák szerte a földön,
S nincs oly Cinnamus,¹ aki terólad e jelt letörölje.
Hát könyörülj magadon s ajakad dühösen ki ne kezdjen
Egy eleven mackó füstölgő orralikával.
Mert noha jámbornak látszik, kezedet nyalogatja,
³⁰ Majd, ha epés fájdalma, jogos dühe készíti marásra,
„Medve“ leszén. Fáraszd az üres bőrön fogad inkább
S néma huson, mely szótalanul eltűri, ha rágják.

65.

Alku.

„Hexameterben epigrammát írsz?“ kérdezi Tucca.²
Tucca, biz' az megesik, Tucca, de sőt szabad is.
„Jaj, de nagyon hosszú!“ Megesik, szabad is biz'a,
[Tucca.

Vagy rövidet kívánsz? Ott van a disztichonom.

- ⁵ Hát alkudjunk meg: teneked szabad általugorni
A hosszú sorokat, s énnekem írni szabad.

70.

Igazi élet.

Hatvankét aratást, óh Marcianus,³
Ugy vélem, bizonyára ért már Cotta,⁴
S nem emlékezik oly napjára, mellyen
A meleg nyoszolyát ő nyomta volna.

- ⁵ Gúnyosan mutogatja a nagyujját
Alconnak, Dasiusnak, Symmachusnak.⁵
Am mink, számba ha vesszük éveinket,
S mit rút lázak azoktól elragadtak

¹ Cinnamus, orvos, aki értett hozzá, hogy a rabszolgákra süttött bélyeget eltörölje.

² Az előbbi vers t. i. csupa hexameter. Tucca: költött név.

³ Csak itt említett jóbarát.

⁴ Közelebbről nem ismerjük.

⁵ Orvosok. A nagyujj mutogatása: II, 28, 2.

- Meg kínos nyavalyák és kimerültség,
¹⁰ Leszámítjuk a kellemesb napokból:
 Gyermekek-számba megyünk, csak szemre aggók.
 Nestor és Priamos korát ha van, ki
 Hosszúnak hiszi, édes Marcianus,
 Haj mily sokszorosan s nagyon csalódik!
¹⁵ Egészség nekül életünk sem élet.

72.

A hivatás rabja.

- Tolvajkodni akart Cilix a kertben,
 Hirhedt egy csirizes-kezű gazember.
 Am, Fabullus, a nagy kertben misem volt
 Látható, csak is egy márvány Priápus.¹
⁵ Hogy megtérni üres kézzel ne kelljen,
 Elhurcolta Cilix magát Priáпуст.

74.

A hazugság egy neme.

- Aki ott alant a középső pamtagon² pihen
 Kenőcstül ázó három szál hajával
 És mastix-fával nagy szájába' turkál,
 Hazudik, Aefulánus: foga nincs neki.³

75.

Erthető bizalmatlanság.

- Hogyha rigót⁴ küldesz nekem, darabocska kalácsot,
 Avvagy nyúlcombos s ilynemű ételeket,
 Pontia, azt mondod, hogy a szádtól vetted el éppen...
 Másnak nem küldöm, ámde magam sem eszem.

¹ Mint kertőrző.

² A négyszögletű asztalt három oldalról vette körül kerevet; a középső (a lectus medius) s annak alsó vége volt a fő hely.

³ Tehát csak tüntet a fogpiszkálóval.

⁴ Fenyvesrigót.

76.

Fuscus sírkövére.¹

Aki a szent testnek s tógás Marsnak vala öre
 S akire a tábort bízta a hadnak ura:
 Fuscus nyúgoszik itt. Elmondhatjuk, te Szerencse:
 Ellenség rohamát már sose féli e kő.
⁵ A meghódolt dák nyaka ismét hordja igánkat,
 És e berekben már győztesük árnya uralg.

77.

Nagyzás hóbertja.

Lévén a nyomorult Irusnál² is te szegényebb,
 Parthenopaeusnál annyira fiatalabb,³
 És oly erős, valamint a nagy Artemidorus, a győztes:⁴
 Hat szolgával mért húzatod a kocsidat?
⁵ Így a világ inkább kinevet, gúnyt űzve belőled,
 Mint ha csupasz testtel járod a nagy piacot.
 Ily gúnytárgy Atlas,⁵ másával, a törpe számmal
 S a szerezcsen, feketébb, mint elefántja, min ül.
 Nem tudod-e tán, mily botrány, mikor így kocsikázol?
¹⁰ Hat befogott ember! Halva se jár ki neked.⁶

78.

A boriszák.

Phryx, a híres ivó csak félszemű volt,
 Aulusom,⁷ s szeme, mely látott, csipás volt.
 Héras, orvosa szólt: „Innod veszélyes.
 Bort ha még iszol, a látásod elvész.”

¹ Cornelius Fuscus, Domitianus testőrségének feje, a dákok ellen vívott csatában elesett, s eleste helyén temették el.

² Irus: V, 39.

³ Az ifjú Parthenopaeus egyike volt a Thébát vivó hét vezérnek.

⁴ Híres pankratiasta Trallesből.

⁵ Egy törpe bohóc.

⁶ Hogy vigye a ravatalt.

⁷ Aulus Pudens: I, 31.

- ⁵ Phryx nevetve, szemétül elbucsúzik
 S kevertetve azonnal nagy kupákat,
 Hajtogatja. „Mi lett a vége?” — kérded.
 Szájjal bort iszik és mérget szemével.

79.

Fortuna ne tudja.

Boldog vagy s szomorú, Lupus. Ezt Fortuna ne tudja.
 Hálátlannak tart nyomba', ha észreveszi.

80.

Nilusi rózsák.

- Ritka ajándékul rózsáit küldi a Nilus
 Földje neked, Cézár, mostan a tél derekán.
 És a hajós, aki hozta, nevette a phárosi¹ kertet,
 Ahogy Rómádnak már közelébe jutott:
⁵ Oly szép volt a tavasz, úgy illatozott maga Flóra
 S oly gyönyörű volt a paestumi rózsamező;
 Ahova csak lépett s a szemét jártatta körösleg,
 Minden utat koszorúk tarka virága szegett.
 Így hát most, Nilus, hódolj *te* a római télnek:
¹⁰ Vedd a mi rózsánkat s küldd ide a gabonád.

82.

Költő és ócska köpenyeg.

- Multkor méreget olyki, Rufus,² engem
 Vívómesteri, vagy vevői módon,
 S szemmel, kézzel amint jól megtapintgat,
 Így szól: „Nem te vagy az a Martialis,
⁵ Kinek ismeri sok-sok léha élcét,
 Ki nem hozta fülét Batáviából?”³
 Én mosolygva szerényen rábólintok

¹ Egyiptomi.

² Rufus: II, 11.

³ A batavusok germán népfaj a Rajna és a Mosel közt. Leyden latin neve: Lugdunum Batavorum.

S mondom, nem tagadom, hogy épp' a' volnék.

„S ily kopott köpenyeg borít-e mégis?”

¹⁰ „Rossz költő vagyok”, azt feleltem erre.

Hogy ne járjon a költő így ezentúl,

Rufus, küldj neki egy-két jó felöltőt.

83.

Kétszeres kegyelem.

Amit az apja köszönhet az aggó Etruscusnak,

Azt köszönik, Cézár, a fiu s apja neked.¹

Mert te az elsujtott villámot visszaidézted:

Mérthogy e szép példát nem követed, Jupiter?

⁵ Hogyha e természet megvolna Olympos urában,

Ritkán sujtna egész mennyköveket le keze.

És adományod kétszeres, Etruscus tanu: apját

Elkísérte oda és hazahozta hamar.

84.

A nagyzás hóbortja.

Nyolcat fog kocsijába Philippus, látod, Avitus?²

Józannak ha hiszed, nincsen, Avitus, eszed.

85.

Camonius Rufus halálakor.

A hatodik könyvem nálad nélkül jelenik meg:

Camonius Rufus, már te nem olvasod azt.³

Cappadokoknak földje, hová balsors szele sodrott,

Vissza atyádnak csak hamvadat adta haza.

⁵ Elhunyt Rufusodért, te, Bonónia, ontsad a könnyed,

¹ Claudius Etruscus elkísérte atyját a számkivetésbe, azután kérésével kegyelmet eszközölt ki számára a császárnál. (V. ö. VI, 42. 83. VII, 40.)

² Avitus: I, 16, 2.

³ A bononiai (= bolognai) Camonius Rufus 20 éves korában hunyt el Cappadokiában (IX, 74). A *Cāmōnīūs* név a magyar versben csak metrumhibával használható. A latin is csak vocativusban használhatja.

Zengjen a jajsztól a Via Aemilia.

Oh mily jámborság tünt el vele, mily rövid élet!

Öt diadalt ért csak Alpheos árjainál.¹

Rufus, enyelgésim szívesen vetted te kezédbe

¹⁰ S tréfás játékom híven eszedbe maradt:

Vedd e rövid verset, telesírva baráti könyűvel

Távoli tömjénnek lengeteg illataként.

86.

Setia ó-bora!²

Sétia óbora, haj, hűsítő hó,³ tele serleg,

Mikor üríthetlek? Orvosom engedi-é?

Hálátlan botor az, nem méltó ily adományra,

Aki helyette Midas⁴ kincseiért epedez.

⁵ Birja Tagust, Hermust⁵ és termését Libyának

S nyelje vizét melegen⁶ mind, aki rám is irigy.

87.

Érdem szerint.

Cézárnak.

Adja az Ég, amit érdemlek, Cézár, s te magadnak:

Adja meg Ég s te nekem, én amit érdemelek.⁷

88.

Költséges mulasztás.

Véletlen' csak igaz neveden szólítva köszöntem

Reggel, Caecilián és feledém, hogy „Uram!”

¹ A négy évenként tartott olyimpiai játékokat ötször érte meg, tehát 20 éves volt.

² Setia: IV, 64, 34.

³ Hűsítő hó: II, 40, 5.

⁴ Midas, phrygiai király. Bacchus azt az ajándékot adta neki, hogy minden, amihez nyúl, arannyá változott.

⁵ A Tagus (Tajo) hispaniai, a Hermus kisázsiai aranytermő folyó.

⁶ V. ö. I, 11, 3.

⁷ Töredéknek látszik, amely hosszabb verset fejezett be.

Hogy mennyimbe került e szabadság, tudni kívánod?
Száz quadransba¹ került, Caecilián, nekem ez.

89.

A színbor.

Pánaretus tökrészezen amint már öreg-éjjel
Csettint ujjával, kérve az éji edényt,
Egy spólétumit² adtak, az este melyet kiürített,
És az egész sem volt néki magának elég.
⁵ Pontosan így a borát az edénynek visszaeresztvén,
Ismét visszanyeré régi súlyát a köcsög.
Hát csoda-é, hogy a tartalom egyenlő az ivással?
Rufusom,³ ezt ne csodáld: színbor az, amit ivott.

92.

Myron kelyhe.

A serlegből, amelyre, Ammianus,
Myronnak⁴ keze véste rá a kígyót,
Vatikánit⁵ iszol: hát tiszta méreg.

94.

Fenn az ernyő.

Mindig aranytálból vacsorázik Calpétánus,
Otthon avagy máshol, mindig aranybul eszik.
Istállóban is így vacsorál és így a mezőn is.
Nincs más tála talán? Ej, hiszen az sem övé.

¹ Egy quadrans = $\frac{1}{4}$ as. Ennyi volt a kliensnek kijáró napi sportula.

² Spólétumi boros-agyagedényt.

³ Rufus: VI, 82, 1.

⁴ Myron: IV, 39, 2.

⁵ A vatikáni lőre nem érdemel olyan remek serleget.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
VII. KÖNYVE.

(Kr. u. 92. dec.)

1.

Athena vértje.

Harcos Athénának, nosza, öltsd fel marcona vértjét,
Melynek a mérgétől fél a medusai fürt.¹
Míg üres, óh Cézár, nem több, mint egyszerű páncél:
Szent melledre mihelyt ráborul: isteni vért.

2.

Cézári vért.

Vértje Urunknak, a sarmata nyíl nem fog ki terajtd,
Biztosb oltalmat Mars geta pajzsa sem ad;²
A kalydóni gerely hegye sem bír meghasogatni:³
Vadkan ezer körmét szötte beléd a művész.
⁵ Boldog vagy, megadá a sors érintned a szent mellét,
Hősi hevével Urunk tégedet átmelegít.
Menj, hű társ és nyerj sértetlen' sok diadalmat
S győztes tógában⁴ hozd haza majd a vezért.

¹ Athena pajzsán rajta volt Medusának Perseustól levágott feje. Az Athena (Minerva) templomában ritkaságképpen őrzött sarmata páncélt utána küldték Domitianusnak a sarmatákkal való hadakozásakor.

² A geták Alsó-Moesiában, a Duna és a Fekete-tenger mellékén a thrákok szomszédságában laktak.

³ Célzás Meleager híres vadkanvadászatára Kalydonban (Aetoliában).

⁴ A triumfátor bíborszegélyű palástjában (trabea).

3.

Egyszerű ok.

Mért nem küldöm a könyvem, kérded Pontilianus?
Hogy te se küldd a tiéd, Pontilianus, azért.

4.

Költői külső.

Halld csak, Castricusom: rossz színbe' lévén,
Kezdett verseket írni Oppianus.¹

5.

Cézár, jövel!²

A nép és az Atyák vágyát, Cézár, ha tekinted
És a latin tógák boldogító örömét,
Hozd meg a várt istent³ minékünk. Lám, Róma irigyl
Ellenségít, akármennyi a büszke babér:

⁵ Az közelebbről látja a földnek urát, s noha féli
Arcodat a barbár, félve is élvezi azt.

6.

Jó a Cézár!⁴

Hát a hyperboreus⁵ partokról visszajön ismét
És rálép a latin földre mi Cézár urunk?
Senki se tud bizonyost, bár hirdeti mindenek ajka:
Fáma, hiszek teneked, mert igaz a te szavad.

⁵ Vig örömrünket sok győzelmi levél igazolja:
Ott zöldell a babér Marsnak a dárdahegyén.⁶

¹ Oppianus a költőket jellemző sápadt arcbán költői hivatás bizonyítékát látja. -- Castricus: VI, 43.

² Domitianust a sarmatákkal való háborújából várták haza 8 hónapi távolléte után. A császár 93 januáriusában tért vissza Rómába. A költő verse 92 decemberében kelt. (V. ö. Horatius Carm IV, 5.)

³ Tenmagadat.

⁴ Ugyanabból az alkalomból, amelyből az előbbi vers.

⁵ Hyperboreusok: mesés nép a magas északon.

⁶ A győztes katonák babérral övezték dárdájukat.

Új diadalmenetet hirdet neked újra a Város:

„Ave, dicső Cézár!” — hallani mást se lehet.

Ám hogy a nagy vígságba' valóban bízni lehessen,

¹⁰ Sarmata győzelmed, jöjj, tanusítsd te magad.

7.

Cézár északon.

Habár észak fagya, Peuce zordon szigetje,¹

A Hister, amelyet patkók ezre melegre dőnget,

A Rhenus,² amelynek szarva háromszor letört,

Téged lekötve tart, a világ legfőbb urát,

⁵ Ki hitlen népek országát megfékezéd:

De a mi vágyainktól távol nem lehetsz.

Szemünkkel és szívünkkel, Cézár, ott vagyunk,

S mindenki lelkét úgy magadhoz láncolod,

Hogy a nagy Circus tömegje nem gondol vele,

¹⁰ Melyik versenyló fut: Tigris vagy Passerinus?³

8.

Cézár hazatérése.

Most legyetek vígak, múzsák, ha vígadtatok egyszer:

Jő haza thrák földről győztesen istenurunk.

Most töltöd be a nép vágyát végtére, December:

„Már jó, már közeleg!” — zengheti minden ajak.

⁵ Boldog sors a tiéd! Téged Janus⁴ sem előz meg,

Hogyha, mit ő ígért, azt minekünk te adod.

A koszorús harcos tréfálgozik ott gúnyolódva,⁵

Míg mellette babér-diszbe' megy a paripa.

Hallgasd meg, Cézár, te is akkor a verset, a tréfát,

¹⁰ Játékot kedvell a diadalmi menet.

¹ A Hister (Duna) torkolatánál.

² A Rajnát, mint folyamistent szarvakkal ábrázolták. Háromszor letört, azaz három vereséget szenvedett.

³ Két híres versenyparipa.

⁴ A Janus ősitáliei istenről elnevezett januárus.

⁵ A diadalmenetben a katonák gúnydalokat énekeltek a vezérre, hogy el ne bizza magát.

9.

Jobb későn, mint soha.

Hogy hatszor tíz évet elért Cascellius, olyan
Szépszü ember lett. Szépszavu lesz valaha?¹

11.

Talán sok is a jóból.

Pudens, azt akarod, saját kezemmel
Mindvégig kijavítsam költeményim.
Óh jaj, mennyire tisztelsz és szeretsz, hogy
Kéziratban ohajtod bírni mókám!²

12.

Vallomás.

Faustinusnak.³

Úgy olvasson, olyan derüs arccal Cézarom engem,
Faustinus, s tréfám úgy vegye bé a füle,
Hogy soha ellenségeimet sem sérti a versem
S másokat elpirító hírt nem ohajt a szívem.
⁵ Jaj, de mit ér, ha enyémnek hirdeti némelyik azt is,
Hol vértől csepegőn száll a lycambesi nyíl,
S kígyómérget okád nevemet viselő irománya,
Melytől a nap ragyogó sугara visszariad?⁴
Mókám ártatlan, te tudod, legyen a tanum erre
¹⁰ Fáma, e nagy hatalom, castali múzsasereg,
S a te füled, lector,⁵ te nagy isten mása szememben:
Mily idegen tőlem a harag és gyűlölet.

¹ Cascellius nyilván szónoki babérokra vágyott, de sikertelenül.

² Pudens (IV, 13) azt kívánja, hogy a könyvkiadótól vett hibás példányt maga a költő javítsa ki, ami nagyon emelné a könyv értékét. (V. ö. VII, 17, 7—8.)

³ Faustinus: I, 25.

⁴ Akadtak olyanok, akik Martialis neve alatt írtak és terjesztettek gyalázkodó verseket, hogy az ő hitelét rontsák. *Lycambesi nyíl*: célzás a görög Archilochosra, aki támadó verseivel Lycambest, mivel leánya kezét tőle megtagadta, lányostul halálba kergette.

⁵ Az *olvasó* szót nem tűri a versmérték.

13.

Tibur hatása.

Barna Lycóris meghallván, hogy avult elefántcsont
 Hószinü lesz, Tibur napja ha süt le reá,
 Herculesünk halmára futott.¹ Tibur levegője
 Mily csoda-jó! Feketén tért meg a barna leány.

16.

Nincs más mód.

Semmi fityingem nincs. Adományid, Régulus,² el kell
 Adnom, nincs más mód... Nem leszel-é te vevőm?

17.

Julius Martialis könyvtárának.³

Könyvestára a kedves nyárilaknak,
 Honnan szép a kilátás városunkra,
 Szűz, költői művek között ha kaphat
 Egy kis helyet az én dévaj Thalíám,⁴
⁵ Helyezd el legutolsó polcodon bár
 Hét könyvem, melyeket mostan menesztek
 A szerző kalamusszának nyomával:
 Mert ez adja becsét épp', a javítás.
 Te, kinek kis ajándékom ma küldöm,
¹⁰ Ünnepeletje ma-holnap a világnak,
 Őrizd ezt szerető szív zálogául,
 Könyvestára te Martialisomnak.

19.

Argo-ereklye.⁵

Bár hitvány roncsnak hiszed és korhadtt fadarabnak,
 Első bárka gyanánt járta a tengereket.

¹ Tiburba, a mai Tivoliba. (V. ö. IV, 62.)

² Régulus: V, 10.

³ V. ö. IV, 64. V, 20.

⁴ Thalia általában a költészet múzsája.

⁵ Állítólagos maradványa a mesés Argo-hajónak.

Összezsapó szirtek¹ nem törték széjjel a fáját
S a skytha tengernek haragos árjai sem.

- ⁵ Győztek a századok: ámde az évek bárha legyőzték,
Szentebb e töredék, mint maga volt a hajó.

20.

A torkos.

Nincsen Santránál nyomorultabb, torkosabb.
Hogy odafut, ebédre híva, — mely után
Annyira vágyott annyi éjen át s napon, —
Háromszor vesz vadkanmirígyet, négy vesést.

- ⁵ A nyúlnak mind a két csipejét, meg két szügyét,
És nem pirul fenyvesmadárt is kérni még
És ragadozni szürke-szakállas osztrigát.
Édes kaláccsal piszkos kendőjét tömi,
Szőlőt is rak bele, mit megőrzött a fazék;²

- ¹⁰ A gránátalma magvából néhány szemet
Koca kivájt méhének³ ronda bőrivel,
Nedvtől csepegő fügével s fonnyadt gombafővel.
Midőn a kendő a sok zsákmánytól szakad,
Meleg keblébe rejt sok megrágott csigát

- ¹⁵ És gerletörzsöt, melynek a fejét befalta.
Nem véli rúttnak: hosszú jobbja fölszedi,
Mit a kutyák ott hagytak és a szolgahad.
Mind e sok étel a torkosnak nem is elég,
Bormaradékkal is megtölti korsaját;

- ²⁰ Kétszáz lépcsőn át cipeli magával ezt
S bezárkózik, retesszel csukva ajtaját
A torkos, hogy mindezt eladja másnapon.

¹ Az ú. n. Symplegasok, melyek közt át kellett haladni az argonauták Argo-hajójának.

² Télire elrakott szőlő.

³ Kedvelt falat volt (XIII, 56).

21—23.

Lucanus születésnapja.¹

I.

Itt van a nagy nap, büszke reá, hogy Polla, tenéked
 S mind a világnak is ő szülte Lucanusodat.
 Zord Néró, neved egy holt sem teszi gyűlöletesbbé!
 Vak dühödöt mért nem tudta kivédni ez egy?

II.

Ismét itt van a nap, Phoebusnak a lantosa mellyen
 Megszületett: múzsák, ünnepetek legyen ez.
 Méltó arra, — Lucanust mert ő adta a földnek, —
 Hogy veled ontsa vizét, Baetis, a Castalia.²

III.

Jöjj Phoebus, mint rég', mikor a hadak énekesére
 Másodikul³ tűzted büszke, latin koszorúd.
 Mit kívánjak e nap'? Áldozz még sokszor uradnak,
 Polla, s örüljön a holt, mennyire tiszteled őt.

25.

„Íz, szín, tűz ...”

Bárha epigrammát irogatsz, mindig csupa édest,
 S tiszta-fehért, amilyen bőr, a fehérre meszelt,
 És nincs egy csepp só, keserű epe benne parányi:
 Balga, hogy olvassák, szüntelen azt akarod.
⁵ Étel is ízetlen sokszor, ha hiányzik ecetje,
 S nincs, akinek tetsző volna mosolytalan arc.
 Add a gyerekeknek a mézalmát s a fügét, az unalmast:
 A csípős chiosi⁴ nékem inyemre-való.

¹ Három epigramma ünnepli a Nero parancsára öngyilkossá lett Lucanusnak, a Pharsalia költőjének születése napját. Polla, Lucanus hitvese, a szónok Senecának unokája.

² A Lucanus születése helye Corduba (a mai Cordova) melletti Baetis-folyó megérdemli, hogy a múzsák forrásának, a Castaliának ársjai belévegyüljenek.

³ T. i. Vergilius után.

⁴ Chiosi füge.

26.

Utasítás.¹

- Apollinarisomat keresd fel, óh Skázon,
 És hogyha ráér — csak terhére ne légy néki! —
 Tréfáim add át: úgyis része van bennük;
 Hadd jusson el finom füléhez a versem.
⁵ S ha látod, hogy fogad, milyen derűs arccal,
 Szokott kegyével támogasson, azt kérjed.
 Tudod, bohóságim mint tetszenek néki:
 Jobban szeretni, mint ő, én se tudnálak.
 Rossz nyelvek ellen védelmet ha kívánnál,
¹⁰ Apollinarisomat keresd fel, óh Skázon!

27.

Drága zsákmány.

- Etrusk tölgyeseket pusztító lomha vadállat,
 Súlyod csak Kalydón² állata múlja felül.
 Fényes dárdáját Dexter³ belevágta sügyedbe:
 Mint irigyelt zsákmány fekszel e tűzhely előtt.
⁵ Fényes hájadtól hadd hízzanak itten a Lárok,⁴
 Egy letarolt erdő szítsa a konyha tűzét.
 Ám a szakács iszonyú halmát kívánja a borsnak⁵
 S gárummal⁶ vegyített drága, falernumi bort.
 Menj az uradhoz: e kis tűzhely nagyon is kicsi néked;
¹⁰ Olcsóbb éhezni: sokba kerülsz te nekem.⁷

¹ A költő utasítja saját Skázon-versét (I. Bevezetés 26. l.), hogy tréfáit Apollinarisnak (IV, 86) adja át s először is annak nyerve meg a kegyét.

² A híres kalydoni vadkan, amelyet Meleager ejtett el.

³ Vadász.

⁴ A házi istenek.

⁵ A bors drága volt.

⁶ Garum: drága halmártás.

⁷ A költő inkább lemond a vadkanról, mert elkészítése nagyon költséges volna.

28.

Föltételes jókivánságok.

Tiburi erdőd, Fuscusom,¹ úgy gyarapítsa Diana²

S újuljon mielőbb a letarolt berek is;

Úgy ne tegyen hispáni olaj soha túl a tiéden,

Kádjaid akképpen töltse színültig a must;

⁵ Úgy dícsérjen a cézari vár, bámuljon a fórum

S díszítsék a kapud fáit a pálmagalyak:³

Hogyha nyugalmadban, melyet ad a decemberi ünnep,⁴

Mókám kézbe veszed és megítéli füled.

„Hallani vágsz a valót? Nem könnyű dolog”. Te csak
[azt mondd.

¹⁰ Fuscus, amit mástól hallani vágsz te magad.⁵

31.

Amit a Subura terem.⁶

Regulusnak.

Egy pár csirke s a kotlós pár tojása,

Chios hő napokon barnult fűgéje,

Kis gidája a mekegő kecskének,

És olíva, fagyos már a hidegtől

⁵ A dércsípte fehér kelfővel együtt:

Azt hinnéd, kicsi földem küldeménye?

Óh jaj, Régulusom, be szörnyű balhit!

Semmitsem terem e kis föld, csak engem.

Mit umber⁷ majoros vagy gazda küldöz

¹⁰ Néked, Tusculum és a tusk⁸ parasztok,

¹ Fuscus: I, 54.

² Mint az olajültetvények védője.

³ A hálás felek megkoszorúzták az ügyüket sikeresen megvédő ügyvéd kapuját.

⁴ A Saturnus-ünnep.

⁵ T. i. a magad működéséről.

⁶ L. V, 10. A költő felvilágosítja Regulust, hogy küldeménye nem a saját termése, hanem piacon vásárolt.

⁷ UMBER = umbriai.

⁸ Tusk = etrusk, etrusiai.

Vagy jószágod, amely csak három mérföld,
Mindazt énnekem a Subúra¹ termi.

32.

Atticus.²

Atticus, él az aranyszájú törzs hírneve benned.
Nem tűröd, hogy e nagy ház szava néma legyen;
A cecropsi Minerva kegyes raja³ tódul utánad,
Kedvel a csend, s aki csak bölcs, valamennyi
[szeret.

- ⁵ Hány más ifjat a vívás törtfülű mestere⁴ csábít
S érdem nélkül gyűjt pénzt az a ronda kenő.⁵
Néked a fürdőhöz nem kell sem labda, se léggömb,⁶
És a csupasz póznák vak püfölése⁷ se kell;
Békent karjaidat nem marjítod ki birokra
¹⁰ És a poros gömböt⁸ nem ragadod ki mohón:
Mind' csak a Virgo⁹ havas hullámaihoz veszed útat,
Vagy, hol sídoni vágy gyujt a bikába tüzet.¹⁰
Aki futásba' jeles, minek is gyakoroljon az annyi
Más játékot, amit mind csak a lusta szeret?

33.

Tóga és cipő.

Sárnál is szennyesb a te tógád, Cinna, cipőd meg,
Mint az imént hullott hó, oly igen ragyogó.
Balga te, a lábadra miért omlasztod a leplét?
Fogd fel a tógádat, hogy be ne fogja cipőd.

¹ T. i. a suburai piacon veszem.

² Valószínűleg Pomponius Atticus, Atticusnak, Cicero barátjának ivadéka.

³ Görög filozófusok.

⁴ A vívómesterek füle gyakran kapott megcsónkító ütésekkel.

⁵ Aki vívás előtt olajjal kente a vívókat.

⁶ V. ö. IV, 19, 7.

⁷ Vívógyakorlat alkalmával.

⁸ IV, 19, 6.

⁹ Aqua Virgo vízvezeték (V, 21, 9).

¹⁰ Európa oszlopcsarnokába (II, 14, 3). Sidoni: phoeniciai.

36.

Stella küldeménye.¹

A sok esőt, zivatart amikor nem bírta kiállni

Hitvány nyárilakom s a vizen úszni akart,

Akkor jött az ajándékok, védelmül az ömlő

Záporok ellen: elég téglá, cserép, mi egyéb.

⁵ Hallga, süvölt Boreas, borzaszt a szörnyű december:

Stella, fődöd majorom s nem fődöd a majorost.²

37.

Gyilkos jel.

Castricusom,³ tudod, a quaestor gyilkos jele mit mond?

Érdemes ezt tudnod: *théta*⁴ ez is, noha új.

A fagytól csepegő orrát ha törölnie kellett,

A vádlottnak e jel már csak a vesztire szólt.

⁵ Egyszer, amint fagyosan fútt a teli-száju december.

Csúf jégcsap csüngött quaestori orra hegyén.

Társai megfogták a kezét; még kérded a többit?

Nem fúhatta ki így, Castricus, orra likát.⁵

38.

Méltó pár.

Akkora vagy te, Severusnak⁶ Polyphemusa s olyan.

Hogy maga a Cyclops is hűledezne, ha lát.

Scylla se kisebb ám. Ha e két fene-szörnyeteg egyszer

Összejön, egymástól nyomba' halálra ijed.

¹ Stella: (L. Arruntius): I, 7.

² Szóval saját védelmére is várt volna valami melegítőt.

³ Castricus: VI, 43.

⁴ Az athéni areopagos bírái némán, egy-egy betűvel ítéleztek. Így a *théta* (θ) halálos ítéletet (*θάνατος*) jelentett. Úgy látszik, hogy a provinciákban a quaestor bírói tisztet is végzett ebben az időben.

⁵ S így a halálos ítélet abbamaradt.

⁶ Severusnak (II, 6, 3) egy óriás szolgája (Polyphemus) és egy hasonló nagy szolgálója (Scylla) volt.

39.

Ártalmas színlelés.

Panaszkodva, tovább nem bírja már a
 Szünetlen szaladást, sok kósza reggelt
 S üdvözlésit a gögös főuraknak,
 Azt színlelgeti Caelius: podagrás.
⁵ Amíg ezt bizonyítani is kívánja,
 Ép talpát kenegetve bugyolálja
 És vonszolja nehézkes lábaszárát,
 — Mennyit ér a szakértő, ápoló gond! —
 Már nem színleli Caelius a podagrát.¹

40.

Claudius Etruscus sírkövére.²

Itt pihen a jeles agg, ismerte a cézari udvar:
 Két istent³ szolgált férfiasan, nemesen.
 Gyermekei hű kegyelet most egyesítette nevével,
 S így az Elysiumot lakja a két szerető.
⁵ A nő hunyt el előbb, viruló éltét idehagyva,
 Míg ő háromszor élt hat olympiadot.⁴
 Am aki, Etruscus,⁵ látott könyűt ontani téged,
 Tudta: korán hunyt el néked az édesapa.

41.

Cosmicus.⁶

„Cosmicus”: e jelzöt kívánod, Tucca, viselni:
 „Cosmicus” olykor jó, Tucca, de többnyire rossz.

¹ T. i. valóban podagrás lett.

² Claudius Etruscus: VI, 83.

³ T. i. a haragos és a szelíd Domitianust.

⁴ Hat olympiadot (= 6 lustrumot, 30 évet, háromszor, tehát 90 évet élt Claudius Etruscus. (A helyesebb „olympias”, sajnos, nem fér a versbe.)

⁵ Az ifjabb Etruscus.

⁶ Cosmicus: cosmusi (I, 87. és sokhelyt) illatokkal szagositott. Némelyek azt hiszik, hogy a cosmicus itt kétértelmű s kozmopolitát is jelent. Valószínűbb, hogy csak illatos-t jelent, de ez az illat kelemetlen is lehet. (V. ö. II, 12.)

42.

Lemondás a versenyről.

Aki ajándékban teveled versengeni kíván,
Castricusom,¹ versenyt kezdhet a versben is az.

Egyikhez sincs nékem erőm, győz rajtam akárki:

Álom az én vágyam s élvezetem: pihenés.

⁵ Hát, kérded, mért küldtem olyan rossz verseket akkor?

Almát nem kaphat mástul is Alkinoos?²

43.

Adni vagy nem adni.

Cinna, az első, hogy tedd meg nekem, amire kérlek,

Második az, Cinnám: mondd ki legott a *nem-et*.

Kedvelem én, aki ad s nem gyűlölöm azt, ki *nem-et*

[mond,

Adni, te Cinna, nem adsz s ízibe' meg se tagadsz.

44.

Caesonius Maximus képe.

Látod, Ovidiusom,³ Caesoniusodnak a képét:

Mintha csak élne, hiven tükrözi őt a viasz.

Néró számkivetette; te Nérót számkivetetted,

S a kiüzött sorsát, nem magadét követéd.

⁵ Scyllai bős habokon nagylelkű kísérete voltál,

Tőle, a consultól ezt noha megtagadád.⁴

Fenn ha maradhat a név, amelyet hangoztat a versem,

S engedi sorsom túl-élnem a hamvaimat,

¹ Castricus (VI, 43) ajándékot küldött M.-nak egy vers kíséretében. Erre felel M.

² Alkinoos phaeák király pompás gyümölcsösét az Odysseia VII. éneke írja le. Ő is kaphatott ajándéku gyümölcsöt, noha nem szorult rá.

³ T. i. Quintus Ovidius (nem Publius, a költő): l. a következő költeményt.

⁴ Mint consult, illetőleg proconsult nem kísérte volt el a provinciájába, Afrikába, bár Caesonius hívta.

Tudja meg azt ez a kor s a jövő, hogy Senecának
 10 Amije ő,¹ az lett néki Ovidiusa.

45.

Quintus Ovidiushoz.

Im' a bölcs Senecának nagy barátja,
 — Drágább öneki, mint Carus, Serénus, —
 Ez ő, Maximus, akit sok levéllel
 Annyit üdvözl a boldog betűcske.
 5 Öt kísérted a sikulus habon te,
 Quintus, és örökös lesz érte híred:
 Megvetted az örült úr haragját.
 Méltó, hogy kora Pyladest csodálja,
 Anyja számkivetettjéhez ki hű volt:
 10 Ám felért-e veszélye avval, hogy te
 Néró számkivetettjéhez valál hű?²

46.

Gyalogszerrel.

Terentius Priscusnak.³

Míg verssel készülsz énnékem ajándokot adni
 És tudományban túl-tenni a Maeonidán,⁴

¹ Caesonius Maximus is elkísérte volt Senecát számkivetése helyére, Corsica szigetére.

² Az előbbi költemény pendantja: szintén annak a Caesonius Maximusnak a képéről, aki Senecának egyik legkedvesebb barátja volt s akit, mikor Nero (az „örült úr”) számkivetette, Quintus Ovidius, Martialis barátja, elkísért számkivetése helyére. Ezért ünnepli Ovidiust a költő s föléje helyezi Pyladesnek, mert az csak a Klytaimestra által számkivetett Orestesnek volt hű kísérője, míg Ovidius Nero haragjával dacolva kísérte híven Caesoniuszt. — A 3. és 4. verssor azokra a levelekre vonatkozik, amelyeket Seneca írt a számkivetett Caesoniusnak. A „boldog betűcske” nyilván a minden levél elején ismétlődő S betű (= Salutem).

³ Martialis pártfogó barátja: VI, 18. Neki ajánlotta M. a XII. könyvet.

⁴ Homeroson.

Sok napon át gyötröd magadat, Priscus, velem együtt
És káromra nekem néma marad Thaliád.¹

⁵ Kedveskedj te a *gazdagnak* költői művekkel
S addsa gyalogszerrel, mit *nekem* adni akarsz.

47.

Licinius Sura felgyógyulásakor.²

Súra Liciniusom, te tudósok közt a legelső,
— Ékes szód felidéz nagyszerű szónokokat —
Visszaadott a sors kegye nekünk: mily nagy ajándék!
Kis hiján amidön ittag a Léthe vizét.

⁵ Már kétség gyötrött, siralom, gyász volt körülöttünk,
Már holtat láttak benned a könnypatakok;
Ámde a néma Avernus urára³ hatott a kesergés
És a Párkáknak visszaadá fonalad.

Most tudod azt, hogy az ál-gyáshír bennünk mi
[keservet

¹⁰ Szült, nosza, éldeld hát azt, amit ád a jövő.

Oh élj s tépd le virágít az eltűnő örömeknek:
Megnyert életed egy napja se vesszen oda.

48.

Futkosó vacsora.

Van bár asztala száz is Anniusnak,
Sok szolgára szorúl asztal helyett is:
Tányér szerteröpül, a tál szaladgál.
Oh ti, gazdagok, ily tort üljetez *tí*:

⁵ Futkosó vacsorát *én* nem kívánok.

49.

Severusnak.⁴

Kisdéd ajándékot küld városalatti majorkám:
Ennivaló a tojás, ízesítő a gyümölcs.

¹ Műzsád.

² Licinius Sura: I, 49, 40.

³ Plutóra, az alvilág urára.

⁴ Severus: II, 6, 3.

50.

A forrás.¹

Forrás, melynek e hely fejedelmi Ianthisa² örvend,

A fényes háznak disze vagy és gyönyöre;

Amikor a partod díszítik a hőszinü szolgák³

S a ganymédesi kar⁴ fénybe borítja habod:

⁵ Mit művel Alcides,⁵ avatottja e sűrű bereknek?

És közeledbe' miért lakja a grotta ölet?

Tán ügyel a szerelemvágó nymphák seregére,

Hogy le ne rántsanak itt hirtelen annyi Hylast?

51.

Ingyen-élvezet.

Mind e bohóságért ha nem adsz pénzt, Urbicus, ámbár

Szívesen elhallgatsz csintalan énekeket,

Auctus Pompeiust⁶ — tán ismered is — tudakold meg:

Mars Ultor⁷ mellett látni a háza falát.

⁵ A joghoz nagyon ért, jártas mindennemű pörben,

Nem „hive” könyvemnek: ömage nekem „a könyv”.

Verseimet könyv nélkül is úgy kedvelli, dudolja,

Hogy még egy betű sem vész el a lapjairól.

Egy szóval: ha akarna, akár szerzője lehetne,

¹⁰ Ám csorbítani hírem ő nem akarja soha.

Úgy tíz óra után⁸ bekopogsz, — hamarább alig ér rá, —

Mindjárt jó egy kis kétértékű ebéd.

Ő olvas, te igyál; és zeng szava, bár nem akarnád,

És, noha mondod: „elég!”, akkor is egyre szaval.

¹ L. VII, 15.

² Igazi nevén Violantilla, Stella felesége.

³ A pohárnokok márvány szobrai.

⁴ Ganymedes: I, 6.

⁵ Alcides = Hercules.

⁶ Auctus Pompeius jogász és ügyész, M. nagy méltánylója.

⁷ Mars Ultor temploma mellett, melynek maradványai ma is láthatók

⁸ Ez megfelel a mi délutáni 3³/₄ órának nyáron, 2¹/₄ órának télen.

52.

Lámpaláz.Auctus Pompeiusnak.¹

Auctus, örülök, hogy versem szavalod te Celernek,
 Hogyha szavalmányod hallani néki öröm.

Öt uralá népem nem rég', a hiberusi kelták,
 És sose volt biztosb földemen a becsület.²

⁵ Tiszteletem jobban zavar így: félek, füle nem lesz
 Olyan, amely csak hall, ám olyan is, mely ítél.

53.

Sok hű-hó semmiért.

Mindazt elküldted nekem, UMBER,³ amit Sáturnus

Öt napján vittek, mint adományt, teneked.

Írótablát⁴ egy tucatot, hét fogpiszkálót,

S küldtél egy kendőt, egy poharat, szivacsot;

⁵ Egy félvéka paszulyt, pícénumi, finom olívát

És hispán musttal telt, feketés köcsögöt;

Hamvas szilvával jött apró syr füge, végül

Súlyos edényben még Libyabéli füge.

Tán harminc pénzt ér, ami jött, valamennyi ajándék,

¹⁰ S nyolc szálasyrus szolgál cipelte ide.

Mekkora könnyebbség és bajtalanabb, ha ezüstöt,⁵

Négy-öt fontnyit hoz énnekem egy inasod!

54.

Álmodjál magadnak.

Mindig, minden reggelen elmondod nekem álmod,

Úgyhogy a lelkem már gyötri az aggodalom.

Egyéves meg az újbórom is seprőig ürült már,

¹ Auctus Pompeius: l. az előbbi epigrammát.

² Celer propraetor vagy legatus volt innenső Hispániában, a költő hazájában.

³ UMBER: XII, 81.

⁴ Három táblából álló noteszt (triplex).

⁵ Ezüst edényt vagy más ezüst tárgyat.

Mert javas-asszony nép áldoz az éjjeledért.¹

- ⁵ Sósdera és tömjénnek a halmaza mind odavan már,
Gyakran kell egy-egy kis gida, és fogy a nyáj.
Nincs már sem malacom, se tojásom, semmi baromfim:
Virrassz, Násidián, vagy temagadnak aludj.

56.

Rabirius művészete.

Csillagos ég boltját híven másolta Rabirius,²
Mesteri kézzel amint cézari várat emelt.
Pisa, ha méltó házat akarsz Phidias Zeusához,
Róma Zeusszától kérjed el ezt a kezét.³

59.

Asztali társ.

Nem vacsorál vadkan nélkül soha Caecilianus:
Caecilianus jó asztali társra talált.⁴

60.

Juppiterhez.

Oh tarpejusi vár⁵ dicső Dörgője,
— Amíg él a Vezér, hiszünk tebenned —
Kéréssel kiki zaklat únos-úntig
És kívánja a vágya teljesültét:
⁵ Juppiter, haragod ne sujtson engem,
Mint büszkét, amióta mitse kérek.
Én csak Cézaromért esdek tehozzád:
Aztán jómagamért Cézárhoz esdek.

¹ A bor a javasasszony áldozataihoz kellett.

² Rabirius (a versben: Rabirjus) Domitianus építőmestere, a cézári palota kupolájában a csillagos eget ábrázolta.

³ Ha Pisa városa Elisben, hol az olympiai játékokat tartották, méltó házat akar építtetni Phidias Zeus-szobrának, akkor Domitianustól el kell kérnie Rabiriust.

⁴ Caecilianus ugyanis csak a maga számára tálatatja fel a vadkant, s az ilyen magában evőt megrótták.

⁵ A Capitolium Juppiter templomával.

61.

Új Róma.

Már az egész várost elnyelte merészen a kalmár

És nem hagyta helyén egy küszöbét se talán.

Tágítod a szűk uccákat, Germanicus: ahol

Ösvény volt azelőtt, nyílnak a széles utak.¹

⁵ Nincs ajtópillér láncos korsókkal övezve,

Nem járnak térdig sárban a praetor urak.

Sűrű tömegbe' vakon nem villog már a borotva,

Füstös tűzhely sem torlaszol utakat el.

Gazda, szakács, hentes meg a borbély örzi küszöbjét;

¹⁰ Róma ma lett, ezelőtt csak lacikonyha vala.

63.

Silius Italicus.²

Siliusunk örököltü művét aki olvasod és a

Lírai verseit is, római tóga díszét,

Véled, nem szeretett ő mást, csak a múzsái berket

S a Bacchus-koszorút vatesi homlokokon?

⁵ Hisz' nem is érintette Maró szentségeit, amíg

Nagy Cicerónk művét nem fejezé be előbb.³

Ötet a száztagu férfitanács bámulja ma is még⁴

S annyi kliens hálás ajka is áldja nevét.

És miután consulként kormányozta az évet,

¹⁰ Éppen a fölszabadult föld ama szent idejét,⁵

A múzsáknak, Apollónak szentelte nyugalmát

S a fórum helyett tiszteli a Helicont.

¹ Domitianus rendeletet adott ki az utcákat megszükitő bódék ellen.

² Silius Italicust (IV, 14), mint költőt és mint ügyvédet magasztalja Martialis.

³ Csak akkor kezdett költeni, mikor ügyvédi pályáját befejezte.

⁴ A száztagú tanács bírói testülete előtt Silius sok vádlottat megvédett.

⁵ A Kr. utáni 68. évet, melyben Silius consul volt, azért nevezi M. szentnek, mert a világ akkor szabadult meg a zsarnok Nérótól.

64.

Maradj a kaptafánál.

Téged, mint borbélyt, az egész város nagyon ismert;

Ürnöd pénze lovag-rendbe emelt azután,

Cinnamus. A fórum szigorától hogy menekedjél,¹

Útad az Aetna felé, Siciliába vedd.

⁵ Monddsza, dologtalanul hogy' töltöd lomha időd most?

Mit tehet a nyomorult, tünedező nyugalom?

Hisz' rétor se lehetsz, sem grammatikus, se tanító,

Stoikus és cinikus philosophus se lehetsz.

Voksodat a sikulus meg nem veszi s tapsod a

[színház:

¹⁰ Cinnamus, ollódat vedd, nosza, kézbe megint.

65.

Ha per, legyen per.

Már huszadik tele is letelik, hogy, Gargilianus,

Három fórumon át vonszolod a pörödet.

Óh te szegény, te botor! Van-e még, aki húsz kerek
[évig

Húzza pörét, amikor veszteni semmi neki?

66.

Az elégedetlen örökös.

A Fabius vagyonát egyedül Labienus örökli;

Szól Labienus: „Oh én többet is érdemelek.”

68.

Rufusnak.²

Verseimet, Rufus, kérlek, ne ajánld az ipadnak:

Azt hiszem, ő egyedül a komolyat szereti;

Mert ha a dévaj könyveket is megtűri magánál,

Fabricius, Curius szinte kezébe vehet.³

¹ Cinnamusnak, mint volt rabszolgának, nem volt joga lovaggá lenni.

² Instantius Rufus: XII, 98.

³ Azaz: olyan puritán, komoly férfiak is olvashatnak engem,

69.

Theophila képe.

Cánius,¹ íme: Theóphila drága arádnak a képe,

Akinek a kebelét nagyra hevíti Athén.

Méltán tartja jogát a görög bölcs kertje e lányhoz²

S a stoikus bölcsnek jussa se lesz kevesebb.³

⁵ Tartós lesz az a mű, mit az ő izlése magasztal,

Mert másképpen ítél, mint a tömeg vagy a nők.

Pantaenist⁴ se igen helyezd önéki föléje,

Ismeri bár s becsüli ezt is a múzsasereg.

A buja Sappho⁵ is megdicsérné, amit ő költ:

¹⁰ Ő tisztább, s a tudás nála se lesz kevesebb.

71.

Ficusos család ficus nélkül.

Ficusos⁶ itten a nő és ficusos itten a férj is,

Ficusos itt a leány, vő meg azok fia is;

Számtartó, majoros rendelkezik ily kinövés-sel,

Mind, aki földet szánt, mind, aki gödröket ás.

⁵ És mert ficusos itt az egész ház apraja-nagyja,

Nem csoda, hogy ficus földjükön egy se terem?

72.

Jó kívánságok.

Kedvezzen, Paulus, neked a december;⁷

Ne hozzon hiu füzetet, se kendőt,

mint amilyen volt Curius Dentatus, Pyrrhus legyőzője és C. Fabricius Luscinus (consul Kr. e. 472), az ósrómai erények megtestesülése.

¹ Cánius: I, 61, 9.

² Epikuros egy Athénhez közel levő kertben tanított.

³ A stoikus iskola alapítója: Zenon.

⁴ Pantaenis, valószínűleg a Sappho köréhez tartozó költőnő. Cánius, úgy látszik, költeményt írt Sapphóról és Pantaenistről.

⁵ Sapphónak — méltatlanul — rossz hírét költötték az athéni vigjátékirók. Ennek a visszhangjával találkozunk itt.

⁶ Ficus fügét is jelent, meg bibircsót is (I, 65).

⁷ A decemberi Saturnus-ünnep (IV, 46, 1). Paulus ügyvéd

- Sem tömjént kicsi, könnyű félcsomagban:
 Küldjön tálakat, ősi, szép kupákat
⁵ Dús kliensed avagy módos barátod,
 Vagy mást, ami neked tetszőbb ezeknél.
 Győzd le így Noviust meg Publiust is
 Sáncokkal, katonákkal békerítve;¹
 Hármass labdavesztésbe² néked adja
¹⁰ A pálmát a körönd birói széke
 S ne emelje föléd Polybiust se:³
 Csak viszont ha enyém gyanánt szavalja
 Méregtől csepegő versét irígyem,⁴
 Védő hangod emeld fel érdekemben
¹⁵ S kiáltsd hangosan, úgy, ahogy te bírod:
 „Martialisom ezt bizony nem írta”.

73.

Hol keresselek?

Maximusnak.

- Van házad neked Esquilián s a diánai halmon,⁵
 És van a Patricius-uca során megín' egy;
 Ott Cybelé szentélye, a Vestáé meg emitten,
 Itten az új Jupitert látod, amottan az őt.⁶
⁵ Mondd, hol láthatlak? Mellyikbe' keresselek így hát?
 Mindenhol ha lakol, Maxi', sehelse lakol.

volt, s az ügyvéd ilyenkor sok ajándékot kapott ügyfeleitől (IV, 88, 4).

¹ Novius meg Publius: híres játékosok egy sakktáblaszerű játékban (ludus latrunculorum), melyben üvegfigurák szerepeltek.

² L. IV, 19, 5.

³ Polybius híres labdázó lehetett.

⁴ V. ö. VII, 12.

⁵ A mons Esquilinuson és az Aventinuson: ott volt Diana temploma.

⁶ Az új Juppiter: Juppiter capitoliumi temploma.

76.

El ne hidd magadat.

Hogy majd szétszed a sok nagy úr s magával

Visz színházba, torokra, csarnokokba;

Veled fürdenek és veled kocsiznak,

El ne hidd magadat te, Philomusus:

⁵ Mulatnak veled ők, de nem szeretnek.

77.

Könyveim adjam ...?

Könyveim adjam ajándékul, jó Tucca, kívánod.

Hisz' te nem olvasni, nem, csak eladni akarsz.

78.

Az adakozó Papylus.

Saxétáni lacertus¹ farkát míg vacsorázod

S nagy-ritkán olajos zöldbabot adnak eléd,

A vadat és halakat szétküldöd a jó kocatőggyel:

Hol van az ízlésed? Hol van a sütni-valód?

79.

Consuli bor?

Ittam consuli bort a mult napokban.

Kérded, hogy milyen ó, milyen nemes volt?

A consul idejébe tették el, de

A consul maga volt, ki füstre tette.²

80.

Alkalmas idő.

Észak népeit immár fékezi római béke,

Elnémult immár a hadi harsonaszó:

¹ Olcsó tengeri hal.

² Consuli bornak a köztársaság idejebeli, tehát nagyon is jó óbort nevezték. Az a bor, amelyet M. ivott, elég új volt, mert a consul aki kamarájában füstre tette, még élt.

Marcellinusnak, Faustinus,¹ küldheted ezt a
Könyvemet, a tréfát már befogadja füle.

- ⁵ És ha hived kis ajándékát beajánlani készülsz,
Verseimet hozzá hadd vigye egy gyereked,
Csak nem olyan, ki a géta tehénnek bő tejít itta
S sarmata abroncsot hajt befagyott folyamon,
Csak mitylenei,² szép, rózsás-arcú fiu avvagyt
¹⁰ Spártai, a korbács akihe' még sosem ért.
S ő³ küldjön teneked szolgát a levert Duna mellől,
Aki legelteti majd tiburi nyájaidat.

81.

Jó könyv az ...

„Harminc rossz az epigrammák közt ebben a könyvben,”
Jó könyv az, Lausus, melybe' csak ennyi a rossz.

83.

Kezdheti előlről.

Eutrapelus borbély míg szőrteleníti Lupercust
S arcát festi: kinőtt már az alatt a szakáll.

84.

Arckép és vers.

- Míg arcom képét megfestik Caeciliusnak⁴
S a festménybe *való* életet önt a művész,
A géta Peucéhez⁵ menj, könyv, a levert Duna-árban:
Hódolt népek közt van neki otthona most.
⁵ Légy, bármily kis ajándék, kedves a drága barátnak:
Versem tartósban tükrözi arculatom.

¹ Marcellinus: V, 6, 2. Faustinus: I, 25.

² Mitylene, Lesbos szigetének fővárosa.

³ Marcellinus. Faustinus tiburi villatulajdonos is volt (IV, 57, V. 71).

⁴ Caecilius Secundus a Duna mellékén hadakozott.

⁵ Geta (VII, 2, 2) Peuce, a Duna (Ister) torkolata által képzett sziget.

Ott azt sem vakeset, sem idő nem mossa el: él az.
Amikor már holt lesz az apellesi mű.¹

85.

Egy-két epigramma nem nagy dolog.

Egy-egy tetrasztichont nem ügyetlenül írsz te, Sabellus,
S olykor a disztichon is jól sikerül teneked.²
Nem csoda: dicsérlek. Könnyű egy-két epigrammát
Irni, Sabellus: egész könyvre-valót nehezebb.

86.

Ajándék-etető.

Születésnap estebédre hívtál,
Sextus, bárha barátod még nem voltam:
Hát, kérlek, hogy' esett, hogy' eshetett meg
Annyi évi barátságunk után, hogy
⁵ Régi társadat így elmellőzhetted?
Oh már sejtem okát: hispán ezüstöt³
Egy fontnyit se menesztettem tehozzád,
Nyírt-tógát se bizony, sem egy felöltőt.
Nem vendégszeretet, mely hasznot áhit:
¹⁰ Ajándékot etetsz⁴ te, nem barátot.
Mondod persze: „Adok majd a legénynek.”⁵

87.

De gústibus...

Hogyha fülesbagoly a kedvenced, Flaccusom,⁶ és ha
Cániusom gyönyörét egy szerecsenbe' leli;
Publius egy ölebecskéért lánghal szerelemtől

¹ A festett arckép elhalványul idővel, de a versben tükröződő arc eleven marad.

² Tetrasztichon, négy soros vers, két disztichon.

³ Egy fontot nyomó hispaniai ezüst dísz tárgyat.

⁴ Ajándékra számítva eteted a vendéget.

⁵ Sextus t. i. úgy tünteti fel a dolgot, hogy a meghívással megbízott legény mulasztása volt a meghívás elmaradása.

⁶ Flaccus: I, 57, 59. IV, 42, 2. stb.

- És egy macskamajom bűvöli el Croniust;
⁵ Marius a gyönyörét egy ichneumonba' találja,
 S Laususom egy szarkát kedvel, amely felesel;
 Hogyha nyakadra hideg kígyót hurkolsz te, Cadilla,
 És Telesillától sírt kap a holt csalogány:
 Hogyne szeretné Labyrtas Ámor-fejit az, ki
¹⁰ Látja, miféle csodát kedvel az úri sereg?

88.

Vagyok valami.

Azt mondják, hogy a drága Vienna,¹ — ha nem hazug
 [a hír —

- Kedvelt könyvei közt ad helyet énnekem is.
 Engemet olvas minden öreg s ifjú, fiu otthon
 S marcona férje előtt a szüzies feleség.
⁵ Ezt én jobb' szeretem, mint verseimet ha dalolnák,
 Kik vizük a Nilus kútfeijéből meritik;
 Mint ha az én Tagusom halmoz hispán aranyával²
 S Hybla-, Hymettos-bérc éteti méheimet.³
 Hát vagyok én valami. A hízogató nyelv adománya
¹⁰ Nem csal meg; Lausus,⁴ már hiszem a szavadat.

89.

Boldog rózsa...

Boldog rózsa, siess, borulj fejére,
 Édes-lágyan Apollinarisomnak.⁵
 Vénusnak kegye úgy legyen tiéd, ha
 Majd ekképp' öleled fehér haját is.

¹ Vienna, az allobroxok városa Gallia Narbonensisben, ma: Vienne.

² Tagus: I. 49.

³ Hybla: II, 46; Hymettos: XI, 42.

⁴ Barátja s talán földije a költőnek (VII, 81).

⁵ Apollinaris: IV, 86.

90.

Egyenlő-becsü könyv?

Azt terjeszti Mathó, könyvem becse hogy nem egyenlő.
 Ez ha igaz, könyvem nagyba' dicséri Mathó.
 Umber s Calvinus, az ír egyenlő-becsü könyvet:
 Egyenlő-becsü könyv, Créticus,¹ ami silány.

91.

Szerény küldemény.Juvenalisnak.²

Sátornus napján, ékesszóló Juvenalis,
 Ime, diót küldök földem ajándokaúl.
 Többi gyümölcsömmel kertem buja öre, Priápus
 Dévaj lányoknak boldogította hadát.³

92.

Szólj, no mi kell.⁴

„Szólj, no mi kell? Nem szükséges nálam kunyorálnod”

Baccara, elmondod négyszer is egy nap alatt.

Sürgeti a fizetést nyersen fenyegetve Secundus.⁵

Hallod s mégse tudod Baccara, nem te, mi kell.

⁵ Hangosan és nyíltan kéri te előtted a házbért:

Hallod s mégse tudod, Baccara, nem te, mi kell.

Felhozom én panaszúl, hideg és elnyűtt a felöltöm:

Hallod s mégse tudod, Baccara, nem te, mi kell.

Az kell csak, hogy a bénító guta üssön a szádba,

¹⁰ Hogy kérdezni ne tudd, Baccara: „Szólj, no mi
 [kell?”

¹ Creticus: költött név, csak itt van említve.

² Juvenalis: XII, 18.

³ Tehát a kertben madárijesztőként felállított Priapus nem gáto-
 lta meg a gyümölcs elcsenését.

⁴ Részben P. Thewrewk Emil fordításainak felhasználásával.

⁵ Secundus: uzsorás.

93.

Kérés Narniához.¹

A zúgó folyamár kénes habjával ölelget,

Narnia, s kettős bérc zárja feléd az utat;²

Mérthogy Quintusomat³ gyakran vonod el szemeimtől

S mért tartóztatod őt annyira hosszú időn?

⁵ Kis nómentumi földemben mért rontod a kedvem,

Melyet a szomszédság érzete édesített?

Kímélj, Narnia, Quintusomat ne rabold el egészen:

Úgy élvezd a hidad⁴ végtelen éveken át.

94.

Kis ok, de hathatós.

Illatozó balzsam volt egykoron a kis onyxban.⁵

Megszagoló Papyrus, s ízibe' halleve⁶ lett.

95.

A csókolódzó.

Tél van, dermedez a jeges december,

Es mégis, te Linus, mersz csókjaiddal

Minden szembejövőt feltartóztatni

Es Rómát, az egészszet nyalni-falni.

⁵ Tehetnél-e bizonytatóbbat ennél

Meglökdösve akár vagy összeverve?⁷

Ily hidegben a nőm se adjon csókot,

Sem leányom, az ifju, édesajku.

Édesb vagy te, úgy-é és finomabb, mert

¹⁰ Jégcsap lóg le eb-orrodnak likából,

¹ Narnia, umbriai város a Nar-folyó partján.

² A folyó és a kettős bérc miatt csak nyugaton, az Augustus építette hidon lehetett a városba jutni.

³ Quintus Ovidius: I, 105.

⁴ Egy ív ma is áll e hídból.

⁵ Onyx-flaconban.

⁶ Az ú. n. garum (VI, 93, 6). Papyrus: sit venia! Helyesen: Pápylus.

⁷ Megtorlásul a lökdösésért.

Kékes csap, s a szakállad oly meredt, mint
 Az, melyet Cinyphus¹ bakjáról vág le
 Cilix² pásztor a görbe ollójával.
 Inkább jöjjön eléem száz szennyesajkú;
¹⁵ Így nem félek a most herélt gallustól.³
 Hát ha még van eszed s egy kis szemérmed,
 Téli csókjaid egykissé halaszd el,
 Kérlek, óh Linus, április havára.

96.

A kis Urbicus sirkövére.

„Urbicus a nevem, itt nyugszom, Bassus sirat engem:
 A nagy Róma adott életet és nevet is.
 Nem töltöttem még be egészen a harmadik évem,
 Elszakította a zord Párka a lét fonalát.
⁵ Szépség mit használt, mit a szép szó, a viruló kor?
 Ejts a kövemre könyűt, amikor olvasod ezt:
 S akinek a magadénál hosszabb éltet ohajtasz,
 Nestornál⁴ később lássa a Léthe vizét.

97.

Egynek és mindenkinek.

Könyvem, ismered, úgy-e bár, Sabinus
 Caesiust,⁵ hegyes Umbriának díszét,
 Földiét Aulus Pudens hivemnek?⁶
 Add át ezt neki, dolga bármilyen sok,
⁵ Bár ezernyi a gond, mely nyomja vállát,
 Egy pár percre kezébe vészi versem:
 Mert engem szeret és azonnal olvas,

¹ Cinyphus afrikai folyó partjain hosszúsörű birkák legeltek.

² Ciliciai.

³ Gallus: Cybele eunuchos papja.

⁴ Homeros ismert öreg bölcse, aki a harmadik emberöltőt is megérette.

⁵ Caesius Sabinus, előkelő ember, aki szülőföldjén, Sassinában templomot épített az ottani tó nimfájának (IX, 58).

⁶ Aulus Pudens: IV, 13. VI, 58.

Turnus nagyszerű könyvével ha végzett.¹
 Óh mily névre teszel majd szert eképpen,
¹⁰ Mily nagy hírre! Bizony sok olvasód lesz.
 Zeng dalodtul a fórum, a vigalmak,
 Oszlopcsarnokok, uccák, házak, boltok.
 Egynek küldelek, és mindenki olvas.

98.

Buzgó vásárló.

Mindent megveszel, óh Castor; mindent el is adsz
 [majd.

99.

Crispinusnak.

Örvendj a Dörgő² kegyinek, Crispinus, örökké
 S mint Memphis³ szeretett, Róma szeressen aképp'.
 Amikor olvassák arkádi teremben a versem,⁴
 — Szent füle Cézárnak rája gyakorta figyel —
⁵ Szólj szabadon s mondj szívesen ennyit Urunknak:
 „Némi dicsőséget hint a korodra ez is;
 Nem több sem Marsus,⁵ sem a művelt-lelkű Catullus”.
 Ennyi elég: egyebet rád bizok, istenuram!⁶

¹ Turnus, auruncai szatiraköltő, Memor testvére (XI, 10).

² „Dörgő” voltaképp Juppiter, itt: Domitianus. Crispinus, egy egyiptomi rabnő fia, nyilván kegyeltje a császárnak.

³ Memphis: Egyiptomban.

⁴ A császári palota terme arkádiai, mert a Palatinuson az Arkádiából jött Evander települt meg először.

⁵ Domitius Marsus epigrammaköltő.

⁶ Domitianus.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
VIII. KÖNYVE.

(Kr. u. 93 közepén).

*Domitianus Caesar Augustus Germanicus Dacicusnak
Valerius Martialis üdvöt.*

Ambár minden könyvecském, Uram, amelyeknek hirt, azaz életet Te adtál, lábaidnál hever — s én azt hiszem, éppen ezért olvassák is őket —, ez azonban, amely művem nyolcadik könyve, még gyakrabban fogja élvezni a tiszteletnyilvánításnak alkalmát. Ennélfogva kevesebb feltalálásra van szükség, mivel annak helyét a kész anyag foglalta el: mindazáltal időről-időre megkisértettem a tréfának belekeverésével változatossá tenni, hogy a te menygyei szerénységednek ne mindenik vers zengje a dicséretét, ami hamarabb kifáraszthatna Téged, mint kielégíthetne engem. Ambár továbbá a legszigorúbb erkölcsű s legelőkelőbb állású férfiak úgy irták epigrammaikat, hogy a szavaknak a mimusokban szokásos szabadságára törekedtek, én nem engedtem meg verseimnek, hogy olyan dévajul szóljanak, ahogy szoktak. Mivel ez a könyv nagyobb és jobb része a te szent nevednek fenségéhez fűződik, azért ne feledje, hogy a templomokba csak a jámbor megtisztulásban részesülteknek szabad belépniök. Hogy az olvasók tudják, hogy ezt szem előtt tartom, jónak láttam ezt mindjárt könyvem elején egy rövid epigrammával jelezni.

1.

Jövel, Pallas!

Könyvem, amint a babérkoszorús palotába igyekszel,¹
 Nyisd tisztább s szentebb szóra az ajkaidat.
 Félre, csupasz Vénus! Ez a könyv nem tégedet illet:
 Cézár Pallasa, most csak te jövel kegyesen.

2.

Győzelmes bevonulás.

Eszteendő folyamának atyja, Janus²
 Látván a Duna győzelmes vezérét,³
 Nem találta a négy arcát⁴ elégnek
 És bár több szeme lenne, azt kívánta:
⁵ Együttal, valamennyi nyelve szólván,
 A világ nagyurának, istenünknek
 Igért nestori kort négyet, nem egyet.
 Toldd meg, Janus atyánk, saját koroddal.

3.

Tükröt az élet elé.

„Öt könyv, óh az elég: hat avagy hét már nagyon is
 [sok:

Hát lehet-é kedved játszani, Múzsza, tovább?
 Szégyeld el magadat s hallgass: hisz' többet a hír sem
 Adhat: mind a világ ismeri könyveimet;
⁵ És Messalla követ⁵ az idő ha romokba temette,
 És Licinus⁶ márvány-oszlopa porba terült,
 Engemet olvasnak, s viszi messze-honába magával
 Verseimet sokszor távoli föld fia is.”

¹ A győzelmes Domitianus palotájába.

² Janus: VII, 8, 5.

³ Domitianus césárt.

⁴ Janust nemcsak két, hanem négy arccal is ábrázták.

⁵ M. Valerius Messalla Corvinus (consul, hadvezér, Tibullus pártfogója) sarkövet.

⁶ Licinusnak, Augustus szabadosának, nagyszerű síremléke volt a via Salaria mellett.

- Igy szóltam, s a kilenc testvér közül így felel egyik¹
¹⁰ — Fürtjein és leplén illatozott a kenet —
 „Kedves tréfaíd, hálátlan, cserbe *te* hagynád?
 Lusta te, kellemesebb dolgod akad valahol?
 Ott hagyod a soccust és öltesz büszke cothurnust,²
 Vagy zord háborukat hexameterbe' dörögsz,
¹⁵ Hogy berekedve szavaljon a nagyszavu iskolamester
 És untassa a nagy lányokat és fiukat?
 Irjon ilyet nagyon is szigorú, nagyon is komoly ember,
 Éjjeli mécs mellett görnyedező nyomorult.
 Rajta, te hintsd be csinos könyvecskéd római sóval
²⁰ S tarts híven mutató tükröt az élet elé.
 Vékony nádfurulyán hangozzék bár ez az ének:
 Győz az a nádszál sok harsona büszke szaván".

4.

Ünnep lenn és fenn.³

Hogy' tódúl a világ oltáraihoz Latiumnak
 És a vezéréért hány ima száll ajakán!
 Ünnepet, óh Cézár, ma nem is csak az emberek ülnek:
 Azt hiszem, áldoznak mostan az istenek is.

5.

A gyűrűtlen Macer.

Macer, gyűrűket adsz minden leánynak:
 Macer, végre te gyűrűtlen maradtál.⁴

¹ A kilenc mûzsa közül az egyik.

² Soccust a komédiában, cothurnust a tragédiában hordtak a színészek.

³ Januáriu 3-án a hatóságok és papi testületek az egész birodalomban ünnepet ültek és áldoztak a császár jóllétéért. A költő szerint az istenek is hálások sok felépített templomukért.

⁴ Macer annyit pazarolt lányokra, hogy elszegényedett s lovagi rangját is elvesztette, amely őt a lovagi gyűrű hordására jogosította volt.

6.

Régiségek bolondja.

- Antik dolgait a vén Euctusnak hogy' utálom,
 — Jobb' szeretek cserepet, még a saguntumit is —
 Hogyha mesélget ezüstjeiről koromúlte családfát
 És fecsegéseivel megsavanyítja borom.
- ⁵ „Laomedonnál asztalon állt ez a billikom egykor;
 Phoebus lantja ezért rakta fel a falakat.¹
 A vad Rhoetus e kráterrel kezdette csatáját
 A lapithák ellen:² rajta e csorba azért.
 Kettős serlegemet Nestor mondotta övének:
- ¹⁰ Lám a galamb fényes még a hüvelyke nyomán.³
 Itt vagyon a kupa, melyben a bort tüzesebb keverésben
 Adta barátainak hajdan Achilles, a hős.⁴
 A phryg vendéggel⁵ lakomát mikor ült, Bitiasra
 A gyönyörű Dido im' e pohárbul ivott.”
- ¹⁵ Régi edényeidet ha sokáig bámulod, egyszer
 Priamos-ibrikből Astyanaxot iszol.⁶

7.

A hallgatás tudománya.

- Ez neked ügyvitel, ez szónoklás, Cinna, tenéked,
 Hogy tíz óra alatt nyögd ki kilenc szavadat?
 S épp' most nagy garral négy vízórát követeltél:⁷
 Tudsz hallgatni pedig, Cinna de mennyire tudsz!⁸

¹ Laomedon királynak Phoebus Apollo és Neptunus építette Trója falait.

² A kentaurosok és a lapithák harca Pirithous lakodalmán, mikor a kentaurosok el akarták rabolni a menyasszonyt. (L. a Szépművészeti Múzeum oromfalát, mely az olympiai Zeus-templom oromcsoportjának utánzata.)

³ Nestor poharát leírja Homeros Iliása XI, 632. skk. v.

⁴ Célzás az Ilias IX, 203-ra.

⁵ Aeneasszal. (L. Verg. Aen. I, 73. skk. v.)

⁶ Az állítólag Priamos-korabeli vén serlegből olyan fiatal bort, amilyen fiatal Hektor fia, a kis Astyanax volt.

⁷ L. VI, 35.

⁸ Persze Cinna a hallgatást is megfizetteti a féllal.

8.

Cézár megtértékor.

Janus,¹ bár a futó esztendők kezdete vagy te
 S arcod előtt hosszú századok árja folyik,
 Első tömjénünk a tied, tied a mi fohászkodunk,
 Minden rang s hivatal tiszteletedre siet.
⁵ Mégis jobb' szereted, hogy örömben látod e várost;
 A te havad,² Janus, hozta meg istenurát.

9.

Jobb ma egy veréb...

Egy dodransot akart a csipás Hylas adni tenéked,
 Quintus;³ utóbb, már mint félszemű, még felet is.
 Rajta, fogadd el; az alkalom elszalad így a haszonra:
 Hogyha merő-vak lesz, elmarad a fizetés.

10.

Olcsó vétel.

Tizezerért vásárolt Bassus tyrusi
 Biborból gallért. Pompás üzletet csinált.
 „Mert olcsón vette?” — kérded. Nem, mert nem fizet.

11.

Cézár itthon.

Megtérted Rómába nagyon jól tudja a Rhenus;⁴
 Hallja e nép ajkán zengeni a riadót:
 Új örömujjongást, melytől megreszket a Hister,⁵
 Megremeg a sarmát és geta népsokaság.
⁵ A szent circusban hogy a nép oly lelkesen éltet,
 Észre se vett már négy, célhoz elért futamot.

¹ L. e. könyv 2. darabját.

² Róma istenurát: Domitianust.

³ A fájósszemű Hylas egy dodransot ($\frac{3}{4}$ as-t) akart adni a szemorvosnak.

⁴ A Rajna.

⁵ A Duna.

Nem szeretett így Róma vezért, Cézár, magadat sem:
 És ennél jobban, még ha akarna, se tud.

12.

Egyenlő házaselek.

Kérdezitek, mért nem veszek én gazdag feleséget?
 Mert a saját nőmnek nem leszek én a neje.
 Légyen alárendelve az asszony férjeurának:
 Egyenlő csakis így leszen a férj s feleség.

13.

Becsaptak.

Mondták róla: bolond. Megvettem húszezer ás-on.¹
 Vissza a pénzem, hé, Gargilián: hisz' okos.

14.

Rideg szállás.

Sáfrányültetvényed hogy ne remegjen a fagytól,²
 Zsenge gyümölcsösödet szét ne zilálja a szél,
 Téli hidegtől üveglemezek védik, csak a tiszta
 Napfényt engedik át és csak a tiszta derűt.
⁵ És nekem oly zugot adsz, amelynek az ablaka bétört,
 Amelyben szívesen még Boreas³ se lakik
 Így szállásolod el, te kegyetlen, a régi barátot?
 Már ezután szállást fáid alatt keresek.

15.

Csöndes diadal.

Pannoni háborúnak míg hangzik a hírneve váltig
 S égnek az áldozatok, mert Jupiter haza tért;
 Tömjént áldoz a nép, a lovagrend és a senatus
 S már harmadszor kap tőled a nép adományt:⁴

¹ Egy állítólag idióta rabszolgát.

² A főleg Ciliciában termelt sáfrány kedvelt illatszer volt.

³ Az északi szél istene.

⁴ Domitianus már kétszer megajándékozta a népet a chattuso-

- ⁵ E csöndes diadalt Rómád sose fogja feledni
 S nem kisebb koszorút ad ez a béke neked;
 Mert bizodalmad erős tieid szent szeretetében.
 Híveit ismerni: fő fejedelmi erény.

16.

Ügyvéd és pék.

- Pék voltál noha jósoká, Cypérus,
 Kétszázat keresel most ügyvivőként
 S azt fölélve adósságot csinálatsz.
 Hű maradsz te a pékséghez, Cypérus:
⁵ Mert megsült kenyeredből lisztet őrölsz.

17.

Méltó bér?

- Kétezerért vállaltam volt, Sextus, pöröd, ügy-é?
 És küldtél ezeret. Hogy magyarázhatom ezt?
 „Hisz ki se nyílt a te szád — szólsz — és pöröm
 [elveszítetted.]”
 S hol van a méltó bér, Sextus, e szegényemért?¹

18.

Ritka áldozat.

- Ha epigrammáid, Cerriniusom,² te kiadnád,
 Olvasnának, akár engemet, avva gy előbb:
 Ámde te annyira tisztelsz engem, a régi barátot,
 Hogy tennen-hiredet áldozod a hiremért.
⁵ Máró sem próbált versengni a flaccusi lanttal,³

kon és a dákokon aratott győzelem triumphusa alkalmából. Most, a sarmata háború befejezésekor nem tartott diadalmenetet, csak Juppiter Capitolinusnak adott babékoszorút s a népnek nagy adományt, 15 millió dénárt. (Suet. Dom. 6.)

¹ Némelyek ebből az epigrammából azt következtetik, hogy Martialis ügyvédkedett is. Azonban a költő valószínűleg nem a maga nevében beszél.

² Cerrinius: ismeretlen epigrammaköltő.

³ Vergilius nem versenyzett Horatiusszal.

Bárha talán túltett vón dala Pindaroson;
 Ő Variusnak¹ is átengedte a római drámát,
 Bár tragikus nyelven szólani volt ereje.
 Adhat kincset, földet, aranyt a barát a barátnak:
¹⁰ Ritka az, aki lemond érte a hírneviről.

19.

A látszat: valóság.

Szegénységet fitogtat Cinna: s szegény valóban.

20.

Mégis okos.

Kétszáz verset is írsz te naponként, Varus, azonban
 Egyet sem hallunk. Nem vagy okos, de okos.

21.

Várja urát Róma.

Hozd Venus,² azt a napot: örömünket vissza ne tartsad;
 Jő nagyurunk, Cézár: hozd Venus, azt a napot!
 Róma könyörg. Oly lomhán fordul-e véled a Göncöl,
 Hogy csak nagy-lassan tűnsz fel az égnek ivén?
⁵ Ikrek csillagit elhagyhatja a Cyllaros egyszer:
 Márma lovát Castor szívesen engedi át.³
 Vissza ne tartsd a mohó Titánt! Már várja a gyeplőt
 Aethon meg Xanthos:⁴ ébred a hajnali fény.
 Restek a csillagok a fényes nap előtt tünedezni:
¹⁰ A Hold is vágyik látni a földnek urát.
 Jőjj, Cézár, bár éjtszaka: állhat a csillagi tábor,
 A népnek, ha Te jössz, nap leszen éjtszaka is.

¹ Varius, tragédiaköltő.

² Vénus, mint hajnali csillag.

³ Ikrek: Castor és Pollux (I, 70). Cyllaros: Castor lova, Castor ezt kölcsön adhatja Vénusnak.

⁴ Titán: a Napisten (Helios). Aethon meg Xanthos a Nap lovai.

22.

Ha becsapsz.

Hívsz vadkanvacsorára, te Gallicus; adsz, ime, sertést:
Gallicusom, ha becsapsz, hybrida lesz a nevem.¹

23.

Igazságszolgáltatás.

Roppant finnyásnak s szigorúnak látszom előtted,
Mert a szakácsomat elvertem a főztje miatt.
Ez ha neked kicsiny oknak látszik az ütlegetésre,
Hát vajjon mi miatt kapna verést a szakács?

24.

Az esdeklés hatalma.

Cézárhoz.

Hogyha Tetőled kér valamit félénk, kicsi könyvem,
S nem tolakodva közelg, óh uram, add neki meg!
És noha megtagadod, Cézár, engedd meg a kérést:
Tömjén és ima nem sértheti Juppiterünk.
⁵ Aki aranyból, márványból szent arcokat alkot,
Istenné nem a' tesz: csak, ki könyörgve közelg.²

25.

Hálás viszonzás.

Kóromban te csak egyszer látogattál,
Oppianusom! Én többször viszonzom.

26.

Cézár és Bacchus.

Tigrisek akkora száma nem üldöz gangesi rablót,
Hogy hyrcáni lován sápadoz és menekül.³

¹ Azaz: ha a szelíd sertést vad gyanánt eszem, magam is megérdemlem, hogy a kettőtől származó korcsot lássanak bennem.

² Nem a szobrász, hanem a költő.

³ A tigrisek üldözik a vadászt, aki fészükét megrabolta. Hyrcániában sok volt a tigris.

Amennyit látott, Germanicus, itt a te néped,
 Számtalan élvezetét mely teneked köszöni.
⁵ Győzött, Cézár, Bacchusnak diadalmin¹ arénád,
 Kincseinek fényét túlragyogod te magad;
 Indus foglyok egész raja ment fogatodnak előtte:
 Egy pár tigris volt Bacchus egész fogata.

27.

Ajándék mint intelem.

Aki ajándokot ad, Gaurus, mint dúsna, öregnek,
 Értsd meg okos fővel, hogy mire int: „Te mehetsz”.

28.

Az új tóga.

Partheniushoz.²

Tóga, te, kedves ajándok az ékesszáju baráttól,
 Mely nyájnak voltál hírneve, dísze, beszélj!
 Tán a tarentumi rét füve táplált, merre Galaesus
 A mívelt földet öntözi árjaival?
⁵ Avvagy iber juhokat növelő Baetisnek a habja
 Símogató hispán nyájon a szálaiddat?
 Mint gyapjú, élvezted-e a hétágu Timavust,
 Melynek a habjaiból Cyllarus egykor ivott?³
 Nem vált volna neked díszedre amyklei bíbor,⁴
¹⁰ Még a milétusi sem éri utól becsedet.
 Győzől a lilomon s a ligustrum⁵ hőszinű szirmán,
 Győzől a tiburi bérc szép-halovány ivorán.⁶
 Győzől a spártai hattyun, a cyprusi szende galambon,
 A gyöngyön, mely az ind tengeri árba' terem.
¹⁵ Ám noha a leesett hóval verseng ez ajándék,
 Mégse lehet ragyogóbb, mint maga Parthenius.

¹ Bacchus indiai diadalmenetén (V, 38, 4).

² Parthenius, költő, Domitianus kamarása (IV, 45. V, 6. stb.).

³ Timavus: IV, 25, 5. — Cyllarus: Castor lova.

⁴ Amyclae, Spártához közel levő város, híres volt bíboráról.

⁵ Ligustrum: növény (vesszős fagyal?).

⁶ V. ö. IV, 62. VII, 13.

Többre sosem becsülöm Babylonnak drága szövését,
 Mit Semirámisnak tüje remekbe kifest;
 És az aranygyapjúba' se bámulnám magam inkább,
²⁰ Ennekem adnád bár, Phrixus, aranykosodat.
 Hogy' kinevetnek majd, ha ez új palatinusi tóga
 Mellett meglátják rajtam az ócska köpenyt!

29.

Mi haszna rövid?

Kétsorosat ha ki ír, azt kellett, nemde rövidség?
 Ám ha egész könyvet tölt be, mi haszna rövid?

30.

Új Mucius Scaevola.¹

Mit ma mulatságul nézünk cézári arénán,
 Brutus-idétte való volt a dicső esemény.
 Nézd, hogy tartja a lángot, mint bűnhődik örömmel
 S bámuló parazsán bátran uralg az a kéz!
⁵ Nézőként szemléli magát; tetszik neki látni,
 Mily nemesen hamvad máglya tűzében a jobb;
 És, ha ki nem veszik onnan erővel, kész vala zordul
 A már-már lohadó lángba bevetni a balt.
 Nagyszerű tette után én nem kutatom, mi a bűne:
¹⁰ Nékem elég, hogy már ismerem azt a kezet.

31.

Kockázatos távollét.

Hogy háromfi-jogot kérsz nős-létedre, te Dento,²
 Ej, biz'a nem válik tiszteletedre neked.
 A sok kérvénnyel szűnj meg zaklatni urunkat
 S Rómából mielőbb térj a hazádba megint;
⁵ Mert ha te nődtől ilyen távol s ily hosszan időzöl,
 Három helyett majd négy gyerek apja lehetsz.

¹ Egy elitéltnek az arénán el kellett játszania Mucius Scaevola esetét (I. X, 25. I, 21).

² Dento messze-vidékről ment Rómába, hogy a császártól meg-nyerje a háromfi-jogot (II, 91).

32.

Madárjóslat.

- A csöndes levegőn lebecsátkozván, Aretulla
 Lágy kebelére galamb szállt hizelegve alá.
 Véletlen lehetett? De csak ott maradt: noha senki
 Nem gátolta, tovább szállani mégsem akart.
⁵ A szerető testvér örömet ha remélhet a sorstól
 És a világnak urát megnyeri a szeretet,
 A szárd partokról jött tán e madárka, jelentve:
 Számkivetett bátyád újra ölelni fogod.¹

33.

Paulus küldeménye.²

- Egy levelet küldtél, Paulus, praetor-koszorúdból
 S azt akarod, legyen az „csésze” a csésze helyett.
 Multkor is olyan ezüst futtatta be néked a darvad:³
 Sáfránypermetezés⁴ nyomba' lemosta színét.
⁵ Vagy tán pléhdarab ez, s szolgád hasította körömmel
 Ágyad fájáról nagy-ravaszló lemezét?
 Vékony, a szállongó szunyogot már messze megérzi,
 Egy kicsi pillangó szárnya tovább röpíti;
 Egy kis füst tovafulja, ha lámpa fölébe akasztod,
¹⁰ Bort ha reá hintesz, hát darabokra törik.
 Evvel vonja be a datolyát Janusnak a napján,
 Patrónussainak ás-t a kliense ha visz.⁵
 A colocasia⁶ vékony szálai nem finomabbak,
 S a lilium hervadt szirma se, hogyha lehull.

¹ Martialis nyilván rá akarta bírni Domitianust, hogy kegyelmezzon meg Aretulla bátyjának, aki Sardiniába volt számkivetve.

² Paulus: való vagy költött név, nem tudjuk. A ludi Apollinares ünnepi menetét vezető praetornak aranykoszorú díszítette a homlokát. Ebből küldött Paulus egy levelet a költőnek, s ez most ennek a levélnek vékonyságát teszi nevetségessé.

³ Daru (pégma): Látv. könyve 2, 2.

⁴ A sáfrányt szagositónak használták.

⁵ A szegény kliens januárius elsején egy Janus-fejes as-t és aranyozott datolyát vitt ajándékol.

⁶ Colocasia: egyiptomi, vízi növény.

- ¹⁵ Ennél még a serény póknak hálója se vékonyabb,
 És a selyemhernyó szála nem ily csenevész.
 Vaskosb krétát ken föl a vén arcára Fabulla,¹
 Vaskosb a hulló víznek a hólyaga is.
 A fodorított haj védő-hálója erősebb,
²⁰ Sőt a batávi hab is,² rötire ha festi a hajt.
 Hattyutojásba' van ily vékony hárttyában a magzat,
 És a félholdas homlokon ily tapasz ül.³
 Hát mire jó ez a „csésze”? Elég lett volna kanál is,
 Vagy kanalacska, amely bontani jó a csigát.
²⁵ Ej, nagyokat mondok. Küldhettél volna csigát is,
 Sőt küldhettél vón semmit is, óh Paulus!

34.

Melyik valódibb?

Mondod, van neked egy Mys-véste⁴ valódi ezüstöd.
 Hátha valódibb az, mely sose látta kezéd?⁵

35.

Érthetetlen.

Mily egyforma e házaspár valóban!
 Nincs rosszabb feleség, nincs férj se rosszabb,
 És még sincs egyetértés. Érthetetlen.

36.

Cézár palotája.

Óh Cézár, te neved a pyramisok csodadolgán;
 Hallgathat Memphis nagyszerű műveivel.⁶
 Mert hova törpül Egyiptom, szembe' remek palotáddal?
 Párját a földön hasztalanul keresed.

¹ L. II, 41. 11.

² Alkalikus szappan-féle, mellyel a germánok, majd a római nők is vörösre festették a hajukat.

³ L. II, 29. 9.

⁴ Mys: híres vésőművész (VIII, 50).

⁵ A latin szöveg és magyarázata egyaránt bizonytalan.

⁶ V. ö. Látv. k. 1, 1.

- ⁵ Hét hegy emelkedik itt egymás tetejében a szemnek,
 Nem nyúlt Pélion így égbe az Ossa fölött;¹
 Úgy hatol égbe, hogy ottan a csillagi fénybe merülve
 Csúcsa a fellegeket hallja dörögni alatt;
 És titkon hamarább fürdik Phoebus sugarában,²
¹⁰ Mint Circé³ látná kelni az apai fényt.
 Ám, Augustus,⁴ e ház, noha csillagokat ver az orma,
 S égnek a mása, sosem fogja elérni urát.

37.

A nagyobb jótett.

Hogy Caiétánusnak adóslevelét odaadtad,
 Véled, százezeret adsz neki, mint adományt?
 Mondod: „Adósom volt”. — Az adóslevelet, Poly-
 [charmus,
 Tartsd te meg inkább és adj neki kétezeret.

38.

Melior dicsősége.⁵

- Aki bőkezűleg csak osztogatja
 Hálás híveinek mindegyre kincsét,
 Örökséget akar tán vagy viszonzást;
 Ám az, aki a sírban nyúgovónak
⁵ Sem szűnik meg ajándokát od'adni,
 Mást kereshet-e, mint a búra enyhet?
 Ez mutatja: ki jó s ki *látszik* annak.
 Te az vagy, Melior, jól tudja a hír:
 Módot lelsz te halotti áldozatra,
¹⁰ Holt Blaesus neve csak hogy el ne vesszen;
 S hogy megüld születése ünnepét is,

¹ Az eget ostromló gigászok az Ossa hegyére rátette a Péliont.

² A fölkelő nap fényében.

³ Circe, a Nap leánya.

⁴ Domitianus jelzője.

⁵ Atedius Melior (II, 69. VI, 28 és 29) elhalt barátjának, Blaesusnak emlékére pénzt tett le tőkéül, hogy annak kamatát a Blaesuszal összeköttetésben álló scribák élvezték.

Kincses ládafenekre nyúlsz kezekkel
 Gondoskodva a hálás scriba-népről:
 Blaesus ünnepe lesz ekképp' e napból.

- ¹⁵ Amíg élsz s hamuvá ha lesz a tested,
 Dicsősége nevednek él örökké.

39.

Cézár új ebédlője.

Hely nem volt ezelőtt befogadni a cézari asztal
 Vendégit meg a dús, ambroziás lakomát.

Most, Germanicus,¹ a szent nektárt bátran ihatjuk,
 Mint ganyamedesi² kéz-adta remek keverést.

- ⁵ A Fenndörgőnek vendége sokára lehess te:³
 Vagy, ha sietsz, Jupiter, jöjj le előbb te magad.

40.

Kérelem Priapushoz.⁴

Nem kert és nem is áldott szőlő őre,
 Csak ritkás ligeté, Priapus, amely
 Téged létrehozott s még létrehozhat.⁵

- A tolvajkezeket, kérlek, riaszd el
⁵ És erdőm ura tűzhelyének őrizd:
 Mert ha elfogy a fám, te is fa vagy csak.⁶

41.

Ki búsul jobban?

„Búsul Athénagoras s nem küldhet ajándokot, amint
 Szokta decemberben máskor, a hó közepén”.

Bús-e Athénagoras, Faustinus,⁷ majd kitudódik:
 Engem ugyan bússá tett vele, az bizonyos.

¹ Germanicus = Domitianus.

² Ganyamedes: I, 6.

³ Horatius: „Serus in caelum redeas”.

⁴ V. ö. VI, 49. és 73.

⁵ Mint fát.

⁶ Akkor te kerülsz tűzre.

⁷ Faustinus: I, 25.

42.

Ami még futja.

Ha nem vesztegetett meg még a dúsak
Nagyobb sportula-pénze,¹ Mathó, mint szokta,
Sportulámbul akár százszor fürödhetsz.²

43.

Összeillő pár.

Fabius eltemetett sok nőt s Chrestilla uracskát,
S a gyászfáklyából nászra-való is akad.
Kösd, Venus, össze a két győztest: legyen olyan a
[végük,
Hogy két áldozatot nyeljen el egyben a sír.

45.

Priscus hazatértekor.³

Végre a aetnai partokról megtért haza Priscus,
Tiszta-fehér gyönggyel jelzem e drága napot.
Lassan folyjon a bor finom lenen át az edényből,⁴
Melynek száz consul itta fogyasztva levét.⁵
⁵ Ily ragyogó éjet mikor élvez az asztalom ismét?
Ily jogosan mikor önt bort a garadra kezünk?
Majd ha nekem Vénusnak a Cyprusa⁶ visszaad újra,
Flaccusom:⁷ akkor lesz ily vigalomra okom.

47.

Egy fej?

Részbe' nyirott, részben koppasztott, részbe' borotvált
Állkapcsod. No vajon higgyük-e egynek e főt?

¹ V. ö. I, 59, 1.² T. i. a szokásos száz quadransból. A csekély sportula értékét tréfásan avval akarja emelni, hogy abból száz fürdőre telik (persze egyébre nem).³ Priscus Terentius, akinek M. XII. könyvét ajánlotta.⁴ A bort vagy szitaszerű tölcséren vagy lenzsákon szűrték át.⁵ Tehát száz éves.⁶ Cyprus szigete híres volt Vénus-kultuszáról.⁷ Flaccus, Martialisnak egyik gazdag barátja.

48.

Crispinus tolvajához.¹

Crispinus feledé, kinek adta a tyrusi bíbort,²

Míg ruhaváltáskor testire tóga borult.

Bárki vagy is, kérlek, nosza add vállára ruháját,

Nem Crispinus kér erre: ruhája maga.

⁵ Bibor-itatta köpeny, lásd, nem mindenkire illik,

Ily ragyogó szín csak fényes urakra való.

Préda ha néked öröm s a rút haszonért ha bolondulsz,

Tógát lopj: a lopás úgy hamarább sikerül.

49.

Fejedelmi tor.

Mint a Gígas-diadalnak³ mondják nagy lakomáját

S amilyen ünnepi éjt ültek az égi karok,

Amikor ővélük lakomázott isteni atyjuk

És bort kérhettek tőle a Faunusok is:

⁵ A te torod,⁴ Cézár, akként ünnepli babérod'

S örvendnek mivelünk isteneink maguk is.

Hisz' veled étkezik itt a lovag meg a nép s a senator,

Isteni tort élvez Róma s vezére vele.

Bár nagyot ígértél, sokkalta nagyobb, amit adtál:

¹⁰ Hittük, sportula⁵ lesz, s lett fejedelmi ebéd.

50.

Instantius Rufus ajándéka.⁶

Mily művészi e csésze! Myron vagy Mys remekelte?⁷

Mestere Mentor volt vagy polykleitosi kéz?⁸

¹ Crispinus: VII, 19.

² Egy abolla nevű vastag köpenyeg (IV, 53, 5).

³ Mikor Juppiter az istenekkel leverte az ellene támadó Gígá-szokat.

⁴ Melyet Domitianus a sarmaták legyőzése után adott a népnek.

⁵ L. I, 59, 1.

⁶ Instantius Rufus: VII, 68.

⁷ Myron: IV, 39, 2. Mys: VIII, 34, 1.

⁸ Mentor: III, 41. Polykleitos, híres görög szobrász Kr. e. 420 táján.

- Fénye seholse törik, felhő se borítja homályba,
 A tűzpróbát sem rettegi a nemes érc.
- ⁵ Mint ez aranyfény, nem ragyog úgy a valódi borostyán,
 Győz elefántcsonton könnyen e tiszta ezüst.¹
 És méltó anyagához a mű: így tölti be a kört
 A hold is, mikoron már telifénybe' ragyog.
 Thebai Phrixus² aranygyapját hordozva középen
- ¹⁰ Áll egy kos: Helle³ szívesen ülne ma rá.
 Ezt Cinyphus nyírója se nyírná meg s te, Lyaeus,⁴
 Szívesen engednéd rágni a szőleidet.
 Ül pedig a hátán egy szárnyas, szép, arany Amor:
 Gyermekei szájában hangzik a pallasi síp.⁵
- ¹⁵ Lesbos Arionját,⁶ míg lantjának szava zengett,
 A delfin ekképp' vitte a tengeren át.
 Tölts méltó nektárt, óh Cestus,⁷ a drága edénybe,
 És nem akárki, csupán csak te sajátkezűleg.
 Cestus, sétiait⁸ most, drága virág, a vödörbe:
- ²⁰ Úgy hiszem, a gyerek is szomjazik és a kos is.
 Szabja meg a poharak számát „Rufus” betűszáma;⁹
 Mert ő küldte nekem ezt a dicső adományt.
 És Telethusa ha jó s vele a megígért gyönyörűség,
 Embere hogy legyek én: öt leszen a poharam.
- ²⁵ Nem bizonyos? Hét lesz a pohár akkor;¹⁰ de ha meg-
 [csal,
 Mindkét névre iszom:¹¹ búmat a borba ölöm.

¹ A csésze tehát sárgás életréből (arany és ezüst keverékből) és ezüstről készült.

² Phrixus: VI, 3, 6.

³ Helle, Phrixus húga.

⁴ Cinyphus: VII, 95, 13. — Lyaeus: Bacchus.

⁵ Pallasi síp: mert a síp vagy fuvola Pallas találmánya volt.

⁶ A Lesbos szigetén született Ariont, akit a kalózok a tengerbe vetettek, a lantja zengzetétől elbűvölt delfin vitte partra a hátán.

⁷ Cestus: Instantius Rufus pohárnoka (VIII, 46).

⁸ Sétiait: Sétia kitűnő borát.

⁹ V. ö. I, 71, 1. VII, 68, 1. Voltaképp „Rufe” betűivel, tehát négy.

¹⁰ Az Instanti-t Martialis így olvasta: Instanti (v. ö. instál, istál) s ez hét betűből áll.

¹¹ Tehát: 15 pohárral.

51.

A vak szerelmes.

Asper, bárha vak is, gyönyörű-szép lányba szerelmes:
Lám, többet szeret ő, mint amit a szeme lát.

52.

A szakállnyíró fiú.

Egy fiút, — ki szakállt nyír oly ügyessen,
Mint nem nyírt Thalamus, Neró legénye,
S Drususok kitűnő szakállnyírója,¹ —
Küldtem, Caedicianus, el Rufushoz.²
⁵ Kölcsön kérte, magát hogy megnyírassa.
Hát parancsa szerint csak nyírja, nyírja,
Bőrét is kisimítja, s lassu gonddal
A lenyírt hajakat letisztogatja:
Végül a fiu megjő nagy szakállal.³

53.

Cézár oroszlánja.

Amilyen ordítás van messze-numid sivatagban,
Hogyha oroszlánhad törtet az erdein át,
S a sápadt csordás a holtra-ijedt bikanépet
Rémült nyájával sátrak alá tereli:
⁵ Éppen olyan zengett nem-rég' ausóni porondon.⁴
Nagy csapat, azt hittük. Lám, pedig egy vala csak;
Amde hatalmától rémülne a többi oroszlán,
És koronát a numid föld neki adna csupán.
Ah, mily dísz a nyakán, mily méltóságos a lénye,
¹⁰ Sárarany árnyával mily ragyogó a sörény!
Hogy' fogadá széles szügye a vaskos kopiákat:
Ezt a dicső véget túrnie mily nagy öröm!
Erdődben, Libyé, hogy' termett ennyi dicsőség?

¹ A Drususok: valószínűleg Claudius és Nérót érti, mert trónra lépte előtt mindkettőt Drusznak hívták.

² Instantius Rufus: XII, 98.

³ V. ö. VII, 83.

⁴ Ausonia: Itália.

Vagy Cybelé szekerét¹ húzta ez állat előbb?
¹⁵ Vagy, Germanicus, ezt héraklesi,² csillagos égből
 Küldte a testvéred vagy maga édesatyád?³

54.

Catullának.

Óh leány, akinél nincs szebb, nem is volt,
 És léhább akinél nincs és nem is volt:
 Bár lehetne, Catulla, kevesb e szépség,
 Vagy lehetne tebenned több szemérem.

55.

Maecenas ha van...Flaccusnak.⁴

Míg a mi eldődink kora hátrább áll a mienknél
 És fejedelme alatt Róma nagyobb ma, dicsőbb,
 Mért hiányzik a szent Máró⁵ nagy szelleme, —

[kérded —

S mért nem harsog a kürt szózata nagy hadakat?

⁵ Maecénas ha van, óh Flaccus, Máró se hiányzik,

S adnak Vergiliust néked a ten-mezeid,
 Tityrus elvesztette az árva Cremona tövében

Földjét, s elhurcolt nyája miatt kesereg:

A tuscus lovag ám nevet, és szava gyors szaladásra

¹⁰ Készti az inséget, mely a nyakába szakadt.⁶

„Vedd e vagyont, — szólott — légy a költők fejedelme

S rajta, kegyeld bátran vélem Alexisemet.”⁷

Ott állott a remek gyerek épp' ura asztala mellett

¹ Cybele istenasszony fogatát oroszlánok húzták.

² Mert Herakles is az Olympusra jutott.

³ Az istenek közé jutott Titus vagy Vespasianus.

⁴ Flaccus: I, 57. VIII, 45 és több helyt.

⁵ P. Vergilius Maro.

⁶ Tityrus azaz Vergilius mezei jószágát, mikor Augustus a Brutus pártján álló Cremona földjeit szétosztotta veteránusai közt; de a tusk (etruriai) lovag, Maecenas bőkezűleg pótolta veszteségét.

⁷ Alexis: V, 16, 3.

Szép márványkezivel töltve falernumi bort;
¹⁵ Serleget úgy nyujtott, érintvén rózsaaakkal,
 Melybe' gyönyörködnek még maga Juppiter is.¹
 Bámult a költő s feledé a kövér Galateiát
 S Thestylis arcát, mely — annyit aratva — lesült;²
 Italiát zengette legott s „hadakat meg a férfit”,³
²⁰ Bár járatlan' imént a „Szunyog”-ot siratá.⁴
 Említsem Variust, Marsust,⁵ sok nagynevű, gazdag
 Költőt, akiknek felsorolása bajos?
 Vergilius lesz-e hát, hogyha te Maecénásom
 Lészel? Vergilius nem, no de Marsus igen.

56.

A nép szeretete.

Sok nagyot adtál bár s még többet ígérsz a jövőre,
 Óh fejedelmeknek győztese s a magadé,
 Nagy Cézár, nem ezért szeret a nép tégedet, óh nem:
 Dús adományaid is tenmagadért szereti.

57.

Aki összeszedte a csontjait.

Volt három foga még Picensnek: mind kiköhögte,
 Míg sírhantja tövén ült egyedül a szegény;
 És hogy ölébe szedé tág szája e végmaradékát,
 A föld halma alá gondosan eltemeti.
⁵ Holtakor így csontját örökösse minek szedegesse?
 Már e szivességet megcselekedte maga.

¹ Célzás Ganymedesre, Juppiter pohárnokára.

² Galatea és Thestylis Vergilius pásztori költeményeiben szereplő falusi szépek.

³ Az Aeneis kezdete.

⁴ Vergiliusnak tulajdonították a Szunyog (Culex) című költeményt is.

⁵ Varius tragédiaköltő, Horatius és Vergilius barátja. Marsus: Domitius Marsus, epigramma-költő, akit Martialis sokszorosan felülmúlt.

58.

Vastag köpenyeg.

Oly vastag köpenyeg van a válladon, Artemidorus,
Hogy méltó nevedül illene rád Sagaris.¹

59.

A félszemű tolvaj.

Látod-e őt, kinek egy szem elég s a nyitott szemegödre
Szemtelen orcáját öntözi cseppjeivel?
Csak te ne becsméreld. Nincsen tolvaj kitanultabb:
Nem volt Autolycus ujja sem ily ragadós,²
⁵ Vendéged ha leszen, résen légy, mert nekibőszül
S két szemem is túltesz avval az egy szemivel.
Vész a pohár, a kanál legügyesb inasod keze közzül,
Ott lel sok kendőd enyhe ölébe' helyet:
Elsiklik kezein nem is egy köpenyeg, ha lecsúszott,
¹⁰ Sokszor két gallér leplibe' távozik el.
Alvó szolgától szégyentelen' elcseni mécsét
A csalafinta ravasz, bárha kanóca lobog.
Vagy semmit se talál? Ravaszúl rászedve legényét³
Ő a saját saruját elcseni háta mögül.

60.

A kevesebb — több.

Claudia, nagy lennél, mint a palatini kolosszus,⁴
Csak másfél-lábbal voln' alakod rövidebb.

¹ Sagaris, aki sagum-ot hord. (Sagum vastag gyapjúfelöltő.)
De Sagaris egy phrygiai és bithyniai folyó is. A szójátékon alapuló
pointe-t nem értjük.

² Autolycus, mesés tolvaj, Hermes fia.

³ Akinek a vendégségből haza kellett őt kísérnie. Ez ura mö-
gött állott és őrizte szandáljait, melyeket az ebédülőbe léptekor leve-
tett.

⁴ Talán a 120 láb magas napkolosszus a Colosseum bejárata
előtt.

61.

Dühöng Charinus.Severusnak.¹

Dühöng Charinus, sápad, pukkadoz, zokog,
 Keres magas fát, hogy felkösse rá magát:
 Nem, mert a világ mind engem olvas és dalol,
 Sem mert bekenve cédrusolajjal,² csínosan
⁵ Szállok Rómának hódoló népek közé,
 Hanem, mert van vityillóm Rómához közel,
 S nem kölcsön-öszvér húzza oda szekerem.
 Irigyemnek, Severus, mit kívánjak én?
 Legyen ily viskója és öszvére néki is.

62.

„Invita Minerva”.

A papiros hátára is ír Picens epigrammát,³
 S hogy hátat fordít istene néki, keserg.

64.

Clytus születése napjai.

Hogy kérhess adományt, Clytus⁴ s behajthasd,
 Nyolcszor megszületel te minden évben,
 És csak három avagy négy elsején nem
 Ünnepled meg a születésed napját.
⁵ Légyen bár a te képed fényesebb, mint
 A fényes kavics a tengerfövényben,
 Hajfürtöd feketébb az ért szedernél,
 És lágyabb legyen arcod a pehelynél
 Vagy épp' most megaludt tejnek színénél;
¹⁰ Akképpen dagadozzon bár a melled,
 Mint a szűz ahogy' őrzi azt urának:
 Clytus, nékem öregnek látszol immár.

¹ Severus: II, 6. V, 80.² A becses könyveket cédrusolajjal védték a molyok ellen.³ A papiroslapok hátát nem volt szokás beírni.⁴ Költött név.

Nestorról, Priamusról azt ki hinné,
 Hogy oly sok születésnapot ünnepeltek?
¹⁵ Szégyeld már, s legyen a rablásba' mérték,
 Játékot ha üzöl mégis, s születni
 Néked már nem elég egy évben egyszer,
 Azt hinném, Clytus, akkor rólad én is,
 Hogy világra te nemcsak egyszer jöttél.

65.

Domitianus diadalkapuja.

Itt, ahol a „Fortuna Redux”-nak¹ temploma pompás
 Fénybe' ragyog, nem rég' boldogan állt ez a tér:
 Rajta a Cézár szobra belepve porával a harcnak,
 És bíbor sugarat hintve a fő meg az arc.
⁵ Itt fogadá a vezérit Róma babérkoszorúsan,
 Szóval is és kézzel, ünnepi lepleiben.
 Erdemit e helynek tanúsítja egyéb adomány is:
 Hódolt népekről szól diadalkapuja.
 Húzza a két kocsiját raja sok befogott elefántnak:
¹⁰ Cézár arany szobrát hordani nekik elég.
 E kapu győzelmidhez méltó, isteni Cézár:
 Mars várossához illik ilyen bemenet.

66.

Mikor Silius fia consul lett.²

Tömjén, áldozat égjen a Felségnek,
 Oh múzsák, a ti Siliustokért ma:
 Consul a fia is már: a tizenkét
Fasces most az övé, s a költő háza
⁵ Visszhangozza dicséretét e rangnak.
 Oh földünk egyedüli üdve, Cézár!

¹ Augustus példáját követve a sarmata háborúból hazatérő Domitianus is templomot épített Fortuna Reduxnak, a Visszatérő Szerencsének (Kr. u. 93).

² Silius Italicus consulviselt költőnek (IV, 14, 1) egyik fia szintén consul lett. Ennek jele volt a *fasces*.

Most a teljes örömnék egy a híja,
Még egy bíbor: a harmadik consulság.¹

Pompeiust noha a tanács és Cézár

¹⁰ A vejét e dicső tisztségre vitte,²

És a békekötő Janus háromszor

Vonta fénybe nevük, de Silius csak

Igy ohajtja felosztva ezt a tiszte.³

67.

A korai vendég.

Még tíz órát sem jelzett a fiú neked, és már

Itt vagy, mint vendég, Caecilianusom, itt.

Még a kilenc, a zajos, csak alig végzett az ügyekkel,⁴

És hajszolva alig volt a florálesi vad.⁵

⁵ Rajta, no fuss s mosdatlanul is hívd össze cselédim:

Rendbe a vánkosoakat: ülj le, no Caecilián.

Kell víz, úgy-e, meleg? Hideget sem hoztak idáig,

Még hideg a tűzhely s ládd-e, a konyha csukott?

Jöjj inkább kora-reggel; mért is várd ki a tízet?

¹⁰ Reggelihez késő, Caecilián, az idő.

68.

Entellus kertje.

Corfu királyának⁶ pompás ligetét aki látta,

Kertedet, Entellus, szebbnek itéli az is.

A bíbor galyakat hogy a tél fagya meg ne vehesse

S Bacchus ajándékát meg ne eméssze fagya,

¹ Másik fia számára. Ez a fiú azonban hamar meghalt.

² Pompeius is és Agrippa is (Augustus Cézár veje) háromszor volt consul.

³ T. i. hogy ő is, meg két fia is consul legyen, mert ez is három consulság.

⁴ A pörösködő ügyvédek ebben az időben végezték lármás beszédeiket a fórumon.

⁵ A ludi Florales-en vagy Floralián (ápr. 28—máj. 3) délelőtt szelídített vadállatokat uszítottak egymásra.

⁶ Alkinoosnak (VII, 42, 6).

- ⁵ Átlátszó kőnek védelme borítja a szőlőt,¹
 Csak lágyan földi, nem rejti el a szem elől.
 Így földi a selyemszövet éppen az asszonyi testet,
 Így ragyog át a patak tiszta vizén a kavics,
 A természet mit nem adott meg az emberi észnek?!
- ¹⁰ A meddő telen így ül diadalmat az ősz.

69.

Holt költők szerelmese.

Mind' csak régieket csodálsz, Vacerra,
 S nem dicséred a költőt, csak, ha meghalt,
 Kérlek, rossz neven azt ne vedd, Vacerra,
 Hogy nincs kedvem a kedvedért kimúlni.

70.

Nerva, a kor Tibullusa.²

- Nerva, amily szelid és nyúgott, olyan ékes az ajka,
 Am a szerénység gát szelleme röpte előtt.
 A szent Permessist³ amikor tele-szájjal ihatná,
 Szende szeméremmel fékezi szomja hevét.
- ⁵ A pieriai főt⁴ kisdéd koszorúval övezni
 Néki elég: nem ered szélnek a pusztá hirért.
 Ámde hogy ő a Tibullusa ennek a kornak, eléggé
 Tudja, ki Nérónak ismeri zengzeteit.⁵

71.

Ajándékok apadása.

Tíz esztendeje, hogy küldtél a decemberi hóban,
 Postumianus, négy fontnyi ezüstnemüket.
 Vártam, többet is adsz — hisz' vagy marad úgy az
 [ajándék,

¹ V. ö. VIII, 14.

² Nerva, a későbbi császár.

³ A múzsáknak szentelt boeotiai folyó.

⁴ Pieria, a múzsák lakóhelye Macedóniában.

⁵ Talán arra is céloz, hogy némely Nérónak tulajdonított költemény is Nervától való.

- Vagy még nő — jött is, persze csupán a fele.
 5 Még sokkal kevesebb jött harmad- meg negyedízben;
 Septicius-font¹ jött már ötöd-évbe' csakis.
 Hitvány kis csészét küldtél nekem a hatodévben,
 Félfontos bögrét a hetedikbe' csupán.
 Nyolcadik év ad egy kanalat, pár uncia-súlyút,
 10 Aztán még kisebb jött be kilencedikül.
 Ennél nem küldhet kevesebbet a tizedik év sem:
 Négy fontoddal kezd, Postumianus, elől.

72.

A siető könyv.

- Bíborszínüre még nem festve, könyvem,
 S nem csiszolva a tajtékkő fogával,
 Arcanusszal² akarsz te útra kelni,
 Akit visszahív a szépséges Narbo,
 5 A tudós Votienusnak hazája³
 Törvényt látni proconsulképpen ottan.
 Ott majd megkapod, amit csak kívánhatsz,
 Alkalmas helyet és egy jó barátot.⁴
 Oh mért nem lehetek helyedbe', könyvem?

73.

A költő ihletője.Instantius Rufusnak.⁵

- Jó Instantiusom, te, a jószívűségbe' legelső,
 És a legőszintébb, hőszerű-lelkű barát!
 Hogyha erőt és lelket akarsz s örök életet adni
 Múzsámnak, kérlek: gyujtsd szerelemre szívem,
 5 Cynthia tett téged költővé, léha Propercem;

¹ L. IV, 88, 3.² Arcanusról csak annyit tudunk, amennyit e vers ad tudunkra, t. i. hogy proconsulnak ment Narbóba (Galliába; ma: Narbonne) s magával vitte Martialisnak ezt a 8. könyvét, amely még nem is kapta meg a szokásos díszes külsőt.³ Votienus, költő.⁴ Votienust.⁵ Instantius Rufus: VII, 68.

Drága Lycóris volt, Gallus, a géniuszod;
Szép Nemesisnek vagy híreddel adósa, Tibullus;
Lesbia mondta neked tollba, Catullus, a dalt.
Engem sem fitymál mint költőt Mantua, Sulmo,
¹⁰ Hogyha „Alexis” enyém, hogyha „Corinna”
[szeret.¹

74.

Két hivatás, egy foglalkozás.

Vívómester vagy ma, de annak előtte szemorvos:
A vívó teszi azt, amit az orvos előbb.

75.

A gallus balesete.

Míg öreg-éjjel a Tecta felől² Fláminius útján
Bérelt háza felé menne a lingonus³ épp',
Megficamodva bokája, kitörte a lába nagyujját,
S hosszan egész testtel földre terülve feküdt.
⁵ Mit tegyen a gallus? Hogyan álljon lábra, miképpen?
Ő maga nagytestű, törpe a vézna legény,
Úgyhogy a kis lámpást is alig tartotta kezében:
Egy véletlenség így segített a baján.
Négy rabszolga közelg, hitvány holttestet emelve,
¹⁰ Amilyen ezrével hamvad a máglya tüzén.⁴
Hozzájuk fordulva könyörg a kis ember: a holt hely'tt
Helyezzék inkább a ravatalra urát.
Terhet váltnak azok s ügyyel-bajjal gyömöszölve
A testes gallust a ravatalra teszik,
¹⁵ Egy ez azok között, Lúcanus,⁵ akikre valóban
Illik e szólásmód: „Gallusom, óh te halott!”⁶

¹ Mantua, mint Vergilius, Sulmo, mint Ovidius Naso születése helye. Alexis: Vergilius kegyeltje; Corinna: Ovidius kedvese.

² A via Tecta földött csarnok volt a via Flaminia (a mai Corso) és a Tiberis közt.

³ Lingonus, a kelta Galliában lakó nép.

⁴ A szegény embereket éjjel temették.

⁵ Domitius Lucanus: I, 36.

⁶ Gladiátorok fitymálkodó verséből származó mondás.

76.

Igazságot?

„Kérlek, Marcusom, óh csak igazságot!
Nem hallok soha semmit szívesebben.”

Igy szólasz, ha szavallod, amit írtál,
Igy, ha véded ügyét klienseidnek,

- ⁵ Így szólsz, Gallicusom,¹ csak ezt kívánod,
Meg nem tennem, amit kérsz, szörnyű lenne.
Halld meg hát a valónál is valóbbat:
Gallicus, nem örülsz te a valónak.

77.

Járj eszeden.²

Minden híved akit szeretettel zár a szívébe,
Liber,³ méltó, hogy rózsá himezze utad,
Járj eszeden: hajad assyr balzsamok illatosítsák
S tarka virágfüzér díszé körítse fejed.

- ⁵ Kristályserlegedet csak töltsé falernumi óbor
És édes szerelem lakja meleg nyoszolyád.
Igy aki élt s viruló korban végezte be éltét,
Többet is élt annál, mennyit a sors neki szánt.

78.

Diadalmi ünnep.

Nem várhatna dicsőbb ünneplést Phlegra mezője,⁴
S Bacchusnak se dicső indiai menete,⁵

Mint amilyet Stellámtól nyert Észak leverése,⁶
És a szerény ember azt hiszi, ez sem elég.

- ⁵ A Hermus⁷ nem elég önéki arany fővenyével

¹ Gallicus, költött név (VIII, 22).

² Horatiusi intelmek.

³ Liber, ökölvívó, M. barátja.

⁴ Phlegra mezején, Macedóniában, verte le Juppiter a Gigászokat.

⁵ V. ö. VIII, 26, 5.

⁶ Domitianus győzelme a sarmatákon, melynek megünneplésére L. Arruntius Stella (I, 7) nagyszerű játékokat rendezett (VIII, 15, 5—7).

⁷ Hermus: VI, 86, 5.

S Hesperióban amely zúg, nem elég a Tagus.¹
 Bő adományt hoz minden nap, nem késik a dúsak
 Páholya:² zsákmányát szedheti ölre a nép.
 Hirtelen a pajzán pénznek nagy esője ered meg,
¹⁰ Sorsjegy hull, s vadakat nyer vele szerte a nép.
 Kúlhoni szárnyasok is biztos menedékre találnak
 Sors-kijelölte uruk békeadó öliben.
 Mondjam-e a kocsikat meg a harminc ritka jutalmat,
 Egyhamar amennyit consuli pár sem adott?
¹⁵ Mindennek, Cézár, koronája a nagy tisztesség,
 Hogy diadalmidban szemtanu vagy te magad.

79.

Az ügyes Fabulla.

Vagy vénecske neked minden barátnőd,
 Vagy rút s visszataszítóbb, mint a vének,
 És őket cipeled színházba folyvást,
 Őket sétahelyekre, vendégségbe:
⁵ Így szép vagy, fiatal vagy, óh Fabulla!

80.

A régi megújul.

Cézárhoz.

Visszaadod nekünk a nagy ősök ritka csodáit
 S nem hagyod, óh Cézár, veszni a századokat;
 Mert felújítod az ős Latium harcát a porondon,
 Hol fegyvertelenül küzdhet a férfióköl,³
⁵ Általad ó-templom tisztelt fala újra felépül
 S fényt vet Juppiterünk a kicsi lakra⁴ megint.

¹ A Tagus (Tajo) folyó Hispániában.

² Az ú. n. *Podium*, amelyen a főrangúak, külföldi követek, Vesta-szűzek ültek a játékrendezővel (itt Stellával) együtt a cirkuszban; a császár külön dízsátorban. Ilyenkor tömérdek ajándékot szórtak szét a nép között. Az állatok helyett sorsjegyeket osztottak szét, amelyek az illető állat átvételére jogosították a nyerőt.

³ Domitianus a sarmata háború szerencsés befejezését ünneplő gladiátori játékokon a gladiátorokat, — a régi, egyszerű módot felújítva — fegyvertelenül küldte a porondra.

⁴ Valószínűleg a Casa Romulit érti a Capitoliumon, melyet Domitianus régi egyszerűségében helyreállított.

Igy, míg újat emelsz, Cézár, felidézed a régít:
Minden néked adós, ami van és ami volt.

81.

Gellia gyöngyei.

Nem mond Gellia esküt Dindyméne¹
Szent titkára s a Nilus Ápisára;²
Istennőkre sem ő s nem istenekre,
Semmi másra, csupán a gyöngyfűzérre.
⁵ Ezt ölelgeti, egyre csókolgatja,
Testvérnek hívogatja hízelegve
S jobban kedveli a két gyermekénél.
Véletlen' ha szegény ezt elveszítné,
Egy percig sem akarna élni többé,
¹⁰ Mily jó lenne, ha most, Papirianus,
Serenus keze³ működésbe jönne!

82.

Túrd a költőket.

Cézárhoz.

Augustus,⁴ ha hozok kicsi verseket én is Uramnak,
Míg iratit s panaszát hordja eléd a tömeg:
Tudjuk, időt lel a múzsáknak s közügyeknek az isten,
És e szerény koszorú öneki szinte öröm.
⁵ Túrd, Augustus, a költőid: mert édes a hírnév
S értünk lelkesedett ifjan is a te szived,
Nemcsak a tölgy illik⁵ s Phoebus füzére tehozzád:
A mi babérunk is hadd koszorúzza fejed.

¹ Dindymene, más néven Cybele istennő.

² Az egyiptomi szent bika.

³ Serenus: Annaeus Serenus, talán azonos a VII, 95, 2. versben említettel. Úgy lászik, nagyon ügyesen el tudott tüntetni valamit. Papirianus = költött név.

⁴ Augustus = Domitianus.

⁵ Tölgyfakoszorút (corona civica) a polgárok életének megmen-tője kapott.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
IX. KÖNYVE.

(Kr. u. 94 közepén vagy végén).

Stertinius Avitusnak.¹

Nagyhírű — bár tagadod — mint fennkölt lelkű poéta,
— Méltó bért kap ezért majdan a sírba' porod —:
Ird e rövid verset képemnek alája, Avitus,
Ott ama sok kitűnő férfiú képe között:

*„Ez vagyok én, mókákban akin még senki se tett túl;
Olvasván, ne csodálj engemet, ámde szeress.
Nagy zengjen nagyokat; kicsi hangon hogyha daloltam,
Nékem elég, ha megint kézbe vesz a szeretet.”*

*

Üdvöz légy, Toranius, drága testvér!² Ezt az epigram-
mát, amely a lapok rendjén kívül áll, a hírneves Sterti-
niushoz intéztem, aki az én képem mását könyvtárában
kivánta elhelyezni. Jónak láttam ezt veled közölni, hogy
tudjad, ki az, akit én Avitusnak szólítok. Éljen boldogul s
várj vendégedül.

¹ Stertinius Avitus: I, 16.

² Toranius, M. jóbarátja, valószínűleg Hispaniában élt. M. ta-
lán már ekkor foglalkozott a Hispaniába való visszatérés gondola-
tával.

1.

A Flavia gens temploma.¹

Míg a telünk Janus, Domitianus öszünk,
 Augustus a nyarunk meghozza évrül-évre;
 Amíg a meghódolt Rajnának nagy nevét
 „Germanicus” fényes hónapja viseli;²

- ⁵ Tarpeji szirtje Juppiternek míg csak áll,
 S amíg Rómának matrónái Júlia
 Istenségéhez tömjénfüst közt esdenek;³
 Mindaddig áll a Flavia gens emléke itt
 A nappal, csillagokkal s Róma fényivel.
¹⁰ Mit győzhetetlen kéz teremtett, égi az.

3.

Istenek hitelezője.

Cézar, az égnek, az égi uraknak adoti adományid

Vissza ha kérnéd, mint hitelező, jogosan:

Bezzeg nagy licitálást látna a fényes Olympus,
 Áruba menne a menny isteni birtoka mind.

- ⁵ Csődöt mondana ott mindenki, s az istenek atyja
 Nem törlesztene tán egy tizedet se neked.

A capitóliumi templomokért⁴ mit tudna fizetni

S a tarpejusi szirt nagyszerű versenyéért?⁵

¹ Ezt a templomot Domitianus építette a mons Quirinalison, szülőházának helyén.

² Suetonius Domitianus életrajzában (I, 13) mondja: „Két diadalmenete után Germanicus nevet vett föl s a szeptembert és októbert saját nevére Germanicusnak és Domitianusnak nevezte el, mivel az egyikben trónra lépett, a másikban született.” Ez az újítás azonban nem volt tartós, míg Januarius a Janus, az eredetileg Sextilisnek nevezett augusztus Augustus császár nevét (s a Julius — Quintilis — a Julius Caesarét) maig is megtartotta.

³ Juliát, Titus császár leányát, aki mint Domitianusnak, nagybátyjának neje, korán meghalt, a Flavia gens templomában temették el s isteni tiszteletben részesítették a család többi tagjával együtt.

⁴ A capitóliumi Juppiter-templom újjáépítését Kr. u. 81—2-ben fejezte be Domitianus.

⁵ L. IV, 54, 1.

Kettős szentházát Júnó mivel is viszonzná?

¹⁰ Pallast mellőzőm: hű segítőd neked ő.¹

Mondjam-e Alcides, Phoebust meg a kedves ikerpárt?²

Mondjam a Flaviusok templomi épületét?³

Tűrnöd kellene, Augustus, s még várni sokáig:

Hogy kifizessen Zeus, nincs neki pénze elég.

6.

Ég veled.

Hogy Libyából megjöttél, már ötször akartam

Mondani öt napon át: „Üdv neked, Áferem, üdv!”

„Még alszik” — mondták, vagy: „dolga van”. Eppen
[elég már.

Hát nem akarsz üdvöt? Ég veled, Áferem, így!

8.

Nem jogos a panasz.

„Rám Fabius semmitse hagyott, — Bithynicus⁴ így
[szól —

Akinek én adtam évi kerek hatezert.”

Senkinek ő többet nem adott, ok nincs a panaszra:

Évenként hatezer nálad a tiszta haszon.

9.

Szabadság és falánkság.

Másnál, Cantharus, örömet ebédelsz,

Aztán meg kiabálsz és szitkozódol.

Zordon lelkületedről mondj le, kérlek:

Nem fér össze szabad száj és falánkság.

¹ L. VIII, 1.

² Alcides: Hercules, akinek templomát nem régen fejezte be Domitianus a via Appián. — A kedves ikerpár: a Dioskurosok. Castor és Pollux, akiknek forumi temploma a nerói tűzvészkor romba dőlt. Domitianus helyreállította.

³ L. IX, 1.

⁴ Bithynicus (II, 26) abban a reményben adott Fabiusnak évenként 6000 sestertiust, hogy Fabius tetemes örökséget hagy reá. Ebben csalódott, de ezután legalább megtakaríthatja évenként a 6000 sestertiust.

10.

Két okos.

Férjül ohajtod Priscust: nem csoda, Paula, okos vagy;
Priscus meg nem akar tégedet: ő is okos.

14.

Vacsorák szerelmese.

Ez, ki csak asztalodért s vacsorádért lett a barátod,
Azt hiszed, önzetlen, hű szívet adhat ezért?
Márna hal, osztriga, vadkan, tőgy a szerelme, de nem te:
Nyomba' barátommá lesz, ha kap ily vacsorát.

15.

Őszinte beszéd.

Rávésette a gaz-nő hét ura sírja-kövére:
„Mind a Chloé műve ez”. Hát van-e szív igazabb?

18.

Kérelem Cézárhoz.

Van nekem, és oltalmad alatt még hosszú időnkig
Légyen kis majorom¹ s városi kis lakom is,
Am a csekély völgyből, hogy a szomjas kertet itassa,
A kicsi szivattyú bajjal emel ki vizet.

⁵ Házam szomjan eped s panaszkolja a harmata híját,
„Marcia aqua” habár a közelébe' csobog,²
Ebből egy keveset, Cézár, juttass kalyibámnak:
Castalisom leszen az s Juppiter-adta eső.³

¹ Nomentumi birtok.

² Az aqua Marcia vízvezetékét Q. Marcius Rex építtette Kr. e. 146-ban.

³ Castalis: a múzsáknak szentelt Castalia forrása a Parnassuson. A kérelemnek nem volt eredménye, míg Statius hasonló kívánsága teljesült.

19.

Kirí a szándék.

Fürdőjét szakadatlan' zengi versed
 A dúsan vacsorázó Ponticusnak.
 Nem fürdést, vacsorát kívánsz, Sabellus.

20.

A Cézár születéshelye.

Im' ez a tér, melyet elborít a sok arany meg a márvány,
 Gyermeki korban Urunk játszadozóhelye volt.¹
 Boldog tér, hányszor hangzott gyermekdadogástól,
 Csúszni magán hányszor látta a kis kezeket!
⁵ Itt állott az a tisztelt ház, a világnak amely azt
 Adta, amit Rhodos és Créta az égnek adott.²
 Curések védték Jupitert csörgetve a fegyvert,
 Amellyel táncát járja el a puha phryg.³
 Téged az ég ura védett meg, neked, isteni Cézár,
¹⁰ A villám s aegís volt kopiad s paizsod.⁴

23.

Carusnak.⁵

Aki szerencsés vagy tündökleni tiszta aranyban,
 Carus, mondd, hova lett pallasi szép koszorúd?

¹ V. ö. IX, 1.² Azaz: Domitianus, aki ott született, ugyanaz a világnak, ami a Rhodoson született Neptunus és a Krétán született Juppiter az égnek.³ A curések, Cybele phrygiai istenasszony papjai, Juppiter születésekor Kréta szigetén zajos fegyvertáncot jártak, hogy Saturnus (Kronos) meg ne hallja az újszülött sirását s őt is el ne nyelje, mint előbb született gyermekeit elnyelte azért, hogy valamelyik el ne foglalja az ő égi trónját. Felesége, Rheia aztán Juppiter helyett egy kecskebőrbe pólyázott követ nyeletett el Saturnusszal, s így Saturnus sem kerülhetette el végzetét: uralmát megdöntötte Juppiter.⁴ Mert Vitellius ellen való harcában Domitianus Juppiter capitoliumi templomában talált menedékhelyet.⁵ Carus aranykoszorút nyert Minervának Albában tartott ün-

„Nézz oda! márványban ragyog istenurunknak az arca:
Önként rászállott a mi arany koszorunk”.

- ⁵ Alba olajgallyát most bezzeg irigylí a tölgylomb,
A diadalmasnak hogy megelőzte fején.

24.

Cézár szobra.

Mely művész alkotta dicső arcát nagyurunknak
S győzte le márványban a phidiási agyart?¹
Im' a világ szemefénye, derűs Jupiternek a képe:
Ilyen a fenndörgő, hogyha az ég mosolyog.

- ⁵ Nemcsak aranykoszorút tett, Carus, Pallas a fődre:
Cézár szobrát is őmaga adta neked.²

26.

Nervának verset?

Szépszavu Nervának ha ki verset küldeni bátor,
Küldhet Cosmusnak színehagyott kenetet;
Küldhet szürke fagyalt s violát Paestum lakosának,
Hyblai méheknek Corsica méznedűjét,³

- ⁵ Ámbár némi gyönyört a szerényebb múzsa is adhat:
Illik a lupushoz egy kis olajfabogyó.⁴
És ne csodáld, ítéletedet hogy féli Thaliám:⁵
Tudja poétáját, mily kicsi géniusza.⁶

nepi versenyén s azt a birtokában levő Domitianus-szoborra helyezte. Ezért mondja a költő, hogy a capitoliumi költőverseny jutalma, a tölgykoszorú, most irigykedik az albai olajfakoszorúra, hogy ez előbb érintette Domitianus fejét.

¹ Phidiasnak aranyból és elefántcsontból („agyar”) készült remekművét, az olympiai Zeus-szobrot, melynek csodájára járt a régi világ.

² Vagyis maga Pallas (Minerva) faragta.

³ Aki az ékesen szóló Nervának (a kor Tibullusának: VIII, 70, 7.) gyöngé verseket küld, úgy tesz, mint aki Cosmus illatszerárusnak hitvány kenőcsöt, a rózsában dús Paestum lakosának közönséges virágot, Hybla híres méheinek hitvány corsicai mézet küldene.

⁴ A lupus nevű becsült tengeri-halhoz a szerény olajbogyó.

⁵ Költészetem.

⁶ Szerénykedés.

Ifjan Néró is,¹ hire van, félt a te füledtől,
 10 Hogy dévaj lantját ajzani kezdte neked.²

28.

Latinus.³

En vagyok, íme, Latinus, a szinpad dísze, a játék
 Csillaga, s Róma, neked élvezeted s gyönyöröd,
 Aki magát Cátót rávettem volna: mulasson,
 És hahotára birom Fabriciust, Curiust.⁴
 5 Ámde a szinpadtól nekem érintetlen az éltém:
 Épp' csak a deszkákon tűnik elő a művész.
 Erkölc s nélkül nem túrt volna meg engem uram sem,
 Mert ő, mint isten, szívbe, vesébe belát.⁵
 Hát legyek én a babéros Apollónál „parasita”,⁶
 10 Róma ha tudja, hogy én „Zeus famulusa”⁷ vagyok.

29.

Philaenis holtakor.⁸

Philaenis, te, ki már a nestori kort is elérte,
 Végre is ily gyorsan elragadott a halál?
 El se jutottál még cumaei Sibylla koráig.⁹
 Három hónappal mert biz' a' meghaladott.
 5 Mily nyelv némult el! Nem győzte le aztat ezernyi
 Zsibvásár s Sarapis ordító hada sem,¹⁰
 Sem bodros tanulók korareggeli, szörnyű zsívajja,
 Sem Strymon partján a sok ezernyi daru.¹¹

¹ Nero: III, 20, 4.² Nervának.³ L. I, 4, 5.⁴ L. VII, 68, 4.⁵ Domitianus császár.⁶ Latinus a „parasiti Apollinis” nevű művészcéhhez tartozott.⁷ Azaz a földi Juppiter, Domitianus bennfentes szolgája.⁸ Philaenis: többször szereplő költött név.⁹ A cumaei Sibylla Ovidius szerint ezer évet élt.¹⁰ Sarapis vagy Serapis: Osiris egyiptomi isten mellékneve. Isis papjai ordítottak, ha az elveszett Osírist feltalálták.¹¹ Strymon kisázsiai folyónak a darvait már Homeros említi.

Haj ki leszen, ki lebűvöli mostan a holdat az égről¹
¹⁰ És ki ígér, ki ad el lányokat, asszonyokat?
 Légyen könnyű a föld, laza réteg földje a tested,
 Hogy kikaparja az eb könnyen a csontjaidat.

30.

Kétszeres özvegység.

Cappadokok zordon partján Antistius elhunyt:²
 Szégyeld, óh gaz-föld, rettenetes művedet.
 Nigrinája ölében hozta meg édes urának
 Csontjait, és nem volt öneki hosszú az út;
⁵ És hogy a szent urnát az irígyelt sírba helyezte,
 Hitte: halottjának kétszeres özvegye lett.

31.

A béke jele.

Vélius³ a Cézárt kísérve az északi hadba,
 Érte ígért Marsnak áldozatul madarat;
 A hold nyolcszor sem végezte be pályafutását,
 S már a had istene, lám, kéri az áldozatot.
⁵ A lúd kész-örömet maga ment oltára elébe
 S elhullott a kicsiny állat a tűzhely előtt.
 Látod-e nyílt csőrében a nyolc tallért⁴ a madárnak?
 Nem rég' juttatták azt a belébe neki.
 Vér helyett, Cézár, a madár pénzt áldoz im' érted:
¹⁰ Jelzi, hogy a kardnak már hüvelyébe' helye.

34.

Juppiter és a Flaviusok temploma.

Jót nevetett hazug ídai sírján Juppiter,⁵ amint

¹ Mint a varázslók.

² Antistius Rusticus: IV, 75.

³ Velius Paulus volt bithyniai proconsul részt vett Domitianus sarmata hadjáratában.

⁴ A hadjárat 8 hónapjának megfelelőleg.

⁵ Az Ida-hegy barlangjában született Juppiternek Kréta szigetén Gnosusban síremléket is emeltek, mely mint nem igazi sír (ke-notaphion) hazug volt.

Látta a Flaviusok temploma büszke falát,¹
 S így szólt a lakomán, nektártól csaknem elázva,
 Marsnak amíg poharát ő maga adta oda
⁵ És Phoebusra s a Phoebus szűz hűgára kacsintott
 — Ott volt Hercules is s véle a Mája fia:²
 „Emléket Gnosusban emeltetek, úgy-e, ti nékem?
 Cézár atyjának lenni valóba' dicsőbb”.³

35.

A hírgyártó.

Mindig ilyen módon szerzed, Philomusus, ebéded:
 Sok mindent kitalálsz s mint igazat referálsz,
 Mit tervez Pacorus,⁴ tudod azt, parthus palotában,
 Mily nagy a Rajnánál s sarmata síkon a had;
⁵ Titkos irását felnyitod a dák hadvezetőnek,
 Fel se tűnik, már is látod a hősi babért;
 Jól tudod, Ammon⁵ a Nilusnál már hányszor esőzött
 És a hajó hanyadik Libya partjairól;
 Hogy mely főre kerül közelebb Pallas olajága
¹⁰ S tölgykoszorút kinek ad a nagy Olympus ura,⁶
 Hagyd ma fogásaidat, Philomusus: nálam ebédelsz,
 Csak ne legyen, kikötöm, semmi mesélni-valód.

38.

A jongleur.

Nagy veszedelmekkel bármint játhatsz, Agathinus,⁷
 Kis paizsod hogy elejtsd, azt sosem érheted el.
 Bár ne akard, követ az, s megtérven a levegőből,

¹ L. IX, 1, 6.² Mercurius.³ Mert az egy egész templomot kapott a fiától emlékül.⁴ Pacorus, a parthusok királya.⁵ Az egyiptomi Juppiter.⁶ Pallas olajága a Quinquatrus-ünnep versenyén győztesnek a jutalma (l. IV, 1, 5); a capitoliumi versenyen tölgykoszorú volt a jutalom.⁷ Agathinus, jongleur, a színházban egy kis paizsot hajigált s azt hol egyik, hol másik testrészével fogta ki.

- Körmödön és hajadon, lábadon ül s nyakadon.
⁵ Sáfrányzáportól bármennyire síkos a padló
 S a kifeszült ponyvát dél szele rázza vadul,
 Bátran járja be az minden tagját a fiúnak,
 És a művésznek nem gát sem a szél, sem a víz.
 Bárha hibázni akarsz, mindent megtevé se tudhatsz:
¹⁰ Új művészet kell, hogy kicsi pajzsod elejtsd.

39.

Kétszeres ünnep.

- Itt van a napja, amellyen megszületett a mi Dörgönk:¹
 Szebb napon éltet nem nyert Jupiter maga sem.
 És e napon született, Rufus, Caesonia lányod:
 Többet az anyjának lány soha egy se köszön.
⁹ Kétszeres ünnepet ülhet most nagy örömmel a férj is:
 Sors kegye adta nap ez, kétszeres a becse is.

42.

Apollóhoz.

- Úgy légy gazdag, Apollo, delphineken,
 S teljen kedved öreg hattyúk dalában;²
 Úgy szolgáljanak a tudós testvérek,³
 Valót mondjon örökké delphi papnöd,⁴
⁵ És tisztelve szeressen a nagy udvar,⁵
 Mint kértedre a jó Cézár megadja
 Stellámnak mielőbb a consuli fascest.⁶
 Én akkor fogadalmamat beváltva
 Boldogan viszem áldozatra szánva

¹ Domitianus, a földi Juppiter, okt. 24-én született. Ugyanezen a napon született Caesonia, valamelyik Rufusnak (nem tudni, melyiknek) a leánya.

² A tengeri állatokat, kivált a delfineket szerette Apollo s kedve telt az elággott hattyúk végső énekében.

³ A kilenc múzsa.

⁴ A Pythia.

⁵ A cézári udvar.

⁶ Stella: Arruntius Stella: I, 7. VI, 21. Stella csak 101-ben lett consul suffectus (helyettes consul).

- ¹⁰ Oltárodhoz arany-szarvú tinómat.
Már meg is született: s Phoebus, te késel?

43.

Hercules kis bronz-szobra.¹

- Im' a nagy istenség, ki oroszlánbőr-puhította
Sziklán ül, bronzból öntve, kicsinyke szobor,
S egykori terhire:² égre tekint a fejét fölemelve,
Balkeze a buzogányt fogja, a jobb a kehelyt:
⁵ Híres, nem mai mű, nem római kéz remekelte,
Lysippos mester volt a művésze neki.³
Pella királyának⁴ volt egykoron asztali dísze:
Földünk' bírta az, és földnek a birtoka most.
Libya oltárán kicsi Hannibal öneki esküdt,⁵
¹⁰ És mivel úgy akará, Sulla hatalma letört.⁶
Ám a sok udvarnak gögjét s veszedelmeit únván,
Egyszerű polgárnak háza az otthona most.
Mint hajdanta Molorchusnál örömet elidőzött,⁷
A bölcs Vindexszel meglakik ő szívesen.

44.

Ki a művész?⁸

Vindextől minapában azt kérdeztem,
Kis Héraklese mely művész remekje?
Ő, mint szokta, mosolygva int fejével
S szól: „Nem tudsz görögül, poéta, semmit?

¹ Az ú. n. Herakles epitrapezios (= aszalon ülő) kis bronz szobra Novius Vindex házában.

² Hercules vállán tartotta az eget, míg az égtartó Atlas elhozza neki a Hesperisek aranyalmáit.

³ Lysippos, híres görög szobrász Nagy Sándor korában.

⁴ Nagy Sándornak, aki Pellában született.

⁵ Statius is azt mondja (Silvae 4, 6), hogy ez a kis bronz Hercules egykor Hannibal birtokában volt.

⁶ E verssort nem tudjuk magyarázni.

⁷ Molorchus: IV, 64, 30.

⁸ Az előbbi vers bronz Herculeséről van szó.

- ⁵ A név ott vagyon a talapzat alján.
 Híttem: Phidias, ám ott állt: *Λυσίππου*.¹

45.

Prometheus.

Harcosul a fagyos északon álltál, Marcellinus,²

Még csak imént, túrvén a geta sark hidegét:³

Lám a Prométheus-szirt⁴ s a Titán mythosa hozzád

Mily közel áll s mindjárt meglepi ott szemedet.

- ⁵ Látod a szirtet, amely zengett panaszátul az aggnak,
 S azt mondod: „Merevebb volt maga, mint az a
 [szirt”.⁵

Tedd hozzá: „Aki ezt eltúrte, hivatva csak az volt,
 Hogy keze műve legyen néki az emberi nem.”⁶

46.

Gellius épít.

Gellius építget folyvást: egyszer küszöböt rak,

Zárat vesz s kulcsot dugdos az ajtaiba;

Majd kicseréli az ablakokat, foldozza, javítja:

Mindig akad házán tenni-valója neki,

- ⁵ Hogy, ha barátja netán pénzt kér, neki Gellius ekképp'
 Adhasson választ: „Láthatod: építetek épp'.”

¹ Tehát Lysipposnak, a szintén híres görög szobrásznak a műve. (L. az előbbi epigr. 6.)

² Marcellinus: III, 6.

³ Persze túlzás, mert a geták a Fekete-tenger mellékén laktak; de hát Ovidius is eleget panaszolja számkivetése helyének zordon voltát.

⁴ A Kaukázus.

⁵ A Kaukázus, melyhez Prometheus utóbb láncolva volt. Először t. i. a skytha bérchez volt láncolva. Ő merevebb, hajthatatlanabb volt a szírtnél Juppiter fenyegetéseivel szemben.

⁶ Az első embert a mítosz szerint Prometheus formálta agyagból.

48.

Csalódás.

Garricus,¹ esküdtél éltedre s az égi lakókra,
 Rám hagyod a vagyoned egynegyedét örökölni.
 Elhittem, — de ki is vetné el, amit szíve óhajt? —
 S én e remény fejében vittem elég adományt.

⁵ Köztük volt egy ritka-sulyos laurentumi vadkan:
 Azt vélhetted vón, hogy Calydonbul eredt.²
 Jaj, de te a népet meghívtad rá az atyákkal;
 Róma ma is sápadt: vadkanomat bőfögi.
 Én — ki hihetné? — még végső vendég se lehettem,
¹⁰ És ide sem jött egy borda se, fark se nekem.
 Hát a „negyedrészt”-ből mit várjak, Garricusom, ha
 Ennen-disznóból egy tizedet se kapok?

49.

Romlásnak indult tóga.

Minden könyvemben megzengett tóga ez itten:

Engemet olvasván, ismered és szereted.

Partheniustul eredt kitünő, költői ajándék:³

Benne parádéztam szemrevaló lovagul,

⁵ Amikor új volt még ragyogó gyapjuszövetével

És méltó a derék férfihoz, aki adá.

Most keshedt, egy reszketeg, agg koldus se viselné:

Nem melegít, igazán hőszerű, lenge lepel.

Haj, biz' a hosszú időnek vasfoga mit nem emészt

[meg!

¹⁰ Már nem „Parthenius-tóga”, csupán az „enyém”.

¹ Garricus, költött név (XI, 105).

² Laurentum, latiumi város, híres volt vadkanjairól. Calydon, aetoliai görög város, a Meleager által vezetett vadkanvadászatról volt híres.

³ Parthenius: VIII, 28.

50.

Azt írom én, ami él.

Hogy kicsi géniuszom, Gaurus, bizonyítja szerinted,

Hogy csak a kurta szöveg kelleti verseimet.

Úgy van, igaz. De te, persze, tizenkét könyvbe' megírván

Vén Priamos hadait, nagyszerű férfiu vagy!?

⁵ Azt írom én, ami él: Brutus gyerekét vagy akárkit:¹

Nagy Gaurus, sárból gyúrd te tovább a „Gigászt“.

51.

Testvéri szeretet.

Amit öcséd ellen kértél, Lúcanus,² az égtől,

Teljesedett: hamarabb tégedet ért el a vég,

Ő irigyel, mert bár ifjabb, te előtted ohajtott

Szállani a Styxnek hallgatóg árnyaihoz.

⁵ És te, lakója az Élysium kedves ligetének,

Lenni öcséd nélkül most legelőször akarsz;

És kérnéd Castort, ha leszállna a csillagi honból,

Hogy Polluxa helyett vissza ne térjen oda.³

52.

Két születésnap.

Mint érdemled, Ovidius,⁴ áprilisban

Oly kedves születésed napja nékem,

Mint ennen-születésem márciusban,

Ünnep nékem e két nap, érdemes rá,

¹ Marcus Junius Brutusnak volt egy kedvelt fiacskája, akiről Strongylion szobrot mintázott, s ez sok utánzatban el volt terjedve. Az e sorban előforduló, s bizonyossággal nem magyarázható „Lan-gona” helyett „akárkit” írtam.

² Nem a költő Lucanus, hanem Cn. Domitius Afer Curvius Lucanus, aki azt ohajtotta, hogy öccsénél, Tullusnál hamarabb haljon meg. (L. I, 36.) Ők a Curvius-testvérek (V, 28, 3).

³ Szóval: Lucanus még Castor előtt is példája a testvéri szeretetnek, mert arra kéri, maradjon mindvégig az alvilágban s evvel biztosítsa testvére, Pollux számára az égben maradáást.

⁴ Quintus Ovidius (VII, 56, 6) április 1-én, Martialis márc. 1-én született.

- ⁵ Hogy hősín kövecsemmel megjelöljem:¹
 Eltem' adta ez, az pedig barátom'.
 Hálásabb vagyok a tiédnek, Quintus.

53.

Belenyugvás.

Quintusom,² egy kis ajándokot adnék a születésed
 Napján. Megtiltod. Nagy hatalom vagy, öcsém,
 Szót fogadok; történjék hát kettőnk akaratja
 És tetszése szerint: küldd te ajándokodat.

54.

Rokonok ünnepén.³

Hogyha fenyőmadarat hizlalna picénumi berkem,
 Vagy sabin erdőség látna keríteni vadat;
 Könnyű, kövér zsákmány ha akadna a nád tetejére,
 S lépve szöimtől nem szabadulna madár:
⁵ Carusom,⁴ a rokonünnepen oly nagy ajándokot adnék,
 Túl nem tenne azon sem nagyapád, sem öcséd.
 Jaj, de e föld hitvány seregélyt s pintyőke panasszát
 Hallja csak és verebet költ csiripelni csupán.
 Innen a szarka köszöntésére felelget a szántó,
¹⁰ Onnan a prédaleső kánya röpül egekig,
 Hát e kis udvarból kis ajándék száll ma tehozzád:
 Sokszor léssz rokonom,⁵ ezt szívesen ha veszed.

¹ A szerencsés napokat — thrák szokás szerint — fehér, a szerencsétleneket fekete köveccsel jelölték.

² Quintus Ovidius, akiről az előbbi vers szól.

³ Ez a: *Charistia* febr. 22-én, mikor az egybegyűlt rokonok megajándékozták egymást, főleg szárnyassal.

⁴ Carus: IX, 23.

⁵ Azaz: sokszor megajándékozlak.

55.

Rokonok ajándékai.¹

A rokonok napján, mikor annyi madár az ajándék,
 Flaccusom és Stellám,² fenyvesitek pakolom:
 Hát roppant, terhes sokaság jut eszembe, akik közt
 Mindenik első és legközelebbi rokon.

- ⁵ Kettőt kívántam megnyerni, de sérteni ennyit
 Mégsem okos; soknak adni: sulyos teher az.
 Egy úton-módon juthat számomra bocsánat:
 Stella se kap fenyvest, Flaccusom, és te se kapsz.

58.

Verset a nympháknak.

Szent tónak nymphája, királynő, íme, Sabinus³
 Templomot épített jámbor ajándokaul.
 Kútfejed úgy táplálja örökké Umbria bérce
 S Sassina Baiae vizét úgy ne kívánja soha:

- ⁵ Mint aggó könyvem⁴ kegyesen veszed át adományul
 S lészel a múzsámnak s nekem a Pégasisom.⁵
 „Verseit aki a nympháknak viszi szent adományul,
 Már maga jelzi, milyen sors jut a verseinek!”⁶

59.

A vásárló Mamurra.

Járdal a Saepta során Mámurra sokáig ödöngve,⁷
 Ahol Rómának kincse piacra kerül;
 Nézi a szép fiukat, már-már nyeli szinte szemével,
 Nem valamely hitvány, köznapi áruakat,

- ⁵ Csak kiket a bódénak titkos rejteke őriz,

¹ L. az előbbi epigrammát.

² Flaccus: I, 57. — Stella: I, 7.

³ Caesius Sabinus VII, 97.

⁴ A könyv t. i. tart Caesius Sabinus ítéletéről.

⁵ Pégasis, a múzsák forrása.

⁶ Sabinus tréfás válasza: a nimfáknak ajánlott könyvnek az a sorsa, hogy a vízbe dobják.

⁷ Saepta: II, 14, 5.

- És sose láthat a nép, még a magunk faja sem,
 Evvel jóllakván, kendőt vesz fel, mustrálja szemével,
 S egy elefánt agyarát kéri, vegyék le neki;
 Négyszer is átmérvén hat ülés számára a csontot,
¹⁰ Felsőhajt: nem elég néki a citrus alá.¹
 Kérdi az orrától, hogy az érc igazándi „Korinthos”²?
 És fitymálja kezéd műveit, óh Polyklét!³
 A kristálypoharon majd némi homályt panaszolván,
 Vagy tíz murraedényt⁴ megjelöl és kirakat.
¹⁵ Régibb csészéket vizsgálgat: nincsen-e köztük
 Ollyan, amit Mentor⁵ kézjegye megnemesít?
 Megszámolja a zöld köveket⁶ szinarany keretükben
 S finom fül amiket nagybecsűeknek ítél.
 Végig az asztalokon kutat a keze sardonyxot,⁷
²⁰ Nagy jáspis-kövekért, mondja, hogy ezreket ad.
 Amikor elfárad s haza készül már tizenegykor,⁸
 Két bögrét megvesz s visz haza húsz garasért.⁹

60.

Virágcsokor.

- Bár Paestum mezején¹⁰ vagy tán Tiburba' született
 Vagy bár Tusculum az, hol kivirult a töved;
 Bár praenestei kertben tépett a majorosné,
 Vagy Campania szép dísze valál, te virág:
⁵ Hogy szebbnek lásson, téged megkapva Sabinus:¹¹
 Higgye, a Nómentum földje¹² nevelte magod.

¹ A drága citrusfa-asztal lábának.² A drága korinthusi bronz valódiságát a szagáról is meg lehetett állapítani.³ Polykleitos, híres görög szobrász. (VIII, 51, 2).⁴ Murra: III, 26, 2.⁵ Mentor: III, 41.⁶ Smaragdokat.⁷ Sardonyx: II, 29, 2.⁸ Tizenegykor: délután, télen 5, nyáron 3 órakor.⁹ Tehát inasa sincs.¹⁰ A paestumi rózsák híresek voltak.¹¹ Sabinus: C. Caesius Sabinus VII, 97.¹² T. i. Martialis jószágá.

61.

Julius Caesar fája.

- Egy nagyon ismert háza van a tartésusi¹ földnek,
 A dús Corduba² hol baetisi árnak örül,
 Ahol a sárga fővény megfesti a gyapjat aranyra,
 És eleven lemezét hordja a nyugati nyáj:
⁵ Ottan e ház közepén, árnyékba borítva az udvart,
 Caesari platanus áll, lomb koszorúzza fejét.
 Ezt a legyőzetlen vendég³ ültette e helyre,
 Ettől a hős kéztől nyert növekedni erőt.
 Nemzőjét, nagyurát a sudárfa is érzeni látszik:
¹⁰ Zöldell és az eget verdesi ágaival.
 Ittas faunusok is gyakran játszottak alatta
 S éjjel a ház csöndjét síp szava verte fel itt.
 Megfutamodva az éjjeli Pántul a pusztá mezőkön
 Ennek a lombja alatt bujt el a lenge Dryas.⁴
¹⁵ Megtelt gyakran a ház gőzével a Bacchus-italnak
 S a kilocsolt bortól nőtt a fa lombja hamar;
 A letiport pázsit pirosult szétszórt koszorúktól:
 Senkise tudta, melyik volt a virága neki.
 Isteneink kedveltje, te nagy Caesarnak a fája,
²⁰ Oh sose féld a vasat s a lobogó tüzeket.
 Elhiheted, hogy lombodnak becse el nem enyészik:
 Nem pompéjusi⁵ kéz adta az életedet.

62.

Izlés.

Philaenis hogy olyan ruhába' jár csak
 Éjjel-nappal, amit biborszín ékít,
 Nem gögből teszi azt, se nagyravágyból:
 Nem színébe' gyönyörködik: szagába'.⁶

¹ Tartesus, hispaniai város a Baetis folyam torkolata mellett.

² A mai Cordova; Baetis a Guadalquivir.

³ Julius Caesar.

⁴ A Pántól menekülő erdei nimfa.

⁵ Azaz balsorsú.

⁶ A biborszínű ruha magában is nehézságú volt.

64.

A kis és a nagy Hercules.

Cézár, méltóztatva felölteni Hercules arcát,
 Épít templomokat Látium útja¹ során,
 Ahol a vándor, célba ha vészi a Trivia berkét,²
 Nyolc mérföldkőig juthat a Város alól.
⁵ Míg azelőtt neki áldoztak s tettek fogadalmat,
 Most a kis Alcides³ tiszteli őt, a nagyot.
Ettől kér most kincseket egyik, rangot a másik:
 Csak kissebb javakért esdekel *ahhoz*⁴ a nép.

65.

Ugyanaz.⁵

Alcides, Latium Dörgője nevez ma fiának,
 Hogy Cézárunk szép arculatát viseled:
 Hogyha e forma s ez arc akkor lett volna sajátod,
 Hogy megfékeztél szörnyű vadállatokat,
⁵ Nem lát akkor téged a föld szolgálni a kényúrt⁶
 És a keserves igát hordani vállaidon;
 Téged szolgált voln' Eurystheus és sose adta
 Volna reád Nessus ingit a csalfa Lichas.⁷
 Oetai lángra⁸ se lett vón szükség, hogy befogadjon
¹⁰ Országába atyád: érdemed úgyis elég;

¹ Latium útja: a via Latina.² Diana berke Aricia mellett.³ A kis Alcides: az igazi Hercules, a nagyobb: Domitianus Hercules alakjában.⁴ Herculeshez.⁵ Ez is, mint az előbbi, a Domitianus-építette Hercules-templomra vonatkozik.⁶ Eurystheust, akinek parancsára Hercules 12 nagy munkáját végrehajtotta.⁷ Lichas vitte el Herculesnek a Nessus vérével megmérgezett inget, amely a hős halálát okozta.⁸ Hercules a mérgezett ing-okozta fájdalmában a thessaliai Oeta hegyen rakott máglyán elhamvasztatta testét, de maga az Olymposra emelkedett.

És fonalát se fonatja tevéled a büszke királyné,¹
 Nem lát téged a Styx és nem a Cerberus-eb.²
 Most kedvel Júnó, a tied most Hébe örökre,³
 Hogyha a nymp^ha *ma* lát, visszakupod Hylasod.⁴

68.

Egy lármás iskolamesternek.

Mondd, mit vétettünk mi neked, gonosz iskolamester,
 Kit minden fiu, lány annyira gyűlöl, utál?
 A tarajos kakasok még nem törték meg a csendet:
 Már te vadul kiabálsz s ütleget osztoztatod.
⁵ Ekképp' csattog az érc, amelyet kalapálnak az üllön,
 Hogyha ügyészt illeszt lóra a mesteruram.⁵
 És szelidebb zajtól visszhangzik az amphitheátrum,
 Győztes vívóját hogyha köszönti a nép.
 Bár nem is éjhosszat, szomszédid aludni akarnak:
¹⁰ Könnyű virasztani, egész éjtszaka ám keserű.
 Küldd haza népeidet. Nem akarsz-e, te szájas, oly
 [árért
 Csendben lenni, melyért így robotolsz, kiabálsz?

70.

„O tempora, o mores!”

„Ó mily idők, milyen erkölcsök!” — szolt Tullius⁶
 [egykor,
 Hogy gonosz államcsinyt szőtt Catilina keze;
 A vő és az após⁷ hogy készült szörnyű tusára
 S polgárvérben uszott a szomorú honi föld.

¹ Omphale, lydiai királyné guzsalyat forgattatott Herculesszel.

² Hercules utolsó munkája az volt, hogy felvitte az alvilágból annak örét, a háromfejű Cerberust.

³ Hercules az Olymposon Hébét, az ifjúság istennőjét nyerte nőül.

⁴ Hylas: V, 48, 5. és sok más helyen.

⁵ Mikor az ércműves egy-egy ügyésznek (ügyvédnek) lovaszobrát készíti.

⁶ Marcus Tullius Cicero.

⁷ Caesar és Pompeius.

⁵ Most mért emlegeted: „Mily idők!” most mért:
[„milyen erkölcs!”]

Tetszésedre mi nincs, Caecilián, mai nap’?
Hadvezetők örült vasa már nem villog a síkon:
Biztos békesség és öröm a mai lét.
Hitvánnyá nem is a maiak teszik a te idődet:
¹⁰ Ennek, Caecilián, csak te lehetsz az oka.

71.

Oroszlán és kos.

Mely csoda látvány ez? Massylus-bérci¹ oroszlán
A gypjas kossal, lám, egyetértve megél.
Láthatod ezt magad is: hiszen egy közös ól a tanyájuk,
És egy táplálék éteti kettejüket.
⁵ Erdő vadjának, se szelíd fűnek nem örülnek:
Egy fiatal bárány enyhíti éhüket itt.
Nos, mivel érdemlé Hellé kosa, Nemea szörnye,²
Hogy csillagként fenn éljen az égnek ivén?
Hogyha vad és szelid állat eget vívhat ki magának,
¹⁰ Érdemes arra e kos, érdemes e fenevad.

72.

A név kötelez.

Liber,³ Amyclaenек koszorúja borúl a fejedre
És görög ütlegetek oszt ausóni⁴ kezéd:
Amikor ételeket küldesz kosarakba berakva,
Mért nem mellékelsz egy kicsi bort is ahoz?
⁵ Hogyha nevednek megfelelő adományokat⁵ adnál,
Küldeni mit kellett volna, tudod magad is.

¹ Massylus = numida.

² Helle kosa: az aranygypjas kos. Nemea szörnye; a nemeai oroszlán, amelyet Hercules megfojtott. A kos is, az oroszlán is csillaggá lett.

³ Liber: VIII, 77. Amyclaeen az ökölvívó nyerhetett koszorút, mint az ott született Pollux.

⁴ Ausoni: itáliai.

⁵ Liber = Bacchus, a bor istene.

73.

Az úrrhatnám varga.¹

Aki fogaddal szoktad nyujtani máskor a vén bőrt
 S régi bűdös bocskor-talpba gyakorta harapsz,
 Már a tiéd becsapott gazdád praenestei földje,
 Hol te nem érdemlesz egy kamarányi lyukat.
⁵ Forr a falernumi bor, kristályod' szétveti szinte,
 Véled enyelg az urad szép Ganymédese már,
 S engem még tudományra neveltek balga szülőim:
 Grammatikus, rétor nékem ugyan mire jó?
 Törd szét, Thália, nádszálam, tépd össze a könyvem,
¹⁰ Egy vargát mikor így boldogít a dikicse.

74.

A gyermek Camonius képe.²

Gyermeki arcát örzi Camoniusomnak e festmény;
 Gyermek-alakja csupán, ami belőle maradt.
 Nincsen képe, amely láttassa az ifju vonását:
 Némult ajkaitól félne az édesapa.

75.

Tucca fürdője.

Fürdőt épített Tucca, nem kemény kovából,
 Nem is rakott cementből, sem téglából, amely
 Semiramis Babylonját öleli körül,
 Hanem letarolt erdőből, fenyőgerendákból,
⁵ Hogy tudjon fürdőjében, ha akar, hajózni.³
 Gazdag thermákat is épített a finom ember
 Mindenfajú márványból, melyet tört Carystos,

¹ V. ö. III, 16. és 59.

² Ez a költemény még a következő a húsz éves korában Capadociában elhunyt bononai Camonius Rufust még gyermekkorában ábrázoló képről szól. (L. VI, 85.)

³ Egyszerű fürdőt, amelybe a meleg vizet bevezették, fából is lehetett építeni, de hőfürdőt (thermae) csak kőből, mert abba forró vizet szolgáltató csatornákat kellett fektetni. Semiramis Babylonja: Látv. könyve 1, 2.

A phryg Synnas meg a Nomas-bérc Afrikában
S mit zöld vizével Eurotasnak árja nyaldos.¹

¹⁰ Csak fája nincs: no hát fürdőddel fűtsd a thermád.

76.

Camonius.

Kérdezitek, ki ez? Ime, Camoniusomnak a képe:

Épp' az a gyermeki arc, és a fiúi alak,

Két évtizeden át teljesb lett arca, alakja,

Képét már szívesen lepte a zsenge pehely.

⁵ Rózsás bőre a késhegyet egyszer festi pirosra,²

Amikor a Párkák egyike volt oly irígy,

Hogy gyorsítva művét, fonalát átvágja kegyetlen'

És haza, atyjához küldje a pusztá hamút.

Hogy veletek ne csupán a fiút láttassa e képmás,

¹⁰ Fessen az ifjúról képet elétek e vers.

77.

A legjobb vendégség.

Milyen vendégség a legjobb, arról cseveg,

Priscusnak elmés írata.³

Sok kedveset mond benne, sok fenségeset

S tudása mindenütt ragyog.

⁵ Mily vendégség a legjobb, tőlem kérдитеk?

Ahol nem bűg a fúvola.

78.

A nyolcadik.

Galla, Picentinus, hogy két férjet temetett el,

Hozzád ment. Mít akar? Tán siet azok után?

¹ Carystos: város Euboea szigetén, Synnas: város Phrygiában, Nomas hegy Numidiában, az Eurotas folyó Lacedaemonban: híres márványtermő helyek.

² Az első borotválkozásakor.

³ Talán Terentius Priscusnak (XII, 4).

79.

Cézár udvara.

Hajdan Róma gyűlölte vezérei szolgacsapatját

S a Palatinus¹ egész udvari, büszke raját;

Augustus,² most úgy szeretik hivedet, valamennyit:

Önnön-házuk sem nőtt a szívükhöz eképp'.

⁵ Oly szelidek hozzánk, oly megbecsülés a mi részünk,

Oly nagy a jóakarát, annyi a nyájas ajak.

S oly természetű a magas udvar, hogy nem is önnön-,

Am a te jellemedet tükrözi mindenik arc.

81.

Kritikus költő.

Szívesen olvassák s hallgatják verseim, Aulus,³

Csak bizonyos költő mondja: „Hiányos a gond”.

Engemet ez nem bánt, mert jobb' szeretem, ha a

[vendég,

Nem pedig épp' a szakács kedveli étkeimet.

82.

Rövid élet.

Azt jósolták, Munna, neked, rövid-életű lészel,

És én úgy vélem, nem hazudott az a jós.

Mert attól félvén, vagyondod hogy másra marad majd,

Mind eltobzódttad csakhamar ősi javad.

⁵ Ekként két miliód odalett egy évnek előtte:

Mondd csak, Munna, mi más a „rövid életidő?”

83.

A versenyek haszna.

Annyi csodálni-valója között, Cézár, fövenyednek,

Mely túltesz régibb cézari versenyeken,

¹ A királyi palotának.

² Augustus: Domitianus.

³ Aulus Pudens: IV, 13.

Néked a szem mennyit köszön és még többet is a fül!
Hisz' most mindaz néz, aki szavalt ezelőtt.¹

84.

Norbanusnak.²

Norbanus, mialatt te a zendülők dühe ellen
Cézar urunkért jól álltad a harci tusát,
En békén játszottam a verssel a múzsai árnyban,
En, akit úgy ismersz, mint szerető hivedet.

⁵ Vindelicus-tájon rólam szólt néked a raetus,³

S a hideg északi sark ismeri már nevemet.
Oh hányszor mondtad — gondolván régi hivedre —:
„Ügy van, az én költőm! Ő az, akit szeretek”.

Már hatod' éve kezedbe csak egy-egy versemet adtak

¹⁰ Mások: tőlem most végyed egész művemet.

85.

Tettetés és valóság.

Atiliushoz.

Nem maga koplal, vendégit böjtölteti Paulus,
Hogyha magát nem jól érzi a ház uraként.
Nálad a rosszsullét, óh Paulus, pusztá koholmány:
Nálam a végsőket rugja a sportula már.⁴

¹ A versenyeknek nagy eredménye az is, hogy a felolvasások mániája csökkent.

² L. Norbanus Maximus kétízben volt consul, elnyomta a felső-germán seregnek 88 végén kitört lázadásait s hat évig volt távol Rómától.

³ Vindelicus, Vindelicia germán lakója Würtemberg keleti és nyugati részén. — Raetus: germán törzs.

⁴ Paulus betegnek tetteteti magát, hogy ne kelljen lakomát adnia a vendégeinek. Míg azonban ő színleg betegeskedik, a sportula (vagyis a sportulának megfelelő vendégség) valósággal kiszzenved.

86.

Másnak a búja vigasz.

Siliusom kora hunytát hogy keseregte fiának,

Ő, a latin lantnak mestere s a szavaké,¹

Búsultam magam is Phoebusszal, a múzsasereggel.

Szólt Phoebus: „Magam is megsíratám Linosom”.²

⁵ S Calliopéra tekintve, ki bátyjához közel állott,

Szólt hozzá: „Neked is marja a bú szívedet.

Látod-e a tarpėjusi s a palatinusi Dörgöt:

Megbántá mindkét Juppiterünket a Sors.³

Hogyha a zordon Végzetet istenek is keserülik,

¹⁰ Egli lakók ellen szűnjön e bús harag is.”

87.

Inkább holnap.

Hét opimiusos⁴ pohárt ürítve

Ahogy ott heverek már csak hebegve,

Hoztál, nem tudom én, miféle írást

S mondod: „Épp’ az imént tettem szabaddá

⁵ Nastát, — egyet apám szolgálai közzül —:

Pecsételd le.”⁵ Lupercus, holnap inkább:

Má’ma gyűrűm a flaskókat pecsétli.⁶

88.

Megszökik a vadkan.

Gyakran küldöttél adományt, rám vetve ki hálód:

S most, Rufus, semmit sem kapok én, a rabod?⁷

¹ Silius (IV, 14, 1) költő és szónok. Fia, Severus meghalt: II, 6, 3.

² Linos, Apollo és Urania fia, híres lantos.

³ Calliope múzsa fiát, Orpheust; Juppiter (a tarpeiusi Dörgő) fiát, Sarpedont; Domitianus (a palatinusi Dörgő) fiát (IV, 3) vesztette el.

⁴ Opimius consul korából való bort (I, 26, 7).

⁵ Mint tanú. Valószínű, hogy Lupercus fel akarta használni a költő ittas állapotát s valami kötelezvényt akart vele aláíratni.

⁶ Hogy ne lehessen belőlük többet inni.

⁷ Kliensed.

Hogy rabodat megtartsd, juttass adományt is a rabnak:
Megszökik a vadkan, rosszul etetve, hamar.

89.

Kemény törvény.

Stella,¹ kemény törvény, hogy kénytelen itten a vendég
Verseket írni. Szabad rosszat is írni? Na jó.

91.

Két Juppiter.

Ebbe vagy abba a csillagzatba ebédre ha hívna
Engem a Cézár vagy Juppiterünk követe,
S lenne habár közelebb az a csillag a cézari laknál,
Válaszul ezt kapnák tőlem a mennybeliek:
⁵ „Rajta, keressétek, ki ohajt részt mennyei torban;
Engem a földről az én Juppiterem nem ereszt”.

92.

Úr és szolgál.

Nem tudod azt, mily rossz az uraknak, jó a cselédnek,
Condylus,² és sírsz, mily mostoha sors a tied.
Lásd, gyékénytakaród neked ad jó gondtalan álmot:
Álmatlan' fekszik Gaius³ a lágy nyoszolyán.
⁵ Gaius már kora hajnalban dideregve köszöntget
Sok nagyurat: te bizony a tiedet sem igen.
„Add meg a pénzem” — szól Gaiusnak Phoebus az
[utcán,
Majd meg Cinna⁴: ezt senkise mondja neked.
A korbáctól félsz? Csúzos Gaius keze, lába:
¹⁰ Száz vesszőt szívesen túrne helyette szegény.
Reggel hogy nem okádsz és tiszta maradhat a nyelved,
Három Gaiusszal sorsodat el ne cseréld.

¹ Stella: I, 7.

² A költő egyik rabszolgája.

³ Gazdag ember álneve.

⁴ Phoebus uzsorás. — Cinna borbély.

93.

Cézár új nevére.

Hol késel, fiu? Rajta, csak öntsd a falernumi nektárt!

Régibb átalagunk adja le hat poharát.¹

Mondd, Catacissus,² most: melyik isten az, akinek én e

Hat poharat szántam? „CAESAR urunk leszen az”.

⁵ Tíz rózsából font füzér koszorúzza fejünket

Érte, ki szent neminek nagyszerű művet emelt.³

Adj tíz csókot most ama névnek megfelelőleg,⁴

Amelyet északi föld istenurunknak adott.

94.

Rézért aranyat?

Szárd füből rendelt nekem írt Hippocrates orvos

S méhsört kért a saját részire szemtelenül.

Azt hiszem én, te se volnál, Glaucus, elannyira bamba,

Rézért bárha arany fegyvered adtad oda.⁵

⁵ Edes ajándékot keserüért kérhet-e bárki?

Kapja meg, ámde legyen a keverékbe' hunyor.⁶

96.

Orvosi ethika.

Héródes clinicus kanalat csent el betegétől:

Rajt' érik, mire szól: „Balgá, te, hát beveszed?”

97.

Pukkadoz a sok irígy.

Pukkadoz a sok irígy, nem látod, Julius, édes,⁷

Mert olvas Rómám, pukkadoz a sok irígy?

¹ A Caesar 6 betűjének megfelelőleg (VIII, 50, 21).

² A pohárnok neve.

³ A Flaviusok templomát (IX, 1, 8.).

⁴ A „Germanicus” 10 betűjének megfelelőleg.

⁵ Glaucus az Ilias 6. énekében cserébe adja a maga aranyos fegyvereit Diomedes rézfegyvereiért.

⁶ A hunyort (helleborus) orvosságul használták több betegség, kivált az örültség ellen.

⁷ Julius Martialis, a költő barátja (I, 15).

Pukkadoz a sok irígy, mert minden népsokaságban

Rám ezer ujj mutogat: pukkadoz a sok irígy.

⁵ Pukkadoz a sok irígy, hogy a két Cézár¹ atyajoggal

Megtisztelt engem: pukkadoz a sok irígy.

Pukkadoz a sok irígy, hogy a város alatt majorom van

S városi kis lakom is: pukkadoz a sok irígy.

Pukkadoz a sok irígy, mert van sok, drága barátom,

¹⁰ S gyakran meghívnak: pukkadoz a sok irígy.

Pukkadoz a sok irígy, mert dícsérnek szeretettel:

Pukkadjon meg hát mind az a pukkadozó.

98.

Szüret, ha bor nincs is.

Nem mindenütt ütött ki a szüret rosszul,

Ovidiusom!² A nagy eső haszonnal járt:

Coránus így száz hordóval vizet szerzett.

99.

A szerző küldi.

Atticus, im' Antoniusom³ kedvelli a versem',

Hogyha való, amit épp' mond e baráti levél

Tőle, kitől hírt nyer Pallas várossa, Tolosa,⁴

Hírt, melyet a nyugalom, béke szülötte, szerez.

⁵ Menj, mint távoli, drága barátság záloga, könyvem,

Fárasztó utadat majd kiheverheted ott.

Megvallom, nem lenne becsed most áruba küldve:

Az, hogy a szerző küld, adja egész becsedet.

Hidd el, egészen más, ha a forrás habjait isszuk,

¹⁰ Vagy csak a lomha tavak poshadozó vizeit.

¹ Vespasianus és Titus (L. 10. l.)

² Quintus Ovidius: VII, 45.

³ Atticus: VII, 32. Antonius: a tolosai M. Antonius Primus (v. ö. X, 23, 32).

⁴ Tolosa, a mai Toulouse.

100.

Három dénárért.

Három dénárral hivatgat, hogy reggeli tógát

Öltve keressem föl, Bassus, az átriumod;

Kísérgesselek el, hintódnak menjek előtte

S nézzek bé vagy tíz özvegyi házba veled.

⁵ Nyűttes ugyan tógácskám és már ócska, kopott is,
Három dénárért, Bassus, ilyen se kapok.

101.

A nagy Hercules és a kicsi.

Appia, — Cézártól avatott, kit Róma Herakles

Képében tisztel, — hírneves ausoni út,¹

Halljad a régi Herakles tetteit, íme: leverte

Libya órjasát, Hesperisektől arany

⁵ Almákat rablott s övet a skytha hős amazontól;

Fojtja oroszlánját, arkasi kant leigáz;

Érc-szarvast is elejt, lenyilazza a Stymphalidákat,

Felhurcolja a Styx hádesi Cerberusát;

Hydra fejét, miután leszelé, nem hagyja kinőni,

¹⁰ Hesperii marhákat a Tiberisbe' fűrészt.²

Ezt a *kis* Alcides. Halld most, mit tett a *nagyobbik*,

Albától hatodik kő akit ünnepel itt.³

A Pálátiumot kicsikarta a jogtalan úrtól,⁴

¹ A via Appia (IX, 64).

² Herculesnek (Heraklesnek) köv. tetteit sorolja fel: 1. A föld-ről fölemelve megfojtotta a Föld óriás fiát, Antaeust; 2. elrabolta a Hesperisek aranyalmáit; 3. elragadta Hippolyte amazonkirálynő övét; 4. leverte az erymanthosi vadkant; 5. a nemeai oroszlánt; 6. elejtette az érclábú, gerineai szarvast; 7. lenyilazta a stymphalosi tó emberevő madarait; 8. felhozta az Alvilág örét, Cerberust; 9. megölte a százfejű lernai hydrát; 10. elhajtotta Geryon marháit.

³ Az Albától 6-ik, Rómától 8-ik mérföldkö mellett épült Domitianus Hercules-temploma.

⁴ L. I, 70, 5. Domitianus — Martialis szerint — megszüntette Vitellius uralmát (Kr. u. 69. dec. 21.) 18 éves korában. Valósággal azonban elbujt a Capitolium ostromakor s Isis-papi ruhában elmenekült.

- Már fiukorba' viselt Juppiterért hadakat.¹
¹⁵ *Julia gens* gyeplőit bár maga fogta, od'adta,²
 Hogy birodalmában harmadik úr legyen ő.
 Sarmata Histernek háromszor törte le szarvát,
 Háromszor fürdött a geta hóba' lova.³
 Több diadalmenetet, bár győzött, nem fogadott el⁴
²⁰ S északi tájon nyert győzelem adta nevét.⁵
 Templomot ég, a kard pihenést, erkölcsöt a nép kap
 Tőle, övéi eget, sok koszorút Jupiter.⁶
 Hercules istensége nem ér fel e nagy tettekkel:
 A mi urunk arcát hordd, te is, égnek ura!⁷

102.

Ha adni akarsz, adj!⁸

Visszaadod, mely négyszázról szól, a kötelezvényt?
 Inkább adj százat, Phoebusom, újra nekem.
 Rajta, keress mást és kérkedj e hiú adománnyal:
 Phoebus, amit meg nem téritek, az csak enyém.

¹ Az ú. n. bellum Capitolinumot. (V, 1, 8. V, 1, 7.)

² Atyjának, Vespasianusnak és bátyjának, Titusnak. Maga jelentette ki a senatusban, mint Suetonius mondja (Domitianus 13. fejj.), hogy ő adta az uralmat apjának és Titusnak, azok meghalván, csak visszaadták neki.

³ Hister = a Duna. A 3 évig tartó dák hadjáratról van szó.

⁴ A sarmata háború után nem tartott diadalmenetet (VIII, 15, 5).

⁵ Északi tájon: Germanián nyert győzelem adta a Germanicus nevet.

⁶ Övéit, a Flaviusokat (Vespasianust, Titust és Juliát) isteneknek nyilvánította. Juppiter, vagyis a győztesek a capitoliumi játékok alkalmával kaptak cserkoszorúkat.

⁷ Nem Hercules, hanem Juppiter szobrát kellene Domitianusról mintázní.

⁸ Hasonló: VIII, 37.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
X. KÖNYVE.

(Kr. u. 95. dec.)

1.

A könyv az olvasóhoz.

Mint könyv hosszú vagyok neked és keresed, hol a
[végjel?]

Olvass csak keveset: nyomba' kicsinyke leszek.

Kis verssel végződik a lap többször, nem is egyszer:
Izlésednek amint megfelel, úgy rövidits.

2.

Örök monumentum.

A sietés, mellyel tizedik könyvem kiröpült volt,

Újabb munka alá véteti verseimet.²

Benne sok ismert van, de azért finomabbra csiszolva,

Ám a nagyobb rész új: mindeniket szívesen

⁵ Vedd, nyájas lector, te a kincs, mit Róma adott, ezt

Mondva: „Nagyobbat már nem tudok adni neked:

Ez teszi, hogy kikerüld szomorú folyamával a Léthét,

És jobbik részed nem szűnik élni tovább.

Márványod, Messalla, repedt lesz a fügefától;³

¹⁰ Crispus, a hajcsár is félfogatod neveti.⁴

¹ A könyvek végét cikornyás vonaldísz jelölte.

² A tizedik könyvet nem első, hanem második, bővített és javított kiadásban bírjuk. (Kr. u. 98.)

³ A vad fügefa gyökere a márványemléket is szétrepeszti. Messalla: VIII, 3, 5.

⁴ A C. Passienus Crispus síremlékét díszítő négyesfogát már

A könyvnek használ az idő, sosem árthat a végzet:
Egy monumentum, amely ment az enyészet alól".

3.

Pseudo-epigraphia.

Rabszolgaélceket, aljas gázságokat,
Utcai nyelvek rút gyalázkodásait,
— Amelyekért egy kénkőves szálkát sem adna

Az, aki gyűjt Vatinius-cserepeket,¹

⁵ Egy semmiházi zugpoéta szerteszór
S enyémnek adja ki. Te, Priscus,² elhiszed,
Hogy a papagály pacsirta-hangon énekel
És egy Canus³ dudát szeretne fujni inkább?
Az én könyvemtől távol áll az ily mocsok:

¹⁰ Fehér szárnyon fennenröpíti hírneve.
Miért vadászam én azt tisztességtelen',
Ha nem kerül a hallgatásom semmibe'?

4.

Könyvem az élet tükre.

Olvasod Oedipodát s a homályborította Thyestest,⁴

Médeiát, Scyllát,⁵ mind csupa borzalom az.

Elrablott Hylas és Attis meg Parthenopaeus,

Alvó Endymion, monddsa, mit ér a' neked?⁶

M. idejében romlásnak indult. Crispust Claudius császár idejében mérgezték meg.

¹ Vatinius, varga, majd Nero kegyeltje, aki Beneventum mellett fényes gladiatori játékot is rendezett. Nagy orráról bizonyos csőrös üvegcupákat Vatinianusoknak neveztek el. Akadtak gyűjtők, akik ként adtak cserében az ilyen kupák darabjaiért is.

² Terentius Priscus: VII, 46.

³ Canus, híres fuvalás.

⁴ Oedipodát: Oedipus thebai királyról írt költeményt. Thyestes: III, 45.

⁵ Scylla, Phorcus leánya, Circe veszedelmes tengeri szörnyeteggé változtatta a Charybdisszal szemben, a szicíliai tengersizrosban.

⁶ Hylas: VI, 68. Attis, II, 86, 4. Parthenopaeus: VI, 77, 3. — Endymion, Diana kedvelt ifja.

- ⁵ Icarus és a leolvadt szárny? Vagy Hermaphroditus,
 Aki a hízelgő, lágy habokat gyűlöli?¹
 Ily szomorú könyvek hiu játékába' gyönyört lelsz?
 Ezt olvasd, erről mondja az élet: „Enyém!”
 Nem lelsz Centaurust, nem Gorgót; Hárpia sincs itt:
¹⁰ Könyvem az embernek tükrözi arculatát.
 Hogyha, Mamurra,² saját erkölcseidet s magadat sem
 Vágysz ismerni, gyönyört Callimachusba' találj.³

5.

Stóla és biborszegélyű tóga.

- Aki a stólát s bibortógát, melyeket
 Tisztelet illet, gúnyos verssel illeti,⁴
 Bolyongja Rómát, álljon híd s halom tövén
 S kérjen rekedten — koldusok koldussaként —
⁵ Ebszájba szánt kenyérből hulladékokat;
 Kemény december, nedves tél meg a bezárt⁵
 Bódé hosszúra nyujtsa néki a fagyot;
 Kiáltsa boldogoknak azokat, kiket
 Orcus-saroglya visz ki késő éjtszakán.⁶
¹⁰ Utolsó órájának perce hogyha int,
 A régen várt nap, érte küzdjenek kutyák
 S az éhes dögmadárt rongyával űzze el.
 Ne legyen büntetése pusztán a halál:
 Majd Aeacus korbácsa vágja véresen,⁷

¹ Mercurius és Vénus kétnemű sarjadéka. „A habokat gyűlöli”, mert azokban ölelkeztek Salmacis nimfával, úgyhogy vele egybenőtt és kétneművé vált.

² Mamurra: IX, 59.

³ Az eredeti szerint: „Olvasd Callimachus Aitia c. művét, melyben a tudós alexandriai költő ünnepi szokások eredetét, okait adta elő (aetiologiai elégiák).

⁴ Vagyis a stólát viselő tisztességes nőt s a biborszegélyű tógát hordó előkelő férfiút, a római senatort.

⁵ Azelőtte bezárt.

⁶ Így vitték temetőbe az inségeseket.

⁷ Aeacus, Juppiter fia, Achilles nagyatyja, az alvilág egyik bírása.

- ¹⁵ Majd Sisypusnak nyomja irdatlan köve;
 Majd Tantalusnak¹ vízárjában szomjasan
 Szenvedjen végig minden költött² szenvedést;
 S ha vallomásra készti ott a Furia,
 Hörögje bűnbánattal: „Ezt én irtam, én!”

6.

Édes várakozás.

- Boldog az, aki a sors kegyiből láthatta vezérünk³
 Északi nap- s csillag-fénybe' ragyogni dicsőn.
 Ah de mikor jön a nap, mellyen minden fa, mezőség
 És ablak fénylik Látium asszonyitól?
⁵ S édes várakozás, porfellege cézari hadnak,
 A mi egész Rómánk a via Fláminián?
 Jössz-e, lovasság már és nílusi mezbe ti, mórak?⁴
 Mindenek ajka mikor zengi: „Közelg a vezér”?

7.

A Rajnához.

- Nympháknak, folyamoknak atyja, Rhénus,
 Északnak hava melyeket csak táplál:
 Úgy folyj tiszta habokkal mindörökké,
 És barbár szekerével szégyenedre
⁵ Rajtad végig a hajcsár úgy ne szántson;
 Úgy nyerd szarvad aranybul újra vissza⁵
 S légyen „római” mindkét partod újra:
 Ahogy visszabocsátod őt, Traianust,⁶
 Rómájának, a Tiberis ha hívja.

¹ A követ hegyre hengergető Sisypus és a vízben állva is folyvást szomjazó Tantalus: ismert alvilági bűnhődők.

² Amit csak a költők kitaláltak.

³ Kr. u. 98 tavaszán várták haza a Rajna mellett hadakozó Traianus császárt, de ő csak 99 tavaszán tért vissza.

⁴ A menetet megnyitó lovasságot tarka, egyiptomi tunikába öltözött mór lovasok előzték meg.

⁵ A folyamistenekeket szarvakkal ábrázolták. A Rajna letört szarvai a germánok legyőzését jelképezik.

⁶ Traianus, a későbbi császár, a Rajnánál hadakozott a germánok ellen.

8.

Még korai.

Paula urául ohajt; én nem veszem el soha Paulát:
Már öreg. Elvenném, hogyha kicsinyt öregebb.

9.

Hírnév.

Lám, a disztichonok- s tizenegyeseknek,¹
A sok és sosem arcátlan savaknak
Ily világhírű mestere, Martialis
— Mit iríglyitek? — egy cseppet se híresb,
⁵ Andraemon-nevű versenyméneteknél!

10.

Reménytelen verseny.

Hogyha babéros fascessel kezdted te az évet²
S üdvözlésre sietsz reggel ezer küszöbön,³
Mit tegyek én akkor? Mit hagysz számunkra, te Paulus,
Kik Numa népének sűrű tömegje vagyunk?
⁵ Azt, ki szemet vet rám, mondjam „fejedelmi uramnak”?⁴
Udvariasb módon megteszed ezt magad is.
Menjek a kólya⁵ után? Hiszen ezt te magad se veted
[meg,
Sőt harcolsz, hogy elől — bár csupa sárba' —
[loholj.
Többször is álljak fel, verset ha szaval? Te is állasz,
¹⁰ S vágyva a szája felé tárod a két karodat.
Mit tegyen árva fejünk, ha kliensek sem lehetünk már
És tógánk ügyeit végezi bíborotok?

¹ Tizenegyszótagú vers (hendecasyllabus) éppen ez is. Másik neve: versus Phalaecius.

² A consul hivatalba lépése napján így vonult lakásáról a Capitóliumba.

³ Mint a kliens patrónusa küszöbén.

⁴ Így szólította a kliens hízelegve patrónusát.

⁵ Kólya = gyaloghintó.

11.

Gyanús adakozás.

„Theseus! Pirithous!”¹ egyebet sem hallani tőled,

S hogy Pyladesnek vagy párja te, Calliodór!

Itt vesszek, ha edényt méltán nyujthatsz Pyladesnek

S kondás Pirithous disznai közt ha lehetsz.

„Hát a barátomnak — szólasz — nem od'adtam ötezret

⁵ S mely csak is egy párszor volt mosatásba',

[köpenyt?"]

Sőt Pylades soha meg sem ajándékozta Orestest.

Többet megtagad ám, mint ad, a bőkezűség.

12.

Útra-bocsátás.

Domitiusnak.²

Látni ohajtod Vercellaet s Via Aemiliának

Városait Phaëthon páduzi habjaival,³

Domitius? Lelkemre, örömmel utadra bocsátlak,

Bár nálad nélkül nincs a napomban öröm.

⁵ Erdemes egy vágy az: legalább egy nyári időn át

Városi jármódtól megszabadítani nyakad.

Menj no, s a nap sugarát vágódó bőrrel igyad be:

Óh mily szép leszel ott, míg idegenbe' csapongsz!

Majd haza jössz, már mint idegen, halavány hiveidnek,

¹⁰ És irigyen veti rád mindvalahány a szemét.

Persze, mit útag adott, hamar elveszi Róma a színed,

Nilusi arccal térj bár a honodba megint.

¹ Theseus és Pirithous: barátsága közmondásos volt, éppen úgy, mint az Orestesé és Pyladesé.

² Talán Domitius Apollinaris consulhelyettes 97-ben (IV, 86).

³ Vercellae, ma Vercelli Piemontban. A via Aemilia Ariminum-tól (= Rimini) Aquilejáig vitt. — Phaëthon a Nap kocsijából a Padus (a mai Po) habjaiba zuhant.

13.

Honvágý.

Hogy csak aranytermő partjára von a Salo engem¹

Függő házaidat látni, te drága hazám,

Manius,² ezt néked köszönöm, gyermekkorom óta

Hőn szeretett hívem s ifjuí drága felem.

⁵ Oh milyen édes vagy! Méltóbb az igaz szeretetre,

Mint a hiberusi föld³ gyermeke bármelyik is.

Véled akár a pún sivatagnak gaetuli sátrát⁴

Meglaknám örömet s a skytha sátrakat is.

Ha te is így érzel s egyként dobog össze a szívünk,

¹⁰ Bármí zug a földön Róma lehet minekünk.

14.

Túlságos jólét.

Míg csak elasszonyosult szolgálkkal gördül a hintód

S néger fullajtár izzad elől a lovon;

Míg az ebédlőid nem is egy fürdőt bekerítnek

És illatszereid festik a tengeri árt;

⁵ Kristály-billikomodban Sétia⁵ színbora habzik

S Vénus sem pihen oly lágy pihe-vánkosokon:

Gögös donnádnak küszöbén fetrengsz a sötétben

S a süket ajtókat könnybe fürösztí szemed,

Míg nyomorult kebeled sűrűn zaklatja sohajtás.

¹⁰ Mért rossz a te sorod, Cotta? Mer' annyira jó.

15.

Ez is barátság?

Azt mondog, te nem állsz egy hívemnek se mögötte,

Crispusom!⁶ Ám hol a tett, mely bizonyítja szavad?

¹ A Salo, folyó a költő születése helye, Bilbilis mellett Hispaniában.

² Maniusról nem tudunk többet.

³ Hispania.

⁴ Gaetulia afrikai vidék.

⁵ L. IV, 64, 34.

⁶ Crispus: költött név (V, 32).

- Kölcsön ötezret kértem a multkoriban, s te nem adtál,
 Bár teli ládából már az ezüst kidagad.
⁵ Egy vékányi babot vagy lisztet, mondd, mikor adtál,
 Jóllehet a Nilus árja locsolja meződ?
 Küldtél egy vékony tógát a téli hidegben?
 Jött-e ezüstnemű, félfontnyi, ajándokodul?
 Semmit sem látok, mi barátságod bizonyítná,
¹⁰ Csak, hogy, ahányszor akarsz, orrom alá eregetsz.

16.

A játzó Aper.

Nagyhozományu nejét hogy' szíven lőtte nyilával
 Játék-közben Aper! Játzani, azt tud Aper.

17.

Az ígéret szép szó.

- Gaius, hogyha ígérni, nem adni: tenéked „ajándék”,
 Én adományommal túlteszek a tieden.
 Vedd mindazt, amit ás gallaecusi földből az astur¹
 És ami csak Tagusunk dús fövényébe' pihen;²
⁵ Mind, mit arabs hínárba' talál a füstszinü indus,³
 Amit az egyetlen szárnyas a fészkebe' rejt,⁴
 És a ravasz Tyrus amit forral agénori üstben:⁵
 Mind adják teneked úgy, ahogy adni te tudsz.

18.

Vers és tudomány.

A Sátornus-ajándéktól⁶ megfosztani, múzsa, hiába
 Próbálsz te Macert:⁷ nem szabad! Ő követel;

¹ Astur (= asturiai) hispániai lakó. A gallaecusok Hispania Tarraconensisben laktak. Aranyásárról van szó.

² A Tagus (Tajo) fövényéből mosott aranyat.

³ Gyöngyöt.

⁴ A mesés phoenix-madár: V, 7.

⁵ A bíboráról híres s avval ravaszul kereskedő phoeniciai Tyrusnak Agenor volt egyik mesés királya.

⁶ A Saturnalia-ünnepen szokásos ajándékoktól.

⁷ L. V, 28, 5.

S nem szomorú verset vár, nem bizony: ünnepi tréfát,
 És panaszolja, miért hallgat e húron az élc.
⁵ Most idejét lekötik tudós, nagy, mértani könyvek:
 Újra ha verset akar, Appius-út, mi' csinálsz?¹

19.

Kitartó kliensek.

Nem hív meg Marius senkit, nem küld adományt sem,
 Nem lesz ő kezesed, pénzt sem ad:² öneki sincs.
 Mégis egész sereg ember jár a soványka baráttal:
 Bárgyu kliensekből, Róma neked van elég.

20.

Indulj, Thália!Pliniusnak.³

Indulj, Thália,⁴ vidd el ezt a könyvet
 — Nem fölötte tudós, nem is komoly könyv,
 Bár nem parlagi, — Plinius tudóshoz
 És add át: a Subúrán áthaladva
⁵ Nem nagy munka az ösvény a magasba.
 Ottan láthatod Orpheust⁵ azonnal:
 Síkos — cseppjeitől a tó vizének;
 Sok bémész vadat a királyi sassal,
 Mely fölvitte a Dörgőnek kegyeltjét.⁶
¹⁰ Ott Pedód⁷ kicsi háza is, reája
 Egy sas föstve, de kisebb szárnyu annál.
 Jól vigyázz, hogy a nagytudásu ajtón

¹ T. i. akkor Macer abbahagyja a via Appiát javító mérnöki munkát.

² A kliens t. i. ilyeneket vár a patrónusától.

³ Ifjabb Plinius (C. Plinius Caecilius Secundus), a levélíró, költőnk pártfogója.

⁴ Múza.

⁵ Orpheus thrák énekes szobrát a lacus Orphei medencéje fölé a lantja szavára figyelő vadállatokkal körülvéve, mint egy pompeii falfestményen is láthatjuk. (Látv. k. 21. l.)

⁶ Ganymedes trójai királyfit az Olymposra.

⁷ Pedeo Albinovanus, Ovidius barátja (Epigr. I. bevezetése).

- Ittas fővel, időn kívül ne zörgess:
 Teljes napja komoly tanulmány sokszor,
¹⁵ Ir a száztágu nagy-tanács fülének,
 Mit majd egybevet a késő utókor
 Sok, híres remekével Arpinumnak.¹
 Biztosabb öreg-éjjel bójutásod:
 Ez lesz a te időd, Bacchus ha tombol,
²⁰ Sok-sok rózsza virít, hajfürtök áznak:²
 Akkor sok szigorú Cató is olvas.

21.

Homályos költészet.

- Irnod olyat, mit aligha megértett volna Modestus
 És Cláránus alig, Sextus, az ér valamit?³
 Phoebus⁴ kell hozzá, hogy a művedet értse, ki olvas:
 Cinna⁵ szerinted több, mint maga Vergilius.
⁵ Kapj te dicséretet így, Sextus! Én a kritikusnak
 Úgy tesse, ha előbb megszeret a laikus.

22.

Óvatosság.

- Mért járok én tapasszal földve államot
 S ólomkenőccsel ajkamat miért kenem,
 Kérded, Philaenis?⁶ Hogy ne kívánd csókomat.

¹ Az Arpinumban született Cicerónak.

² A borozók rózsafüzért fontak drága kenőcsöktől illatos hajukba.

³ Modestus és Claranus: jeles grammatikusok, azaz irodalomtudósok voltak.

⁴ A jóslás istene, aki a rejtélyeket is megoldja.

⁵ Helvius Cinna, Catullus barátja, a tudákos Zmyrna c. eposz írója.

⁶ Philaenis: II, 33.

23.

Kétszeres élet.

Már Antoniusom,¹ tizenöt szép lustrumot érve,
 Csöndes öregségét boldogan élvezi most.
 Visszatekint a lefolyt hosszú évekre, napokra
 S nem remeg a Léthé-ártul, amely közeleg.
⁵ Egy napjára se kell gondolnia lelki borúval,
 Egynek az emlékét sem keserüli szive.
 Jó ember megnyujtja a létet: kétszeres éltet
 Él, kinek a multba néznie tiszta öröm.

24.

Születésem napján.

Március elseje, amelyen születtem,
 Szebb nékem valamennyinél, hiszen még
 Lányoktól is ajándék jó a házba:²
 Im' ötvenheted' ízben áldozunk már
⁵ Tömjént tűzhelyeden kaláccsal együtt.
 Adj kértemre — hahogy javamra válik —
 Még kétszerte kilencet a leélthez,
 Hogy kelletlen öregségtől ne bénán,
 Három pályaköröm³ betöltve, lássam
¹⁰ Berkét Elysium nagyasszonyának.
 Nestor,⁴ több napot én tőled se kérek.

25.

Mucius a circusban.

Multkor a circusban szerepelt egy Mucius, aki
 Karját a lobogó tűzbe vetette belé.

¹ A tolosai M. Antonius Primus: IX, 99. Tizenöt lustrum: 75 év.

² Különbben e napon, a Matronalia ünnepén, a nőket szokták megajándékozni.

³ T. i. a gyermek-, ifjú- és öregkor pályáját, mint 75 éves. Vágya nem teljesült.

⁴ Nestor, az Ilias és Odysseia híres, bölcs örege. II, 64. és sok helyen.

Hogyha türelmesnek hiszed őt s bátorszívű hősnek,
Azt hiszem, Abderiták együgyű városa szült.¹

⁵ Mert látván a kinos tunikát aki hallja e mondást:
„Tűzbe kezet!” több így szólnia: „Nem vetem én”.²

26.

Varus halálakor.³

Városom, a Nilus völgyében száz katonának
Annyiszor emlegetett, nagyhírű századosa,
Már nyugoszol – nem kaphat többé vissza Quirinus –⁴
Egyiptom partján idegen árnyalakul.

⁵ Nem lehet öntöznünk könnyűnkkel jéghideg arcod
S jószagu tömjénnel hinteni máglyatüzed.
Am neved élni fog itt versemben örökkön-örökre:
Vagy te, ravasz Nilus, ennek is ellene vagy?

27.

A felkapaszkodott.

Vendégül a Tanács születésnapodon, Diodorus,⁵
Nálad ül és néhány a lovagok közül is,
S kap tőled három koronát valamennyi kliensed:
„Jószületésű” azért senki szemébe’ se vagy.

28.

Janus.⁶

Esz تندők s ragyogó mindenség kútfeje, Janus,
— Kit mindig legelőbb hív esedezve a nép, —

¹ A thrák Abdera város lakóit korlátolt-eszűeknek tartották.

² Különös, hogy Martialis itt kicsinyli azt, amit VIII, 30. magasztalt. (V. ö. I, 21. VI, 19.) A *kinos tunika* olyan szurkos csepű, mint az, amelyben Nero a keresztényeket égette.

³ Erről az Egyiptomban elhalt centurióról nem tudtak többet.

⁴ Romulus, azaz Róma.

⁵ Nyilván valami meggazdagodott libertinus.

⁶ Janus minden kezdetnek, eredetnek, valamint átjárásoknak, kapuknak ős-itáliai istene. Domitianus a maga fórumán pompás, négykapus ívet emelt neki.

- Atjáró kis ház volt ennekelőtte lakásod,
 Amelyen át legtöbb közlekedő haladott.
⁵ Most küszöböd cézári ajándékokkal övezve:
 Janus, ahány arcod, annyi a fórumod is.
 A sok ajándékért légy hálás, szent atya, kérünk
 S oltalmazd meg erős zárral örökre kapunk.¹

29.

Könnyű a máséból!

- Sátornus napján mit nékem küldeni szoktál,
 Táladat a donnád kapta ma, Sextilián;
 S a zöld köntöst, mit neki március elsejin adtál,
 Tógám árából² tudta fizetni zsebed.
⁵ Így neked a lányok már költséget sem okoznak,
 Mert hisz' ajándokimat küldöd a csókjaikért.

30.

Apollinaris nyaralója.³

- Oh langyos, édes formiaei part!
 Téged, ha zord Mars városát⁴ kerüli
 És zaklató gondját elvetni vágyik,
 Mindennél többre tart Apollinaris.
⁵ Sem szende nője édes Tiburát
 Ugy nem csodálja, nem Antium, Praeneste,
 Se Tusculum, sem Algídum magányát.
 Kies Circéji, dardanus Caiéta⁵
 Nem vágya néki, sem Liris, Marica,⁶
¹⁰ Se Salmacis⁷ fürdője: Lucrinus-tava,

¹ Béke idején Janus kapuja zárva volt.² Amelyet nekem kellett volna küldened.³ Apollinaris: IV, 86.⁴ Rómát.⁵ Caieta, a trójai Aeneaséktól Aeneas dajkájának emlékére alapított tengerparti város.⁶ A Liris folyó Latium és Campania közt. Marica, Latinus király anyja. A Liris torkolata mellett temploma és berke volt. Róla volt elnevezve e vidéknek egyik tava.⁷ Salmacis, egy nimfa.

- A tengert enyhe szél fodrozza itt,
 Nem lomha víz, mert eleven nyugalma
 Szellőkkel hajtja tarka csolnakát,
 Miként a lány, aki únja a nyarat,
¹⁵ Bibor lepellel hűsíti magát.
 Prédáért nem kell messze dobni horgod:
 A szobából, az ágyból kivetett fonált
 Jól látni, egy-egy hal mihelyt lerántja.
 S ha érzi Néreus Aeolus hatalmát,¹
²⁰ A vést bizton kacagja asztala.
 Rhombust, süllőt táplál halastava,
 Kézze fog ízes múrénát halásza,
 Hívásra jó a jól ismert mugil,
 Hívásra úszik sok nagy márnahal.²
²⁵ De ezt hogy élvezd, Róma mikor enged?
 Hány formiaei napja van egy évben
 A közügyek lefoglalt emberének?
 Boldog majorosok ti és kapúsok,
 Mi az úrra vár, ti éldetitek azt.

31.

Ember-vacsora.

- Tíz meg kétezerért tegnap szolgálodat eladtad,
 Calliodór, egyszer hogy remekül vacsorálj,
 S mégsem jó vacsorád: négyfontos márnahalat vől
 Erre a célra, torod nagyszerű dísze e' volt.
⁵ Mondani hát jogos ezt: „Hiszen ez nem hal, te gonosz
 [csont;
 Ember, Calliodór, ember az, amit eszel.”

32.

A festő műve.

- Hogy kit is ábrázol, szólsz, Caedicianus, e festmény,
 Amelyet violám s rózsavirágom ölel?

¹ Ha vihar van a tengeren.² Rhombus, márna, mugil, murena: kedvelt halfajok.

Primus Márk' Antonius¹ ez, java-korbeli képe:

Ifjúként ebben látja magát az öreg,

⁵ Jellemet és lelket ha beléönthetne a művész,
A földnek kerekén kép sose lenne jelesb.

33.

Bűnöket ostromozok.

Gallus,² az ősi sabint aki egyszerűségbe' legyőződ

És jószágban Athén nagynevű, bölcs öregét:³

Akkép adja a tiszta Venus, hogy a jó apatársnak

Házát lakd s lányod üdve' tanúja lehess,

⁵ Ahogy megteszed ezt: ha epés versekrül irígy száj

Ollyat mondana, hogy tőlem erednek azok,

Megvédsz, mint máskor s tagadod, hogy az annak írása,

Akinek a műveit ismeri mind a világ.⁴

34.

Traianushoz.

Isteneink váltsák be nagy érdemidet, Traianus,

És hosszantartó légyen a szép jutalom.

A jogavesztett patrónust te jogába helyezted:

A szabadostól nem lesz kitagadva tovább.⁵

⁵ Méltó hát a kliensnek is így enyhíteni sorsát,

És igazat szólván: tenni te meg tudod ezt.⁶

35.

Sulpícia.⁷

Óh lány, Sulpiciát olvasd te, hogyha

Csak egy férfiu tetszésére vágyol;

¹ Marcus Antonius Primus: IX, 99, 1.

² Munatius Gallus, aki férjes leányával egy házban lakott.

³ Vagy Epikurost vagy Sokratest.

⁴ V. ö. X, 3.

⁵ Traianus visszaállította a patrónusoknak azt a jogát, hogy olyan libertusaiknak, akik végrendelkezés nélkül haltak meg és csak egy adoptált fiút hagytak hátra, fele vagyonát örökölhessék.

⁶ A költő ezek szerint reméli, hogy Traianus a kliensek helyzetét is javítani fogja.

⁷ Sulpícia, római költőnő. Domitianusra írt szatírája fennmaradt.

- Oh férj, Sulpiciát olvasd te, hogyha
Csak egy nőnek a tetszésére vágyol.
- ⁵ Nem Medeia dühét énekli ő meg,
Sem thyestesi tornak szörnyűségét;
Byblis, Scylla nem is volt ő szerinte:¹
Ő csak tiszta szerelmet énekelget,
Tréfát, szellemes és szelid enyelgést.
- ¹⁰ Aki tudja becsülni költeményit,
Nem hisz lányt soha nála pajkosabbnak,
Nem hisz lányt soha nála szűziesbnek.
Úgy vélem, hogy Egéria így enyelgett
Egykoron Numa nyírkos barlangjában.²
- ¹⁵ Ő ha mestered, ő tanuló társad,
Több, Sappho, a tudásod és szemérmed.
Ám a büszke Phaon³ veled ha látja,
Csakis Sulpiciába lesz szerelmes.
Mindhiába! Calenust⁴ elveszítve,
- ²⁰ Sem Bacchust, sem Apollót, sem a Dörgőt
Férjéül nem akarná elfogadni.

36.

Munna bora.

- Undok füstje amit befoghat Massiliának,
Minden edény, amelyet lángja tesz ó-koruvá,
Tőled jó ide, Munna!⁵ Te küldöd az árva hiveknek
Ezt az ölü mérget szárazon és vízen át;
- ⁵ S még olyan áron, amit megeléghetne Falernum
Nedve s az itthon is oly nagybecsű sétiai.⁶

¹ Byblis a mítosz szerint annyit siratta hön szeretett ikertestvérét, Caunust, hogy végre forrássá változott. Scylla: X, 4, 2.

² Numának, Róma második királyának a barlangban lakó Egéria nimfa adott bölcs tanácsokat (VI, 47).

³ Sappho állítólagos imádottja.

⁴ Sulpicia férje. (L. X, 38).

⁵ A boros amphorákat füstre tették, hogy a bor hamarabb kapjon ó-zamatot. Massiliában (= Marseille) túlságba vitték ezt az eljárást.

⁶ A falernumi, sétiai: kitűnő itáliai borok.

Hogy régen nem jössz Rómába, bizonynal azért van,
Mert te se kívánnád inni saját borodat.

37.

Hispaniába indulóban.

Maternusnak.¹

- Jognak, igazságos törvényeknek nemes öre,
Római fórum igaz-száju vezére, feje,
Mondd, Maternusom, a földidre, a régi baráttra
Hispán földnek ölen nem bizol-e valamit?
⁵ Vagy tán jobban esik laurentumi parton a békát
S a hegyesorru csukát kapni horogra neked,
Mint a márnahalat szirtjéhez csapni megint, ha
Teste súlyát három fontnyira nem becsülöd?
És a megúnt rákot vacsorálni nagy asztali díszként
¹⁰ S amit a kagylónak síma burája takar,
Mint olyan osztrigafajt, mely a baiaeit sem irígyli
S beszürcsölni az úr engedi szolgálhadát?
Itt bűzös rókát hajszolsz hálódba hűhözva
És megmarja gonosz foglyod² az ebsereget:
¹⁵ Ott hálót csak alig húzok hallal teli mélyből:
Meg sem száradt még,³ s már belebotlik a nyúl.
Amíg szólok, jő a halászom üres kosarával,
Itt terem és mutogat nyestet a büszke vadász.
Városi vásár küldi a tengerparti ebéded...
²⁰ Hispán földnek ölen bizol-e rám valamit?

38.

Boldog házasság.

Calenusnak.⁴

Jó Calenus, az istened megadta,
Hogy Sulpicia hitveseddel együtt

¹ Martialis haza készül Hispaniába a Rómában eltöltött 34 év múltán s búcsúzik földijétől, Maternustól, akinek Laurentum mellett villája volt.

² A róka.

³ A háló.

⁴ Calenus: X, 35, 19.

Atélhess tizenöt szép, boldog évet.
 Kedves éjjelek, édes, édes órák,
⁵ Megjelölni-valók ind' drágakövel!
 Boldog vánkosok és te, éji mécses,
 Nicerosnak az illatit lehellő,¹
 Mennyi édes enyeltést láttatok ti!
 Három lustrumot² éltél itt, Calenus,
¹⁰ A házas napokat ha számba vesszük,
 Ennyit tesz ki egész élted, Calenus.
 Hő kérésre ha Atropos³ csak egyet
 Visszaadna tenéked e napokból:
 Azt négy nestori életért nem adnád.

39.

Lesbia kora.

Mondod, Brutus alatt⁴ jöttél te világra: hazugság.
 Vagy tán azt vallod, Lesbia, Numa alatt?⁵
 Újra hazudsz így is, mert századaid tanusítják:
 Ősi Prometheus volt sárbul a létrehozód.⁶

41.

Hasznos válás.

Janusi új hóban,⁷ Proculeia, te régi uradtól
 Elválsz és hagyod őt élni magába' tovább.
 Ez hogy' esett, kérlek? Fájdalmad ugyan mi okozta?
 Hallgatsz? Megmondom: praetori székbe jutott.⁸
⁵ Százezeret kóstált voln' a megalensesi bíbor⁹

¹ Niceros, római illatszer-árus.

² Tizenöt évet.

³ Atropos az a Párka, aki az ember életfonalát elvágja.

⁴ A köztársaság első consulja. Tréfás túlzás.

⁵ Tehát még régebben.

⁶ Prometheus: IX, 45, 3.

⁷ Januáriusban, mikor az új hatóságok hivatalukat elfoglalták.

⁸ Bíró lett.

⁹ A praetornak a Megalenses-játékokon bíbor-tógát kellett öltetnie.

Tóga, akármi fukar kézzel adod ki a pénzt;
 És huszezerbe kerül a népünnep bizonyára.
 Ez nem is „elválás”, jó Proculeia: „haszon”.

43.

Jövedelmező föld.

Földeden, óh Phileros, hetedik nödet temeted már:
 Senkinek a földjén nem terem ennyi haszon.

44.

Oly közel van a jó.

Quintus Ovidiusnak.¹

Quintus Ovidiusom, hogy lásd Caledonia brittjét,
 Téthys zöld árját² s Óceanust, az atyát,
 Elhagyod-é Numa halmait³ és nómentumi villád?
 Ily korban se maraszt tűzhelyed itt s a mező?
⁵ Mennyi gyönyört halogatsz! De fonását nem halogatja
 Atropos⁴ és számon kéri a perceidet.
 Azt ki ne dicsérné, mit a hívednek⁵ kimutattál?
 Éltednél drágább néked a hű szeretet.
 Hadd kapjon végtére meg újra sabinumi földed,
¹⁰ És a barátid közt leld igaz otthonodat.

45.

Ecetnek örülsz.

Itt-ott gyöngédet s édest versembe' ha mondok,
 S illő tiszteletet zeng hizelegve lapom,
 Unalom az néked: szivesebben rágod a bordát,
 Laurens⁶ vadkanból amit elődbe rakok.

¹ Q. Ovidius: VII, 44. és 45.

² Tethys: Oceanus felesége.

³ A sabin hegyeket.

⁴ Atropos: X, 38, 12.

⁵ Caesonius Maximusnak, akit számkivetése helyére elkísért (VII, 44. és 45.).

⁶ Laurens = laurentumi.

- ⁵ Hát, ha ecetnek örülsz, akkor csak ígyál vatikánit:¹
Látom, nem veszi bé gyomrod a butykosomat.

46.

A szépből is megárt a sok.

Mindent „szépen” akarsz, Matho, mondani. Néha
[miért nem
Jó az vagy semilyen? S rossz? Lehet olykor az is.

47.

Boldoggá mi tehet?

Julius Martialisnak.²

Martialisom, édes, életünkben
Boldoggá mi tehet? — hadd mondjam el csak:
Nem szerzett, de öröklött, ősi birtok;
Föld, mely háladatos, tűzhely, ki nem hűlt;
⁵ Semmi pör; nyugalom, kevés kliensség;³
Testi, lelki erő meg jó egészség,
Józan nyíltszívűség, rokon barátok,
Könnyű esti ebéd, szerény kis asztal,
És nem részeges éj, de ment a gondtól;
¹⁰ Bútlan, gondtalan ágy, azért szemérmes,
Álom, mely rövidíti hosszú éjünk:
Az légy, ami vagy és többet ne áhíts,
Legvégső napodat ne féld s ne kívánd.

48.

Meghitt társaság.

Phárosi Isis papjai már nyolcat kiabálnak,⁴
Udvari őrség jó és az előbbi lelép.
Fürdeni jó ez az óra, előbb túlságos a gőz és
Hatkor még inkább ontja Neró⁵ a hevét.

¹ A mons Vaticanus borát nem becsülték.

² Julius Martialis: IV, 64.

³ Kliensi szolgálat.

⁴ 8 óra: nyáron 1¹/₂ óra, télen 12¹/₂ óra délben.

⁵ Nero hőfürdője.

- ⁵ Jösztek-e Stella, Nepos, Flaccus, Canius, Cerialis?
 Számunk hat, Lupusom,¹ így te vagy hetedik.
 Kertem termését majorosném már idehozta,
 S mályvát, mely a belet könnyíti nagyszerűen;
 Itt a saláta, fejes; hasadékony hagymagumóval
¹⁰ Menta bőfögni-való és buja éruka-fű;
 Rútás² tengeri-hal, koszorúzva tojás-szeletekkel
 S tinnhal sós levitől jól csepegő kocatógy.
 Eddig az ízelítő.³ Asztalra fogás csakis egy jön:
 Egy gida, a farkas szája elől menekült,
¹⁵ És apró kolbász, mit fölszeletelni nem is kell,
 Véle kovácsoknak babja s a gyöngé kel is;
 Csirke jön és sódar, három tornak maradéka.
 Hogy már jóllaktunk, gyöngé gyümölcsöt adok.
 Seprő nélküli bort önt Nómentum⁴ csobolyója,
²⁰ Frontin' consul alatt⁵ harmadik-éves italt.
 Tréfa kíséri torunk, nem epés; bátor-szavu szólás,
 Reggel amit nem bánsz, hogy kibeszélte a száz.
 Szóljon a zöld pártról vendégem, szóljon a kékről:⁶
 Vádlottá nem tesz senkit az ily borozás.

49.

Similis simili gaudet.

- Ametiszt poharakbul iddogálsz te,
 Ázol barna Opimius-levétől⁷
 S nyujtván nékem az új sabin itókát,
 Kérded, Cotta: „Arany pohárban adjam?”
⁵ Ólmos bort ki ohajt aranybul inni?

¹ Stella: I, 7. Nepos: VI, 27, 1. Flaccus: IV, 42, 2. Canius: I, 61. Cerialis: XI, 52. Lupus: V, 56, 1.

² Rútá: egy kesernyész növény.

³ Az ú. n. gustatio. (V. ö. V, 78, 4—10. XI, 52, 5—12.)

⁴ Ott volt Martialisnak a szőleje.

⁵ Pontosan: Frontinus másodszeri consulsága (bis consule) alatt: legkésőbb 98 februáriusában.

⁶ Cirkuszi pártok: VI, 46, 1.

⁷ Opimius idejébéli bortól (I, 26, 7. IX, 87).

50.

Bús diadal.Scorpus halálakor.¹

Bús diadal, törd szét Idumé pálmáit² azonnal,
 Meztelenítsd meg, Kegy s verd vadul a kebeled.
 Ölts gyászt, Tisztelet és adományul a mostoha lángnak,
 Óh szomorú Hírnév, add koszorúdat oda.

⁵ Mily balsors, Scorpus! Fiatalkorod elveszítetted
 S ily hamar elhajtasz már a sötét fogaton.
 Mérhogy a cél, amelyet röpülő kocsid oly hamar ért el,
 Éltednek szintén célja, határköve lett?!

51.

Levél Faustínushoz.³

Imhol a phrixusi Kos már háta mögött a Bikának.⁴
 Ikrek csillagító⁵ elfut a téli hideg;
 Rét mosolyog, mezet ölt a föld, mezet ölt a fa ága
 S a thrák Itys után sír az athéni leány.⁶

⁵ Mily kedves napokat ragadott el Róma tetőled,
 Faustinus! Mily idők, mily tunikás nyugalom!⁷
 Berkek, források, hullámvert parti fővény te!
 Óh Anxur,⁸ ragyogó, tengerölelte vidék!

Nyugvó ágy, te nem egy hullámot látsz, ahogy árad,
¹⁰ S ahogy száll a hajó tengeren és folyamon.

¹ Scorpus, híres cirkuszi versenykocsis (IV, 67, 5. V, 25, 10), győzelme után meghalt. Minthogy a XI, 1. Scorpust, mint élő említi, ez az epigramma kétségtávol a második kiadás alkalmával került ide.

² Idumé: pálmatermő vidék Palaestinában.

³ Faustinus: I, 25.

⁴ Aprilisban. A Kos csillagképe azért phrixosi, mert Phrixos szállt Kolchisba annak az aranygyapjas kosnak a hátán, melyből azután ez a csillag lett. A Kos csillagképeben márciusban van a nap.

⁵ Az Ikrek csillagképe májusban tűnik fel.

⁶ Vagyis szól a fülemile. L. V, 67, 6. IV, 89, 4.

⁷ Vidéken tunikában járhattak (negligé).

⁸ Anxur, ma Terracina.

Nincs ott sem marcellusi,¹ sem pompejusi színház,
 Nincs három fürdő, négy piac, egybefolyó;²
 Nincs Capitolium és szentélye a nagy Jupiternek,
 És ege mása gyanánt temploma nem ragyog ott.

¹⁵ Elfáradva, Quirinushoz sóhajtod elégszer:
 „Ami tied, tartsd meg: add nekem, ami enyém!”¹⁵

53.

Scorpus sírjára.⁴

En vagyok itt, Scorpus, hű-hós, nagy circusod éke;
 Tapsod, Róma neked és rövid élvezeted.
 Elragadott a Párka, huszonhét év, amit éltem:
 Aggnak hitt, miután látta babéraitat.

54.

Üri ebéd.

Üri ebédeket adsz, Olus s mindent letakartatsz.
 Furcsa, hisz' így az ebéd nálam is úri lehet.

56.

Kliensek sorsa.

Kívánod, Gallus, szolgáljak egész napon által
 S járjam Aventinod⁵ négyszer is, ötször is át.
 Rossz fogakat gyógyít vagy húz Cascellius orvos;
 Lóg a szemünkbe hajunk? Égeti, vágja Hygin.
⁵ Nem vág Fannius, és mégis meggyógyul a nyelvcsap,
 Eltöröl írral Eros szolgálai bélyeget is.⁶

¹ Marcellus színházának maradványai Rómában ma is láthatók.

² Három fürdő: Agrippa, Nero és Titus nagyszerű fürdője. Négy fórum: A régi forum romanum, a Caesar és az Augustus fóruma s az ú. n. forum transitorium.

³ Faustinus bizonyára örömmel élvezi a falusi magányt s szívesen lemond Róma pompájáról és kényelméről.

⁴ L. X, 30. Scorpus versenyfogatával 2048 győzelmet aratott.

⁵ Gallus nyilván az Aventinus hegyén lakott, míg Martialis az attól északra emelkedő Quirinalison.

⁶ A rabszolgákra sütött bélyeget.

Hermest mondják bélsérvek Podaliriusának:¹
 Mondd, Gallus, ki segít a kimerült tagokon?

57.

Rossz vásár.

Küldeni szoktál fontnyi ezüstöt;² most fele-annyi
 S bors; Sextus, nekem a bors kevesebbe kerül.

58.

Falun és városban.

Frontinusnak.³

Tengeri Anxurnak nyugodalmas ölében időzve
 S a szomszéd Baiae parti lakába' veled,
 Ott a berekben, ahol hő nyári melegbe' se cirpel
 A rémes tücsök, ott, a folyamon, tavakon,
⁵ Frontinus, szolgálтам a múzsákat veled együtt,
 És nekik éltem; most? Róma, a nagy leigáz.
 Hát van-e egy napom itt? Hány-vet gyors forgatagában
 A város, meddő munka emészti időnk,
 Míg a város alatt táplálom földem ugarját
¹⁰ És a Quirinushoz közeli Lárjaimat.⁴
 Óh de nem az hű csak, küszöbünk' aki éj-napon által
 Rójja, s a költő nem veszthet el annyi időt.
 Esküszöm a múzsák ligetére s az égi lakókra:
 Szolgálat' kívül⁵ is hű vagyok és maradok.

59.

Egy finnyás kritikusnak.

Egy verssel ha betelt az egész lap, fintorog orrod,
 Mert te csak a rövidet kedveled és nem a jót.
 Mindegyik piac itt kínál gazdag lakomával;

¹ Rómában sok specialista orvos volt. Podalirios: az Iliasban szereplő orvos.

² Ezüst tárgyat.

³ Frontinus, consul-viselt író (X, 48, 20).

⁴ M. háza közel volt Quirinus (Romulus) templomához.

⁵ Kliensi szolgálat nélkül.

Hasztalanul, te csupán a csemegét szereted.

- ⁵ Nem jó az, ha nyalánk s nagyon is finnyás a közönség:
Emberem, a lakomát aki kenyérrel eszi.

60.

Munna ambíciója.

Munna jogot kér Cézártól három tanulóra:¹
Mert ezelőtt mindig két tanulót tanított.

61.

Erotion sírjára.²

- Mint kora-árny, pihen a kis Erótion itt, kit az ádáz
Sors hatodik télen szívtelen' elragadott.
Aki utánam jössz, mint kis földem művelője,
Öneki évenként hozd meg az áldozatod:
⁵ Úgy legyen a házad viruló és benne családod,
S könnyre csupán ez a kö adjon e telken okot.

62.

Nyári szünet.

- Iskolamester, most kíméld kis seregéd:
Sok buksid úgy fogadjon mindig szót neked
És úgy szeressen finom asztalod kara;
Se számtanítót, sem pedig stenographust³
⁵ Körül ne végyen lármás iskolás-csoport.
Oroszlán lángjától pezségnek a napok,⁴
Gabnánk' aszalja, főzi forró július,
A rojtos szíj a skythák marhabőriből,
Melynek csapásit elszenvedte Marsyas,⁵
¹⁰ S a bús vessző, pedagógusoknak sceptruma,

¹ Tréfás célzás a „háromfijog“-ra. (L. a Bevezetés 10. l.)

² L. V, 34.

³ Ezek segítettek az iskolamesternek.

⁴ A nap az Oroszlán csillagképébe lépett.

⁵ E szerint Apollo, mielőtt megnyúzta a zeneversenyben legyőzött Marsyast, megkorbácsolta.

Pihenjen s várja bé október idusát.¹
Nyáron tanulásnak elég, ha nem beteg a gyerek.

63.

Egy boldog aggnő sírkövére.

„Kis márvány, melyet olvasol, óh vándor, de felül nem
Múlják pyramisok, sem mauzóleumok.

Kétszer látott Róma Tarentuma² engemet élve
S nem vesztett éltem semmit a máglya előtt.³

⁵ Öt fiut és ugyanannyi leányt köszönök Júnónak
S mindnyájuk keze volt, ami lezárta szemem.

A nász ritka dicsőségét nekem adta a végzet:
Hű szívem egy férjnek adtam örökre oda.”

65.

Mért hívsz öcsédnek?

Hogy korinthusi polgár vagy, dicsekszel:
Ezt, óh Charmenion, ki is tagadná?

Mért hívsz akkor öcsédnek engem, aki
Kelta vér vagyok, a Tagus lakója?⁴

⁵ Vagy hasonlitanánk egymáshoz arcban?
Sétálgatsz te ragyogva fürteiddel:
Énnékem makacs egy hispán hajam van.

Mindennap lesikálsz bőrdet te:

Nékem szőrös az arcom és a lábam.

¹⁰ Néked selypít a nyelved, hangod sípol:
Hangosb nékem a gyomrom is, ha kordul.

A galamb se különbözőbb a sastól,
S oroszlántul az ijedős gazella.

Hát engem ne nevezz többé öcsédnek,

¹⁵ Másképp', Charmenion, „hugóm” leszel te.

¹ A következő tanévet. A tanítás október 15-én kezdődött.

² A Mars mezején volt egy földrepedés, amelyet „Tarentum”-nak neveztek. A mellett ülték a százados-ünnep játékait. Az elhalt matróna, már mint asszony, látta a Kr. u. 47-ben és 88-ban tartott századosünnepet.

³ Övéi közül senkit sem temetett el.

⁴ Tagus = Tajo.

67.

Plutia sírjára.

Pyrrha lánya, a Nestor mostohája,
 Kit a lány Niobé már ősznek ismert,
 S anyónak nevezett a vén Laërtes,¹
 Dajkának Priamos, Thyestes² ángynak:
⁵ Túlélvén valamennyi földi varjat,
 Nyugszik Plutia végre itt e sírban,
 Tar Melanthionért buzogva ott is.

69.

Felfordult világ.

Polla, te őrt nem akarsz, s őrizteted egyre a férjed:
 Úgy látszik, nőül, Polla, te vetted urad.

70.

A költészet akadályai.Potitusnak.³

Egy évben hogy alig tudok egy könyvet befejezni,
 Restnek ítélsz engem, drága Potitus uram.
 Létre ha egy jön is, azt már méltóbb lenne csodálnod,
 Amikor annyi napom hasztalanul röpi el.
⁵ Látogatom hajnalba' barátim (vissza nem adják),
 Üdvözlök valakit, engemet egyse viszont,
 Majd a diánai szentélynél⁴ tanuként jelenek meg:
 Hatkor vagy tízkor várnak ügyekbe' reám.
 Praetor tartóztat vagy a consúl és a csapatja
¹⁰ S költőt hallgatok én sokszor egész napon át.
 Nem mellőzheted el büntetlen' még az ügyészt sem,
 Sem pedig a rétort s grammatikust,⁵ ha kíván.

¹ Odysseus atyja.² Thyestes: III, 45.³ Potitusról nem tudunk többet.⁴ Az Aventinuson.⁵ Grammatikus = irodalomtudós.

Négykor fáradtan fürdőt keresek s napidíjat:¹
 Mondd-sza, Potitus, könyv létre hogyan jöhet így?

71.

Boldog sors.

Hosszú, boldog időt ki ohajtasz jó szüleidnek,
 Nézd csak, e márványon mily rövid a felirat.
 Drága szülők árnyát hantolta Rabirius² a földbe:
 Hőn szerető aggpárt még sosem ért ilyen üdv.
⁵ Egy szelid éj fejezé be frigyüknek hatvanas évét,
 És egy máglya tűzén hamvada porhüvelyük,
 S úgy síratja, miként ifjan ha veszíti el őket:
 Nincs ily könnyeknél semmise jogtalanabb.

72.

Traianus trónralépte után.

Most már hasztalanul közelgsz te hozzám,
 Hízélgés, nyomorult, kopott ajakkal:
 Senkit sem hívok én istennek, úrnak,³
 Nincs többé helyed a mi városunkban:
⁵ Távozz a süveges parthushoz innen,
 Csókold végig alázatos-hunyászan
 Talpát tarkaruhás királyuraknak.
 Nincs itt „úr”, hanem „imperátorunk” van,
 S van páratlan, igaz-lelkű senator:
¹⁰ Ő meghozta nekünk a Styx honából
 Hímezetlen’ a tiszta Igazságot.
 Róma, ily fejedelmet kell uralnod:
 Légy okos s ne beszélj a régi hangon.

¹ A kliens sportuláját.

² Rabirius: Domitianus építőmestere (VII, 56).

³ Mint ezelőtt Domitianust, aki ezt megkövetelte.

73.

Kedves ajándék.¹

- A jelesajku barátunk kedves zálogaképpen
 Nagyszerű tógával jött meg a drága levél.
 Nem kell Fabriciusnak ilyen, de Apicius illet
 Óhajt s Maecénas, a fejedelmi lovag.²
- ⁵ Mástól hogyha kapom, kisebb-becsű volna szememben:
 Nem minden kéznek kedves az áldozata.
 Úgyde tetőled jő: ha becses nem voln' az ajándék,
 Marcusom, úgy azzá lenne saját nevemért.
 Minden ajándéknál s névnél is többre becsülöm
- ¹⁰ Én a nemeslelkű férfiu indulatát.

74.

Aludni, semmi mást!

- Óh Róma, kíméld fáradt gratulatorod,
 Fáradt kliensed! Meddig kell egész napon
 Kengyelfutók és tógás népségek között
 Száz ólompénzre³ bajlakodva tenni szert,
⁵ Amíg a győztes Scorpust⁴ egy órán belül
 Tizenöt zsák tündöklő aranyt is elcipel?
 Én nem kívánok bérül verseskönyvemért
 — Mit is érdemelne? — appulus⁵ jószágokat;
 Nilus kalásza nem vonz, Hybla⁶ méze sem,
¹⁰ Sem a remek szőlő, mely Sétia⁷ ormiról
 A Pomptinus-mocsárra nagy-büszkén tekint.
 Azt kérded, mit kívánok? Aludni, semmi mást.

¹ Válasz Marcus Antonius Primusnak (IX, 99), aki levél kíséretében egy új tógát küldött M.-nak ajándékol.

² A köztársasági Fabricius (akit Pyrrhus nem tudott megvesztegetni) a puritán egyszerűség, Apicius Gavius (II, 69, 1) a fényűző műveltség képviselője.

³ A kliens-szolgálatért kijáró napidíjra (sportula).

⁴ Scorpust: IX, 50.

⁵ Apuliai.

⁶ Hybla: II, 46, 1.

⁷ Setia: IV, 64, 35.

76.

Hol itt az igazság?

Méltányos te szerinted, óh Szerencse:
 Egy polgár, aki nem syrus, se parthus,
 És nem kappadokoknak új lovagja,¹
 Sőt Remusnak a vére, Numa sarja,
⁵ Kedves, jóra való, derék barátunk,
 Mindkét nyelvbe' jeles, csak egy hibája,
 Egy van csak, de nagy, az, hogy ő poéta, —
 Maeuius didereg kopott darócbán,
 S bíborban ragyog addig Incitatus?²

77.

Cserben hagyta.

Rosszabbat sohasem tett, Carus, Maximus annál,
 Mint hogy lázba' kimult, s láza se volt okosabb,
 Mért nem volt legalább a gonosz láz négynapos? Akkor
 Orvosa — holta előtt — hosszasan elkezeli.³

78.

Macer elindulásakor.⁴

Salónának a partira, Mácer, indulsz,
 Kísér ritka hűség, igazságérzet,
 És olyan hatalom, mely míg szemérmes,
 Visszatértibe' mindig csak szegényebb.⁵
⁵ Üres kézzel eresztet vissza őt is,
 Boldogan ki aranyvidéken élsz ott;
 S bár marasztani vágyol őt, te dalmát,

¹ Nem kappadokiai szabadosból lett lovag.

² Incitatus, cirkuszi versenylovas (jockey).

³ Maximus tehát mintegy megszökött Carus gyötrő orvosi kezelésé elől. A négynapos láz gyógyítása akkor — minthogy a chinint nem ismerték — ritkán sikerült.

⁴ Macer (VI, 28. X, 18) Dalmáciába indult, helytartónak (propraetor).

⁵ A nem szemérmes helytartók t. i. ugyancsak megszédtek magukat a provinciákban.

Elkísérve örömkönyüket ontasz.

Én meg, Mácerem, a keltát s hibérust¹

¹⁰ Keresem fel, utánad vágyakozva.

És minden lapomon, mit néked onnan

Küldök majd a Tagus nádjával írva,

Nem felejttem el emlegetni Mácert:

Csak te régi poétáidhoz iktass,

¹⁵ Úgy, hogy sok ne előzzön meg közülök:

Egyet tégy elibém csupán, Catullust.²

79.

Balga versengés.

A negyedik kőnél³ áll Torquatus palotája:

Kis földceskét vett ottan Otácilius.

Torquatus fényes márványfürdőt rakat: erre

Elhelyez egy üstöt szinte Otácilius.

⁵ Kezd ültetni babérligetet Torquatus a földjén;

Gesztenyefát ültet, százat Otácilius.

Torquatus consul? nosza kisbíró⁴ leszen ő is,

És nem kisebbnek véli e' tisztbe' magát,

Mint a hatalmas, nagy bika láttán egykor a béka,⁵

¹⁰ Torquatustul is úgy pukkad Otácilius.

80.

Sír Eros.

Sír Eros, amint lát fiukat, szép murra-kupákat

Vagy citrus-fából nagyszerű asztalokat,

És szíve mélyéből sóhajt a szegény, hogy a Saeptát⁶

Mind meg nem veheti és haza nem viheti.

¹ Egy szóval: Hispaniát.

² Martialis viszonzásul azt kéri barátjától, sorolja őt a régi költők közé (v. ö. Horatius Carm. I, 1, 35—36.), de úgy, hogy csak az egy Catullus előzze meg.

³ Mérföldkőnél.

⁴ Kisbíró: vici magister, amelyet Augustus minden vicusban négyet állított. Később minden régióban 48 volt.

⁵ Az ismert phaedrusi mesében.

⁶ Saepta: II, 14, 5.

- ⁵ Mint Eros, úgy járnak sokan, ám könnyű nincs a
[szemükben,
Többben a könnyű nevetik, s benn a szívük kesereg.

82.

Kliens-gyötrődés.

- Sok gyötrelmem akármi kicsiny hasznodra ha lenne,
Mennék tógásan reggel is, éjfelen is;
Tűrném fúvalmát a süvöltő északi szélnek,
Tűrnék záporokat, hóviharak hidegét;
⁵ Ugyde ha sok sóhaj, szabadember szolgakeresztje
Egy garas-értékkel sem gyarapítja javad,
Kímélj, — oly fáradt vagyok, — engedd el hiu
[munkám,
Gallus!¹ Nem használ az neked és nekem árt.

83.

Hosszúhajú kopaszság.

- Gyér hajszálaidat ha innen-onnan
Összeszedve, Marinus, sík meződet
Hosszú szálaival földöd hajadnak,
Míg egy szél azokat helyükre fújja
⁵ S visszajutva kopasz fejed lenyúló
Fürtökkel kerítik be erről-arról:
Ott áll Spendophorus s Telesphorus közt,²
Azt hinnéd, a cydasi Hermerótes.³
Nem becsületesebb korod bevallnod,
¹⁰ Hogy végtére kitűnjön: egy személy vagy?⁴
Csúnyább nincsen a hajtincses kopasznál.

¹ Gallus: I, 108.

² Két fürtös ifjú.

³ Valami közismert kopasz figura, Cydas fia vagy rabszolgája.

⁴ A hosszú, gyér hajszálak és a kopasz fő szinte több főnek látszanak.

84.

Nil admirari.

Caedicián, mért nem siet Áfer aludni, csodálad?
Ágyát, nem látod, hogy kivel osztja meg ő?¹

85.

A hálás hajótekenő.

Vén Ládon, ki lapáttal szelte a Tiberis árját,
Földet vett szeretett, szép vize medre fölött.
Amikor a Tiberis hullámai elborították
Kis földjét s dúlták télviz-időn a mezőt,
⁵ Ő a magas partról a kiszolgált vén tekenőjét
Kövel tölti s az árt viasszaszorítja vele.
Így eltériti a vizeket. Ki hihetne ilyesmit?
Egy elavult tekenő menti meg édes urát.

86.

A labdázóból — labda.

Még új kedveseért sem lánholt úgy soha senki,
Mint Laurus lánholt vágyban a labda után.
A játékba' ki első volt, míg élte virágzott,
Most, hogy játszani szűnt, labda saját-maga lett.²

87.

Claudius Restitutus születése-napján.³

Ünnepelje az elsejit októbernek
Ékes-szózatu Claudius Rómája:
Csendes áhitat üljön minden ajkon;
Hallgass, pör, születésnapot had' üljünk.
⁵ Távol légy, te sovány, kliensi gyertya,
S hiu, kis notesz, állkendő maradjon

¹ E sort másképp is lehet érteni, t. i. „Látod, kivel fekszik (= ül) asztalnál”, azt nem akarja ott hagyni.

² Szóval: értéktelen.

³ Csak itt említett ügyvéd.

- A decemberi tréfás ünnepekre.¹
 Most versengjen ajándékokkal a dús:
 Agrippának a csarnokából² hozza
¹⁰ Tyrusnak biborát a gögös árus;
 Akit ökle s ital döntött a bajba,³
 Küldjön ünnepi mezt ügyvéd urának;
 Vádlott nő, ha a vádolót legyőzte,
 Sardonyxokat adjon önkezővel;
¹⁵ Régi műremekek vén bámulója
 Jöjjön metszetivel most Phidiasnak;
 A paraszt gödölyével, gazda nyúllal,
 A halász, mit a tengerből halászott.
 Ha ekképp' ki-ki küldi a magáét,
²⁰ Mit küldhetne tenéked a poéta?⁴

88.

Munkaerő.

Cotta, a praetorok íratit átkutatod valamennyit,
 Át betűről-betűre. Mekkora munkaerő!⁵

89.

Polyclitus Júnója.⁶

- A te dicső, bámult remeked, Polyclitus, amelyért
 Méltán volna irígy Phidias is tereád,
 Oly arccal ragyog, amellyel bizonyára kivívná
 Páris ítéletivel társain a diadalt.
⁵ A maga Júnóját ha az isteni férj nem imádná,
 Most a te Júnódért lánggra gyuladna megint.

¹ Mint olcsó Saturnus-napi ajándékok. Az ilyen kis notesz (triplex) csak három lapból állott (V. ö. XIV, 6.).

² Az Agrippa építette Saeptából (II, 14, 5).

³ S akit az ügyvéd megvédett.

⁴ Verseket.

⁵ Gúnyos elismerés.

⁶ Ez a szobor csak másolata lehetett Polyclitus remekének. A fennmaradt szobrok közt kettő verseng az eredetiség dicsőségéért: a római Juno Ludovisi és a nápolyi Juno Farnese. Az előbbiért lelkesedett Goethe.

92.

Indulás előtt.¹

- Marriusom, te nyugalmas életnek hive,
 Kit polgárának büszkén vall az ős Atína,
 Gondodra bízom parlagi berkem díseit,
 E pár fenyőt, a Faunusoknak tölgyeit
⁵ S a faragatlan majoroskéztől emelt
 Két oltárt: a Dörgőét² s nyers Silvanusét,
 Melyeket gyakorta festett bárány- s kecskevér;
 A szent templomnak szűz istennőjét, Diánát,
 S kit itt látsz szeplőtlen huga vendégeül:
¹⁰ Marsot, születésem napjának³ fő-főurát;
 S a drága Flóra babérligetjét, ahová
 Az üldöző Priápus elől futván menekült.
 Kisded tanyám kegyelmes istenségeit
 Ha engesztelve vért vagy tömjént áldozol,
¹⁵ Ezt mondd: „Martialisotok bárhol van is,
 Távoli papként jobbommal mutatja bé
 Tinéktek áldozatját; higgyétek, hogy itt van,
 S amiért az egyik esd, mindkettő kapja meg”.

93.

Az első példány.⁴

- Clémensem, te előbb odaérsz a venétusi partra⁵
 S látod a szép, szőlős, birskoszorúzta mezőt:
 Ott az atesti Sabinának kicsi könyvemet add át;
 Közzé még nem tett, rajta bíbor-boríték.
⁵ Mint kézzel szakított első rózsának örülünk,
 Oly öröm egy ily könyv, tiszta-fehér, szüzsies.

¹ Martialis szülőföldjére való visszaköltözése előtt nomentumi jószágát a latiumi Atinából való Marrius gondjaira bízta.

² Juppiterét.

³ Március 1.

⁴ M. az Atestéből való Clemensre bízta epigrammáinak tizedik könyvét, hogy adja át saját feleségének, Sabinának.

⁵ Az Alpeselek és az Adriai-tenger közt.

94.

Piaci termés.

Massylus sárkány a gyümölcsösömet sosem őrzi,¹

Nem vagyok Alkinoos kertjeinek² nagyura;

Gondtalan' a nómentumi föld megtermi gyümölcsét

S hitvány almám nem féli a tolvajokat.

⁵ Küldöm hát, ami itt termett, a Subúra piarcán;³

Gyöngé viassz-almát őszöm ajándokaul.

96.

A szülőföld becse.

Avitusnak.⁴

Messze-lakó népről mért szólok gyakran, Avitus,

Bár itt, Rómában ért az öregkor utól?

Mért az aranytermő Tagusért epedek s a Salóért?

Mért vonz telt kalyibám elhanyagolt mezeje?

⁵ Tetszik nékem a föld, hol boldogít egy kicsi jószág

S fényűzővé tesz még a csekély vagyon is.

Földemet itt én hizlalom, ott ő engem; a tűzhely

Itt csak alig pislog, lángra kap és lobog ott.

Drága az élelem itt, a piac csőd szélire juttat,

¹⁰ Ott a saját földem rakja meg asztalomat.

Négy vagy több tógát nyaran át elkoptatok itten,

Ott négy ősz folyamán egy ruha nékem elég.

Menj, szolgálj urakat. Hisz' a hely maga adja kezedbe,

Amit a drága barát jószíve megtagadott.

97.

A nagylelkű haldokló.

Amíg máglyarakás készül könnyű tüzelővel,

S vesz myrrhát, tömjént a zokogó feleség,

¹ Mint a Hesperisek kertjét Afrikában.

² Ezeket az Odysseia VII. éneke írja le.

³ Neki nem termett jófajta almája, tehát vásárolt gyümölcsöt küld ajándécul.

⁴ Stertinius Avitus: l. a IX. k. előhangját és I, 16.

Kész a gödör, gyásypad s ki a holtat mossá: hogy engem
Mond örökössének, lábra kap újra Numa.

99.

Római Sokrates.

Sokratesnek e szobra ha római volna, hihetnők:
Rufus Julius ő a saturák elején.¹

100.

Hiú versengés.²

Versemhez mért vegyítéd versedet, balga?
Nyavalyás, mi közöd könyvemhez, mely pöröl véled?
Rókádat párosíthatod oroszlánnal?
Baglyot a sashoz hogy' tehetsz hasonlónak?
⁵ Tied ha volna bár féllába Ládásnak,³
Falábaddal, te bárgyu, hasztalan futnál.

101.

Más idők.

Gabba, kit a Cézár dússá tett, Élysiumból
Elszabadulva ha most épp' ide jönne közénk,
Gabbát és Capitólinust élcelni ki hallá,
Ekképp' szólna: „Paraszt Gabba, te fogd be a
[szád”.⁴

103.

Híradás.

Földieim, ti szülöttei Bilbilis Augustának⁵
Ott, hol a fürge Salo habja locsolja hegyünk,

¹ Julius Rufus csak itt van említve. A magyarázatok eltérők és bizonytalanok. Friedländer szerint talán Rufusnak egy Saturae c. művéről van szó, amelynek címképe őt ábrázolta.

² Skázon-vers.

³ Ladas, híres görög versenyfutó.

⁴ Gabba (I, 41, 16) Augustus cézár udvari bolondja, Capitólinus a Traianusé. Szóval: Gabba ma nem aratna tetszést.

⁵ A hispaniai Bilbilis római gyarmat volt; a császárok pénzein Municipium Augusta Bilbilis nevet visel.

- Vajjon örültök-e, hogy hírnév koszorúzza dalostok?
 Mert hiszen én volnék híretek és nevetek;
⁵ És többel nem adósa Catullusnak se Verona,¹
 Éppen olyan szívesen vall a fiának ez is.
 Négy aratás járult a harminc nyárhoz azóta,
 Hogy nálam nélkül kap Ceres áldozatot,²
 Róma-urunkat amíg szolgáljuk s szép palotáit:
¹⁰ Italiám azalatt ősze csavarta hajam.
 Jószívvel veszitek jöttöm? hát ott vagyok egyben:
 Ám szivetek ha kihült, ízibe' visszajövök.

104.

Menj, könyvecske!

- Menj, könyvecske, utadra Flavusommal,³
 Hosszu útra, mosolygó tenger árján,
 S könnyen szállva szelek szárnyán, keresd csak
 Hegyvidékit a hispán Tarracónak:⁴
⁵ Ottan már kocsí vár, felszállsz s ha jól még,
 Tán megláthatod öt váltás után a
 Bérce Bilbilis⁵ és Saló vidékét.
 Mit bízzak tereád? Hogy azt a néhány,
 De jó-régi barátomat, kiket már
¹⁰ Harmincnégy tele nem láttam szememmel,
 Még útközbe' köszöntsed a nevemben,
 S Flavusomnak eszébe juttasd azt, hogy
 Nékem megfelelő áron kerítsen
 Kedves, kellemetes hajlékot, amely
¹⁵ Édes semmítévést nyujthat szülődnek.
 Im' ez minden. A kormányos kiált már,
 S nyersen szidja, ki késik. Fú a szellő
 Révet nyitva. No ég veled, te kis könyv:
 A hajó, tudod azt, nem várhat egyre.

¹ Catullus Veronában született.² Bilbilisben. 34 évig élt Rómában.³ Csak ez a hely említi.⁴ Tarraco, ma: Tarragona.⁵ M. születése helye.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
XI. KÖNYVE.

(Kr. u. 96. dec.)

1.

Hová, könyvem?

Lusta könyvem, ugyan hová igyekszel

Nem mindennapi díszében Sidonnak?¹

Látni Partheniust kívánod, úgy-e?²

Indulj, hogy hazatérj majd olvasatlan'.

⁵ Csak kérvényeket olvas ő, nem könyvet;

A múzsáknak időt szentelni nem tud;

Első lenne saját múzsája, ha tudna.

Avvaagy néked elég nagy boldogság az,

Kissebbek ha talán kezükbe vesznek?

¹⁰ A quirinusi templom ide közel van:

Lustább nép nem özönlik Európának³

Csarnokába', sem a Pompeiuséban,

Sem Argónak a könnyelmű uránál.⁴

Egy pár tán akad, aki a molyoktól

¹⁵ Kész megmenteni ezt a játszi holmit,⁵

¹ Sidoni bíborszínben.

² Parthenius: VIII, 28.

³ Europa csarnoka: II, 14, 33.

⁴ Agrippa csarnokában ábrázolva volt az Argo-hajó, amelyen Jason és Nársai, az argonauták, Colchisba indultak az aranygyapjúért. Jason könnyelmű, mert elhagyta Medeát. Saturnus ünnepén sok árus és nép hemzsegett Agrippa porticusa táján.

⁵ Azaz: megveszi könyvemet.

Unván a fecsegést s fogadkozást, hogy
Győzni majd ki fog: Incitatus? Scorpis?¹

2.

Le az álarcot!

Félre, te zord-pillantatu, marcona-homloku Cátó
S szántó Fabricius gyermeke, Fabricia!²
Álarc-öltött gőg, erkölcsi szabályok, el innen
S mindaz, amit levetünk, ahogy az éj beköszönt.
⁵ Ime, kiált versem: „Sátornus napja, hozsánna!”
Így szabad, ezt akarom Nerva uralma alatt.
A döcögös Santrát³ olvassátok ti, rajongók:
Nincs dolgom veletek, mert ez a könyv az enyém.

3.

Mit ér a pusztá hírnév?

Nemcsak a tétlen városi nép örvend dalaimnak
S bé nem zárja fülét senki a hangjuk elől,
Ámde a géta havon, Mars zászlójának alatta
Koptatják könyvem marcona századosok,
⁵ S még a britannusok is, — mondják, — éneklük a
[versem.
Haj de mit ér, amikor tarsolyom épp'oly üres?
Ah, mily öröklétű dalokat vernék ki a lanton,
Mekkora harcriadót fúna e múzsai kürt,
Hogyha, a jó égtől mint visszanyerők Augustust,⁴
¹⁰ Úgy Maecénast is, római, visszakapod.

¹ Cirkuszi versenykocsisok (V, 25, 10. X, 76. X, 50, 53.).

² Cato: I. 8. A consulviselt Fabricius Luscinus, a puritán becsületesség példaképe, szegényen halt el; ezért leányát állami költségen házassították ki.

³ Santra, irodalomtudós Cicero korában, nyilván verseket is írt.

⁴ Nerva császárban, aki Kr. u. 96—98-ig uralkodott.

4.

Fohász.

Szentségek, kiket Aenéas ragadott ki a tűzből
 És pusztulni hagyá Láomedón¹ aranyát;
 Juppiter, akit először most véstek ki aranyból,²
 És te a Fenndörgő drága leánya, hűga;³
⁵ Es Jánus, te, ki Nerva nevét harmadszor irod be
 A bíbor könyvbe:⁴ szálljon az égbe imám.
 Övjátok Rómát s a senatust: éljen a Cézár
 Hű követőjeül ez s önmağa másaul az.

5.

Nerva Cézárhoz.

Benned a jogszeretet s az igazság akkora, Cézár,
 Mint Núma⁵ba', kinek nem vala semmi java.
 Vajmi nehéz az erényt kincseért sosem adni cserébe
 S győzve a Croesusokon, Numa maradni tovább.
⁵ Vissza ha térne a földre dicső sora régi atyáknak
 És kiüríthetné berkeit Élysium:
 Nem a szabadságot, Téged tisztel ma Camillus,⁶
 És az aranyt Tőled átveszi Fabricius.⁷
 Brutus⁸ örülne, vezér ha Te vagy s átadni hatalmát
¹⁰ Sulla, a vérengző, kész a kezedbe neked.
 Magnus⁹ a visszavonult Caesarral téged ölelne
 És minden vagyonát Crassus¹⁰ od' adja neked.

¹ Laomedon trójai király, Priamos atyja.

² Valószínűleg egy Nerva császár rendeletére készült érmen.

³ Leánya: Minerva; hűga: Juno.

⁴ Kr. u. 97 jan. 1-én a császárrá lett Nerva, harmadszor vállalta el a consuli tisztelet. A consulok nevét beírták a Fasti nevű állami kalendáriumba.

⁵ Numa, Romulus utódja.

⁶ Camillus, híres köztársasági hadvezér és államférfi, megmentette Rómát a gallusoktól (Kr. e. 365).

⁷ Fabricius, a római jellem nagy példaképe, nem fogadta el Pyrrhus aranyát.

⁸ M. Junius Brutus, Julius Caesar ellenfele (L. IX, 50, 5.)

⁹ Cn. Pompeius Magnus.

¹⁰ M. Licinius Crassus, a gazdag triumvir.

Sőt ha az árnyhonból Pluto a földre bocsátja
Cátót;¹ az maga is hódol a Cézár előtt.

6.

Saturnalia.²

- Sarlós aggnak e vídám ünnepén, a
Kockázó poharak midőn uralgnak,
Engedd, felsüvegelt Rómám te, nekem,³
Versem, hogy ne komoly, de játszi légyen.
⁵ Úgy van, úgy, te nevetsz, hát gátja nincsen.
Sötét gondok, el innen, messze tőlem:
Mint eszünkbe jut, akképp' szólhatunk ma,
Komor gondolatok kedvünk ne rontsák.
Félig töltve keverd fiú, kupánkat,
¹⁰ Úgy, mint Pythagoras⁴ Nerónak adta.
Keverd, Dindymus⁵ és gyakorta nyujtsad,
Józanul nem is érek semmit ám, ha
Ittam nyomba' belém száll tíz poéta.
Most catullusi csókokat kívánok:
¹⁵ És ha annyi leszen, mint ő dalolta,
Catullus Verebét⁶ kapod cserében.

9.

Memor képmása.

Zeus lombjával övezve, faragva apellesi kéztől⁷
Római színpadnak dísze, Memor,⁸ megín' él.

¹ Cato: I, 8.

² Saturnus pajzán ünnepe decemberben. Ő a sarlós agg.

³ Saturnus ünnepnapjain süveget hordtak.

⁴ Nero kedvelt Ganymedese.

⁵ Egy eunuchos.

⁶ Catallusnak Lesbia verebéről írt verseit (?).

⁷ Apelles művészhez fogható.

⁸ Scaevus Memor, a köv. epigrammában említett Turnus testvére, drámaíró, bizonyára a capitoliumi költői versenyen nyerte el a cserkoszorút.

10.

Testvériség.¹

Turnus egész zsenijét most a satírára vetette.

Mért nem a drámára? Öccse, Memor, teszi azt.

12.

Nem írigylem.

Kapd meg akár a hétfijogot,² Zoilus, nem írigylem,

Csak se anyát, se apát kapni ne tudj te soha.

13.

Paris sírkövére.³

Vándor, járva Flaminiusnak útját,⁴

Ne siess el e márványkőhöz érve.

Róma gyönyöre, Egyiptomnak élce,

Játék és mulatás, kellem, művészet,

⁵ Minden Vénusok és minden Cupidók

Itt nyugsznak e hant alatt Parisszal.

14.

A nehéz föld.

Sírba, utódok, jaj, ne tegyétek e vézna parasztot:

Mert ez a föld, bármily könnyű, de néki nehéz.⁵

18.

Timeo Danaos...

Adtál volt, Lupus, egy telket meződön:

Nagyobbacska a térség ablakomban.

¹ L. az előbbi epigrammát. (V. ö. XII, 44.)

² Tréfás célzás a „háromfijog”-ra (L. Bevez. 10. l.) Zoilus: II, 16. és sok helyt.

³ Híres pantomimus, Domitianus kedveltje.

⁴ A Flaminius censor építette út a Mars-mezőn át (a mai Corso folytatásaként) Ariminumba (Rimini) vitt. Sírok szegélyezték.

⁵ Valószínűleg azért, mert nehéz munkával kellett rajta dolgoznia.

- Ezt mondd te teleknek, ezt teleknek?
 Ahol egy csemete: Diána berke,
⁵ Szárnyával melyet egy tücsök befödhet;
 Melyet egy nap alatt a hangya felfal,
 Hol egy rózsaszirombul áll a fűzér,
 Ahol nem lel az ember egy fűszálat,
 Épp' csak cosmusi nárdust¹ meg zöld borsot,
¹⁰ El nem fér az ugorka, hogyha hosszú,
 S nincs nyujtózni elég hely egy kigyónak?
 Egy hernyót ez a kert táplálni nem tud,
 Éhen vész a szunyog legelve rajta,
 Nem szánt és nem arat, csak a vakondok.
¹⁵ Nem nyilhat ki a gomba, sem viola,
 Nem zöldül ki a fügefának ága.
 A határit egér pusztítja; retteg,
 Mint Aetólia kanjától² a gazda,
 S Procne,³ karmai közt, egész vetésem
²⁰ Elragadja a fecskefiókáknak.
 Sarló s minden egyéb nélkül se férne
 El Priápus⁴ a féltetével itten.
 Egy kagylót is alig tölt meg termése
 És a must alig egy szurkos dióhéjt.
²⁵ Tévedtél, Lupusom, de csak egy betűnyit:
 Mert hát amikor e jószágot adtad,
 Több lett volna biz' egy parányi jóság.⁵

24.

Így jár a poéta.

Amíg járok utánad, elkísérlek,
 Hallgatom locsogásod kész fülekkel
 És minden szavad és tettered dicsérem,

¹ Cosmus: I, 87, 2.

² A calydoni vadkantól (I, 104, 6).

³ Procne: a fecske. Voltakép Tereusnak fecskévé vált neje (IV, 49, 3).

⁴ A kertőrző isten.

⁵ Az eredeti a *praedium* és *prandium* szókkal játszik.

- Hány versem jöhetett vón létre addig!?
- ⁵ Vagy nem kár te szerinted az, Labullus,
Ha az, Róma mit olvas, külföld megvesz,
Nem nevet ki lovag, becsül senátor,
Megdicsér az ügyész, poéta gáncsol,
Elvész csak te miattad? Ezt helyesled?
- ¹⁰ Hát ki tűrheti ezt? Csak, hogy tenéked
Szüntelen szaporodjék a kliensed
És csökkenjen a száma könyveimnek?
Lám, harminc nap is eltelt, és alig kész
Még egy oldal is. Így jár a poéta,
¹⁵ Ha nincsen vacsorálni kedve otthon.¹

27.

Más-más igények.

- Vasból vagy, Flaccus, ha neked nem lanyhul a kedved,
Hogyha barátnőd kér hat cyathus garumot,²
Tinnhal két adagát avagy egy hitványka lacertust,³
Egy szőlőfürtből csak kicsi részt ha ohajt;
- ⁵ A szobalány ha örömmel visz neki rőt köcsögében
Hallevet,⁴ amelyet ő ízibe békanalaz;
Vagy ha vakarva fülét valahogy csak győz a szemérmén
S öt font gyapjut kér: egy köpenyegre valót.
Nárdust, egy fontot kívánjon tőlem a lánykám,
- ¹⁰ Sardonyx párját s drága smaragd-köveket;
A tusk utcából⁵ selymet, csak a legfinomabbat,
Avva egy száz aranyat zsebbeli pénze gyanánt.
Azt véled, hogy a lánykámé lesz mindez ajándék?
Nem, de legyen méltó bírnia mindezeket.

¹ S meghívásra várva a Labullus-féle emberek kegyét hajhássza.

² Hat pohár halszószt (VI, 93, 6). Tehát nagyon igénytelen.

³ Lacertus, tengeri hal (VII, 78, 1).

⁴ A hallé (hallee) a garum salakjából és olcsó halból készült.

⁵ A vicus Tuscus a forumról vitt a marhapiac (forum boarium) és a Circus maximus felé. Sok mindenféle üzlet volt rajta.

31.

Egy ételből sok fogás.

- Atreussa Caecilius a tököknek:
 Akképpen darabolja, mint Thyestes'
 Két fiát az ezer dirib-darabra.
 Előételül ezt nyeled le mindjárt,
⁵ Első ez, s ez a második fogása,
 Épp' ezt nyújtja a harmadik fogás is.
 Ebből készít el ő utóebédet,
 Ebből alkot a pékje fád kalácsot,
 Mindenfajta lepényt is gyúr ez egyből,
¹⁰ Még színházba' szokásos datolyát is,
 Sőt jut még a szakácsnak is belőle:
 Babnak véled avagy borsónak aztat;
 Készül gomba is és kolbász belőle,
 Tinnhal farka sok apró kis keszeggel.
¹⁵ Jó művészete még a főszakácsnak:
 Készít az ravaszul sokféle fűszert
 Egy kis rúta-levélben, mint Capella.²
 Tányért, tálakat így tölt meg színültig,
 Így mély ibrikeket, csészét, lapossat.
²⁰ És azt mondja remeknek, azt dicsőnek,
 Hogy egy as-ba³ került e sok fogása.

32.

A nagyzoló.

- Nincs tógád, sem tűzhelyed, egy bogaras nyoszolyád
 [sincs,
 Nincs tavi kákából összefonott takaród;
 Nincs csecsemőd, se fiad, öregebb szolgád, szobalányod,
 Nincs zárad, lakatod, nincs poharad, se kutyád,
⁵ S lám, mégis te „szegény”-nek kívánsz látszani, Nestor,
 S mint ilyen, a nép közt foglalod el helyedet.

¹ Atreus és Thyestes: Pelops viszálykodó fiai (III, 45, 1).

² Fűszerárus.

³ Egy as: 20 fillér.

Igy hazugul hizelegsz hiu tisztséggel te magadnak:
 „Semmid” sincs, Nestor, hát te „szegény” se
 [lehetsz.¹

33.

A zöld párt.

Néro halála után is gyakran nyert diadalmat
 A zöld párt,² jutalom néki gyakorta jutott.
 Most mondd, sárga irígység, hogy Nérónak adál tért.³
 Most is a zöld⁴ győzött, bár feje, Nero kimult.

34.

Hasznos szomszédság.

Házat vett Aper, ámde olyat nem venne lakásul
 Még a bagoly sem: olyan régi, sötét odu az.
 Szomszédságban a dús Márónak a kertjei vannak:
 Nem szépen lakik, ám jóllakik onnan Aper.

35.

Magánosság sokaságban.

Háromszáz idegent hívtál ebédre,
 Köztük engem is, és mert elmaradtam,
 Sopánkodva panaszlod és veszekszel;
 Fabullus, nem öröm magamban ennem.⁵

36.

Gaius Julius Proculus felgyógyulásakor.⁶

Ezt a napot, Gaius, hósín kövel jelölöm meg:
 Meghallgatta imám s visszatott a nagy ég.

¹ A „szegény”-nek mégis van valamije.

² Zöld párt: VI, 46, 1.

³ Mert Domitianus (öt jelentí itt a „Nero”) a zöld pártot kegyelte.

⁴ Az eredetiben: „Prasinus”, a zöld párt versenykocsisa.

⁵ Mert annyi idegen közt egyedül érzi magát.

⁶ C. Julius Proculus: I, 70.

Veszteni jó a reményt, hogy a Párkáknak¹ kegye

[tartós:

Aki sosem remegett, az kevesebbet örül.

⁵ Hypnus,² lusta, ne késs, hanem öntsd a falernumi

[nektárt;

Ily örömmünnephez régi borocska való.

Öt meg hat meg nyolc poharat, nosza, rája

[köszöntsünk:

,Gaius' amint maga int s ,Julius' és ,Proculus'.³

37.

Zoilus gyűrűje.

Zóilus, ej mire jó, hogy egész egy fontnyi aranyba

Béfoglaltatod és tönkreteszed kövedet?

Nem rég' épp' a bokádra-való lett volna e gyűrű:

Ujjad nem kíván hordani ekkora súlyt.⁴

38.

Aulusnak.

Húszezeren kelt épp' el imént egy öszvérhajcsár.

Bámulod: ily drágán? Földsüket a nyavalyás.⁵

39.

A régi szolga.

Egykoron a bölcsőm ringattad, jó Charidemus,

És örökös társként óvtad a kis gyereket.

Már a lenyírt szőrtől feketéllik a hószinü kendő

És hogy az ajkam szúr, már panaszolja a lány.

⁵ Gyermekeknek nézel: tőled fél a majoros csak,

Tőled az intéző, reszket előtted a ház.

¹ A sors istennőinek.

² A borvegyítő és töltőgető fiú.

³ T. i. a nevek betűszámainak megfelelőleg.

⁴ Zoilus szökött rabszolga volt s nem régen még bilincseket hordott. Martialis sokszor kipellengérez.

⁵ Így nem hallja s nem tudja kifecsegni, amit a kocsiban beszélnek.

Még kockázni se hagysz, szó sem lehet itt szerelemről:

Tiltva nekem minden, semmi se tiltva neked.

Őrizel és dorgálsz, sóhajtozol és panaszkod van,

¹⁰ Már csaknem vesszőt ad a kezedbe dühöd.

Öltök tyrusi bíbort vagy hajam illatosítom,

Menten rám förmedsz: „Ezt sose tette apád!”

Ráncolt homlokkal számlálsz, hány a pohár már,

Mintha a kamrából jönne az én italom.

¹⁵ Szünj meg! Nem tűröm, hogy Cátó légyen a szolgál:

Férfiu-voltam a lány majd bizonyítja neked.

41.

Az apa bosszúja.

A nyáját nagyon is kedelve Amyntas, a kondás,

Örvend, hogy gyarapul s jó hira szerteröpül;

Mászik a súlytól görnyedező, víztől sikos ágra,

És a levert makkal földre terülve kimúl.

⁵ Nem tűrhette az apja e gyászhely fennmaradását

És fia máglyáján tűzbe vetette a fát.

Hizott disznaival kérkedjen Iollas, a szomszéd:

Nékem elég, Lygdus, hogyha megőrzöd a nyájt.

42.

Holt anyag.

Irjak epigrammát, elevent, kívánod; azonban

Holt anyagot nyújtasz. Hát mire jó nekem az?

Hybla, Hymettos¹ mézire vágysz, Caecilianus

S Cecrops méhinek adsz corsicai thymiánt!²

44.

Igaz hűség.

Dús vagy, nincs gyereked s Brutusnak-idétte³ születél:

És őszinte hived van neked, azt hiszed, egy?

¹ Hybla: II, 46. Hymettos: VII, 88, 8.

² Cecrops, ős athéni király. A corsicai mézet nem kedvelték.
(IX, 2, 6).

³ Tréfás túlzás.

Van, de csak az, ki szegénységedben is az volt:
Elhunytod hive az, aki azóta hived.

48.

Vergilius és Cicero.

Silius¹ a nagy Vergiliust ünnepli e kövel,
Ő, aki most Cicero birtokait műveli.
Más urat és örököst sem sírja fölött, sem a házban
Nem kívánhatnak: sem Cicero, se Maro.

49.

A zsaroló.

Tudva, szivem hogy' imád, nincs már egy óra se, Phyllis,
Hogy ne zsarolnál meg; s rablani mennyire tudsz!
Mostan a csalfa cseléd pityereg tükrödnek a vesztén,
Majd elvész gyűrűd s fülbevalódbul a kő.
⁵ Egyszer a selymeidet lopják el, hasznót okozva,²
Majd pedig illatszert vár kiürült üveged.
Most, hogy rossz álmod fecsegő jósnőd tegye jóvá,
Redves edényben kell barna falernumi bor.
Majd csuka kell s kétfontos rózsahal a vacsorádhoz,
¹⁰ Melyre barátnődet várod, a válogatóst.
Szégyeld el magadat s légy méltánylással irántam:
Mitse tagad meg a szám, mitse tagadj te se meg.

50.

Vergilius emléke.

Egy is alig volt már, de szegény az is, aki előtt még
Szent volt Vergilius nagy neve, szent a pora.³
Silius,⁴ a szeretett árnyak szolgálni kívánva,
Bár maga sem kisebb, tiszteli őt, a nagyot.

¹ Silius Italicus, eposzköltő: IV, 14, 1.

² Neked, mert bő kárpótlást kívánsz.

³ A költő nyilván magát érti azon az egyen.

⁴ Silius Italicus. (V. ö. XI, 48.)

52.

Meghívás.Julius Cerialisnak.¹

Jó vacsorát kaphatsz nálam, Julius Cerialis;

Jöjj el azért, ha okosb tenni-valód nem akad.

Nyolckor² légy itt pontosan; együtt hadd fürödünk meg;

A Stephanus-fürdő mily közel, úgy-e, tudod?

⁵ Lesz legelőbb gyomoröblítő, jóféle saláta,
És finomra metélt, jóízű hagymaszelet.Aztán régi, de holmi lacertusnál³ hasasabb tinn,Rávagdalva tojás rútagalyak⁴ közepett;

Lesz másféle tojás, könnyen forgatva hamúban,

¹⁰ Meg sajt, Velabrum⁵ füstje-itatta darab,
S Picenum⁶ hidegét mely már érezte: olajszem.

Izelítőnek elég. Mondjam a hátralevőt?

Jöjj, inkább hazudok. Lesz osztriga, hal, koca-tőgy is,

Udvarban hízlalt vagy tavi vadmadarak,

¹⁵ Stellánál⁷ is csak ritkán találunk ilyesmit.

Többet ígérek: vers nem jön a számra, ne félj.

Ám te „Gigásaid” olvasd csak bátran s a „Mező”-det,

Mely közel áll Vergil nagyszerű verseihez.⁸

53.

Claudia Rufina dicsérete.⁹Claudia — bár kékszínű britannok sarja¹⁰ — Rufina,

Mennyire tiszta-latin mégis a lelkülete!

¹ Julius Cerialis: Vergiliust utánzó költő.² Megfelel a mi 12 óráknak.³ Valami tengeri hal.⁴ A ruta hortensis fűszerül használt balzsamos növény.⁵ A Velabrum a forum boarium (marhapiac) egy része sok sajtos bódéval.⁶ Picenum Alsó-Itáliában kitűnő olajbogyót termelt.⁷ Stella: V, 59.⁸ Julius Cerialisnak *Rura* című költeménye M. szerint megközelíti Vergilius Georgicá-ját.⁹ Claudia Rufinát csak innen ismerjük.¹⁰ A britannusok kékre festették és tetoválták magukat.

Mily remek-alkatu! Rómainak hinnék a latin nők,
Attika lányának véli az attikai.

- ⁵ Hála az égnek: gyermekeket szült boldog urának,
És vöket, menyeket vár fiatalora még.
Adja meg istene: egy férjnek legyen a hive mindig
S három gyermeknek bírja örökre jogát.¹

54.

Rossz példa.

Balzsamot és csiát² s a halottszagu myrrhakenőcsöt,
Tömjént, mely félig máglya tűzébe vészett,
Styx nyoszolyájáról³ amit leszedél, a fahéjat
Piszkos öledből add vissza hamar, Zoilus.

- ⁵ Bűnre gonosz kezedet lábad példája vezette:
Hisz' ki csodálhatná azt, ha lop a szökevény?⁴

57.

Mit lehet adni neked?

Verseket én mért küldök, nagytudományu Severus,⁵
Meghívót amikor küldök ebédre neked?

Juppiter ambroziát eszik és nektárt iszik, úgy-e?
S tőlünk nyers hús, bor jár neki áldozatul?

- ⁵ Minthogy az isteni kegy mindent megadott neked
[immár,
S ami van, úgysem kell: mit lehet adni neked?

59.

A gyűrűs Charinus.

Charinus minden ujján hat gyűrűt visel
S éjjel se tesz le egyet is,

¹ Azaz: öröklődjék a családban a Cézár-adta „háromfijog”.
(L. a Bevezetést 10 L.)

² Fahéjféle fűszer.

³ A ravatalról.

⁴ Zoilus, szökött rabszolga volt (XI, 37).

⁵ Severus költő, M. barátja, úgy látszik, nem azonos a több helyt említett Severusok egyikével sem.

Sem, hogyha fürdik. Kérditek, miért teszi?
Gyűrütartója nincs neki.¹

62.

Úgy is van.

Lesbia esküszik, ő nem ölelt ingyen soha senkit.
Úgy is van: mindig ő az a fél, ki fizet.

64.

Egy bizonyos.

Nem tudom én, Faustus, minek irkálsz annyi leánynak.
Egy bizonyos: teneked lány sosem írt levelet.

65.

Kettős születés.

Hatszáz meghívott vacsorál, Justin', ma tenálad,
S mely neked első volt, ünnepel e napodon.
Köztük, jól tudom én, gyakran nem voltam utolsó,
S nem volt helyemnek senki irígye soha.
⁵ Holnapi nap megin' ünnepelődik nálad e nagy nap:
Hatszáznak ma, nekem holnapi nap' születel.

67.

Sejtheted óhajomat.

Élve nem adsz semmit; majd adsz, mondd, ha ki-
[multál;
Van, Maro, annyi eszed: sejtheted óhajomat.

68.

Egy a fáradság.

Kérsz kicsit a nagytól, de a nagy sosem adja meg azt
[sem:
Hogy ne pirulj annyit, kérj, Matho, tőle nagyot.

¹ Vagy mert fösvény arra is költeni vagy mert csak bérelte a gyűrűket.

69.

Lydia halála.

„Amphitheátrumi mestertől kitanítva vadásznak,
 Mérges az erdőkben, honn hizelegni tudó
 Lydia volt a nevem; leghűbb ebe Dexter¹ uramnak,
 Aki cserébe nem ad Érigoné ebeért;²
⁵ És nem a krétai fajtaért, Cephalust³ ki követve
 A hold csillagi közt nyert vele égi helyet.
 Óh nem a hosszú idő, nem a tétlen kor ragadott el
 Ithaka hősenek élemedett ebeként;⁴
 Tajtékszó vadkan villámló, vad foga ölt meg:
¹⁰ A calydóni se volt, Herculesé se nagyobb.⁵
 Nincs panaszom sem, amért kora vég vitt síri honomba:
 Nem választhattam volna dicsőbb kimulást.”

76.

En bűnhődjem?

Tíz sestertiumod⁶ rajtam hajtod be, te Paetus,
 Kétszázat Bucco mert neked elveszített?
 Mért legyen a más vétke nekem káromra? Hiszen ha
 Kétszázat veszhetsz, veszteni tudsz tized is.

77.

Lesben.

Mért ül Vacerra folyvást árnyékszékeken?
 Mért tölt ott annyi órát naphosszat vajon?
 Vacsorázhatnékja, nem székelhetnékje van!⁷

¹ Dexter, vadász (VII, 27, 3).

² Erigone, Icarius leánya, Bacchus kedvese. Kutyája, Maera megmutatta neki azt a helyet, ahol atyja meggyilkolva feküdt s ekkor Erigone felakasztotta magát. Bacchus őt atyjával és kutyájával együtt az égre helyezte csillagnak.

³ Cephalus kutyája elől egy vad sem tudott megmenekülni.

⁴ Ithaka hőse: Odysseus. Argos kutyája fölismeri gazdáját koldus-alakban 20 évi távolléte után s örömeiben kiadja páráját.

⁵ A calydóni vadkan: IX, 48, 6. — Hercules az erymanthosi vadkant ölte meg.

⁶ Sestertium: VI, 30.

⁷ Azt reméli, hogy a nyilvános illemhelyeken olyanokkal találkozik, akik meghívják.

79.

A késedelem oka.

Hogy tíz óra alatt csakis egy mérföldkövet értem,
 Lusta vagyok, Paetus, késlekedő teneked?
 Erről nem tehetek, Paetus. Te vagy ebbe' hibás, mert
 A magad öszvérit küldted az útra nekem.

80.

Kétszeres öröm.

Ezernyi verssel dicsérjem bár, Flaccusom,
 Baiaet, a boldog Vénus drága partjait,
 A büszke Természetnek szép ajándokát,
 Mégsem dicsérném Baiaet érdeme szerint.
⁵ De Martialis¹ Baiaenál is több nekem.
 Egyszerre mindkettőt kívánni sok nagyon,
 Ha mégis hozzájuttat istenem kegye,
 Baiae meg Martialis együtt: mily öröm!

82.

A mámor veszedelme.

A sinuessai forrást² hagyva Philostratus, éjjel
 Bérelt háza felé hogy borosan gyalogolt,
 Csaknem az Elpénor balsorsa jutott neki részül,³
 A lépcsők fokain aki a mélybe zuhant.
⁵ Ment maradott voln' ő, nymphák, ily nagy balesettől,
 Hogyha a bor helyett habjaitokbul iszik.

83.

A legdrágább lakás.

„Lakbért nem fizet itt jómódu, családaltalan ember”⁴
 Sosibián, többért senkisémet ad ki lakást.

¹ T. i. barátja, Julius Martialis (III, 5). Flaccus (I, 57, VIII, 45) nyilván mindkettőjüket meghívta volt Baiaeba, a fényűző tengeri fürdőbe. Erre felel a költő.

² Sinuessa: VI, 42, 5.

³ Elpénor, Ulixes egyik társa, mámoros fővel lezuhant Circe házának tetejéről, ahol aludt volt, és nyakát szegte. (Odysseia X, 552. skk.)

⁴ Egy örökségleső lakáshirdetése.

84.

A kegyetlen borbély.

- Aki nem óhajt még lekerülni a styxi homályba,
 Antiochus borbélyt, hogyha okos, kerüli.
 A vérengző kés nem vágja olyan vadul a kart,
 Phryg dobszóra midőn lejt eszelősen a raj;¹
⁵ A beszorult sérvet szelidebben metszi ki Alcon,
 S a tört csontokat is mesterileg kiszedi.
 Nyírja csak a koldus cynikust, meg a stoikus állat,
 Vágjon lónyakról, por ha belepte, sörényt.
 Nyírna csak a skytha bérce²n téged ez, árva Prometheus,
¹⁰ Kivánnád, inkább tépjen a zord keselyű;
 Pentheus anyjához, s Menasokhoz futna el Orpheus,³
 Antiochus barbár eszköze hogyha csörög.
 Itt eme sebhelyeket, melyek államot éktelenítik,
 — Vén athlétának homloka láttat ilyet —
¹⁵ Nem haragos feleség vérszomjas körme okozta:
 Antiochus vasa és zord keze műve csupán.
 Állattársai közt csak az egy bakkecske okos lény:
 Hordja szakállát, s nem kell neki Antiochus.

86.

Diagnózis.

- Hogy köhögős torkod nyavalyáján, Parthenopaeus,
 Orvosod enyhítsen, rendeli, ízibe' kapj
 Mézbe keverve diót, jól megcukrozva kalácsot
 És ami csak durcás gyermekeket szelidít.
⁵ Mégis azért nem szünsz te köhögni egész napon által:
 Lám, csak a torkosság, nem köhögés a bajod.

¹ A Cybele phrygiai istennő fanatikus papjainak csoportja.

² Prometheus titán a skytha bérchez volt láncolva s egy keselyű tépdeste a máját. (L. Látv. könyve 7.)

³ A Bacchus tiszteletét eltöltő Pentheus királyt saját anyja, Agave tépte szét bacchantikus rajongásában. — Orpheus thrák énekest a Maenasok (= Bacchansnők) tépték szét.

89.

Ami becsesebb.

Még viruló csokrot mért küldesz, Polla,¹ te nékem?
 Kebleden elhervadt rózsa nekem becsesebb.

90.

Régi költők kedvelője.

Nem kedvelsz te olyan verset, mely síma-folyású,
 Csak mely ugorva szökell völgyeken és hegyeken,
 S fenségesb teneked, mint Maeonidának² a verse:
 „Itt nyugoszik Lúcil támasza, Metrophanes”.³

⁵ Lelkesen olvasod ezt: „terrái frugiferái”,⁴
 S mind, amit Accius és Pácuviusz kibőfög.⁵
 Vén költőid utánozzam, Chrestillus, ohajtod?
 Bölcsőbb a te szíved: csak fiatalra sovárg.

91.

Canace sírkövére.

Aeolis Canacéja⁶ pihent meg e sírnak ölében:
 A kicsi lányka csupán hét telet élt idefenn.
 Mily gonosz egy eset ez! Vándor, ne siess a sirással:
 Élte rövidségén nincs keseregni okunk.
⁵ Holtánál szomorúbb a halál neme: szörnyű betegség
 Lepte el arcát és ajkára üllepedett.
 A szelid ajkakát is szétmarta kegyetlen' a kórság,
 Úgyhogy alig maradott, mit megemésszen a tűz.
 Hogyha a végzet ilyen gyorsan kívánt közeledni,
¹⁰ Más útát kellett volna keresni neki.

¹ Polla (Argentaria): VII, 21.

² Homeros.

³ Idézet Luciliusnak szolgájára, Metrophanesre írt epita-
 phiumából.

⁴ Régi latinság Luciliusnál.

⁵ Accius és Pacuvius: tragédiaírók, az a Kr. e. 2. századból,
 ez a második pún háború idejéből.

⁶ Aeolis rabszolganő leánya, Canace.

Ám a halál sietett útját elzárni a szónak,
A zord Párkáknak meg ne puhítsa szívét.

92.

Nem bűnös Zoilus.¹

Hogy te bűnös vagy, Zóilus, az tisztára hazugság:
Nem, nem vagy te bűnös, mert te a bűn maga vagy.

93.

Katasztrófia.

A költő Theodórus² váteszi háza leégett:
Phoebus, múzsasereg, kedvetek ebbe telik?
Ah, gonosz egy eset ez, nagy bűne a mennyei karnak:
Házával mért nem lett hamuvá ura is?

96.

„Cívís Romanus”.

Marcia, nem Rhenus folyik itt, germán; minek őrzöd?
A dús víztől mért tiltod el azt a fiút?
Barbár, a polgárt a fogoly sose fogja elűzni
S szomját a győztes habba' megenyhíteni.³

98.

A tolakodó csókosok.

A csókosoktól nincs menekvés, Flaccusom!⁴
Követnek, űznek, lesnek, megállítanak
Itt és amott, szünetlenül és mindenütt:
Nem gát a nyílt seb, feltűnő bőrpersenés,
⁵ Nem a borostás áll, se csúnya arc-sömör,
Zsiros viasszal jól bemázolt ajkaid,
Vagy a hidegtől megvett orrod cseppjei.

¹ Zoilus: XI, 37.

² Költött név.

³ A költő rászól egy fogoly germánra, aki egy római fiút az *aqua Marcia* vízvezeték kúcsövétől el akart zavarni.

⁴ Flaccus: I, 57. és több helyt.

- Csókolják ők a fázót és az izzadót,
 Azt is, ki mátkájának várja csókjait.
- ¹⁰ Semmit sem ér csuklyába dugnod a fejed,
 Nem ment meg sem gyaloghintódnak függőnye,
 Sem a magadra zárt gyalogszék oldala:
 A csókolódzó minden résen átbuvik.
 Consul, tribunus vagy praetor hiába vagy:
- ¹⁵ A csókos embert még a lármás lictorok
 Gőgös pálcája sem riasztja tőled el,
 Ha mindjárt a magas bírói széken ülsz
 S onnan látsz törvényt a pörös népek fölött,
 A csókra vágyó fölhág tisztos székedig.
- ²⁰ Megcsókol ő, ha a hideg lel vagy zokogsz,
 Ha ásítasz vagy úszol, csókot ad neked,
 Csókot az árnyékszéken is. Csak egy segít:
 Ha, kitől nem kell a csók, barátoddá teszed.¹

101.

Éles szem.

Flaccus, a vézna Thaist meg tudtad látni valóban?
 Azt is meglátod hát e szerint, ami nincs.

102.

Rossz ómen.

- Lydia, nem hazudott, aki azt mondotta terólad,
 Hogy bőröd gyönyörű, arcod azonba' nem az.
 Úgy van, szóptalanul ahogy épp' ott fekszel az asztal
 Mellett, mint festett kép avagy egy viasz-arc.
- ⁵ Ámde mihelyt szólasz, bőröd szépsége is elvész:
 Nem lehet ily káros senkifíának a nyelv.
 Hát ovakodj, sose lásson az aedilis, sose halljon;²
 Rossz ómen, mihelyest szólani kezd a szobor.

¹ Mert a barát nem veszi rossz néven a csók megtagadását. Az epigramma pointe-je abban áll, hogy a csókoktól csak az a viszony menthet meg, amelyhez azok egyedül illenek.

² Az aedilisek ügyeltek a vallási cselekvényekre s így a baljóslatú ómenekre is.

105.

Legalább egy felet.

Egy fontnyit¹ küldtél; most, Garricus, egy negyedet
[külds:
Garricus, én legalább egy felet érdemelek.

106.

Vibius Maximusnak.²

Hogyha, Maximusom, nem érsz rá többre,
Hát olvasd csak is ezt: hiszen tömérdek
A dolgod s nem igen szeretsz törődni.
Sok tán még ez a négy sor is? Be bölcs vagy.

107.

Ha te úgy, én is úgy.

Septicianus,³ elolvastán végiglen a könyvem,
Mint monddod, köszönöd s most, ime, visszahozod.
Végig elolvastad. Hiszem, örvendek, tudom, úgy van.
Így olvastam el öt könyvedet én is, igen.

108.

Az olvasóhoz.

Hosszú könyvem elolvasnod bizonyára elég volt:
Egy pár verset azért még tetejébe kívánsz,
Pénzt akar ám Lupus és a legényeim enni akarnak:⁴
Hát ki fizet? Hallgatsz vagy nem is érted?⁵ Agyó!

¹ Egy fontot nyomó ezüstholmit ajándécul Saturnus ünnepén.

² Vibius Maximus (104-ben Egyiptom praefectusa lett), Statius barátja (I, 7).

³ Költött név.

⁴ Lupus a hitelezője M.-nak. A legények: a rabszolgák.

⁵ A több verset kívánó olvasó *nem akarja* elerteni a célzást. E sorokból azt következteti Berg, M. német fordítója, hogy Martialis kapott honoráriumot a kiadójától, azért siet befejezni a könyvét, hogy pénzt kapjon.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMAINAK
XII. KÖNYVE.

(Kr. u. 102 elején).

M. Valerius Martialis Priscusának üdvözlétét küldi.

Tudom, hogy mentséggel tartozom háromévi megátal-
kodott tétlenségemért, amelyet bajos volna menteni még
a nagy városnak amaz elfoglaltatásaival is, — amelyekkel
hamarabb elérjük, hogy az alkalmatlankodás, mint a te-
vékenység színében tűnünk fel, — nemhogy ezzel a vi-
dédi egyedülvalósággal, amelybe, — hacsak mértéket meg-
haladó szorgalmat nem fejték ki, — éppen úgy vigasz, mint
mentség nélkül vonultam. Halld tehát okaimat. Az első
és legnagyobb, hogy nincs mellettem a polgárság füle,
amelyhez szokva voltam, s úgy rémlik, mintha valami ide-
gen fórumon küzdenék. Hiszen ha van valami könyveim-
ben, ami tetszhetik, azt a hallgatóm diktálta nekem; az
ítéletnek az a finomsága, az anyagnak az a szelleme, a
könyvtárak, a színházak, a társas együttlét, amelynek
gyönyörei elfeledtetik velünk, hogy okúlunk is, egyszóval
mindaz, amit én, elkényeztetett, ott hagytam, annyira
hiányzik nekem, mint egy elhagyottnak. Ehhez járul föl-
dieim rosszmájúsága, az ítélet helyét elfoglaló irigység,
nem éppen sok, de ilyen kicsi helyen éppen elég nem-jó
ember, akikkel szemben nem könnyű nap-nap után meg-
őrizni jó gyomrunkat. Ne csodáld azért, ha a kedvetlen-
ség elszoktatott attól, amit a jókedv örömmel végezett. De
hogy tőled, mikor a Városból jössz ide s engem unszolsz,
valamit meg ne tagadjak (nem is vagyok eléggé hálás
írántad, ha csak azt nyujtom, amit éppen tudok), magamra

*parancsoltam, hogy térjek vissza régi szokásomhoz, és
egypár napi fáradsággal el is értem azt, hogy a megérke-
zés ünnepén a legjobb barátoknak füle se maradjon ki a
lakomából. Szeretném, ha ezt a holmit, amely csak nálad
nem forog veszélyben, figyelmesen és tüzetesen átvizsgálni
nem esnék terhedre és — bár neked ez a legnehezebb —
minden kedvezést félretéve mondanál ítéletet e bohóságok-
ról, hogy Rómába, ha úgy határozol, ne „hispaniai” köny-
vet, hanem egy „Hispaniából valót” küldhessek.*

1.

Beköszöntő.Priscusnak.¹

Addig, amíg pihen a háló s a molossusi falka,
Rejtezik a vadkan s nyugszik a vadberek is,
Szentelj egy órát, Priscus, kicsi könyvecskémnek:
Téli idő van, nem hosszú az óra se most.²

2.

A tizenkettedik könyv.

Könyvem, nem régen Rómám küldött idegenbe:
Lám, idegen földről mégis oda most te magad;
S elhagyod a Salo- és aranyos Tagusomnak a partját
Hol szüleim porait rejti ölében a föld.
⁵ Mégse leszel vendég, idegennek senkise mondhat:
Annyi a testvéred Rómulus ős talaján.
Élve jogoddal az új templomnak lépj küszöbére,
Mely Pieriának tiszteli szent szüzeit.³
Vagy, ha neked tetszőbb, hát menj a Subúra-negyedbe:
¹⁰ Ott szívesen befogad consulom átriuma,⁴

¹ Terentius Priscusnak, akinek az előbbi levél is szól.

² A téli órák rövidebbek voltak, mert a nap télen is, mint nyáron, 12 órára volt felosztva.

³ A palatinusi Apollo megrongált templomát, amelyet Augustus épített, Nerva császár helyreállította. Könyvtár is volt mellette. Pieria szüzei a múzsák.

⁴ Kr. u. 101-ben Stella, Martialis barátja, volt consul (I. 7. IX. 42, 7.).

Ott ékesszavu Stellám háza borítva babérral,

Aki Ianthisnak kútfejeért epedez.¹

Büszkén ömlik a víz árjából Castaliának:²

Habjaiból a kilenc múzsa gyakorta iszik.

¹⁵ Ő olvasni od'ad népnek, lovagoknak, atyáknak,

S olvasván neki is könnybe borúl a szeme.

Mondjam-e még, ki vagyok? Két-három sort ki elolvas,

Hogy te enyém vagy, könyv, hirdeti minden ajak.

3.

Terentius Priscusnak.

Maecénas ami volt Flaccus-³ Varius- meg Vergiliusnak,

Ő, a királyi ükök vére, dicső lovagunk,

Az voltál te nekem, s ezt hirdeti mind a világnak,

Priscusom, a hírnek szája s e sárga lapok.

⁵ Szellemem apja te vagy, te növelted tette erőmet

És a nemes pihenés szent joga töled ered.

Ritka, dicső egy lelkület ez s az erénynek uralma,

Melynek örülne a nagy-jellemű Numa, Cato.

Adni, kezesskedvén⁴ a szegény javait gyarapítani,

¹⁰ Tenni, amit nehezen tesznek az égiek is,

Most lehet és szabad. Ámde te mertél mostoha korban

Lenni nemesszívű, jó — zord fejedelmek alatt.⁵

4.

Két könyvből egy.⁶

Nerva Cézárnak.

A tizenegyedik és tizedik könyv a csiszolásban

Megrövidült: egy lett két ezelőtti tekercs.

¹ Ianthis (= Üditő), Stella neje, igazi nevén Violantilla (VI, 21).
A consul házának kapufélfáját babér díszítette.

² Castalia: VII, 12, 10.

³ Horatius Flaccus.

⁴ A jó emberért kezességet vállalni a törvény előtt. — Az itt kezdődő két disztichon a régibb kiadásokban mint a 6. epigramma 7—12. sora szerepelt.

⁵ T. i. Domitianus uralma alatt.

⁶ Martialis a még Domitianus alatt megjelent X. és XI. könyvet megrövidítve egy könyvben egyesítette Nerva császár számára.

Töled időt aki nyert, Cézár, olvassa a régít:
Ezt olvasd Te; talán olvasod azt is utóbb.

5.

Nerva trónralépte után.¹

Könyvem, amint a pyrgii part révébe jutottál,
Menj csak a Szent-úton: nem poros az ma, ne félj.²
Mostan a legszelidebb fejedelmét tiszteli Róma:
Nervát. A Helikon³ élteti újra szivünk.
⁵ Kímélő hatalom, becsület, hűség s a derűs kegy
Visszajön, a tartós félelem el-továtünt.
Minden néped ezért esd, jámbor Róma: vezéred
Mindíg ilyen legyen és hosszú időn legyen ez.

7.

Következtetés.

Mint hajsza a fején, ha annyi éves,
Nincsen Lygia több, mint hároméves.

8.

Traianus alatt.

Népek, földek uralkodója, Róma,
— Kinek mása sehol, sehol hasonló —
Örvendezve Traianusnak midőn a
Jövő századokon jártatta gondját,
⁵ S a hős rómaít, aki harcra termett,
Testet ölteni látta e vezérben,
Büszkén néz e dicső védőurára

¹ Ennek az epigrammának első disztichona a régebbi kiadásokban mint e könyv második darabja, a köv. három disztichon mint hatodik darabjának kezdete szerepelt. Így e könyvben nincs önálló hatodik darab.

² A költő tengeri úton küldi könyvét Caere, etrusiai városnak Pyrgi nevű révpartjára s onnan a Szent-úton át Rómába. December havában vagyunk: a Szent-út nem poros.

³ A múzsák hegye Boeotiában.

S szól: „Párthus nagyok és szer hadvezérek,¹

Thrákok, sauromaták, geták, britannok,

¹⁰ Egy Cézárt mutatok néktek: no jertek!”

9.

Palma helytartósága.²

Palma, kegyes Cézár, ma hibérusaimnak a fője;

Békét élvez e föld enyhe igája alatt.

Ily nagy ajándékért hálát teneked rebeg ajkunk:

Tennen-erényeidet küldted e földre nekünk.

10.

Sosem elég.

Milliomos bár, többet áhít Africanus:

A sors soknak sokat ad, eleget senkinek.

11.

Partheniusnak.³

Partheniust, mi közös hívünket, múzsa, köszöntsed:

Bővebben ki ivott áoni kútfejeket?⁴

Pimplai⁵ barlangból tisztábban hangzik a lyra?

Kit kedvel jobban Phoebus a hívei közt?

⁵ Hogyha talán ráér (ha ugyan hihető): maga adja,

Kérd meg, verseimet át a Vezér⁶ kezibe.

És e rövid, félénk könyvet négy szóval ajánlja:

„Öt olvassa egész Róma” — elég nekem ez.

¹ A szérek (Seres) a parthusokkal együtt sok galibát okoztak Rómának.

² Traianus A. Cornelius Palmát küldte propriaetornak Hispania Tarraconensisbe (= Hiberia), később Syriába. Emléket is állított neki. Hadrianus kivégeztette.

³ Parthenius: VIII, 28.

⁴ Aon~~ia~~ = Boeotia. Ott volt a múzsák hegye, a Helikon s forrása, az Aganippe.

⁵ Pimpla hegy és forrás szintén a Helikonhoz tartozott.

⁶ Traianus.

12.

Reggel igyál.

Igérsz, Pollio, fűt-fát átdőzsölve az éjet,
S másnap meg nem adod. Pollio, reggel igyál.

13.

Hasznos harag.

A gazdag, Auctus, hasznot is húz a haragból:
Többe kerül az ajándék, mint a gyűlölet.

14.

Intelem.

Priscusnak.¹

Ritkábban lovagold, Priscus, versenyparipádat
És a nyulakra ne törj oly vadul, oly hevesen.
Gyakran lett a vadász prédája a vadnak: a lóról
Vágtában lebukott s föl sem is ült azután.
⁶ Van lese a síknak, ha nem is töltés avagy árok,
És nem kő; de csalárd sokszor a róna maga.
Lesz, aki ily látványt tár majdan eléje szemednek,
Ám kisebb lészen sorsa iránt haragunk.
Hát a veszély izgalma ha vonz, nosza, Tuscia² kanját
¹⁰ Űzzük: ritkábban sujtja a bátrat a vész.
Mit használ a merész gyeplő, Priscus? Hamarább lesz
Általa a nyúlnál áldozat a lovása.

15.

Boldog változás.

Ami ott ragyogott a Palatiumban,³
Szemünk s isteneink kapták meg azt most.
Örvend Juppiter is skytha smaragdtól
Tündöklő aranyának és csodálja

¹ Terentius Priscus: l. e. könyv 1. és 4. darabját.

² Tuscia = Etruria, a mai Toscana.

³ Palatium, a mons Palatinus császári palotája, Traianus a templomoknak adta Domitianus kincseit.

- ⁵ Drágaságít a gőgös fejdelemnek:
 Milyen serlegek, a Dörgőhöz illők,
 Illők, hogy Ganymedes töltögesse.
 Dús lett Juppiter és mi véle együtt.
 Nem rég — szégyen ugyan, szégyen, — kimondom:
¹⁰ Mink is, Juppiter is szegényül éltünk.

17.

Mért nem szűnik a láz?

- Már oly sok nap telve miért nem szűnik a lázad,
 Kérded, Laetinus, sűrű nyögés közepett.
 Hisz' teveled fürdik, teveled megy sétakocsizni,
 Véled eszik vadkant, osztriga-, gomba-neműt.
⁵ Sétiait gyakran pityizál, de falernumit olykor
 S jégbehütötten iszik caecubumit teveled.
 Rózsaozönbe' hever, feketéllik rajta amómum,¹
 Bíbor vánkosokon, lágy pehelyágyba' pihen.
 Hát, ha ilyen jó dolga van és így éli világát,
¹⁰ Dámához² fog-e tán menni szavadra, hiszed?

18.

A szülőföldön.**Juvenalisnak.³**

- Míg talán, Juvenalis, fáradatlan'
 Ott bolygasz a zajos Subúra táján
 Vagy Diana urasszony halmát⁴ járod;
 Amíg ott, a hatalmasok küszöbjén
⁵ Izzadtan tovaűz tógád, s amíg a
 Nagy meg a kicsi Caeliust⁵ bolyongod,

¹ Az ivók megkoszorúzták és drága balzsamokkal (amomum) kenték magukat.

² Valami szegény ördög.

³ Juvenalis, a híres szatíráíró, ekkor még nem írt szatírákat, csak rétorikodott.

⁴ Az Aventinust.

⁵ Róma egyik halma. Volt egy nagyobb meg egy kisebb (Caeliolus).

- Engem, annyi december hogy lepergett,
 Bilbilis,¹ mely aranyba', vasba' gazdag,
 Ismét befogadott, lásd, földmivesnek.
- ¹⁰ Mily kedves Plateát művelni restül
 S Boterdum talaját (a celtiber föld
 Egy s más része ilyen nevekre hallgat).
 Álmodt élvezek itt, hosszúra-nyúlót:
 Három órákor² is még gyakran alszom.
- ¹⁵ Mindazt helyrehozom most, amit harminc³
 Esztendő folyamán átvirrasztottam.
 A tógát nem is ösmerem:⁴ közelből
 Tört székről kapok egy-egy testi gúnyát.
 Amint fölkelek, ott a büszke tűzhely
- ²⁰ — Fát ad bőven a szomszéd tölgyeserdő —
 Körülrakja fazékkal a gazdasszony.
 Kísér útamon egy vadász, milyet csak
 Kívánhatsz a magános rengetegben.
 Elgondozza legényim' a borotvált
- ²⁵ Gazda s hosszú hajuk lenyírni készül.
 Ekképp' élnem öröm s meghalni majdan.

19.

Könnyű neki.

A fürdőbe' saláta, tojás, hal Aemilius étke,
 S még azt mondja nekünk: honn sohasem vacsorál.

21.

Marcella.⁵

Óh Marcella, ki látná lányát benned e földnek,
 Azt, ki Salónk e rideg habjainál született?

¹ Martialis szülővárosa Hispaniában.

² Megfelel nyáron a mi 7, télen a mi 9 óráknak.

³ Pontosan: 34.

⁴ Azaz: nem teljesítek tógásan kliens-szolgálatot.

⁵ Martialis nemes-szívű pártfogója Bilbilisben, aki a XII, 31-ben leírt jószággal megajándékozta s jószágával a költő életének alkonyát megaranyozta. Némelyek (pl. Lessing) szerint nőül is ment hozzá.

Mily tünemény, milyen édes, okos! Csak hallana
[egyszer,

Nyomba' magáénak vallana a Palota.¹

- ⁵ Nem, sose versenghet teveled se Subura szülötte,
Sem Capitoliumunk lányai, bármelyik is.
Es idegen földnek se hamar terem akkora dísze,
Mely méltóbb e nevet hordani: „Római lány”.
Szívemnek vágját te lohasztgatod a fejedelmi
¹⁰ Város után: Rómát pótlani csak te tudod.

22.

A kevesebb — több.

Hogy mily rút az a félszemű Philaenis,
Megmondjam röviden neked, Fabullus?
Egészen vakon én szebbnek találnám.

23.

Ami nem kapható.

Vett fogakat, hajakat nem szégyelsz hordani, Laelia?
S a szemmel mi' csinálsz? Azt biz' a boltba' se
[kapsz.

24.

A kedves kordé.

- En meghitt, nyugodalmas, drága kordém,²
Minden díszkocsinál kedvesb te nékem:
Aelianusom³ adta szép ajándék.
Vélem benne, Juvatus,⁴ elcseveghetsz
⁵ Mindenről, ami csak nyelvedre téved.
Nincs szükség numidára, aki hajtson,
Nem szorúl e fogat kengyelfutóra;

¹ A római császári palota.

² Kétkerekű talyigaféle.

³ Aelianust nem ismerjük. A *facundus* (ékesszóló) jelzőből (mely nem fért bele a fordításba) azt lehet következtetni, hogy ügyvéd volt.

⁴ A költő egyik földije.

Nincs hajcsár, s a csikók hallgatni tudnak.
Bárcsak ebben Avitus¹ részt vehetne!

- ¹⁰ Több fül lenne, de éppen nem veszélyes:
Míly jól telne el így a nap fölöttünk!

25.

Baráti hitel.

Zálog nélküli pénzt kérek. „Nincs!” — azt feleled rá.

Zálog a földcském? Pénzt terem egyszeriben.

Nincs hitelem nálad, Telesinus, régi barátnak;

Fáim s a vetemény élvezi a hiteled.

- ⁵ Vádat emel rád Carus?² Hát védjen meg a földem;
Számkivetésbe taszít? Lesz utitársad a föld.³

26.

Kinek van igaza?

Mondod, Saenia, hogy rablók öleltek;

Csakhoggy, Saenia, a rablók tagadják.

27.

Még panaszod van?

Két serleggel iszom, míg Cinna, te épp' tizeneggyel,
S még panaszod van rám: a te borod nem ilyen.⁴

28.

A kendőtolvaj.

Hermogenes kendőknek olyan nagy tolvaja, millyen

Pénztolvajlásban Massa⁵ alig lehetett;

Tartsd bár szemmel a jobbját s fogd balját a kezeddél,

Eltűnik a kendőd, ő kitalálja, hogyan.

¹ Avitus: I, 16.

² Metius Carus, hírhedt besúgó Domitianus alatt.

³ Minthogy azt nálam többre becsülöd.

⁴ Aki annyit iszik, az elégedjék meg a hitványabb borral.

⁵ Talán Baebius Massa, Domitianus besúgója, aki mint pro-consul Baeticát zsarolta s ezért 93-ban számkivetették.

- ⁵ Szarvas is ekképp' szív kígyót odujába lehellve,¹
 Iris is így szí fel esni-való vizeket.²
 Sok kendő lobogott sebesült Myrinus fele multkor:³
 Négyet megkaparít ízibe' Hermogenés.
 Krétás kendőjét hogy meglengette a praetor,⁴
¹⁰ Csakhamar a kendő Hermogenéshe' került.
 Félve a tolvajtól már nem hoz senkise kendőt?
 Hát asztalteritőt vitt haza Hermogenés.
 Bárha a színház átmelegült a napsugaraktól,
 Kárpitját⁵ leszedik, Hermogenes ha közelg.
¹⁵ Göngyöli össze legott a vitorláját a hajós nép,
 Hermogenést látván jönni a partja felé.
 Szétfut a sistrummal tar lenviselőknék a népe,⁶
 Hogyha fohász-közben Hermogenés odaáll.
 Hermogenés sose visz kendőt, vacsorára ha indul:
²⁰ Hermogenés egyet hogy haza visz, bizonyos.

29.

Kétféle bér.

- Mert te senatorként hatvan küszöböt kora-reggel
 Végigjárász, engem lusta lovagnak ítélsz,
 Mert pitymallatkor nem kóborlom be a várost
 És vagy ezer csókkal⁷ nem jövök újra haza.
⁵ Óhajod a nevedet bíborszínű könyvbe iratni,⁸
 Vagy hogy a kappadokok és numidák ura⁹ légy:

¹ Azt hitték, hogy a szarvas meleg lehellelével kicsalja odujából a meggémberedett kígyót, amelynek ellensége.

² Azt hitték, hogy Iris (= a szívárvány) a földről szívja fel az esőnek való vizet.

³ A cirkusz közönsége kendőlobogtatással a megsebesült gladiátor elbocsátását követelte.

⁴ A praetor fehér kendővel adott jelt a játék megkezdésére.

⁵ A nap ellen kifeszített vásznakat.

⁶ Isis egyiptomi istennő kopaszra nyírt papjai és hívei lenruhát hordtak és a kezükkel sistrumot csörgettek.

⁷ A csókkal való utcai üdvözlésről: XI, 98.

⁸ Az új consulok nevét hivatalba lépésük napján (jan. 1.) a „Fasti” nevű hivatalos naptár bíbor-lapjára írták.

⁹ T. i. proconsul.

Ám én, kit nógatsz, hogy félbeszakítsam az álmom
 És kora-reggeleken tűrjem az ucca sarát,
 Mit nyerek én? Kóbor lábam ha kinéz a cipőből,
¹⁰ És a nyakamba szakad hirtelen egy zivatar,
 Hasztalan' is hívnám, nem jó fiu jó köpenyeggel,
 Legfeljebb inasod hangja hasítja fagyos
 Fülkagylóm: „Laetorius úr elvár vacsorára”.
 Öt dénárt ha megér. Bárhogyan éhezem is,
¹⁵ Jobb, — ha a bér ily ebéd, — míg téged főuraság vár,
 S bárha a munkánk egy, bezzeg a bére nem egy.¹

30.

Más-más mérték.

„Józan, nem boriszák Aper”. — Nos aztán?
 Így dicsérek inast, de nem barátot.

31.

Ami enyém.

Itt e berek, forrás, szőlőlugasomnak az árnya,
 Messziről erre hozott friss, üdítő folyamár;
 Rét, rózsák, miknél a paestumiak² se különbek,
 Fagytól ment vetemény már január derekán;
⁵ Élő ángolnát tápláló házi halastó,
 Tiszta-fehér madarak tornya, fehér maga is:
 Űrnőm adta vagyon.³ Hét lustrum után⁴ hazatérve
 Tőle kapom házam és kicsi birtokomat.
 Érte ha Nausikaa — atyjának a kertit ajánlná,
¹⁰ Szólnék: „Alkinoos, szebb nekem, ami enyém!”⁵

¹ E versnek nyilván római élmény a tárgya. Bilbilisben már nem kellett a költőnek klienskednie.

² Paestum: V, 37, 7.

³ Marcella: XII, 21.

⁴ Hét lustrum: 35 év.

⁵ Az Odysszea VII. éneke nagyszerű képet rajzol Alkinoos phaeák királynak a kertjeiről.

34.

Édes meg keserű.Julius Martialisnak.¹

Harmincnégy nyarat éltünk ketten együtt,
 Kedves Juliusom, ha nem csalódom:
 Édes meg keserű keverve benne,
 Édes mégis a súlyosabb, nagyobb rész;
⁵ S hogyha innen-amonnan egybegyűjtve
 Szétválasztjuk a két-színű kövecskét,
 Győznek a feketéken a fehérek.²
 Egy és más keserűt ha elkerülni
 Vágyol s szívedet óvni bűtől-bajtól,
¹⁰ Senkivel se barátkozzál fölöttébb:
 Kissebb lesz az öröm s kisebb a bú is.

36.

Ki a derék ember?

Két-négy fontnyi ezüstöt, kurta gallért
 Hogy küldtél a hivednek, lenge tógát,
 S egy-egy pár aranyad csörgött zsebemben,
 Mely nem futja tovább két elsejénél,
⁵ S ezt mind csak te adod nekem, Labullus:
 Még nem vagy te derék. „No hát mi volnék?”
 Nyiltan szólva: a rosszak közt a legjobb.
 Pisókat, Senecákat Memmiusszal
 Add csak vissza nekem s Crispust³ a multból,
¹⁰ Mindjárt a derekak végére juthatsz.
 Ha vágynál a futásba' hírt aratni,
 Tigris győzze le lábad s Passerinust.⁴
 Mert túltenni a hosszufülűn: nem érdem.

¹ Julius Martialis: IV. 64 és több helyt.² A fehér kövecskékkel a jó, a feketékkel a rossz napokat je-
lölték.³ Nero korának adakozó patrónusai: C. Calpurnius Piso, a két
Seneca, Memmius Regulus, Passienus Crispus.⁴ Híres versenyparipák.

37.

Finom orr.

Véljék, hogy finom orrod van,¹ szeretnéd:
 Am polypja ne légyen finom orrnak.

39.

Sabellus.²

Mert *bellus* vagy, utállak, óh *Sabellus*:
 Mily csömörletes az: *bellus* s *Sabellus*!
Bellum hadd legyen inkább, mint *Sabellum*:
 Hát pusztulj a fenébe, *Sabellus bellus*!

40.

Elég a' nekem.

Pontilianusnak.

Elhiszem én, ha hazudsz; rossz verseket írsz te,
 [dicsérlek;
 Kántálsz? Kántálok, még iszom is, ha iszol;
 Nem veszem észre szeled, vesztés leszek én, ha te
 [játsszol:
 Nélkülem egy dolgot téssz, s úgy-e, néma vagyok?
⁵ Mégse kapok tőled semmit. „De ha meghalok, — így
 [szólsz —
 Juttatok ám neked is.” Halj meg: elég a' nekem.

41.

Tucca ambíciója.

Tucca, az nem elég, hogy tobzódó vagy:
 Vágyad, hogy meg is érdemeld e jelzőt.

¹ A finom orr a finom ízlést jelenti, a „polypus” pedig azt, hogy az illetőnek finom ízlése nagyon kétséges.

² Lefordíthatatlan szójáték. *Bellus* = szép; *bellum* = háború. (V. ö. XII, 43.)

44.

Unicus versei.¹

Unicusom, kit a vérnek fűz hozzám köteléke

S szíved a szívemmel hajlamod egybeköti:

Verseket amikor írsz, meghagyva a bátya babérját,

Szellemed épp' oly nagy, csak szeretetbe' nagyobb.²

⁵ Téged Lesbia tudna szeretni s a drága Catullus;³

Náso Corinnáját⁴ húrjaid elbűvölik.

Fúna Zefir szele is, ha vitorláid kifeszítnéd;⁵

Nem hagyod a partot: ebben is őt követed.

45.

Phoebus cipői.

Halántékidat és tar fejtetődöt,

Phoebus, béboritod te kecskebőrrel.

Elmés volt, aki azt mondotta rólad,

Hogy cipőidet a fejedre húzod.

46.

Kettős lelkület.

Durva vagy és nyájas, fanyar és jóízű is egyben:

Nem tudok élni veled; nélküled? úgyse tudok.

47.

Classicushoz.

Gallus verseket árul és Lupercus:

Most állítsd, hogy a költő élhetetlen.⁶

¹ Valerius Unicus, Martialis rokona, csak itt van említve.

² Unicus, bár tudná, nem akarja bátyját felülmúlni a költészetben.

³ Lesbia, Catullus kedvese és maga Catullus is szeretne szerelmi dalaidért.

⁴ Ovidius kedvesét.

⁵ Nagyobb szabású költeményt is tudnál írni, ha akarnál, de te bátyádon nem akarsz túltenni s ezért szintén csak a szerényebb szerelmi lantot pengeted.

⁶ Voltak, akik verseket vettek, hogy aztán sajátjaikként olvassák és mutogassák.

48.

Egy dús asztal urának.

- Asztalodon ha e gomba s e vadkan köznapí étkek,
 S nem véled, hogy az én óhajom: úgy helyes ez;
 Am ha hiszed, hogy boldogítasz vele s örökösömmé
 Tesz négy osztriga, hát boldogul élj te magad.
- ⁵ Persze torod finom, sőt legfinomabb, no de holnap
 Már hova lesz, sőt ma? Izibe' semmi ma már.
 Tudja az átkos seprőnyél törő spongyával a végén,
 Tudja akármelyik eb s bármelyik úti cserép.¹
 Rózsahalak, nyulak és kocatógyek eképpen enyésznek,
- ¹⁰ Kékszinű lesz arcunk s szaggat a lábizom is.
 Így áron nem kell énnékem az albai tor sem,²
 Nem capitóliumi, főpapi, nagy lakoma,
 Isten töltene bár nektárt nekem, úgy is ecetté
 Válna az, amelynél a vatikáni se jobb.
- ¹⁵ Hívj csak más vendégeket ily fényes lakomákra,
 Akiket elbájol büszke, királyi torod;
 Engem hívjon a hívem frissibe' sült falatokra:
 Oly vacsorát szeretek, mit viszonzni tudok.

50.

Kényelmetlen palota.

- Drága babérligeted, platanus- s fenyves-fasorod van,
 S fürdőd, mely kívüled még befogadna sokat;
 Tágas csarnokodat száz oszlop tartja magasra,
 Fénylik a lábad alatt, ahova lépsz, az onyx;³
- ⁵ A paripád vágat s pályádon fölveri a port,
 A sok kárbavesző víznek az árja csobog.
 Hosszu, nagy átriumok. De sehol sincs hely az evésre,
 S nincs hol aludni se. Nos, hol van a kényelem itt?

¹ „Amphorae in angiportis”: illemhely gyanánt szolgáltak.

² Domitianus rendezett volt ilyeneket Albában.

³ Marvány- vagy alabástrom-faj. Van onyx nevű drágakő is.

51.

A jó ember.

Miért csapják be annyiszor Fabullinust,
Csodálad, Aulus? Mindig újonc a jó ember.¹

52.

Rufus sírverse.

Ő, ki fejét sokszor költői babérral övezte,
S vádlottakba erőt önt vala puszta szava,
Ő pihen itt: Rufus, híved, Sempronia, néked,
Akinek a pora is lángban eped szivedért.²
⁵ Elysium mezején kedves mese tárgya vagy: ámul
Elrablásodon ott még maga Helena is.
Jobb vagy nála: te megtértél, ott hagyva a rablót,
Az³ nem ment szívesen, bár ura hívta haza.
Hall mosolyogva ilyen szerető párról Menelaus:
¹⁰ Ily rablás Parist oldja a bűne alól.
Hogyha az üdvösség helye lelked majd befogadja,
Nem leszen árny a Styx partjain ismeretesb.
Nem leszel ott idegen, rablást Próserpina pártol:⁴
Ürnődnek szívét megnyeri ily szerelem.

53.

A kapzsiság apja.

Annyi bár vagyond s pénzed, Paternus,
Más polgár hogy alig szerezhethet annyiit:
Nem adsz senkinek, a kincsedre fekszel
Éppen, mint az a költők-zengte sárkány,

¹ Jóhiszemű optimista, aki hamar lépre megy. „Bonus vir semper tiro” — jeligéje Goethének a Sprüche in Prosa harmadik részében.

² „Nem világos, vajjon Rufus férje volt-e Semproniának vagy kedvese és elcsábítója, akit azonban Sempronia ismét elhagyott, hogy visszatérjen a férjéhez” (Friedländer).

³ Helena.

⁴ Mert őt is rablással szerezte Pluto, az alvilág ura.

- ⁵ Mely a skytha bereknek volt az öre.¹
 Úgyde, mint magad eldicsekszel, e nagy
 Kapzsiság oka csak „fiadba” rejlik.
 Ej, tán vízeszüekre és hülyékre számítsz,
 Akiknek kis eszét becsapni könnyű?
¹⁰ Épp' e bűnnek az „apja” voltál mindig.²

54.

Nagy dolog.

Szénszin-arcu, vörös-haju, félszemű és bicegő vagy:
 Nagy dolog az, Zoilus, hogyha becsületes is.

56.

Egyszer és utoljára.

Tízszer vagy többször betegeskedel, óh Polycharmus,
 Egy évben, s minékünk, nem neked árt a bajod.
 Mert te, mihelyt fölkel, adományt vársz a hiveidtől,³
 Szégyen ez. Egyszer légy végre beteg, Polycharm'.

57.

Falusi otthon.Sparsusnak.⁴

- Miért keresem föl gyakran Nómentum kicsiny
 Mezejét, azt kérded, s disztelen kis otthonom?
 Se gondolkodni, sem pihenni nem lehet
 Városban a szegénynek. Reggel a tanítók⁵
⁵ Nem hagynak élni. éjjel a pékmesterek,
 Egész nap' a kovácsok kalapácsi.
 Pénzváltó önti piszkos asztalára itt
 Kényelmesen Neró ezüstje halmazát;

¹ A kolchisi (skytha) berek aranygyapját őrző sárkány, amelyet Jason legyőzött.

² T. i. a fősvénységnek. Az nem engedi, hogy másnak is adjon.

³ Szokás volt felgyógyult beteget megajándékozni.

⁴ Sparsus, Martialis egyik jó módú barátja. Csak itt fordul elő.

⁵ L. IX, 68.

- Ott egy, hispán aranyport aki kalapál,
¹⁰ Kopott követ fényes csapóval verdesi.¹
 Itt van Bellona tomboló csapatja is²
 S pólyás tuskóval kolduló hajótörött,³
 Az anyjától koldulni tanult zsidógyerek
 S a kénnel házáló csipás-szemű szatócs.
¹⁵ Ki megszámlálja, álma hány vész kárba így,
 Megmondja, Rómában hány kéz veri vasát,
 Ha sínyli a hold a varázslók vesszejét.⁴
 Ezt nem tudod te, Sparsus, nem is tudhatod
 — Petilius birodalma elkényeztetett⁵ —
²⁰ Hisz' a te házad büszke bérczetőkre néz;
 Városi villád, vincelléred római,
 (Nem gazdagabb Falernuson sem a szüret)
 És udvarodnak pályáján kocsizhatol.
 Jó-mély az álmod, nem zavarja semmi hang
²⁵ Nyugalmad; akkor van csak nap, ha bébocsátod.
 Kacajával engem felriaszt egy víg csapat,
 Ágyam tövében itt van Róma. Ha fáradalmim
 Ünva pihenni vágyom, majoromba mégyek.

60.

Március elsején.⁶

Mars ünnepe, napom, — te mutattad nékem először
 A ragyogó isten rózsaszínű sugarát —
 Szégyen-e, hogy téged falun ünnepel itt e gyepoltár,
 Bár a latin Város⁷ volt azelőtt a helyed?

¹ T. i. egy aranyműves produkálja az aranyozásban való ügyességét közönsége előtt, úgyhogy egy elkoptatott s egy helyen arany tincturával bevont követ finom aranyporba mártott bőrcsapóval verdes, míg a kő fényes aranszint nem kap.

² Bellona hadiistennőnek lármás tánccal tomboló papjai, akik istennőjük tiszteletére kivont kardjukkal vagdalták magukat.

³ Igazi vagy ál-hajótöröttek bepólyált hajóronccsal koldultak.

⁴ A holdfogyatkozást efféle varázslat következményének hitték.

⁵ Sparsus megvásárolta Petilius palotáját.

⁶ A költő születése napja.

⁷ Róma.

- ⁵ Ünnepe-men hogy nincs kedvem szolgálni, bocsáss meg,
 S élni ohajtók e nap', mely nekem éltet adott.
 Ily napon aggódom, meleg ételt lát-e Sabellus,
 S hogy kristálytisztán kapja Alauda borát?¹
 Seprős Caecubumit nagy gonddal szűrni a vásznon,
¹⁰ Jární körül folyvást s vissza az asztalokat;
 Ezt, majd azt üdvözleni, a vacsorám odahagyva
 S jární a márványt,² mely túltesz a jég hidegén:
 Észszerű-e mindezt önként szenvedve viselni,
 Amit nem tennél, bárhogy akarja urad?³

61.

Hiú félelem, hiú reménység.

- Hogy verset, rövid, éles verset írok
 Rólad, félsz te, Ligurra, s érdeemesnek
 Vágyol látszani épp' e félelemre.
 Hiú félelem ez s hiú reménység.
⁵ Csak bikákra csap a merész oroszlán
 S nem veszélyes a pillangóra nézve.
 Hogyha a neved olvastatni vágyol,
 Keress ronda lebűjban ittás költőt,
 Aki krétadarabbal vagy nyers szénnel
¹⁰ Irja verseit árnyékszék falára,
 Tőlem bélyeget ily homlok ne várjon.

62.

Saturnushoz.

- Régi egeknek ura, fejedelme az ősi világnak,
 Aki alatt nyugalom volt, soha semmi robot,
 Zsarnoki mennykő sem, — de nem is volt, akire
[sujtson —
 S dúsan termett, nem dúlva fenéki-g, a föld:⁴

¹ Sabellus, Alauda: költött nevek.² Még pedig mezítláb, mert a lakoma előtt saruikat levetették.³ Patrónusod.⁴ Saturnus uralma alatt volt az aranykor.

- ⁵ Jöjj vidám-kegyesen, Priscusnak az ünnepe van ma;¹
 Végy, amiként illő, részt a te szép napodon.
 Hat tél multával te adod most vissza honának,
 Jó Atya,² őt békés Numa uralma alól.³
 Látod-e, mily pompás a piac, Rómának a mása?
¹⁰ Mekkora tiszteletet nyujt neked a honi föld?
 Mekkora bőkezűség, hány asztal görnyed alatta!
 S néked, Säturnus, hull özönével a kincs,
 És, hogy az érdemek értékét magasabbra emelje,
 Ünneped a jókkal üli meg édesatyád.
¹⁵ Ámde te, szent⁴ — úgy légy e decemberi nap' meg-
 [imádva: —
 Hozd neki még sokszor vissza e szép napokat.

63.

Üzenet a poétának.

- Kérlek, Corduba,⁵ — olajfád boggyója
 Verseng Histria- és Venafruméval,⁶
 S gyapjad győz a galaesusi hófehéren;⁷
 A bíborcsíga vérével se csalsz te,⁸
⁵ Rózsaszínűre fested a juhnyáját:⁹
 Poétádnak ajánld, legyen szerényebb
 S mint szerző ne szavalja költeményem.
 Jó poéta ha volna, elviselném,
 Mert megtorlani méltónak találnám.
¹⁰ A nőtlen sose fél a büntetéstől,

¹ Az ifjabb Terentius Priscus Rómából, ahol hat évet töltött, 101 decemberében visszatért szülőföldjére, Hispániába, s ott ülte meg atyjával (XII, 4.) Saturnus ünnepét.

² Saturnus.

³ Célzás Traianusra.

⁴ Saturnus.

⁵ Corduba = ma Cordova.

⁶ Venafrum, Campaniában, híres olajtermő vidék. Horatius is emlegeti. A histriai vagy istriai olaj is híres volt.

⁷ Galaesus: IV, 28, 3.

⁸ A tyrusi bíborszínt hamisították is.

⁹ A juhok gyapja ott rózsaszínbe játszott.

A vakot se lehet már megvakítani.
 Fegyver-nélküli rabló kész nevetség:
 Védettebb van-e, mint a rossz poéta?¹

66.

Olcsó ház.

Százszor ezer sestertiuson vett házatát immár
 Árulnád szívesen, bárha becsáron alul.
 Ám a vevőt ravaszul megvesztegeted te, Amoenus:
 S kincse mögött büszkén megvonul a kicsi lak.
⁵ Fénylenek a nyoszolyák berakott sok békalemezzel
 S ritka-sulyos citrus,² mauretániai.
 Delphii díszasztal, ragyogó az ezüsttül, aranytul,
 Állnak körbe' fiúk: úr se lehetne különb.
 Most kétszázezeret mondasz, nem adod kevesebbet:
¹⁰ Így ellátva nem is drága, Amoenus, e ház.³

67.

Híres idusok.⁴

Silius Italicusnak.

Május idusa Mercurt hozta létre,
 Az augusztusi szülte volt Dianát,
 Az októberi adta nagy Marónkat.
 Gyakran üld meg emezt s a többit is, ki
⁵ Nagy Marónk születését ülöd éppen.

¹ Mert megtorlástól nem tartva, bátran meglop másokat.

² A citrusfának nagy volt a becsé.

³ Persze Amoenus berendezés nélkül akarja eladni: a fényes berendezés azonban csalogatja a vevőt.

⁴ Május idusán (15-én) Kr. e. 495. avatták fel Mercurius templomát; augusztus idusán (13-án) Dianáét az Aventinuson; október idusán (15-én) Kr. e. 70. született Andesben P. Vergilius Maro. — A vers Silius Italicus költőnek szól (XI, 48. és 50.), aki Vergilius születése napját — mint Plinius mondja — úgy megünnepli, mint a magáét.

68.

Nyugalomvágy.

Reggeli, balga kliens, — Rómából ezért menekültél¹ —

Légyen eszed s nemesebb úrilakokban időzz.²

Nem vagyok én ügyvéd, keserű pörök intézője,

Csak kényelmes öreg, múzsasereg hive csak.

⁵ Róma amit nem adott, csak nyugalom, álom a vágyam:

Itt sincsen pihenés?³ Izibe' visszamegyek.

69.

Valódiság.

Mint festményeid és e vázák, Paulus,

Oly valódiak éppen a barátid.⁴

70.

„Honores mutant mores”⁵

Míg löcslábu inas hordott törülköet Apernek

S félszemű, vén banya volt a ruhaőre neki;

Míg egy bélsérves kenegette silány olajával,

Szidta kemény szóval a boriszákokat ő.

⁵ „Törd csak szét poharát, melyből fürdőzve ivott itt

A lovag. Öntsétek csak ki falernumját!”⁶

Most, hogy háromszázezeret bátyjátul öröklött,

Józan a fürdőben nem marad ő maga sem.

Mit tesz a szépmivű serleg s öt fürtösfejű szolgál?

¹⁰ Amíg szűkösen élt, nem vala szomjas Aper.

¹ Mert ott már kora reggel kezdődött a kliens-szolgalat.

² Ahol nem kívánnak mindenféle kliens-szolgalatot.

³ A hazatért, világlátott költőt nyilván sokan fölkeresték, hogy tőle tanácsot kérjenek.

⁴ A szenvedélyes gyűjtők „műkincsei” gyakran hamisítványok voltak.

⁵ P. Thewrewk Emil fordításának felhasználásával.

⁶ Aper szavai, aki felháborodik azon, hogy egy lovag a fürdőben borozott.

72.

A dilettáns gazda.

Egy pár hold földet vettél sírok közelében
 S egy kalyibát, melynek horpadoz a teteje,
 Pannychus; a városba' hagyod pöreid jövedelmét,
 S tógakeresményt,¹ mely bár kicsi, ám bizonyos.
⁵ Rég' babot és kását te ügyész-létedre eladtál:
 Mindezekért pénzt adsz most te, a földmivelő.

73.

Hiszem, ha látom.

Jó Catullus,² örökösödnek mondasz?
 Majd, ha olvasom, elhiszem, Catullus.

74.

Kristály és cserép.

Kristályserlegeket hoz néked a nílusi bárka:
 Mars mezejéről most végy csak agyagpoharat.
 Bátorságosbnak melyiket tartod te közülök?
 Lám csak: a hitványabb kétszeresen becsesebb.
⁵ Tolvajt nem csábít, óh Flaccusom,³ ennek a képe,
 Még forró víztől sem reped egyhamar el.
 Vendégednek gondtalanul nyújthatja ivásra
 Szolgád, és nem fél, hogy keziből kiesik.
 És az is ér valamit, hogy bárkire ihatol ebből,
¹⁰ És azután bátran széttöröd a poharad.

76.

Rossz idők.

Amphora-bor hús *ás*, négy *ás*-on kél el a búza:
 Jobb, ha megissza, eszi; s áll a paraszt csupaszon.⁴

¹ A klienseknek kijáró napibért, a sportulát (I, 59, 1).

² Költött név.

³ Flaccus: IV, 42.

⁴ A paraszt inkább maga fogyasztja el a termését, semhogy olyan olcsón adja el.

77.

A vezeklő.

Aethon, amíg a Capitoliumban
 Állván, szinte körömhegyig hajolva
 Esdeklett Jupiterhez, szélt eresztett.
 Nevették sokan, ám az ég királya
⁵ Megsértődve, vezeklésül kiróttá,
 Hogy három napig otthon kelljen enni.
 Szegény Aethon, e bűn után hogy újra
 Menni készül a Capitoliumba,
 Előbb félreeső helyet keres föl
¹⁰ S tíz vagy húsz szelet ott bocsát útjára.
 Ámbár így megelőzte a nagyobb bajt,
 Úgy könyörg Jupiterhez rést szorítva.

78.

Jobb, ha legitten...

Rád, Bithynicus, én sosem írtam verseket. Ezt te
 Nem hiszed, esküt kérsz? Jobb, ha legitten irok.

80.

Callistratus szokása.

Mindenkit dicsér, csak hogy ne dicsérje a méltót.
 Aki szerint nincs rossz, jó a szerint ki lehet?

81.

A takarékos.

December hóban, a Saturnus ünnepén
Darócot küldött nékem *Umber*, a szegény.
 Meggazdagodván, küld a helyett most *darát*.

82.

A tolakodó.

Ménogēnest kikerülni a fürdőben lehetetlen:
 Nem menekülsz, bármily módon iparkodol is.
 Ő a meleg labdát kapkodja a jobbal, a ballal,

És amit így kifog, azt a tieidhe' teszi.¹

⁵ Fölveszi és viszi néked a nagy léggömböt a porból,²

Ámbár megfürdött s lábain a saru már.

Kendődöt ha veszed, hizeleg, hogy: „ a hó se
[fehérebb,“

Bárha talán rondább, mint a gyerekebugyogó.

Hogyha te gyér hajadat rendezted a fésű fogával,

¹⁰ Mondja: „Achillesnek fűrtje sem omlatagabb“.

Füstös butykosban maga hordja utánad a seprőt,³

És a verejtéktől törli a homlokodat.

Mindenedet dicséri, csodál mindent, valamíg csak

Meg nem unod s szólasz: „Jöjj, vacsorálj ma
[velem“.

83.

Az önismeret hatása.

Fabianus, a sérvek gúnyolója,

Akitől remegett mind, aki sérves,

— Mert annyit fecsegett az ily bajokról,

Amennyit sose tudna két Catullus⁴ —

⁵ Néro hajaiban szegény a multkor

Hogy meglátta magát, azóta hallgat.⁵

87.

Segíts magadon.

Két pár sarú vesztén panaszkodik Cotta,⁶

És összeszidja a hanyag legényt érte,

¹ Az nyert, aki a legtöbb labdát fogta ki. Menogenes a maga által kifogott labdákat is annak a labdáihoz teszi, akinek a kedvét keresi.

² A felfújt nagy gömböt ököllel vagy karra ütötték.

³ Borseprőt.

⁴ A Kr. utáni első században is élt egy Catullus nevű költő, kiváló mimusíró. De lehetséges, hogy azt akarja mondani, két olyan költő, mint Catullus, a lírikus. Feltűnő volna e kritika a különben nagyra tartott Catullusszal szemben.

⁵ Mert a saját sérvét észrevette.

⁶ Az asztalhoz ülők (voltaképpen: fekvők) előbb levetették sarujukat s a hátuk mögött álló szolgájuk gondjára bízta.

Ki mint „cselédség” egymagába' szolgálja,
 Ravasz furfanggal kieszelte most bölcsen,
⁵ Ily veszteség hogyan nem éri őt többé:
 Úgy jár vacsorára most mezítelen lábbal.

88.

Ki tagadja.

Tongilianusnak finom orra¹ van: ezt ki tagadja?
 Csakhogy az orrán kül öneki semmiye sincs.

89.

Különbség.

Gyapjúval bekötöd fejed, Charinus,
 Bár nem a füled, a hajad fáj néked.²

90.

Visszaszítt fogadalom.

Egy aggért, — ki barátja, — Maró hangos fogadalmat
 Tett, — mivel az súlyos lázba' feküdt beteg —
 Hogy, ha öreg hive megmenekül a Styx folyamától,
 Nagyszerű áldozatot szán Jupiternek azért.
⁵ Ahogy a gyógyulást bizonyosnak mondta az orvos:
 Új fogadalmat tesz, hogy be ne váltsa amaszt.³

92.

Ki tudja előre?

Hogy milyen is lennék, Priscus,⁴ kérdezni szokásod,
 Hogyha vagyon s hatalom jutna kezembe hamar?
 Majdani lelkületét ki találhatná ki előre?
 Hogyha oroszlánna válsz, te mifajta leszel?

¹ Azaz: izlése. Szóval: finnyás.

² Charinus kopasz volt.

³ Maró hangosan tett fogadalmat, hogy mások is hallják és megmondják a betegnek s attól valamit örököljön. Mikor az orvos bizonyosnak mondta a gyógyulást, Maro arra az esetre tett újabb fogadalmat, ha majd az öreg mégis meghal.

⁴ Nem Terentius Priscus.

93.

Fabulla módszere.

Mint csókolja a kedvesét Fabulla
 Nyiltan, férje előtt, kilelte módját.
 Csókolgatja szünetlen' kis bolondját;
 Hogy még nedves a csóktól, ölbe kapja
⁵ Tüstént a szerető s csókkal borítva
 Küldi a kacagó asszonyho' vissza.
 Oh mily férj, a bolondjánál bolondabb!

94.

A versenytárs.

Irtam eposzt: te is ahhoz fogtál; hagytam a dolgot,
 Hogy ne vetélkedjék a tieiddel a vers.
 A tragikus csizmát¹ már öltetni kezdte Thalíám:
 Hát válladra kezéd hosszú palástot akaszt.²
⁵ Meg-megpenditem a calaber mûzsának a lantját:³
 Nagyratörő, tőlem plectrumom⁴ elragadod.
 Próbálok satírát: te kiállsz Lúciulusunkkal;⁵
 Zengek lágy elegost; ízibe' zengsz te is azt.
 Apróbbfajta van-é? Epigrammát kezdek el írni:
¹⁰ E kicsi pálmáért nyomba' töröd te magad.
 Válassz, mit nem akarsz (mindent nem szégyen
[akarni?]
 S hagyd legalább nekem azt, Tucca, amit nem
[akarsz.

¹ A kothurnust.² Mint a tragikus színész. Azaz: tragédiát írsz.³ Célzás Horatiusra, minthogy Calabria szomszédos Appuliával, amelynek Venusia nevű városában Horatius született.⁴ A lantverőt.⁵ C. Lucilius, római lovag, a satirairrás első mestere († Kr. e. 102-ben).

98.

Az új proconsul.

Instantius Rufusnak.

Baetis,¹ a fürteidet te olajkoszorúval övezted,
 Gyapjat aranyszínüvé fest a te tiszta habod;
 Pallas meg Bromios² szeret, és a vizek fejedelme
 Habzó tengerekig tár a hajódnak utat.

⁵ Lássa vidám jósjellel e part Instantiusunkat,³
 És legyen oly boldog, mint tavaly, itt ez a nép,
 Mily terhet vállalt, jól tudja Macernek utódja:⁴
 És aki megmérte, bírja a terheit is.

¹ Baetis, folyó (itt: folyamisten) a hispaniai Baeticában. Sok olajfaültetvény volt a partjain.

² Bromios: Bacchus.

³ Instantius Rufust, az új hispaniai proconsult (VII, 50).

⁴ Macer, előbb Dalmatia, majd Hispania proconsula, Instantius elődje. (L. X, 78.)

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
XIII. KÖNYVE.

Ajándékok (Xenia).¹

1.

Rajta, múzsák!

Hogy takaró nélkül ne maradjon a hal s az olaj szem,

S éhen a ronda molyok hogy ne dögöljenek el,²

Irtsátok, múzsák — káromra — a nilusi nádist,³

Új savakat⁴ sóvárg már az iszákos idő.

⁵ Lelkes fegyverrel nem vívja csatáit a kockám,

Már se hatot, sem eb-et dobnia nem sikerül;⁵

Mert e papír a dióm nekem és e papír a pohárkám;

Sem hasznot, sem kárt nem hoz e kockavetés.

2.

Hasztalanul fáradsz.

Légy finom orru,⁶ ha úgy akarod, vagy válj csupa orrá,

— Amilyet Atlas⁷ sem szívesen öltene föl —

¹ A Xenionokról: a Bevezetés 19. l.

² Hogy legyen papiros (t. i. az én könyvem lapjai), amelybe a piacon halat és olajbogyót csomagoljanak s a molyoknak is legyen mit rágni.

³ A nilusi papyrusnád háncsából készült a papiros.

⁴ Savakat: tréfákat, élceket. A Saturnalia hónapja a december.

⁵ Kockázásban a 6 pont volt a legjobb dobás („Venus”); a legrosszabbat *eb*-nek (*canis*) hívták.

⁶ Azaz: finnyás izlésű, tudákos.

⁷ Atlas, aki az eget tartotta a vállán.

- S légy képes, nem bánom, akár kigunyolni Latinust:¹
 Mind e bohóságot² úgy te le nem becsülöd,
⁵ Ahogyan én teszem azt. Mit is ér mardosni fogaddal
 A fogat? Úgy laksz jól, hogyha van enni husod.
 Hasztalanul fáradsz. Ki magát bámulja, az ellen
 Öntsd ki a mérged. Ez itt semmi se, jól tudom én;
 S mégsem olyannyira semmi se, hogyha baráti fülekkel,
¹⁰ És nem reggel jössz józanodottan elé.

3.

A xenionok haszna.

- Vékony könyvecském e csomó xenionja, — ha őket
 Bírni kívánod, — csak négy piculádba kerül.
 Vagy te sokallsz ennyit? Biz' ezért kettő is elég vón:
 Megkapná hasznát a kiadója, Tryphon.
⁵ Disztichonimmal a vendégidnek ajándokot adhatsz,
 Hogyha, miként nékem, már kiürült a zsebed.
 Megkapod a címből a dolgoknak nevezetjét:
 Mellőzd azt, aminek a gyomor ellene mond.

4.

Tömjén (Tus).

- Tömjénezd Jupitert: nagy idő multával uralja
 Cézárunkat az ég, hosszú időkig a föld.

5.

Bors (Piper).

- Hogyha kövér, melles füzikét³ ad a sors a kezedbe,
 Józanul el ne felejtsd: tégy bele borsszemeket.

6.

Tönkölylé (Alica).

- Tönkölyitalt küldünk, méhsört csak küldjön a gazdag;
 Hogyha pedig nem akar küldeni, végy te magad.

¹ Latinus: I, 4.² Ezeket a verseket.³ Füzike: ficedula (fügész, Feigenschnepf, becca fico).

7.

Bab (Faba).

Halvány bab ha vörös fazekadban fő neked otthon,
Bátran elútasítasz dús lakomára hívást.

8.

Liszt (Far).

Töltsd tele plébėjus-fazekad clusiumi péppel:¹
Ha kiürül, abból nagyszerű mustot iszol.

9.

Lencse (Lens).

Nilusi lencse, vegyed: Pélúsi² adta ajándék:
Tönkölynél olcsóbb, túltesz az ára babén.

10.

Lisztláng (Simila).

A lisztláng hasznát s a becsét ki sorolhatná fel?
Egyformán hasznát vészi a pék s a szakács.

11.

Árpa (Hordeum).

Vedd, mit a hajcsártól nem kap meg a hallgatóg
[öszvér:³
Nem te, a korcsmáros kapja ajándokul ezt.

12.

Gabona (Frumentum).

Háromszáz vékát végy Libya gabnafajából:
Ki ne merítse magod városalatti meződ'.⁴

¹ Clusium (Chiusi) etruriai város.

² Pelusium város a Nilus deltájában, a tenger partján.

³ A hajcsár t. i. az öszvér számára kimért árpát potom áron eladja a korcsmárosnak.

⁴ Úgy látszik, tévesen azt hitték, hogy az afrikai vetőmag kevésbbé meríti ki a földet.

13.

Cékla (Betae).

Hogy legyen ízes a cékla, kovácsok déli ebédje,
Hányszor kér borsot s bort bele majd a szakács!

14.

Saláta (Lactucae).

Rég' a saláta fejezte be eldődink vacsoráját:
Mondd, lakománknak mért éppen a kezdete most?

15.

Füsttelen fa (Ligna acapna).

Földet amint munkálsz Nómentumnak közelében,
Intlek: fát eleget hordj majorodba, paraszt!

16.

Répa (Rapa).

Néked adunk répát, mely örül a téli hidegnek:
Fenn a magas mennyben Rómulus étele ez.¹

17.

Keltorzsa (Fascis coliculi).

Hogy gyomrodban a halvány torzsa csömört ne okozzon,
Fesse a kelt néked zöldre a szóda vize.

18.

Metélőhagyma (Porri sectivi).

Hogyha tarentumi hagyma nehéz-szagu szálaít etted,
Csak becsukott szájjal osszad a csókjaidat.

19.

Póréhagyma vagy párhagyma (Porri capitati).

Nagyszerű párhagymát küld berkes Aricia nekünk:
Hószinü szárán ott látod a zöld hajakat.

¹ Mert Romulus az égből is egyszerűen étkezik.

20.

Karórépa (Napi).

Ezt amiternumi föld áldott, sok kertje növeszti:
Ritkábban kóstolj Nursia-földjebelit.¹

21.

Spárga (Asparagi).

Kellemesebb a vadon-termett spárgának az íze,
Mint amit a tenger-parti Ravenna nevel.

22.

Keményhúsú szőlő (Uvae duracinae).

Nem serlegbe való vagyok én, nem Bacchus italja:
Hogyha eszel s nem iszol, nectarod is lehetek.

23.

Chiosi füge (Ficus Chiaae).

Sétia ó-italának a mása: fügéje Chiosnak;
Benne a tiszta bor- és sónak az íze vegyül.

24.

Birsalma (Cydonea).

Birsalmát ha berakva hymettosi² mézben elődbe
Tálalnak, mondjad: „Mézizü alma, remek.”

25.

Piniatoboz (Nuces pineae).

Cybele termését,³ óh vándor, messze kerüld el,
Hogy, ha lehull, az ütést meg ne sirassa fejed.

¹ Amiternum (ma Terni) és Nursia: sabin városok.

² Hymettos: VII, 88, 8. XI, 42, 3.

³ A pinia (pineae) Cybele istenasszony fája, mert az ő kedveséből, Attisből lett.

26.

Berkenye (Sorba).

Berkenye a mi nevünk; hasznunk nagy a lágy gyomor
[ellen:
Jobb, ha gyereknek od'adsz, mint ha magad
[megeszél.

27.

Datolyagerezd (*Petalium caryotarum*).

Janus napja¹ ajándékul aranyos datolyát hoz;
Persze csupán a szegény adja ajándokul ezt.

28.

Egy edény szíriai füge (Vas cottanorum).

„Cottanum”² itt e gyümölcs sodrott oszlopba berakva:
„Hogyha nagyobb volnék, hát füge lenne nevem”

29.

Egy bődön damascusi szilva.

(Vas Damascenorum).

Vedd idegen szilvám: az idő ráncosra aszalta;
Hogyha feszül gyomrod, könnyíti terhitül ez.

30.

Lunai sajť (Caseus Lunensis).

Itt ez a sajt, mely a tusk Lúnának hordja a képét,³
 Ád a fiúknak jó reggelit ezret is ez.

¹ Januárius elsején a kliensek szoktak bearanyozott datolyát vinni patrónusuknak.

² Apró szíriai füge.

³ Az etrusiai Luna városának félhold-alakú réve volt. Ennek alakját adták az ott készült óriási sajtoknak.

31.

Vestinumí sajt¹ (Caseus Vestinus).

Hús nélkül takarékos reggelit enni ha készülsz,
A vestinumí nyáj küldi e sajteledelet.

32.

Füstölt sajt (Caseus fumosus).

Nem mindegy, mily tűzhelyen issza a füstöt a sajtod:
Izes a Vélábrum² füstje-itatta csupán.

33.

Trebulai sajt³ (Casei Trebulani).

Trébula volt a szülöm; két mód tehet élvezetessé:
Pörköljön kicsi láng vagy szelidítsen a víz.⁴

34.

Hagyma (Bulbi).

A feleség ha idős, s ernyedtek a tagjaid immár,
Téged a hagymán kül jól sose laktat egyéb.

35.

Lucaniai kolbász (Lucanicae).

Mint lúcanusi lánya jövök picéni kocának:⁵
Hószinü kásádnak szép koszorúja leszek.

36.

Olajbogyós ládika (Cistella olivarum).

Itt az olajfa-bogyó, kikerülve picénumi sajtót,⁶
Kezdi, de egyúttal végezi is lakománk.

¹ Vestinum, a sabinusoktól keletre, az Adriai-tenger partján

² Velabrum a római forum boarium (marhapiac) egy része.

³ Trebula sabin helység.

⁴ T. i. forraljon fel.

⁵ Lucaniában (Alsó-Italia) kitűnő kolbászt készítettek. Pice-num szintén alsóitáliai vidék.

⁶ Mielőtt olaját kisajtolták volna.

37.

Cítróm (Mala citrea).

Citromok, íme, a fájáról corcyrai¹ kertnek;
Avvagy a Hesperisek kertje nevelte talán?

38.

Föcstej vagy gulászta (Colustrum).

Amit a pásztor csent most-lelt gödölyének előle,
Mint első anyatej, itt e gulászta tied.

39.

Gida (Haedus).

Bűnhődjék a gidó,² rügyező venyigének az átka:
Lám, a boristennek már ilyen ifjan is árt.

40.

Tojás (Ova).

Hogyha a sárgáját körülúszva köríti fehérje,
Scomber-mártással³ ízletes ám a tojás.

41.

Szopós malac (Porcellus lactans).

Rest anyasertésnek ha szopós malacát ideadtad,
Gazdag aetóli kocád⁴ húsait edd te magad.

¹ Corcyra, a mai Corfu. Tehát Alkinoos kertjéből valók. Nem a közönséges citromról van szó, hanem a nagyobbfajta, kevésbé savanyú, ú. n. méd-citromról.

² Szóval le kell vágni.

³ Scomber: tengeri pisztráng. Scomber-mártás: az ú. n. *garum*.

⁴ Aetoliában volt Calydon, amely híres volt Meleager vadkan-vadászatáról.

42.

Magvatlan gránát meg őszi barack.

(Apyrina et tubures).

Nem terem őszi barack, sem gránát Libya fáin:
Nómentum¹ földjén megterem az meg emez.

43.

Ugyanaz.

Fájáról szakított gránátot s őszi barackot
Kapsz, hazait. Mire jó néked a libyai?

44.

Kocatőgy (Sumen).

Nem hiszed ezt még tőgynek: olyan bőséges a nedve,
Élő tejtől úgy duzzad a bimbaja is.²

45.

Csirke (Pulli gallinacei).

Libya vagy Phásis ha nekünk madarát ideadná,
Azt kapnál,³ most vedd e honi szárnyasokat.

46.

Őszibarack (Persica praecocia).

Mint koraértek, anyánk ágán még becsbe' nem álltunk:
Most a beojtott ág drága gyümölcsi vagyunk.

47.

Picenumi kenyér (Panis Picentini).

Picenum kenyerét hósín nektárja⁴ dagasztja,
Mint kicsi víztől is duzzad a könnyű szivacs.

¹ Ahol Martialisnak mezei birtoka volt. Őszi barack meg gránát ott persze nem termett.

² Szóval olyan, mintha még az élő állat viselné.

³ T. i. gyöngytyúkot Lybiából vagy fácánt Phasisból.

⁴ A tej.

48.

Gomba (Boleti).

Könnyü ezüstöt, aranyt vagy akár tógát, de zekét is
Küldeni: ám gombát küldeni vajmi nehéz.¹

49.

Füziike vagy Fügész-billegény (Ficedulae).

Mert füge táplál és édes szőlőt legelészek,
Mért nem a szőlőtő adta nekem nevemet?²

50.

Szarvasgomba (Terrae tubera).

„Szarvasgomba” vagyunk; feltúrja anyánkat, a földet
Zsenge fejünk. Nálunk egy: a csiperke különb.

51.

Fenyvesrigók tizede³ (Turdorum decuria).

Nárdus- avagy tán rózsafüzérbe' leled te a kedved;
Ám a rigófüzér⁴ nékem előbbrevaló.

52.

Kacsa (Anates).

Tedd föl egészbe' kacsád, de csupáncsak a melle,
[gerince
Izletes; add egyebét mind a szakácsnak oda.

53.

Vadgerlice (Turtures).

Hogyha kapok hízott gerlét, a csigát s a salátát
Más egye: étvágyam rontani nem fogom én.

¹ Mert a boletus nevű gomba (a mi csiperkegombánk, Champignon) nagyon drága volt.

² T. i. a „ficedula” a *ficus*ról kapta a nevét.

³ Tizede: megfelel a tucatunknak.

⁴ Felfűzött fenyvesmadarak.

54.

Sertés-szügy (Perna).

Cerrétánus- avagy menapus-földről¹ ideküldött
Légyen: a sonka csupán úri gyomorba való.

55.

Sonka (Petaso).

Most zamatos, de siess, ne mulaszd meghívni barátid;
Mert ha avult, akkor nékem a sonka se kell.

56.

Anyaméh (Volva).

Tán neked ízletesebb fiatal süldőnek a méhe;
A kocasertését élvezem én igazán.

57.

Nimfa-bab (Colocasia).

Nílusi nimfa-babon te nevetsz és a sűrű gyapján,
Hogyha kezed s fogad is húzza kemény fonálát.

58.

Libamáj (Jecur anserinum).

Nézd, hogy duzzad e máj a libánál is tetemesbre.
Kérde elámultan: „Hol terem ekkora, mondd!”

59.

Pele (Glíres).

A telet át-aluszom s leghízottabb vagyok akkor,
Amikor álmon kül nincsen egyéb etetőm.

¹ Cerretanus = északi Hispaniából való. A menapus nép a belga Galliában lakott.

60.

Tengeri nyúl (Cuniculi).

Tengeri nyúl szívesen lakozik maga-vájta üregben:
Tőle tanult aknát ásni az ostromoló.¹

61.

Ión császárfajd (Attagenae).

Madárnyalánkságoknak a legelseje
Az ión császárfajd, finnyás inyek ingere.

62.

Hízalt tyúk (Gallinae altiles).

Édesített liszt és a homály hízlal kitünő-szép
Tyúkokat. Emberi iny, hej be sokat kitalálsz!

63.

Kappan (Caponae).

Meg ne fogyatkozzék kakasunk erejét pazarolva,
Kappanná tették. „Gallus” eképp” igazán.²

64.

Ugyanaz.

Hasztalan’ adja magát tehetetlen urának a jérce;
Méltán mondhatnók: az Cybelé madara.³

65.

Fogoly (Perdices).

Ily madarat rítkán lát a honi asztalon a szem;
Ám a halastóban játszol elégszer ilyet.⁴

¹ Ezért a rómaiak a városok vagy várak ostromlása céljából ásott aknákat vagy alagutakat is *cuniculus*-oknak nevezték.

² „Gallus” kétértelmű: 1. Kakas; 2. Cybele istennő eunuchos-papja.

³ T. i. a kappan.

⁴ Volt egy perdix (fogoly) nevű játék, amelyet a vízben játszottak.

66.

Galamb (Columbini).

Esküszegő foggal sose bántsad a gyöngé galambot,
Vénus szentséges titka ha rád bízott.¹

68.

Sárgarigó (Galbuli).

Háló s lépvessző veszedelme a sárgarigónak,
Hogyha a zöld bortól még a bogycska feszül.

69.

Cattae.²

Umbria még nem adott soha cattát Pannoniából:
E madarat Pudens asszonya kapja csupán.

70.

Páva (Pavones).

Bámulod, úgy-e, remek tollát ha kerekre kitárja?
S ezt, te kegyetlen, a vad, durva szakácsnak adod?

71.

Flamingó (Phoenicopteri).

A pirosas toll adja nevem, de nyalánknak a nyelvem
Izlik csak. Hát még hogyha beszélne is az?

72.

Fácán (Phasianae).

Argo-bárka hozott ide messziről³ engem először;
Rég' csakis a Phasis volt nekem ismeretes.

¹ Azaz: ha Vénus misztériumaiba be vagy avatva, ne egyél galambot, mert az Vénusnak szent madara.

² Miféle állat a *catta*, nem tudjuk. Friedländer és Hehn szerint madár (mások szerint: vadmacska). Pudens umbriai százados: VII, 97. Ha a *dominae* (asszonya) és nem a *domino* olvasás a helyes, akkor Pudensnek Claudia Peregrina (IV, 13) már második felesége volt.

³ Kolchisból, a Phasis folyama mellől. A fácánnak is a Phasis adta a nevét.

73.

Gyöngytyúk (Numidicae).

Hannibal, ámbár torkig evett a római lúdból,
A barbár sohasem ette saját madarát.¹

74.

Lúd (Anseres).

Ez mentette meg a Dörgő tarpejusi házát.²
Bámulsz? Nem volt még akkoron isteni vár.³

75.

Daru (Grues).

Megzavarod versed s a betűk sora útra se kelhet,
Ha Palamedesnek egy madarát veszítesz.⁴

76.

Fogoly (Rusticulae).

Vad- vagy házifogoly: mi különbség? Izük egyenlő.
Ezt jobban fizetik: jobban is izlik azért.

77.

Hattyú (Cygni).

Édesen énekel a hattyú sírjának a szélén,
Lankadozó nyelvvel zengve halotti dalát.

78.

Fú, száracsafaj (Porphyriones).

A nagy Gigasról van e név rajtad, kicsi szárnyas?
Ily nevű a zöldek párthive: Porphyrio.⁵

¹ T. i. numidiai gyöngytyúkot.

² A Capitoliumot a gallusoktól.

³ A Capitoliumot Domitianus építette újjá (Kr. u. 82.). Most már — mondja M. — nem érheti ilyen veszedelem.

⁴ A naupliai Palamedes találta fel a betűk egy részét is, így a Δ (vagy az Υ) betűt a darvak röptéséből. Ha ez a betű hiányzik, az írás megzavarodik.

⁵ Porphyrio: a Gigasok egyike, de így hívták Rómában az ú. n. zöldpárt versenykocsisát is, amelyet Domitianus kegyelt.

79.

Élő vörösmárna (Mulli vivi).

Tengeri vízben alig lélezkzik a márnahal, ernyed;
Élő tengerben felvidul egyszeriben.

80.

Murena (Murenae).

A sikulus-tenger nagy-termetű múrénája
Sütve soká naptól, vízbe merülni se bír.

81.

Lepényhal (Rhombi).

Széles tál viszi, hozza bár a rombust,
Messzebb terjed a táljánál a rombus.

82.

Osztriga (Ostrea).

Most jövök ittasan épp', csiga a Lucrinusi-tóból
És uri szomjammal szószom után epedek.¹

83.

Sáska-rák (Squillae).

Liris kék vize, lombjaival mit véd a Marica,²
A szeretőnk; seregünk onnan ered javarészt.

84.

Papagályhal (Scarus).

A scárusnak, amellyet a tenger habja kikezdett,
Épp' csak a belseje jó; többije nem zamatos.

¹ Ez a szósz (*garum*) a scomber-hal belső részeiből készült drága halmártás.

² A Liris: folyó Latium és Campania közt. Marica: tó és a tó nimfája Latiumban, Minturnae közelében.

85.

Coracinus (Nilusi halfajta).

Nilusi halpiacon hogy' kapkodnak, coracinus!
Semmi után sem eped jobban a pellaí iny.¹

86.

Tengeri süñ (Echini).

Bár a hegyes tekeñ megszúrja az ujjadat olykor,
Héja-lerántva a süñ kellemes és puha lesz.

87.

Bíborcsíga (Murices).

Hálátlan, te a vérünkkel festett ruhanéműt
Hordasz, s ez sem elég: ételed is mi vagyunk.

88.

Gébbhal (Gobii).

Ámbár fényesek a lakomák a venétusi földön,
Többnyire csak gébbhal nyitja meg a vacsorát.

89.

Tengeri sügér (Lupus).

Tengervízi sügér örvendő fogadja Timávust²
És édes vizeket tengeri sóval iszik.

90.

Aranyhal (Aurata).

Nem mindegyik aranyhalnak van nagy becse s ára,
Csak mely a Lucrínus-tóba' csigákat eszik.

¹ Pellai = alexandriai, egyiptomi (mert a macedóniai Pellában született Nagy Sándor foglalta el Egyiptomot és építette Alexandriát.)

² A tengerbe ömlő istriai Timavus (ma Timavo) édes vizét.

91.

Sőreg-tok (Acipensis).

Cézari asztalnak sőregtokot adjatok étkül:
Ambroziás lakomák dísze e ritka fogás.

92.

Nyúl (Lepores).

En a rigót¹ tartom madarak közt főcsemegének
S a négylábu vadak legkitünőbbje a nyúl.

93.

Vadkan (Aper).

A sörtés vadkan, diomédesi földnek² a réme,
Aetol lándzsától érve ilyen lehetett.

94.

Őz (Dammae).

Vadkan agyarral ijeszt, a szarvast védi ágancsa;
En, szelid őz, mi egyéb? Csak hadi préda vagyok.

95.

Nyársas antilop (Oryx).

Reggeli hajszában³ nem utolsó préda gyanánt kell
Antilop: érte kutyám s általa mennyi veszett!

96.

Szarvas (Cervus).

Ez volt-é, amelyet Cyparissus hurka megölt volt,
Vagy tán, mellyet a kis Silvia úgy szeretett?⁴

¹ T. i. a fenyvesrigót.² Aetolia, Diomedes országa. A híres calydoni vadkanról van szó.³ Az amfiteátrumban.⁴ Cyparissus halálra búsulta magát, mert egy szarvasnak halálát okozta. Belőle lett a ciprus. Silvia kedves szarvasát Ascanius ejti el az Aeneisben (VII, 483. skk.).

97.

Vadszamár-csikó (Lalisio).

Vadcsacsi míg kicsi, míg csecsemője az anyja tejének,
Addig csak röviden *lalisio* a neve.

98.

Vadkecske (Caprea).

Nézd csak a vadkecskét, hogy függ a bércfalak ormán;
Azt várnád, lebukik: megveti ott az ebet.

99.

Dorkász-gazella (Dorcas).

Jó játékszere lesz gyerekidnek a karcsu gazella:
Tógát ráz a tömeg megszabadítani szegényt.¹

100.

Vadszamár (Onager).

Itt van a vadcsacsi: szép! Hát hagyjuk az indus
[agyarnak²
Hajszavadászatját: rázni se kell a köpenyt.³

101.

Venafrumi olaj (Oleum Venafrum).

Küldi Venafrum, amit csak olajfabogyója kiizzadt;
Hogyha kened magadat, éppen ez illatosít.⁴

102.

A szövetségesek halmártása⁵ (Garum sociorum).

Haldokló scombernek az első vériből ezt vedd
Nagyszerű halszósznak, drága ajándokom ez.

¹ A cirkuszi közönség lebegteti a tógáját annak jeléül, hogy az arénán küzdő gazellát meg akarja menteni a haláltól.

² Az indus elefántnak.

³ Az elefánt érdekében: l. a 99. xeniont.

⁴ Mert a használt kenőcsnek éppen fő alkatrésze.

⁵ Ez a halmártás (garum: l. 82. xenion) a rómaiakkal szövetséges Carthagenában és Carteiában készült a scomber nevű halból.

103.

Tínnhalmártás (Amphora muriae).

Antipolishnak tinnhala vall a szülöttinek engem:
Nem látnád színemet, hogyha a scomber anyám.¹

104.

Atticai méz (Mel Atticum).

Pallas erdeiből a Hymettost² fosztogató méh
Isteni nektárként küld neked édes italt.

105.

Szicíliai lépesméz (Favi Siculi).

Lépesmézét küldi Sicilia Hybla hegyéről;
Bátran mondhatnád róla: hymettosi ez!⁴

106.

Mazsola (Passum).

Néked e mazsolabort a mínosi Créta³ szüretje
Küldi; szegényebb nép méhsörül issza meg ezt.⁴

107.

Szurkos bor (Picatum).

Elhiheted, hogy e szurkos bort a viennai szőlő⁵
Küldi; nekem pedig ezt Rómulus adta maga.

108.

Méhsör (Mulsum).

Attica méze falernumi nektár felzavarója,
Bár ne keverné más, csak Ganymedes, e bort!

¹ Ha scomberből készült drága halmártás (garum) volnék, akkor nem adtak volna neked. Antipolis: a francia Antibes.

² Hymettos méheiről, mézéről híres attikai hegy.

³ Minos krétai király.

⁴ A méhsör drágább volt.

⁵ A szurkos agyagedénytől. Vienna, város Gallia Narbonensisben. Romulus: talán egy viennai borkereskedő.

109.

Albai bor (Albanum).

Cézari kamrából¹ a szüret küldötte nekünk ezt;
Néki a Julus-hegy² kellemes otthona lett.

110.

Surrentumi bor (Surrentinum).

Sorrentóit iszol? Hát hagyd az aranyt meg a murrát:³
A maga serlegeit hozza magával e bor.

111.

Falernumi bor (Falernum).

Massicuson termett,⁴ sinuessai présnek alatta,
Hogy mely consul alatt? Senkise volt az idétt.⁵

112.

Setiai bor (Setinum).

Mely a magasból néz le a tág pomptinusi síkra,
Sétia, kis város,⁶ küldi e régi edényt.

113.

Fundi bor (Fundanum).

Fundi bor ez, termése Opimius bő szüretének:⁷
Amit consulként szűrt, maga itta is azt.

¹ Domitianus albai boroskannáiból.

² Julusról, Aeneas fiáról volt elnevezve az albai hegy.

³ Az arany- meg a murraserlegeket.

⁴ A campaniai Massicus hegyén.

⁵ Tehát még a királyok idejéből való volt. Persze túlzás.

⁶ Setia: IV, 64, 34.

⁷ Fundi (ma Fondi) latiumi város. Opimius Kr. e. 121-ben volt consul. A félretett borosedényeket az akkori consulok nevével jeölték meg: abból tudták a bor korát.

114.

Trifolinusi bor (Trifolinum).¹

En, trifolinusi, Bacchus előtt bár nem vagyok első,
 Am a borok hetedik helye bizonnal enyém.

115.

Caecubumi bor (Caecubum).

Caecubumit, nemeset lát érni a fundi Amyclae:²
 Ott a mocsár közepén szinte virúl a borág.

116.

Signiai bor (Signinum).

Kortyolsz signiait,³ mely a híg gyomrot zabolázza?
 Hogy ne nagyon hasson, el ne ragadjon a szomj.

117.

Mamertínusi bor (Mamertinum).

Hogyha mamertínust adnak,⁴ Nestor-korabélit,
 Arra akármely név illik, amit neki adsz.

118.

Tarracói bor (Tarraconense).⁵

Tarraco, mellyet csak Campania Bacchusa győz le,
 Termi e bort: etrusk föld bora sem kitünőbb.

119.

Nomentumi bor (Nomentanum).

Nómentum szüretel s a saját borom' adja tenéked;
 Quintus⁶ hogyha szeret, nála különbet iszol.

¹ Campaniában.² Amyclae, latiumi város, közel Fundihoz (XIII, 113.).³ Signia, latiumi város, ma: Segni.⁴ A szicíliai Messina vidékén termett bort.⁵ Tarraco (ma Tarragona) Hispania keleti partján.⁶ Quintus Ovidius: VII, 44. és 45.

120.

Spoletumi bor¹ (Spoletinum).

Jobbat iszol spólétumi korsóból, ha avult is,
Mint ha Falernumnak mustja csorogna beléd.

121.

Paelignusi bor (Paelignum).

Marsusi bort, zavarost küld a paelignusi gazda:²
Ezt csakis a szabados fogja meginni, te nem.

122.

Ecet (Acetum).

Nilus ecetjével telt amphora ez, sose fitymáld:
Mint bornak sem volt ekkora még a becse.³

123.

Massíliai bor (Massilitanum).

Sportula⁴ hogyha kliensid számát százra emelte,
Massiliából jött, füstszagu borral itasd.⁵

124.

Caerei bor (Caeretanum).

Caereit ád Nepos,⁶ és te hiszed, hogy Sétia-termés;
És nem is ád soknak: három ivó, az elég.

125.

Tarentumi bor (Tarentinum).

Aulon völgye⁷ híres gyapjárul, a szőleje áldott:
A gyapját teneked, énnekem adja borát.

¹ Spoletum: umbriai város.

² A marsus és a paelignus: latiumi, samniumi népség. Szabados: a libertus vagy libertinus.

³ Egyiptomnak többre becsülték a borecetjét, mint a borát.

⁴ Sportula: III, 30.

⁵ Massilia: Marseille. A boros edényeket füstre tették.

⁶ M. egyik barátja és szomszédja (VI, 27).

⁷ Calabriában.

126.

Kenőcs (Unguentum).

A borodat sose hagyd örökösre, ne hagyd a kenőcsöd;
Kapja a pénzt. Használd mindazokat te magad.

127.

Rózsakoszorú (Corona rosea).

Im' kora rózsát nyujt, óh Cézár, a télszaka néked:
A tavaszé ezelőtt, most a te birtokod az.¹

¹ Lakoma nem lehetett virág nélkül. A lakomázók rózsával koszorúzták magukat.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS
EPIGRAMMÁINAK
XIV. KÖNYVE.

Nyeremények (Apophoreta).

1.

Saturnalia.¹

Most, hogy háziruhának örül a lovag s a szenátor,

S Juppiterünk² fején is díszeleg a süvege;

Kockázó rabszolga aedilist látva se retteg,

Hogyha közelben tud már befagyott tavakat:³

⁵ Halld tőlem sorsát dúsnak s felváltva szegénynek

S oszd ki a vendégnek azt, ami néki jutott.⁴

„Hisz' csupa szófia, móka, silányság mind

[valamennyi!"]⁵

¹ A Saturnaliát, Saturnus ünnepét dec. 19-én tartották, de már két nappal előbb hozzáfogtak s hárommal meg is toldották. Öröm-ünnep volt ez az aranykor emlékére, mikor Saturnus uralkodott az égből és a földön. A rabszolgák fel voltak mentve minden szolgálattól, sőt uraik szolgálták ki őket. Mint uraik, tógát és kalapot hordhattak; az urak pedig tóga helyett háziruhában (synthesis) járhattak, tógát öltetniök nem illett. A játék pénzre is meg volt engedve. Az emberek megajándékozták egymást, kivált a kliensek patrónusaikat, mindenféle aprósággal. E célból a Mars mezején bódékat állítottak fel a kereskedők.

² Domitianus cézár.

³ A vízbemártás egyike volt a Saturnus-napi tréfáknak. E sorvonatkozása azonban homályos.

⁴ A költő e szerint e könyvben úgy akarja párjával összeállítani a kisorsolódó ajándékokat, hogy a gazdagnak becsesebb ajándéka után a szegénynek olcsóbb ajándéka következzen. Az eredeti rend azonban ma nem zavartalan.

⁵ T. i. az ajándékokról szóló versek.

Hát ki ne tudná ezt? Van, ki tagadni meri?
 Amde mi mást tehetek, Sáturnus, e nedves¹ időben,
¹⁰ Melyet eged helyett néked adott a fiad?²
 Irjam-e tán Thébét,³ Tróját vagy a hadvész-ülte
 [Mycénét?
 „Rajta, diózz!” De diót veszteni nem szeretek.

2.

Előhang.

Abba' lehet hagynod bármily helyen ezt a tekercset:
 Minden verspárban béfejeződik a tárgy.
 S tudni kívánod-e, mért címeztem meg valamennyit?
 Többre ha nem vágyol, akkor a cím is elég.

3.

Citrus írótablácskák (Pugillares citrei).

En, ha fa nem volnék, finom lemezekre hasítva,
 Drága teher lennék Libya-béli fogon.⁴

4.

Ötlapú írótablácskák (Quinquiplices).

A viasz öt lemezén ha Urunknak⁵ hangzik a híre,
 Boldog az udvar, hogy gőzölög a bikavér.⁶

5.

Elefántcsont írótablácskák (Pugillares eborei).

Gyöngé szemed hitvány viaszon hogy meg ne romoljon.
 Rödd elefántcsonton csak feketén a betűd.

¹ Célzás az ivásra.

² Tréfa: Juppiter az égi trónjáról levetett Saturnusnak kárpót-lásul adta a földön a Saturnus-ünnepet.

³ Célzás Statius Thébais c. nagy eposzára.

⁴ Ha a citrusfa nem volna finom lemezekre hasítva, amelyeken írni lehet, hanem egy darabban hagyták volna, akkor mint asztal, drága terhe lenne az egy darabból álló elefántcsont-lábnak.

⁵ Domitianusnak.

⁶ Mint hálááldozat a császár győzelmeiért.

6.

Háromlapú írotáblácskák (Triplices).

Nem kis ajándéknak véled háromlapu irkám,
Hogyha barátnőd ezt írja beléje: „Megyek!”

7.

Pergamen írotáblácskák (Pugillares membranei).

Pergamen ez bár, — úgy hívják —, gondold te
[viasznak:
Irni ha újat akarsz, törlöd a régi betűt.¹

8.

Vitelliusi levélalak (Vitelliani).²

A lány, még mielőtt olvasta volna,
Tudja már, mit akarhat a levélke.

9.

Ugyanaz.

Mert kicsinek látsz, azt hiszed, engemet a szerető kap?
Tévedsz, mert pénzt is kérhet az ily kicsi lap.

10.

Nagyobb lapok (Chartae maiores).

Fitymálnod sose kell: nem rossz ajándék,
A költő be nem írt lapot ha küldött.

11.

Levélpapiros (Chartae epistolares).

Bárha csak ismertnek küldöd vagy régi barátnak
„Drágám”-nak szólít bárkit is a te lapod.

¹ A viaszos írotáblán az íróvessző (stilus) lapos végével törölték el az írást. A pergamenre tintába mártott írónáddal írt betűket szivaccsal lehetett letörölni.

² Talán a készítőjéről elnevezett kisebb alakú levélpapiros.

12.

Elefántcsont-ládika (Loculi eborei).

Semmi egyéb nem töltheti ezt meg a sárga arannyál:
Hitványabb fában lelje helyét az ezüst.

13.

Fa-ládika (Loculi lignei).

Hogyha találsz valamit fenekén még e skatulyának,
A tied az; nincsen? Hát skatulyám a tiéd.

14.

Elefántcsont-kockák (Tali eborei).

Hogyha nem egy arcot mutat a kockád, valamennyi,
Mily nagy ajándékom: boldogan ismered el.¹

15.

Kőkockák (Tesserae).

Kocka levén, ha nem érem utól a tessera számát,²
Mégis az elsőség kockavetésben enyém.

16.

Kockavető-pohár (Turricula).

Kéznek, amely ezelőtt hamisan rendezte a kockát,
Öntve pohárból most pusztá reménye marad.³

17.

Játéktábla (Tabula lusoria).

Kétszer hat ponttal számít a tessera itten:
Két ellenség közt vesztes a két-szinű szám.⁴

¹ Négy „talus”-szal kockáztak; legjobb dobás az volt, ha mind-egyiken más szám került felül („Venus”), legrosszabb, ha mind a négyen ugyanaz a szám volt látható („canis”, kutya).

² Vagy három *tesserá*-val (kőkockával) vagy négy *talus*-szal kockáztak. Az előbbi volt házárabb játék.

³ Aki kézből szórta a kockákat, az csalhatott is, ha ügyes volt; aki pohárból szórta, az csak a szerencséiben bízhatott.

⁴ Kockázott táblán játszottak ezekkel, mint ma az ostáblán.

18.

Üvegkockák (Calculi).¹

Hogyha csalárd rablóknak harcát játszod ezekkel,
Itten üvegből lesz ellened és katonád.

20.

Könyvestok (Theca libraria).

Hogyha tokot nyertél, írónáddal te szereld föl;
Azt tőlünk kapván, már kicsi gondba kerül.

21.

Stilustok (Graphiarium).

E stilustartó a tiéd, vaspántja köríti:
Nem kis ajándék ez, hogyha fiúknak adod.

22.

Fogvájó (Dentiscalpium).

Mastixből faragott legjobb; de ha ily fa hiányzik,
Megtisztíthatod egy tollal is a fogadat.

23.

Fülvájó (Auriscalpium).

Hogyha füled netalán makacsul viszketni találna,
Élvezetes fegyvert ellene itt mi adunk.

24.

Aranyhajtű (Acus aurea).

Fényes selymedet a megkent haj foltja ne érje:
Kontyba csavart fürtid tartsa erősen e tű.

¹ Aki az ellenfél üvegkockáját ki tudta ütni (avval, hogy két saját kockája közé szorította) és akinek több kockája maradt, az lett nyertes.

25.

Fésű (Pectines).

Mit használ neked e puszpáng, foga-meghasogatva?
Hisz' fésülni-valót nem kap egész fejed.

26.

Haj (Crines).

Chattus tajtéktól rötté leszen a teuton haj:
Foglyok fürteiről száll elegancia rád.¹

27.

Hajfestő labdacs (Sapo).

Őszhajadat ha te, vénasszony, még festeni vágyol,
Végyed e mattiacust.² Ej, kopasz a te fejed.

28.

Ernyő (Umbrella).

Fogd emez ernyőt, hogy megvédjen a nap heve ellen,
És az idő ha szeles, védelem ellene is.

29.

Széleskarimájú kalap (Causea).

A pompejusi színházban magam is veled ülök:
Szélben a ponyvákat mert kifeszíteni bajos.³

30.

Vadászkopja (Venabula).

A vadkant fogadod, bévárod a sárga oroszlánt,
Nyársalod a medvét: csak ne hibázzon a kéz!

¹ Germán foglyoktól vett rőt haját divat volt hordani.

² Mattiacum (a mai Wiesbaden) környékén talált Ocker-földből zsíradékkal formált hajfestő labdacsokat.

³ S ilyenkor nem volt árnyék.

31.

Vadászkés (Culter venatorius).

Jajgatsz, a nagy agyar hogy félreütötte a kopjád:
A fenevadba előbb döföd bele e rövidet.

32.

Rövid kard (Parazonium).

Dísze a harcfinak és jele nagybecsü tiszteletének
E kard, mely méltón majd a tribúnt övezi.¹

33.

Tőr (Pugio).

Vedd eme tört; rajt' görbe csikok sávós nyoma látszik:
Sistergett vasa, hogy a Salo-vízbe² merült.

34.

Sarló (Falx).

Sarlóvá Nagyurunk biztos békéje³ kovácsolt;
Harcfi viselt ezelőtt, mostan a földmivelő.

35.

Kis balta (Securicula).

Gyászos volt a hiteleződnek az ily licitálás:
Néki e kis baltád⁴ százezerébe került.

36.

Nyíró vasak (Ferramenta tonsoria).

Jó szerszámok ezek, fejedet megnyírni segítenek:
Arcnak szolgál ez, hosszú körömnek amaz.

¹ Kardot az kapott, akit hadi tribunusszá (ezredessé) neveztek ki.

² Hispaniában, Bilbilis mellett.

³ Domitianusnak a chattusokkal való háborúját (Kr. u. 84) követő béke.

⁴ A hitelező árverést akart tartani adósánál, aki neki száz-ezer dénárral tartozott, de nem talált egy kis baltán kívül más licitálni-valót.

37.

Könyvesdoboz (Scriinium).

Én csak válogatott könyvekre vágyom:
Másként férgeket és vad molyt tenyésztek.

38.

Írónádcsomó (Fasces calamorum).

Memphisi föld¹ ad ügyes nádszálakat a papirodnak:
Házadnak tetejét fődje a többi mocsár.

39.

Éjjeli mécses (Lucerna cubicularis).

Én, édes nyoszolyád meghittje: mécses,
— Tedd bár, amit akarsz — ki nem beszélem.

40.

Gyertya (Cicindela).

Szolgálódul a gyertyát adta sorsod:
Örködvén a homályt elúzi éjjel.

41.

Sokbelű lámpa (Lucerna polymyxos).

Bár lángommal egész lakomákat fénybe borítok
S annyi belet hordok: egy — a 'lucerna' —
[nevem.

42.

Viaszgyertya (Cereus).

Vedd e viaszgyertyát: fényt áraszt néked az éjben;
Tolvajkézre került úgyis az inasodé.

¹ Egyiptom.

43.

Corinthusi kandeláber (Candelabrum Corinthium).A 'candélá'-ról¹ kaptuk régente nevünket:

Lámpát nem használt a takarékos előd.

44.

Fagyertyatartó (Candelabrum ligneum).

Fából van, látod: de ügyelj lángjára, különben

Ebből a tartóból mekkora lámpa leszen!

45.

Falusi labda (Pila paganica).

Falusi labda vagyok, duzzadt gyömöszölt pihetolltól:

A széllabda nagyobb, városi labda kisebb.

46.

Labda hármásban (Pila trigonalis).²

Megtarthatsz, ha ki tudsz balkézzel fogni ügyessen;

Hogyha nem, óh te balek, dobj, nosza, vissza
[hamar.

47.

Széllabda (Follis).

Nyúgodt korba' telik kedvem. Távozzatok, ifjak!

Széllabdát hajigál a gyerek és az öreg.³

49.

Lódító súlyok (Halteres).⁴

Ostoba súlyra miért pazarolni a karnak erőjét?

Hogyha kapálsz, inkább edzed a férfierőt.

¹ Candela = gyertya. — A korinthusi kandeláber bronzból volt; sok karjáról egy vagy több-belü mécsek csüngtek.

² Hárman játszották; a labdát balkézzel kellett kifogni.

³ Ez nem volt fárasztó.

⁴ Ólomtömbök, melyekkel az ugró lendületet nyert.

50.

Kis süveg (Galericulum).

Fényes fürtöd a ronda viasz hogy bé ne keverje,¹
 Ebbe a bőrbe szorítsd nedvesen a hajadat.

51.

Vakaró (Strigiles).

Pergamon adta: vakartasd görbe vasával a tested,
 S tisztítóba nem oly gyakran adod lenedet.²

52.

Kenettartó szarv (Gutus corneus).

Nem régen bika hordott homlokán még:
 És te rhinoceros-szarvnak hihettél?!³

53.

Orrszarvú (Rhinoceros).

Azt a szarút kapod itt, melyet ott láttál Nagyurunknak
 Versenyin, azt, melynek egy bika: labda csupán.⁴

54.

Kereplő (Crepitacillum).

Kis fiu-rabszolgád ha nyakadban csügg visitozva,
 Ezt a kereplőt nyomd gyöngé kezébe hamar.

¹ A birkózók birkózás előtt megfürödtek s még előbb finomabb vagy durvább kenőccsel vagy viasszal kenték be testüket.

² A Pergamonból származó strigilisszel nemcsak a birkózó vakarta le testéről a porondot a birkózás után, hanem a fürdőző is vele tisztította fürdés előtt a testét; így aztán ritkábban kellett lentörülközőjét megtisztíttatni a kallóssal (fullo).

³ Bika, vagy orrszarvú szarvából keskeny-nyakú kenettartókat esztergályoztak.

⁴ L. a Látványosságok könyvének 9. darabját.

55.

Korbács (Flagellum).

Hasztalanul csapkod csattogva kezedben a korbács,
Hogyha a bíborpárt bénevez egy paripát.¹

56.

Fogpor (Dentifricium).

„Hé, hozzám mi közöd? Használjon a lány:
Álfogat sose szoktam tisztogatni”.²

57.

Dióbalzsam (Myrobalanum).

Mit versébe' nem említ Vergilius, se Homeros:
Makkbul, olajbul van főzve: „myrobalanum”.

58.

Sziksó-hab (Aphronitrum).³

Falusi vagy? Hát nem tudod azt, mit mond a görög
[név?
Sziksó-hab. Vagy tudsz hellenül? Aphronitrum.

59.

Balzsam (Opobalsama).

Énnékem csak a balzsam kell: ez a férfi kenőcse;
Árasszon csak a nő cosmusi illatokat.⁴

¹ A cirkuszi versenylovak különböző színeket viselő pántokra oszlottak. Martialis itt szokatlanul bátor szókimondó, mert a bíborpárt Domitianus alkotása volt.

² A fogpor beszél.

³ Poralakú natrum, szóda. Orvosságul és arcápolásra is használták.

⁴ Az opobalsamum akkoriban csak Indiában termett; most Egyiptomban is. Cosmus: I, 87, 2.

60.

Bőrkenőcs (Lomentum).¹

Kedves ajándék ez, s a ráncos has veszi hasznát,²
A Stephanus-fürdőt³ nappalon át ha veszed.

61.

Szarulámpás (Lanterna cornea).

Utmutatód vagyok én, kis lámpa, ragyogva aranyként:
A kicsi láng bizton pislog ölembe' nekem.

62.

Hólyaglámpás (Lanterna de vesica).

Nem vagyok én szaruból, de azért kisebb-e a fényem?
Vagy csupa hólyagnak néz-e a szembejövő?

63.

Fuvolák (Tibiae).

Ránk föcskendi a bort, hogy elázott a fuvolás-lány:
Majd kettős, majd egy nád van az ajkai közt.

64.

Nádsíp (Fistula).

Tán kinevetsz, hogy a nád s a viaszok alkotja a
[formám?
Lám, a legelső síp épp' ilyen egyszerű volt.⁴

65.

Gyapjuszandál (Soleae lanatae).

Nincs kéznél inasod, ha sarúd fölvenni kívánod?
Így inasod dolgát majd maga végzi a láb.⁵

¹ Bablisztból készült.² V. ö. III, 72, 4.³ V. ö. XI, 52, 4.⁴ A Pán által faragott síp.⁵ A láb olyan könnyen beletalál a kényelmes szandálba, hogy nincs szükség az inas segítségére.

66.

Mellszorító (Mamillare).

Könnyen felszoritod két melledet e bikaháttal,
Mert öblös melled szíj nem is érheti át.

67.

Pávatoll-légyűző (Muscarium pavoninum).

Az, mi a reggelidet védelmezi ronda legyektől,
Pompás szárnyasnak nagyszerű farka vala.

68.

Ökörfark-légycsapó (Muscarium bubulum).

Hogyha a sárga porond otthagya ruhádon a foltját,
Im' ez ökörfarok azt jól kiporolja neked.

69.

Rhodusi lepény (Copta Rhodiaca).

Szolgádnak, ha hibáz, a fogába ne vágjon az öklöd:
Add oda, rágja meg ő a Rhodus-adta lepényt.¹

71.

Sertés (Porcus).

Sátornus-napodat kedvessé teszi e sertés:²
Vadkan-társai közt makkot evett eleget.

72.

Kolbász (Botulus).

Sátornus hét napja előtt kaptam meg e kolbászt:
Most télhó közepén a te kezédbe jutott.³

¹ A rhodusi lepény nagyon kemény volt.

² A Saturnalia ünnepi pecsenyéje.

³ Szóval a december elején kapott kolbászt december közepén kisorsolja.

73.

Papagály (Psittacus).

Engemet, a papagályt sok névre tanítani szokástok:
Én magamat tanitom mondani: „Caesar, ave!”

75.

Fülemile (Luscinia).

Tereus gáztettén kesereg Philoméla, s ki néma
Volt azelőtt, a leány szárnyasul egyre csacsog.¹

76.

Szarka (Pica).

Szarka vagyok, fecsegő; hallod, hogy hívlak
[„Uram”-nak?
Látni ha nem látnál, eszközöl: „Emberi hang”.

77.

Elefántcsont-kalitka (Cavea eborea).

Oly madarad ha leszen, aminőt a Catullus-imádta
Lesbia megsíratott: itt a kalitka neki.²

78.

Kenőcsös-szelence (Narthecium).

Nézd, elefántcsontból mily ügyes, kicsiny orvosi
[készség:
Paccius orvos sem vágyna különbre soha.

79.

Korbács (Flagra).

Játsszatok, óh pajkos rabszolgák, játsszatok itt most:
Mert hisz' a korbácsom zárva van öt napon át.

¹ L. IV, 49. A hűtlen Tereus bankává, neje Procne fecskévé s ennek testvére, Philomela fülemilévé változott.

² L. I, 7, 3.

80.

Ferulavessző (Ferulae).

„Gyűlöl a gyermek mind, ám kedvel az iskolamester:
Hírre Prometheusnak tűzadománya emelt.”¹

81.

Tarisznya (Pera).

Kér e tarisznya, szakállas koldust hogy ne etessen
És a sötét ebbel² hogy ne aludjon együtt.

82.

Seprő (Scopae).

A seprőnek mily becse volt, bizonyítja a pálma:³
Mostan a munkáját végzi a morzsaszedő.⁴

83.

Elefántcsont-hátvakaró (Scalptorium eboreum).

Jó vakaró ez a kéz,⁵ megvédelmezheti hátad,
Bolha ne csípje, se még rettenetesb valami.

84.

Könyvtok (Manuale).

Hogy tógád, köpenyed ki ne rojtozhassa a könyvet,
Épen tartja soká e fatok a papirost.

85.

Pávatollas ágy (Lectus pavoninus).

Ágyadnak nevet ad gyönyörű-szép tollazatával:
Most Júnó madara, egykoron argusi szem.⁶

¹ A ferula mondja magáról. Nádszerű szárába rejtve lopta le Prometheus az égi tüzet a nyomorult halandók számára.

² A sötét eb valószínűleg maga a koldus, a cinikus bölcs (V. ö. IV, 53, 8.).

³ A törpe pálma leveleiből törlőseprőt kötöttek.

⁴ Az erre kijelölt szolgál.

⁵ Kézalakú volt a vakaró.

⁶ A Juppiter kedvesét, Iót őrző százszemű Argust Hermes megölte, majd Juno pávává alakította.

86.

Lópokróc (Ephippium).

Tedd e nyeregtakarót paripád hátára, vadászom:
Feltöri a feneked, hogyha a szőrín üled.

87.

Félkörű kerevet (Stibadia).

Végyed e félkör-ülést,¹ békák tekenője díszíti.
Nyolcnak szól: együtt, jó, ha van ennyi barát.

88.

Izelítős tálca (Gustatorium).²

Szárazai békáknak volnánk nöstényi szerinted?
Tévedsz; tengerben himnemű préda vagyunk.³

89.

Cítrus-asztal (Mensa citrea).⁴

Vedd eme díszasztalt: Atlasnak tája nevelte;
Színaranyat ha ki ád, az sem ad ily becseset.

90.

Juharfa-asztal (Mensa acerna).

Nem vagyok én erezett, nem a mór erdő nevelése,
Tudja a fám mégis, hogy mi a dús lakoma.

¹ Kerek asztalhoz való patkóalakú kerevetet.

² A különböző fogásokat nem agyagtálakban, hanem nagyértékű tálcákon szolgálták fel. Ezek a tálcák gyakran értékes fából készültek, elefántcsonttal és békateknővel kirakva.

³ Schrevel úgy magyarázza, hogy a tálca indiai, tengeri teknősbékalemezzel volt kirakva s ezt a békafajt himneműnek, míg a közönségesebb szárazföldi teknőst nösténynek gondolták.

⁴ Az afrikai citrusfából drága bútorokat készítettek.

91.

Elefántagyar (Dentes eborei).

Kétled-e, hogy mikor elbír egy roppant bikatestet,¹
Libya szálfáit hordani tudja foga?

92.

Ötlábnyi mérőpálca (Quinquepedal).

Lám, e rovátkás tölgybottal, melynek hegye éles,
Építészedet is rajtakapod, ha csalárd.

93.

Eredeti serleg (Pocula archetypa).

Ezt nem a mostani kor remekelte, nem is mai véső:
Mentor véste maga s itta levét legelőbb.²

94.

Bátorságos poharak³ (Calices audaces).

Minket a plebs használ, metszettek a bátor üvegből;
Forrva ha forr is a víz, nem veti szét a kövünk.

95.

Domborműves aranycsésze (Phiala aurea caelata).

Bárha nemes szíнем is vörös a hispáni aranytól,
Főbb a művészi becsem, mert maga Mys remekelt.⁴

96.

Vatiniusi serleg (Calices Vatini).

Vedd a Vatin suszter hitvány emlékeül ezt a
Serleget; ám hosszabb volt biz' az orra neki.⁵

¹ T. i. az elefánt a cirkuszban.

² Mentor: III, 41, 1.

³ A hitványabb poharak bátran kezelhetők, mert nem nagy kár, ha eltörnek.

⁴ Mys: VIII, 34, 1.

⁵ Nero egyik kedvelt emberének, Vatiniusnak, a volt suszternek, igen nagy orra volt s ezért bizonyos orros serleget róla neveztek el (X, 3, 4).

97.

Arannyal kirakott tál (Lances chrysendetae).

E nagy tál aranyát te ne sértsd kicsi rózsahaladdal:
 Annak két fontot nyomnia kell legalább.

98.

Arretiumi edények (Vasa Arretina).

Intelek én, le ne szöld Arrétium édes edényét;
 Tusk cserepek voltak Porsena úri torán.¹

99.

Öblögető (Bascauda).

Külföldről küldött a kifestett arcu britannus:
 Márma szivesben mond Róma övének azért.

100.

Panaca-kupa (Panaca).

Hol született, tudod-é, a tudós elméjű Catullus?²
 Rhaetusi föld bora tölt néked e percbe' kupát.

101.

Gombafőző fazék (Boletaria).

Bármily fényes a név, mit rám a gomba ruházott,
 Szégyen: most fiatal kelnek a rabja vagyok.

102.

Surrentumi serlegek (Calices Surrentini).³

Vedd eme serlegeket, nem lettek ronda agyagból:
 Sorrentói korong gömbölyített remeki.

¹ Arretium ma: Arezzo. Porsenna vagy Porsena, etrusiai (tusk) fejedelem. Régebben Etruriában (a mai Toscanában) készült egyszerű agyagedényeket használtak.

² Veronában. A kiváló bort termő Rhaetia vidéke, Veronához közel. Panaca: kelta szó.

³ Surrentum: a mai Sorrento.

103.

Borhűtő szűrő (Colum nivarium).Intlek, Sétia¹ serlegeit hűsítsd a havunkkal:

Hitványabb borodat szürd csak a lenszöveten.

104.

Hószűrő zacskó (Saccus nivarius).

A havat a mi lenünk is jól fel tudja hígítani:

A te szűrődön szűrt bor se lehet hidegebb.

105.

Boroskanna (Urceoli ministratorii).

Nem hiányzik a hús, se meleg víz, hogyha kívánod:

Csakhogy erős szomjad, késve soká,² ne gyötörd!

106.

Cserépcsupor (Urceus fictilis).

Ezt a vörös csuprot kapod itt most kajla fülével:

A stoikus Fronto³ hús vizet ebből ivott.

107.

Boroskehely (Calathi).A szatírok s Bacchus kedvel minket meg a tigris,⁴

Mely ura permeteges lábain elnyalogat.

108.

Saguntumi serleg (Calices Saguntini).

Vedd e kupát, a saguntumi föld nyujtotta agyagját:

Szolgádnak nem kell félni, ha hozza, viszi.⁵

¹ A latiumi Setiában (ma: Sezza) termelt kitűnő bort. A szűrőbe havat tettek, egyrészt hogy a bort hűtsék, másrészt, hogy a nehéz bor erejét mérsékeljék.

² Sokáig várva a kellő hőmérsékletre.

³ Nem ismerjük közelebbről.

⁴ Bacchus tigrisfogaton járta be a földet.

⁵ Mert olcsó portéka.

109.

Drágaköves serleg (Calices gemmati).

Nézd ez aranyt, hogy szikrázik skytha tűz a kövéről¹
Hány ujjat fosztott meg gyűrűjétül e kő!²

110.

Palack (Ampulla potoria).

Ebből a kőből ígyál, — Cosmus neve van belevésve³ —
Kéjelő, ha a bort nárdusolajjal iszod.

111.

Kristálypoharak (Crystallina).

Féltél, eltöröd és eltörted már is a kristályt:
Vét az ügyes kéz is, s a nagyon óvatos is.

112.

Borosfelhő (Nimbus vitreus).

Juppiter amelyet ont, az eső keverésre eléggé
Bő vizet ád: ez edény hintse beléje a bort.⁴

113.

Murraedény (Murrina).

Inni akarsz meleget? A falernuminak tüzihez csak
Murraedény⁵ illik: izesül attul a bor.

¹ Az Ural-hegyi (ezért: scythia) smaragdról.

² Mert e smaragd-darabok már nem díszíthettek gyűrűket.

³ Cosmus, I. e. könyv 59. A kő: valami drágakőből, talán onyx-ból vésett palack. A borba különféle illatos fűszereket és olajokat is keverték. Különben már maga az edény, amelyben előbb nárdusolaj volt, megszagosította és izesítette a beléöntött bort.

⁴ Borosfelhőnek nevezték azt a többnyílású edényt, melyből bort vagy illatszereket fecskendeztek a vendégekre.

⁵ L. III, 26, 2.

114.

Cumaei csésze (Patella Cumana).

Ezt a vörös csészét gyúrván cumaei agyagból
Földijeként küldi szüzi Sibylla neked.

115.

Üvegserlegek (Calices vitrei).

Nézd Nilus remekét! Mialatt szebbé pepecselte
Mestere, haj hányszor lett a jutalma kudarc!

116.

Havas-kanna (Laguna nivaria).

Monddsza, mit érsz a forralt víz kitünő hidegével,
Hogyha spoletumi vagy marsusi bort pityizálsz?¹

117.

Ugyanaz.

Nem havat, ámde a hótól megmerült vizet inni
Furfangos szomjnak fölfedezése lehet.

118.

Ugyanaz.

Hótól hűs vízzel ne keverd Massilia füstjét,²
Halld fiu, mert hiszen így a vize többbe kerül.

119.

Cserép éjjeli (Matella fictilis).

Ujj-csettentve ha szólítanak s megkésik a szolgál,
Hányszor a vánkosotok volt a helyettesem ott!

¹ Ezek hitványabb borok voltak. Nero találmánya volt, hogy a vizet előbb felforraltatta s azután hűttette hóba a vele megtöltött edényt: így a víz nem kapott mellékízt a hótól. Az ilyen víz aztán többbe került, mint a bor (V. ö. 118).

² Azaz: füstölt borát.

120.

Ezüstkanál (*Ligula argentea*).

Bár az atyák s lovagok *„ligulá”*-nak mondanak engem,
„Lingula” néven hív a buta grammatikus.

121.

Csigabontó kiskanál (*Coclearia*).

Alkalmas vagyok én a tojást felbontani s kagylót:
Csak „csigabontó” mért lett a nevem, te tudod?

122.

Gyűrű (*Anuli*).¹

Régebben gyakori, de ma ritka, baráti ajándék.
 Boldog az, aki hívét *eques*-i rangra viszi.

123.

Gyűrűtartó (*Dactyliotheca*).

Súlyos gyűrű lecsúszik könnyen, az ujj ha kenőcsös:
 Gondosan őrizem én drágaköved s aranyad.

124.

Tóga (*Toga*).

Földnek urává tette a tógás római népet
 Az, ki nagy Atyjának adta a csillagokat.²

¹ A gyűrű a lovagrend jele: megfelelt a lovagi censusnak, mely 400.000 sestertius volt. Régebben gyakori eset volt, — mondja M. — hogy a patrónus ilyen adománnyal a lovagi rendbe juttatta kliensét; most ritkaság.

² Az első sor idézet Vergiliusból (*Aen.* I, 282). A második Domitianusnak arra a rendeletére vonatkozik, mellyel a tógaviselést bizonyos alkalmakkor kötelezővé tette. Atyjának, Vespasianusnak, mint istennek, templomot emelt.

125.

Ugyanaz.

Reggeli álmod veszte ha tán nem esik nehezedre,
Csak koptasd tógád: megjön a sportula is.¹

126.

Gyapijúgallér (Endromis).

Ad a szegény is ilyet, de nem ölti magára szegényke:
Laena helyett a tiéd légyen az endromisom.²

127.

Sötétbarna canusiumi gyapjú (Canusinae fuscae).

Küldi Canusium ezt: zavaros méhsőr-szinű öltő;
Örvendhetsz neki, mert egyhamar el nem avul.

128.

Csuklyás bárdköntös (Bardocucullus).

Gallia adja reád eme santoni bárdi kapucnit:³
Macskamajomnak volt a viseletje minap.

129.

Canusiumi vörös gyapjú (Canusinae rufae).

Barna ruhát hord Róma, vörösset Gallia népe,
És kedvellik e színt a fiuk és katonák.

130.

Bőrköpenyeg (Poenula scorteia).

Bárha derült is az ég, amidőn útra elindulsz,
Záporosó ellen jó ez a bőrköpenyeg.

¹ A kliensnek kora reggel tógában kellett patrónusánál tisztelnie; csak így kaphatta meg a neki szánt napidíjat, a sportulát. Ezt különben később eltörölte Domitianus.

² A *laena* bolyhos zeke-féle, melyet a tóga fölött viseltek; az *endromis*, kisebbfajta, vastag gyapijúgallér, melyet leginkább a futásban, birkózásban megizzadtak vetettek nyakukba.

³ Santon, a mai Saintonge Franciaországban. Csuklyás köntöst ott a galliai bárdok viseltek durva gyapjúból. (V. ö. I, 53, 4.)

131.

Skárlát gallérköpenyeg (Lacernae coccineae).

Kékeset és zöldet ha szeretsz, mire néked a skárlát?
Sorsjegyedet ne kövesd s színehagyó sose légy.¹

132.

Süveg (Pilleum).

Bár kedveskedném neked egy gallérköpenyeggel!
Amit most küldök, csak fejedet födi be.

133.

Baeticai gallérköpenyeg (Lacernae Baeticae).

Gyapjúm nem hazudik, nem mártanak engemet üstbe,
Tyrusi tessén eképp!² Rajtam ez ős anyaszín.

134.

Mellkendő (Fascia pectoralis).

Lánykám duzzadozó bimbóit jól leszorítsad:
Légyen, amit fogjon és betakarjon e kéz.

135.

Fehér gallérköpenyeg (Lacernae albae).

Amphitheatrumban hogy használj, néked ajánljuk:
Jó a fagyos tógán még a fehér köpenyeg.³

136.

Asztali pongyola (Cenatoria).

Fórumhoz mi közünk? A kezességgel se törődünk;⁴
Itt a himes kerevet: arra heverj le velünk.

¹ Úgy látszik, hogy a cirkuszi pártok hívei az illető párt színét viselték.

² A tyrusi biborgyapjat *mesterségesen* festették a biborkagyló nedvével.

³ Az amfiteátrumban rossz időben csak fehér köpenyegét ölthettek a tóga fölébe.

⁴ Nem lehet a törvényszék előtt bennük megjelenni.

137.

Nyakbavaló (Focale).

Elszavalás végett ha eléd hoznám kicsi könyvem,
Itt ez a nyakravaló: tömd füledet be vele.

138.

Zeke (Laena).

Síma ruhának nincs sok haszna decemberi hóban:
Szörömnek köszöni jömelegét a zekéd.

139.

Asztalterítő (Mantele).

A nemesebb citrust bolyhos len földheti nálad:
Asztalomon gyűrűt hagyhat a tál s a pohár.¹

140.

Liburnusi csuklya (Cuculli Liburnici).

Nem tudtad köpenyed egyesíteni, balga, mivelünk:
Tiszta fehért öltél: hogy leveted, csupa zöld.²

141.

Ciliciái kecskeszőr-botos (Udonēs Cilicii).

Nem gyapjú anyagunk, de szagos bakkecske szakállá:
Lábad el is tűnhet Cinyphus-öbleiben.³

142.

Háziköntös (Synthesis).

Öt napon át, mialatt tógád pihenésnek örülhet,⁴
Bátran megteheted, öltsd fel e háziruhát.

¹ Mert az én asztalom nem drága citrusfából készült.

² A liburnusi (illyriai) gyapjú hitványabb színehagyó-fajta lehetett, s így a csuklyája zöldre festette a fehér köpenyeget.

³ A Cinyphus, folyó Észak-Afrikában, ahol, éppen úgy, mint Ciliciában, ilyen kecskeszőrbotosok készültek, mert ott a kecskebakoknak igen hosszúra nőtt a szőre.

⁴ Saturnus 5 napos ünnepén.

143.

Pataviumi tunika (Tunicae Patavinae).

Gyapjút mennyit emészt a Patavium-adta szövőszék!
Fűrészelni lehet azt a kövér tunikát.¹

144.

Spongya (Spondea).

Sors útján kapod e szivacsot letörölni az asztalt,
Hogyha kisajtott nedv hólyagosítja színét.

145.

Bolyhos felöltő (Paenula gausapina).

Úgy ragyogok s oly kellemetes simogatni a bolyhom,
Hogy szívesen hordasz, bár ha aratnak is épp'.

146.

Fejvántos (Cervical).

Cosmusi² nárdus hintse fejed s lesz jószagu párnád:
Bár elveszti hajad, tartja a toll a szagot.

147.

Bolyhos ágytakaró (Cubicularia gausapina).

Bolyhos az ágytakaród, ragyog is díszes biborával:
Ámde mi haszna, ha nőd vénkora összefagyaszt?

148.

Ágytakarók (Lodices).

Ágyadnak csupaszon ne kelljen állni,
Eljöttünk betakarni ketten, ikrek.³

¹ Olyan durva és vastag a szövete.

² Cosmus: XIV, 59.

³ Kettős takaró: az egyikben feküdtek, a másikkal takaróztak.

149.

Mellkendő (Amictorium).

Félre, ti telt keblek! Adj engem a zsenge leánynak:
Annak a hókebelét élvezi lenszövetem.

150.

Tarkaszövéssű ágytakaró (Cubicularia polymita).

Memphis küldi ajándokul ezt: a nílusi szőnyeg
Már győzött Babylon nagyszerű tüje fölött.¹

152.

Négyszegletű takaró (Gausapum quadratum).

Művelt-lelkű Catullus földje ad ily takarókat;²
A helicaoni táj volt a mi ősi hazánk.³

153.

Keskeny öv (Semicinctium).

Adjon a dús teneked tunikát, én majd csak övezlek:
Mindkettőt adnám, lenne csak arravalóm.

154.

Ametisztoszínű gyapjú (Lanae amethystinae).

Hogyha a sidoni kagyló vérétől vagyok ittas,
Mért a nevem „józan gyapju”, magam se tudom.⁴

155.

Fehér gyapju (Lanae albae).

Appuliának a gyapja legelső, Parma jön aztán,
Harmadik Altinum:⁵ melyet a nyája dicsér.

¹ A tarkaszövéssű alexandriai szőnyegek felülmúlják a hímezett babyloni szőnyeget.

² Verona.

³ A helicaoni táj: Patavium (Padova), mert Helicaon apja, Antenor alapította.

⁴ Az ametisztzról azt tartották, hogy megakadályozza a részegséget.

⁵ Tengerparti város a Padus (= Po) torkolatához közel.

156.

Tyrusi gyapjú (Lanae Tyriae).

Minket a pásztor adott adományul a spártai nőnek:¹
 Hitványabb bíbor fődte be Léda anyát.

157.

Pollentiai gyapjú² (Lanae Pollentinae).

Nemcsak gyászszerű gyapjával szolgál ez a tájék,
 Ámde saját agyagát serlegül adja neked.

158.

Ugyanaz.

Hordhatják e sötétszínű gyapjut a nyirtfejű szolgák,
 Felszolgálni ha nem mind csak a legjava kell.³

159.

Leukóni gyapjú (Tomentum Leuconicum).

A lenyomott tollhoz közel érzed az ágy hevederjét?
 Gyapjával szolgál a leukóni köpeny.⁴

160.

Cirkuszi vánkös (Tomentum circense).

Circusi vánkösöket tömnek vagdalt tavi nádából:
 A leukóni helyett ezt a szegény veszi csak.

161.

Pehely (Pluma).

Fáradt vagy? Pihenést ad lágy pelyhével Amyclae,⁵
 Ahogy a hattyúnak szárnya alól kikerült.

¹ Paris Helenának. A tyrusi gyapjú becsesebb volt a lacedaemoninál.

² Pollentia, ligúriai város.

³ T. i. az elsőrendű szolgák külön ruhát hordtak.

⁴ Vagyis a leukóni gyapjú, melyből köpenyeget is készíthettek volna. Leukoni = galliai.

⁵ Amyclae, lakoniai város, ott ölelte Lédát hattyú-alakban Juppiter. (Latiumban is volt hasonló-nevű város: XIII, 115.)

162.

Széna (Faenum).

Jól megtömd párnád, rövidítsd meg bátran az öszvért,¹
Mert a kemény ágyat messzekerűli a gond.

163.

Csengetyű (Tintinabulum).

Labdád tedd le: hiv a fürdő csengője. Te játszol?
'Virgo' néked elég: azt akarod s haza mégy.²

164.

Korong (Discus).

Fényes terhével míg röppen a spártai diszkosz,
Félre, fiúk! Van már egy büne, több ne legyen!³

165.

Lant (Cithara).

Eurydicét evvel megnyerte, de el is veszítette;
Mert a szerelmében nem vala hit s türelem.⁴

166.

Ugyanaz.

A pompejusi színházból gyakran kivetették,⁵
Fákat vonzott bár s andalított vadakat.

¹ Széna dögében.² Aki a fürdő csengőjének szavára nem hagyta abba a játékot, könnyen künn rekedt, s be kellett érnie az „aqua Virgo” vízvezetékének hideg zuhanyával.³ Hyacinthust, Apollon kedveltjét, a röpülő diszkosz ölte meg.⁴ Orpheus lantja zengzetével visszanyerte a holt Eurydicét az alvilág útjaitól, de el is veszítette, mert mikor már a felvilághoz közeledtek, a tilalom ellenére kelleténél hamarább tekintett vissza reá.⁵ A lantot a fuvola szorította ki, noha a lant egykor Orpheus kezében a fákat is maga után édesgette s a vadállatokat is elbűvölte.

167.

Lantverő pálcika (Plectrum).

Égő hólyag hogy ne keletkezzék a hüvelyken,
Ott legyen a hurokat verni e pálcika is.

168.

Játszó vaskarika (Trochus).

Hasznos ajándékođ jó lesz ráverni kerékre:
Görgetik a fiuk, én hallom, amint nyikorog.

169.

Ugyanaz.

Zúgva a tág körben mért járja a gyűrű az útját?
Hogy zúgása elöl álljon odább a csoport.

170.

Victoria aranszobra (Signum Victoriae aureum).

Az nyeri sors nélkül, kinek a Rhénus maga adta
Hösi nevét.¹ Tízszer tölts poharamba, fiú!

171.

Brutus cserépfiacskája.²

(Βρούτου παιδίον fictile).

Nem kis hírre kapott a világon e kis faragott kép,
Mert Brutusnak volt hajdan a drága fia.

172.

A corinthusi gyíkölő (Sauroctonos Corinthius).

Ládd-e, feléd fut a gyík! Lest álló ifju, no kíméld!³
Bár a szegény állat veszni kezdettül ohajt.

¹ Domitianus = Germanicus. „Tízszer tölts”, mert „Germanicus” tíz betűből áll.

² V. ö. II, 77, 4. IX, 55, 5.

³ Másolata lehetett Praxiteles gyíkölő Apollonjának.

173.

A megfestett Hyacinthus.¹

(Hyacinthus in tabula pictus).

Elfordítja a gyűlölt diskosról Hyacinthus,
— Phoebus gyásza, bűne — haldokoló szemeit.

175.

A megfestett Danaë.²

(Danaë picta).

Ég ura, tőled aranyt Danaë mért is fogadott el,
Léda holott néked ingyen od'adta magát?

176.

Germán álarc (Persona Germana).

Mímelem a vörösarcu batáv fazekasnak a képét:
Rám nézvén, te nevetsz, fél a gyerek s pityereg.

177.

Corinthusi Hercules (Hercules Corinthius).³

Rá se tekint a gyerek s párjával fojtja a kigyót:
Félheti a hydra már is a zsenge kezét.

178.

Cserép Hercules (Hercules fictilis).

Eltörök én könnyen, de azért le ne nézzed a képem:
Nem szégyelli a hős, hogy nevezetje 'cserép'.

179.

Mínerva ezüstszobra (Minerva argentea).

Mondjad, hős hajadon, ha neked lándzsád, paizsod van,
Mért nincs aegíszed is? „Cézari kézbe' van az.”

¹ V. §. VIII, 63, 2. XIV, 164.² Danaë, Akrisios argosi király leánya, Juppiter aranyesőjétől lett anyja Perseusnak.³ Corinthusban készült bronzszobor.

180.

Európa képe (Europa picta).

Istenek atyja, miért nem változtál te bikává
Már akkor, hogy úszó lett te miattad lo?¹

181.

Leander márványszobra (Leandros marmoreus).

Zúgó ár közepett bátran harsogja Leander:
„Majd csak visszajövet! Még ne borítsatok el!”²

182.

Egy púpos agyagszobra (Sigillum gibberi fictile).

Prometheus borosan meggyúrta e szörnyet agyagból:
Sátornus napján játszadozott maga is.

183.

Homerus Béka-egérharca (Homeri Batrachomachia).

Olvasd a békákról írt versét a Maeonidának:³
Homlokod élceimen egyszeriben kiderül.

184.

Homerus pergamenen

(Homerus in pugillaribus membraneis).

Ilias és Priamusnak az ellensége, Ulixes⁴
Soklapu pergamenen csöndesen egyesül itt.

185.

Vergílius Szunyogja (Vergili Culex).

Szépszavu Vergílius Szunyog-át⁵ vedd most a kezedbe
S hagyd békén a komoly *„Arma virumque cano”*-t.

¹ Juppiter t. i. akkor változott bikává, mikor Európát ragadta el.

² L. a Látványosságok könyvének 25. a. és 25. b. darabját.

³ A Homeros nevét viselő Béka-egérharcot.

⁴ Az Odysseia.

⁵ Vergílius kisebb költeményei közt van a Szunyog c. kedves genre-kép.

186.

Vergilius pergamenen (Vergilius in membranis).

Mily kicsi könyv, s az egész nagy Vergiliust befogadja.
 És a legelső lap tükrözi arculatát.

187.

Menander Thaisa (*Μενάνδρου Θαῖς*).

Ennek adá legelőször a pajzán ifju-szerelmet:
 Thais volt igazán kedvese, nem Glycerá.¹

188.

Cicero pergamenen (Cicero in membranis).

Hogyha tenéked e könyv utitársad lenne, hihetnéd,
 Hogy Cicero teszi meg véled a hosszú utat.

189.

Propertius egy könyve (Monobiblos Properti).

Cynthia, tárgya Propertius ifjui kis könyvének,
 Nagy hírt nyert, de viszont nem kevesebbet adott.²

190.

T. Livius pergamenen (T. Livius in membranis).

Mily kicsi pergamenekbe szorul nagy Livius itten,³
 Könyvtáramban alig fér el a teljes egész.

191.

Sallustius.

Tudós férfiak állítják, hogy a római historiának
 Első mestere ő: Crispus, a historikus.

¹ Menandernek több dicsőséget szerzett híres komédiájának Thaisa, mint kedvese, Glycerá.

² Propertius először egy könyvben énekelte meg Cynthiát, majd egy másodikban és harmadikban is.

³ Livius történetének 142 könyvéből ma csak 35-öt bírunk.

192.

Ovidius Metamorphosese pergamenen

(Ovidi Metamorphoses in membranis).

Itt ez a vaskos könyv, sok lapból egybefűződve
Násónak tizenöt énekít adja neked.

193.

Tibullus.

A dévaj Nemesis lobbantá lángra Tibullust,
S még az örült, hogy nincs néki a házba' szava.¹

194.

Lucanus.²

Költő nem vagyok én, azt mondják némelyek énrám:
Mégis a könyvtárús annak ítél, ki elad.

195.

Catullus.

Annyira néked adósod a nagy Véróna, Catullus,
Mennyire néked a kis Mantua, Vergilius.³

196.

Calvus könyve a hideg víz hasznáról(Calvi de aquae frigidae usu).⁴

E papiros, vizek és források felsorolója
Mérthogy nem *maga* kelt útra e nagy vizeken!?

¹ Tibullus ezt nem Nemesisről, hanem Déliáról mondja (I, 5, 29—30).

² A Pharsalia c. történeti eposz szerzője.

³ Catullus Veronában, Vergilius a Mantua melletti Andesben született.

⁴ Valószínűleg Licinius Calvus tankölteménye.

197.

Törpe öszvérek (Mulae pumilae).

Úlve ily öszvéren nem kell félned lebukástól:
Tán magasabban is ülsz, hogyha a földre csücsülsz.

198.

Gall ebecske (Catella Gallicana).

Hogyha e kis kutya kedvességit hallani vágynál,
Azt elmondani nem lenne elég ez a lap.

199.

Asturiai pony (Asturco).

E pony, mely gyorsan jártatja ütemre patáit,
Ott született Astur-föld aranyos mezején.

200.

Kopó (Canis verpagus).

Jó vadüző e kopó, s ura, nem maga érdeke hajtja:
Bántatlan' viszi meg nyúladat a foga közt.

201.

A birkózó (Palaestrita).

Nem, mert győz, szeretem, de mer' ekkép tud leveretni
S megtanulá, miben áll az *ἐπικλινοντάλη*.¹

202.

Majom (Simius).²

En, majom, a kidobott kopját ügyesen kikerülöm:
Macskamajom volnék, úgyde hiányzik a fark.

¹ Olyan birkózóról van szó, aki, bár elesett, ügyesen meg tudja fordítani a győzelmet. Ezt fejezi ki a görög szó.

² Majmokat is kiképezték némely harcjátékra. (L. XIV, 128.)

204.

Értányér (Cymbala).

Értányér ez,¹ amely Cybelé ifját siratozza:
Papja, mikor megehül, gyakran eladja biz' ezt.

207.

Ugyanaz.

Vedd eme bőrvet, a Cytheré nektárja füröszté:
Egykoron egy Jupitert lángra tüzelt ilyen öv!²

208.

Gyorsíró (Notarius).³

Bármint perdül a szó, ez a kéz sokkalta serényebb:
Száj ki se mondta, s a jobb már befejezte művét.

209.

Kagyló (Concha).

Tengeri kagylóval csiszolj mareotisi hancsot,
Akkor a síma uton könnyen iramlík a nád.⁴

210.

A bolond (Morio).

Nem hazug e hülyeség, nem mímeli csalfa művészet:
A legokosb, aki nem kelletinél okosabb.

¹ Cybele phrygiai istenasszony papjai, a Gallusok (vagy Gal-lák) értányérokat vertek össze, mikor Cybele ifjának, Attisnak gyászünnepeét tartották. (V. ö. V, 41, 2.)

² Az Ilias XIV. énekében Hera az Aphroditétól (= Cythere) elkért övvel bájolja el Zeust.

³ A „notarius” is a használt rövidítésekről (notae) van el-nevezve.

⁴ Könnyű lesz írni a kicsiszolt papyruson. Mareotisi hancs: papyrus.

211.

Ürüfej (Caput vervecinum).

Gyöngé nyakát el tudtad vágni a phrixusi kosnak:¹
 Szívtelen, így fizeted tőle kapott tunikád?

212.

A törpe (Pumilus).

Hogyha csupán a fejét nézed, Hectornak ítéled;
 Állva ha meglátod, úgy hiszed: Astyanax.²

213.

Kicsi pajzs (Parma).

Ez, mely ritkán győz, gyakran más győzi le inkább,
 Csak kicsi tárcsa neked: törpe ha ölti, paizs.

214.

Fiúk mint színészek (Pueri comoedi).

Nincs e csapatba', ki vállalná szerepét a „Gyülölt”-nek,
 Ámde a „Csábító Zeusnak” akármelyikük.³

216.

Madarász (Auceps).

Nemcsak a lépvessző, a dal is megcsalja a szárnyast,
 Hallgatagon mialatt nyúlik a kézben a nád.⁴

217.

Sólyom (Accipiter).

Lám, e madárrabló, madarász szolgája gyanánt most
 Fogja nehéz szívvel másnak a szárnyasokat.

¹ Voltaképp' csak az az aranyszőrű kos volt phrixusi, amelyen a görög monda Phrixusa Colchisba repült.

² Hector kis fia.

³ Senki se vállalja Menander „Gyülölt”-jének (*Μισούμενος*) szerepét, de a „Csábító Zeus”-ának (*Δις ἑξαταρόν*) szerepét mindenik.

⁴ Melynek a vége szintén léppel van bekenve.

218.

Konyhamester (Obsonator).

Mondjad, hánnyal akarsz együtt vacsorázni? mily
[áron?

Szót se nekem többet: tálalom a vacsorát.

219.

Marhaszív (Cor bubulum).

Verseket írsz, te, szegény ügyvéd, de azok jövedelmet
Nem hoznak: nosza vedd itt a saját szivedet.

220.

A szakács (Cocus).

Művészet nem elég a szakácsnak: az ínye ne légyen
Szolgái: izlésben érje utól az urát.

221.

Kis rostély nyárssal (Craticula cum veribus).

Izes, ritka falat sülhet neked e kicsi roston,
Míg az a hosszú nyárs pörköli vadkanodat.

222.

A cukrász (Pistor dulciarius).

Néked e mesteri kéz ezer édes bábut is alkot:
A szorgalmas méh csak neki gyűjt s takarít.

223.

Zsíros lepény (Adipata).

Keljetek! A pék már a fiúknak reggelit árul¹
S a tarajos szárnyas hajnali éneke zeng.

¹ A fiúk kora reggel indultak az iskolába s a péknél megvették a reggelijüket.

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

I. Martialis élete.	5
II. Martialis művei.	19
III. Martialis versalakjai.	24
IV. Martialis magyar fordítói.	29
A látványosságok könyve.	35
MARTIALIS EPIGRAMMÁINAK TIZENNÉGY KÖNYVE.	51
Az epigrammák I. könyve.	53
" " II. "	91
" " III. "	117
" " IV. "	139
" " V. "	169
" " VI. "	201
" " VII. "	225
" " VIII. "	255
" " IX. "	287
" " X. "	319
" " XI. "	357
" " XII. "	379
" " XIII. " ajándékok (Xenionok)	409
" " XIV. " nyeremények (Apophoretonok).	433

Az e kötetben hiányzó epigrammák külön jelentek meg
negyven példányban ily cím alatt:

Supplementum ad M. Valerium Martialem.

